

INTERNET A TRESTNÉ ČINY EXTRÉMIZMU

Ivan Smieško

INTERNET A TRESTNÉ ČINY EXTRÉMIZMU

Ivan Smieško

Plzeň 2017

Vzor citace:

SMIEŠKO, I. *Internet a trestné činy extrémizmu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017. 246 s. ISBN 978-80-7380-691-0.

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Smieško, Ivan

Internet a trestné činy extrémizmu / Ivan Smieško. -- Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2017. -- 246 stran

Anglické resumé

ISBN 978-80-7380-691-0 (vázáno)

329.055 * 316.4/.7:179.8 * 34 * 004.738.5:316.472.4 * 343 * 343.97 * 351.75:329.055 * (437.6) * (048.8)

- extremismus -- právní aspekty
- nenávistné projevy -- právní aspekty
- internetové sociální sítě
- trestní právo -- Slovensko
- trestní právo -- země Evropské unie
- kriminologie
- boj proti extremismu
- monografie

343 - Trestní právo [16]

Monografia bola vydaná v rámci grantového projektu **Trestnoprávne a kriminologické možnosti eliminácie extrémizmu**, ktorý bol schválený riešiteľskému kolektívu Katedry trestného práva a kriminológie Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave pod vedením doc. JUDr. Miroslavy Vráblovej, PhD. Komisiou pre ekonomické a právne vedy VEGA Ministerstva školstva SR pod č. 1/0585/17.

Internet a trestné činy extrémizmu

© JUDr. Ivan Smieško, PhD., 2017

Recenze: doc. JUDr. Eduard Burda, PhD.

doc. JUDr. Jaroslav Klátik, PhD.

© Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.,

Kardinála Berana 1157/32, 301 00 Plzeň, www.alescenek.cz, 2017

Všechna práva vyhrazena. Bez předchozího písemného souhlasu nakladatele je zakázáno jakékoliv další rozmnožování, přetištění či další šíření obsahu této knihy nebo jakékoliv její části, a to včetně kopírování, skenování či převádění do elektronické podoby a uchovávání v jakýchkoliv firemních či soukromých sítích či databázích.

ISBN 978-80-7380-691-0

Obsah

Zoznam obrázkov, tabuliek a grafov	9
Zoznam skratiek.....	11
Úvod	13
1 Charakteristika internetu a extrémistických útokov spáchaných prostredníctvom internetu.....	17
1.1 Historický vývoj a súčasná podoba internetu.....	17
1.2 Definícia extrémizmu a jeho druhy	18
1.2.1 Pravicový extrémizmus	19
1.2.2 Ľavicový extrémizmus	24
1.2.3 Náboženský extrémizmus	33
1.3 Trestnoprávne vymedzenie extrémizmu	46
1.4 Vymedzenie pojmu „nenávisťný prejav“	47
1.5 Spôsoby spáchania trestných činov extrémizmu prostredníctvom internetu.....	49
1.6 Možnosti šírenia nenávisťných prejavov na Facebooku.....	52
2 Trestnoprávne aspekty trestných činov extrémizmu a internetu.....	54
2.1 Trestné činy extrémizmu a internet v európskom kontexte.....	54
2.1.1 <i>Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/40/EÚ o útokoch na informačné systémy, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie 2005/222/SVV.....</i>	<i>54</i>
2.1.2 <i>Rámcové rozhodnutie 2008/913/SVV o boji proti niektorým formám a prejavom rasizmu a xenofóbie prostredníctvom trestného práva.....</i>	<i>57</i>
2.2 Všeobecná charakteristika trestnoprávnej úpravy	59
2.3 Analýza vybraných trestných činov extrémizmu	66
2.3.1 <i>Založenie, podpora a propagácia hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd v zmysle § 421 Trestného zákona.....</i>	<i>67</i>
2.3.2 <i>Prejav sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd v zmysle § 422 Trestného zákona.....</i>	<i>68</i>

2.3.3	<i>Výroba, rozširovanie a prechovávanie extrémistického materiálu v zmysle § 422a, § 422b a § 422c Trestného zákona</i>	71
2.3.4	<i>Popieranie a schvaľovanie holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti v zmysle § 422d Trestného zákona</i>	76
2.3.5	<i>Hanobenie národa, rasy a presvedčenia v zmysle § 423 Trestného zákona</i>	78
2.3.6	<i>Podnecovanie k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti v zmysle § 424 Trestného zákona</i>	80
2.3.7	<i>Apartheid a diskriminácia skupín osôb v zmysle § 424a Trestného zákona</i>	81
2.4	<i>Judikatúra a nenávisťné prejavy</i>	82
2.4.1	<i>Judikatúra ESLP vzťahujúca sa na virtuálne prostredie</i>	82
2.4.2	<i>Judikatúra ESLP vzťahujúca sa na nenávisťné prejavy</i>	83
2.4.3	<i>Judikatúra súdov Českej republiky</i>	85
2.4.4	<i>Judikatúra súdov Slovenskej republiky</i>	86
3	Vybrané teoretické otázky v oblasti trestných činov extrémizmu na internete	88
3.1	<i>Trestnoprávne aspekty nenávisťných prejavov z časového hľadiska</i>	88
3.2	<i>Kvalifikačný znak „verejne“ v prípade tajných a uzavretých skupín</i>	90
3.3	<i>Materiálna stránka nenávisťných prejavov</i>	91
3.4	<i>Úvaha o trestnosti používania reakčných tlačidiel na Facebooku</i>	93
3.4.1	<i>Čo sú reakčné tlačidlá?</i>	95
3.4.2	<i>Môže byť použitie týchto tlačidiel kvalifikované ako trestný čin?</i>	99
3.4.3	<i>Malo by byť použitie takýchto tlačidiel sankcionované prostriedkami trestného práva?</i>	101
3.4.4	<i>Sankcionovanie sústavného používania reakčných tlačidiel</i>	106
4	Vybrané aspekty dokazovania trestných činov extrémizmu na internete	109
4.1	<i>Problém jurisdikcie</i>	111
4.2	<i>Problém odhaľovania trestnej činnosti</i>	113
4.3	<i>Problém s dokazovaním</i>	114

5 Kriminologické aspekty trestných činov extrémizmu na internete	128
5.1 Etiológia extrémizmu na internete.....	130
5.1.1 <i>Spoločenské kriminogénne faktory</i>	131
5.1.2 <i>Individuálne kriminogénne faktory</i>	138
5.2 Páchatelia trestných činov extrémizmu na internete.....	155
5.3 Obete trestných činov extrémizmu na internete	159
5.4 Extrémizmus v podmienkach Slovenskej republiky	160
5.4.1 <i>Sankčná politika voči páchatelom trestných činov extrémizmu</i>	161
5.4.2 <i>Stav extrémizmu v Slovenskej republike</i>	165
5.5 Boj proti trestným činom extrémizmu na internete prostredníctvom preventívnych aktivít.....	169
5.5.1 <i>Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 až 2019</i>	169
5.5.2 <i>Preventívne aktivity proti trestným činom extrémizmu na internete v rámci súkromnej sféry a občianskeho aktivizmu</i>	174
6 Výskumná sonda	194
6.1 Metodológia sondy.....	194
6.2 Poznatky získané zo sondy.....	196
6.3 Vyhodnotenie sondy	214
Záver	223
Summary	228
Literatúra	229
O autorovi	244
Vecný register	245

Zoznam obrázkov, tabuliek a grafov

- Obrázok č. 1 Reakčné tlačidlá
- Obrázok č. 2 Kanál vybraných príspevkov a Panel používaných aplikácií
- Obrázok č. 3 „Páči sa mi to“ tlačidlo ako sledovanie obsahu určitej facebookovej stránky
- Obrázok č. 4 „Páči sa mi to“ tlačidlo s možnosťou komentára
- Obrázok č. 5 „Záznam o činnosti“ tlačidlo
- Obrázok č. 6 Status Kotleba-Ludová strana Naše Slovensko
- Obrázok č. 7 Vyhľadávanie pomocou obrázku Google Images
- Obrázok č. 8 Vyhľadávanie pomocou obrázku cez prehliadač Chrome
- Obrázok č. 9 Mapa hoaxov z februára 2016
- Tabuľka č. 1 Prehľad uložených trestov za § 421 Trestného zákona
- Tabuľka č. 2 Prehľad uložených trestov za § 422 Trestného zákona
- Tabuľka č. 3 Prehľad uložených trestov za § 422b Trestného zákona
- Tabuľka č. 4 Prehľad uložených trestov za § 422c Trestného zákona
- Tabuľka č. 5 Prehľad uložených trestov za § 423 Trestného zákona
- Tabuľka č. 6 Prehľad udelených trestov za § 424 Trestného zákona
- Tabuľka č. 7 Počet príspevkov za sledované obdobie na stránke „Utečencov na Slovensku nechceme“
- Tabuľka č. 8 Počet príspevkov za sledované obdobie na stránke „Léon Degrelle SK/CZ“
- Tabuľka č. 9 Počet príspevkov za sledované obdobie na stránke „Islam v Slovenskej republike nechceme“
- Tabuľka č. 10 Počet príspevkov za sledované obdobie na stránke „STOP ZVÝHODŇOVANIU RÓMOV NA ÚKOR NÁS VŠETKÝCH...!!!!“
- Tabuľka č. 11 Počet príspevkov za sledované obdobie na stránke „Národno-socialistické hnutie Slovenska“
- Tabuľka č. 12 Počet príspevkov za sledované obdobie na stránke „Slovansko-pohanský nacionalizmus“
- Graf č. 1 Dynamika trestných činov extrémizmu za roky 2007 až 2015
- Graf č. 2 Grafické znázornenie aktivity na stránke „Utečencov na Slovensku nechceme“
- Graf č. 3 Dynamika potenciálnych nenávisťných prejavov a nonkonformných príspevkov na stránke „Utečencov na Slovensku nechceme“

- Graf č. 4** Grafické znázornenie aktivity na stránke „Léon Degrelle SK/CZ“
- Graf č. 5** Dynamika potenciálne nenávistných prejavov a nonkonformných príspevkov na stránke „Léon Degrelle SK/CZ“
- Graf č. 6** Grafické znázornenie aktivity na stránke „Islam v Slovenskej republike nechceme“
- Graf č. 7** Dynamika potenciálne nenávistných prejavov a nonkonformných príspevkov na stránke „Islam v Slovenskej republike nechceme“
- Graf č. 8** Grafické znázornenie aktivity na stránke „STOP ZVÝHODŇOVANIU RÓMOV NA ÚKOR NÁS VŠETKÝCH...!!!“
- Graf č. 9** Dynamika potenciálne nenávistných prejavov a nonkonformných príspevkov na stránke „STOP ZVÝHODŇOVANIU RÓMOV NA ÚKOR NÁS VŠETKÝCH...!!!“
- Graf č. 10** Grafické znázornenie aktivity na stránke „Národno-socialistické hnutie Slovenska“
- Graf č. 11** Dynamika nenávistných prejavov a nonkonformných príspevkov na stránke „Národno-socialistické hnutie Slovenska“
- Graf č. 12** Grafické znázornenie aktivity na stránke „Slovansko-pohanský nacionalizmus“
- Graf č. 13** Dynamika potenciálne nenávistných prejavov a nonkonformných príspevkov na stránke „Slovansko-pohanský nacionalizmus“

Zoznam skratiek

Dohovor	Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd
ESLP	Európsky súd pre ľudské práva
Koncepcia	Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 až 2019
Rámcové rozhodnutie	Rámcové rozhodnutie 2008/913/SVV o boji proti niektorým formám a prejavom rasizmu a xenofóbie prostredníctvom trestného práva
Trestný zákon	zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
Trestný poriadok	zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov
Ústava SR	zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov

Úvod

Extrémizmus ako spoločenský fenomén sprevádzal ľudskú spoločnosť už od nepamäti. V každom období ľudskej histórie existovali jednotlivci či skupiny ľudí, ktorých názor predstavoval extrém v rámci spektra názorov na určitú tému alebo problém. Extrémizmus sprevádza ľudské dejiny či už na strane predstaviteľov verejnej moci, ako napríklad nacizmus v 30. rokoch 20. storočia, alebo ako prejav slobody myslenia či vyjadrenia extrémneho názoru jedinca, skupiny jednotlivcov alebo sociálnej skupiny.¹

Samotný pojem extrémizmus má pôvod v latinskom termíne *extremus*, čo znamená najďalej ležiaca pozícia, a preto ho možno vnímať ako krajný, premrštený, výstredný postoj. Takéto vymedzenie pojmu je však príliš široké. V rôznych kultúrach a spoločnostiach býva tiež rôzne interpretovaný. V niektorých krajinách sa však pre jeho širokosť a všeobecnosť nepoužíva. Namiesto toho sa používajú konkrétnejšie termíny ako napríklad terorizmus, antisemitizmus, rasizmus a pod., ktoré sa považujú za extrémne javy v spoločnosti.²

Ako uvádza aj Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 až 2019 (ďalej „Koncepcia“), prejavy rasovej diskriminácie a iných foriem neznašanlivosti sa v poslednom období presúvajú z „ulice“ do „virtuálneho priestoru“.³ Internet je dokonalým a sofistikovaným územím pre rozširovanie vlastných názorov, zdieľanie pocitov či komunikáciu medzi jednotlivcami alebo skupinami. Pomocou internetu môžu jednotlivci alebo skupiny publikovať i uverejňovať ich myšlienky, názory, posolstvá alebo rozširovať vlastné skupiny, a tým získavať nových členov. Internet poskytuje živnú pôdu pre veľké množstvo stránok, na ktorých nájdeme fotografie, listiny, dokumenty a vďaka ich uverejňovaniu dáva internet priestor ľuďom, aby sa mohli lepšie a ľahšie stretávať či synchronizovať. K neodmysliteľnej súčasťi internetu patrí v spoločnosti sociálna sieť. Pod pojmom **sociálna sieť** rozumieme online komunitu ľudí so spoločným záujmom, ktorí používajú

- 1 *Extrémizmus všeobecne, resp. extrémizmus vo svetle novely Trestného zákona č. 257/2009 Z. z. (online)*. [25. 5. 2014]. Dostupné na: <http://www.epi.sk/odborny-clanok/itemid/110853>.
- 2 MAŠLANYOVÁ, D.; ZACHAR, A. Rekodifikácia a extrémizmus. In ZÁHORA, J. (ed.). *Rekodifikácia trestného práva – doterajšie poznatky a skúsenosti. Zborník príspevkov z celoštátneho seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 21. 4. 2008*. Bratislava: Eurokódex, 2008, s. 50.
- 3 *Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 až 2019*. (online). [10. 2. 2016]. Dostupné na: https://lt.justice.gov.sk/Attachment/vlastnymat_rtf.pdf?instEID=1&attEID=75028&docEID=410109&matEID=7955&langEID=1&tStamp=20150128151502837.

webové stránky alebo iné technológie ku komunikácii medzi sebou, prípadne zdieľaniu zdrojov alebo informácií.⁴ Extrémizmus, pochopiteľne, drží krok s dobou a využíva internet najmä na šírenie ideológie, získavanie nových sympatizantov, ale slúži aj ako nástroj na organizovanie aktivít v reálnom živote. Aktivity extrémizmu na internete teda môžu tvoriť reálny základ, ktorý sa môže preniesť do reálneho života, a ktorého dôsledkom môže byť ohrozenie života a zdravia, a preto si myslím, že na zabezpečenie ochrany života a zdravia pred extrémistickými útokmi je dôležité zamerať sa na zárodočné štádium, ktorými sú práve aktivity na internete ešte predtým, ako sa stihnú premietnuť do reálneho života.

Cieľom tejto monografie je na základe dôkladnej analýzy trestnoprávných a kriminologických aspektov extrémizmu a jeho prejavov na internete zistiť, či právna úprava je dostatočná, a či je v boji proti extrémizmu efektívna. Predmetom záujmu sú extrémistické trestné činy, priblíženie spôsobov ich spáchania, napríklad na sociálnych sieťach, pohľad na páchatelov a obeť extrémistickej trestnej činnosti. Identifikácia príčin a podmienok páchania tohto druhu trestných činov prispeje k hľadaniu účinných prostriedkov boja proti extrémizmu, osobitne nenávisným prejavom na internete.

Pri napĺňaní stanoveného cieľa monografie je predpoklad využitia predovšetkým analytickej vedeckej metódy, ktorá bude typická pre väčšinu monografie. Indukcia a dedukcia budú takisto v publikácii využívané najmä pri snahe o formuláciu *de lege ferenda* návrhov. Na záver bude prevládať využitie syntetickej metódy za účelom zosumarizovania získaných poznatkov, vytvorenia záverov a potvrdenia, resp. vyvrátenia stanovených hypotéz.

V prvej kapitole poskytnem východiská o internete ako takom, nakoľko aby som sa mohol venovať problematike extrémizmu na internete je potrebné definovať, čo vôbec internet je, aké sú jeho možnosti a akými prostriedkami v ňom môže vzniknúť a šíriť nenávisný obsah. Tiež sa budem venovať problematike vymedzenia extrémizmu a jeho jednotlivých druhov, ktorými sú pravicový, ľavicový a náboženský, pričom z hľadiska náboženského extrémizmu sa zameriam na satanizmus a radikálny islam a uvediem faktory, ktoré viedli k vzniku, v súčasnosti azda najnebezpečnejšej extrémistickej skupiny Islamský štát. Táto kapitola bude tiež obsahovať úvahu o spoločných a rozdielnych znakoch pravicového a ľavicového extrémizmu. V závere tiež analyzujem samotný pojem „extrémizmus“, kde sa pokúsim

4 *Definition of social network.* (online). [10. 2. 2016]. Dostupné na: <http://dictionary.reference.com/browse/social+network>.

sformulovať moju vlastnú definíciu. Nevynechám tiež pojmy „počítačová kriminalita“ a „nenávisťný prejav“.

Druhá kapitola bude predstavovať trestnoprávny pohľad na danú problematiku. V úvode budem analyzovať aktuálne európske pramene. tejto oblasti venujem iba obmedzený priestor, nakoľko jej boli venované samostatné publikácie. Následne sa budem venovať všeobecnej charakteristike extrémistických trestných činov. V ďalšej časti analyzujem aktuálnu právnu úpravu vo svetle zákona č. 316/2016 Z. z., zákon o uznávaní a výkone majetkového rozhodnutia vydaného v trestnom konaní v Európskej únii a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorým sa novelizoval zákon č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon, v znení neskorších predpisov (ďalej „Trestný zákon“). V záverečnej časti analyzujem judikatúru Slovenskej republiky, Českej republiky a Európskeho súdu pre ľudské práva. Práve jeden nález Ústavného súdu ČR považujem za zásadný a budem s ním pracovať v ďalšej kapitole tejto publikácie.

V tretej kapitole vykonám analýzu sociálnej siete Facebook, ktorá patrí k najpoužívanejším sociálnym sieťam, a ktorá je takisto využívaná na páchanie extrémistickej trestnej činnosti. Analyzujem jednak trestnoprávne aspekty nenávisťných prejavov, teda či ich možno považovať napríklad za trvajúce trestné činy, tiež analyzujem dopad nálezů Ústavného súdu ČR na aktuálnu právnu úpravu a dávam priestor aj materiálnej stránke nenávisťných prejavov. Následne sa venujem tzv. reakčným tlačidlám, ktoré patria k najviac používaným funkciám Facebooku a prípadnej trestnoprávnej zodpovednosti. Otázka trestnoprávnej zodpovednosti za používanie reakčných tlačidiel doposiaľ v žiadnej publikácii nebola analyzovaná, preto ide minimálne o celoslovenský, ale dovoľm si tvrdiť, že možno aj o celoeurópsky a celosvetový unikát.

Štvrtá kapitola obsahuje analýzu problematiky dokazovania. V úvodnej časti sa zaoberám špecifickou povahou digitálnych stôp, ktoré v porovnaní s ostatnými typmi stôp majú isté významné odlišnosti. Celá táto kapitola vlastne pojednáva o špecifických atribútoch dokazovania tohto druhu trestnej činnosti v porovnaní s ostatnou trestnou činnosťou. Ide najmä o problémy s jurisdikciou, odhaľovaním, samotným dokazovaním a preukázaním existencie subjektívnej stránky. Uvádzam najprv všeobecné poznatky teórie v tejto oblasti, ale aj špeciálne metódy, ktoré v jednom svojom príspevku predniesol odborník z Prezídia Policajného zboru SR, teda z praxe.

Piata kapitola predstavuje kriminologický pohľad na danú problematiku. Predtým, ako budem analyzovať kriminologické aspekty tejto problematiky, uvádzam svoju krátku úvahu k samotnej kriminológii týkajúcu sa najmä

jej vzťahu k ďalším vedným odborom ako tým, ktoré sú uvedené v učebniciach. Prvá časť tejto kapitoly obsahuje analýzu etiológie extrémizmu. V súčasnej dobe som nenašiel v oblasti spoločenských kriminogénnych faktorov literatúru, ktorá by podľa mňa bola dostačujúca. Literatúra sa totiž obmedzuje iba na extrémizmus v jeho tradičnom vymedzení, a nezohľadňuje tak príčiny vzniku extrémizmu na internete, ktoré sú podstatne širšej povahy. Preto som túto celú časť napísal najmä na základe mojich vlastných poznatkov získaných za posledné roky, nielen z obdobia doktorandského štúdia, nakoľko táto téma ma zaujíma už dlhodobo. Z hľadiska vnútorných kriminogénnych faktorov táto časť obsahuje najmä poznatky z pohľadu psychológie a renomovaných psychológov, ktoré som aplikoval aj na túto oblasť. Druhú časť tvoria poznatky o páchateloch, kde najprv uvádzam dve typológie z trestnoprávnej teórie, ale uvádzam tiež moju vlastnú typológiu, ktorá zahŕňa takmer všetkých páchatelov tohto druhu trestnej činnosti. Tretia časť sa zaoberá obeťami, kde uvediem najmä najčastejšie typy obetí tejto trestnej činnosti. Štvrtá časť tejto kapitoly obsahuje môj vlastný prieskum týkajúci sa jednak stavu, štruktúry a dynamiky vybraných trestných činov extrémizmu, ale najmä druhy trestov, ktoré za ne boli uložené. Záverečná časť tretej kapitoly sa zameriava na boj proti tejto trestnej činnosti, a to najmä formou prevencie. V úvode záverečnej časti zdôrazňujem základné preventívne aktivity, ktoré by mali byť vykonané, avšak ide o komplexné návrhy, ktoré nebude až tak jednoduché realizovať. Na druhú stranu však uvádzam aj konkrétne príklady, ktoré môže použiť každý jednotlivec.

Cieľom šiestej kapitoly je priniesť empirické fakty týkajúce sa tejto problematiky, ktoré v súčasnosti viac-menej absentujú. Aj na základe rôznych aktivít jednotlivcov, ktorí monitorujú takúto potenciálnu trestnú činnosť, akým je napríklad aj bloger Ján Levoslav Benčík však vznikol dojem, že Slovensko je fašistická krajina plná rasistov, xenofóbov a pod. Tento dojem vznikol aj preto, že jednotlivé prípady tejto trestnej činnosti sú občas zverejnené, avšak málokto si už všima ďalšie faktory, ako sú dátum zverejnenia a hlavne ich pomer k ostatným prejavom nie je známy. Práve z tohto dôvodu som sa rozhodol vykonať výskumnú sondu, ktorej účelom je zistiť, aký je reálny výskyt takejto trestnej činnosti na Facebooku, a teda či vyššie spomenuté názory o Slovákoch sú pravdivé. Vybral som si práve také stránky, kde šanca na výskyt takejto trestnej činnosti je mimoriadne vysoká a za časové obdobie som zvolili celý rok 2015, čo považujem za dostatočne dlhú periódu, rovnako aj fakt, že stránky sa páčia viac ako desaťtisícim užívateľov, čo dodáva dôveryhodnosť aj na dostatočnej reprezentatívnej vzorke.

1 Charakteristika internetu a extrémistických útokov spáchaných prostredníctvom internetu

1.1 Historický vývoj a súčasná podoba internetu

V roku 1966 prišiel Bob Taylor s myšlienkou vzájomne prepojiť dva počítače. Vznikol tak predchodca dnešného internetu, sieť ARPANET. Spočiatku boli prepojené štyri počítače, v roku 1972 už bolo prepojených dvadsaťtri počítačov a počet postupne narastal. Počítače boli pôvodne prepojené v jednej miestnosti a takáto sieť sa začala označovať ako sieť typu LAN (Local Area Network). Počet podnikových sietí postupne rástol, a tak vznikol sieťový operačný systém Novell, ktorý zabezpečoval vzájomnú komunikáciu medzi počítačmi. Taktiež vzrástla potreba hardwarového vybavenia ako napríklad káble, konektory, servery a ďalšie prvky, z ktorých sa niektoré používajú dodnes. Postupne vznikla potreba prenosu elektronických údajov mimo podnikovej siete. Začali tak vznikať BBS-ky (Bulletin Board Services), ktoré využívali na prenos údajov telefónne linky. Vznikli tak viaceré technologické novinky, ako napríklad modem, ktorý sa používa dodnes. Počítačové siete sa začali využívať čoraz viac. Najprv to bolo využívanie prepojenia podnikových sietí navzájom, ktoré používali na prepojenie privátne telefónne linky. Postupne vznikla potreba komunikácie aj medzi podnikmi navzájom, a tak sa začala počítačová komunikácia rozširovať aj mimo privátnych sietí. V súčasnosti sa používa na komunikáciu protokol TCP/IP (Transmission Control Protocol/Internet Protocol). Tak vznikol internet. Na jeho používanie vzniklo viacero prehliadačov, ako napríklad NetScape Navigator a Internet Explorer. V súčasnosti k najpoužívanejším prehliadačom patrí Google Chrome, Mozilla Firefox či Opera. Vzniklo World Wide Web Consortium (W3C), ktoré prijalo určité štandardy, ktoré sa s určitými obmenami používajú až dodnes. Jedným z takýchto štandardov je HTML (Hyper Text Markup Language). Počet www stránok spájajúcich text, grafiku a multimédia začal vzrastať. Treba však zdôrazniť, že www stránky sú len časťou toho, čo internet ponúka. **Internet je globálna počítačová sieť, ktorá má viac ako niekoľko miliárd účastníkov a ktorá poskytuje rôzne služby, konkrétne prístup k hypertextovým dokumentom, elektronickej pošte, audiovizuálny prenos, prenos dátových súborov, programov atď. Internet je voľne organizovaná medzinárodná spolupráca prepojených autonómnych sietí, ktorá umožňuje komunikáciu pripojených počítačov vďaka dobrovoľnému prijatiu a dodržiavaniu štandardných**

protokolov a procedúr. Internet nikto nevlastní, ani neriadi.⁵ Pre ľahšiu orientáciu sa používajú tzv. domény, ktorými sú všeobecne používané skratky ako napríklad .com, .net, .sk, .cz a pod.

1.2 Definícia extrémizmu a jeho druhy

Pojem extrémizmus a jeho jednotlivé druhy by mal byť súčasťou každej publikácie či práce zaoberajúcej sa touto témou, ani v tomto prípade tomu nebude inak. Hoci ide o akúsi „povinnú jazdu“, okrem všeobecne známych informácií z teórie sú v ďalšej časti zakomponované aj aktuálne postrehy a poznatky.

Definícií extrémizmu je viacero, nakoľko táto problematika má multidisciplinárny charakter. Zaoberajú sa ňou napríklad politológovia, sociológovia, psychológovia, právnici, kriminológovia, historici. V sociologickej rovine možno extrémizmus vymedziť ako súhrn sociálno-patologických javov, ktoré sú vytvárané organizovanými skupinami osôb a priaznivcami týchto osôb, s dominantným odmietaním základných hodnôt, noriem a spôsobov správania platných v spoločnosti. Z kriminologického hľadiska ide o konkrétne formy a prejavy extrémizmu, ktoré sú trestnými činmi alebo sociálno-patologickými javmi, tzn. porušením právnych alebo sociálnych noriem. Policajný zbor definuje extrémizmus ako konanie a prejavy vychádzajúce z postojov krajne vyhrotenej, demokratickému systému nepriateľskej ideológie, ktoré či už priamo, alebo v určitom časovom horizonte deštruktívne pôsobia na existujúci demokratický systém a jeho základné atribúty. Druhou charakteristickou črtou extrémizmu a s ním spájaných aktivít je, že útočia na systém základných práv a slobôd garantovaný ústavou a medzinárodnými ľudsko-právnymi dokumentmi alebo sa snažia svojimi aktivitami uplatňovanie týchto práv sťažiť či znemožniť. Za ďalšie charakteristické znaky extrémizmu sa považuje snaha o obmedzenie, potláčanie, znemožnenie výkonu základných práv a slobôd pre určité skupiny obyvateľstva definované ich pohlavím, národnosťou, rasou, etnikom, farbou pleti, vierovyznaním, jazykom, sexuálnou orientáciou, príslušnosťou k spoločenskej triede, majetkom, ako aj používanie fyzického násillia namiereného voči názorovým či politickým oponentom alebo ich majetku. Právne vymedzenie extrémizmu

5 NONDEK, L.; ŘENČOVÁ, L. *Internet a jeho komerční využití*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 10.

súčasná právna úprava však nedefinuje.⁶ Extrémistické spektrum možno rozdeliť do troch základných smerov:

1. pravicový extrémizmus,
2. ľavicový extrémizmus,
3. náboženský extrémizmus.

Mimo toto delenie ešte možno spomenúť ďalšie relatívne samostatné smery, akými sú politický extrémizmus, sekty, islamský extrémizmus, hnutie Skinheads, extrémizmus stredu či ekologický extrémizmus.

Odborná literatúra obsahuje v celku bohatú charakteristiku jednotlivých smerov:

1.2.1 Pravicový extrémizmus

Vychádza najmä z ideológií **nacizmu** a **fašizmu**. Pre tieto ideológie sú typické znaky, a to odmietnutie myšlienky rovnosti (liberalizmu, demokracie, ale aj komunizmu), integrálny nacionalizmus, totalitný štát (v tomto znaku je rozdiel, ktorý spočíva v tom, že fašizmus adoruje štát, zatiaľ čo nacizmus nie). Pre nacizmus je typický ďalší znak, a to zdôraznenie čistoty rasy, krvi a zeme. Z toho vyplýva jednak idea nadradenej rasy, a teda degradácia príslušníkov inej rasy alebo príslušníkov iných menšín (národnostná, etnická, náboženská, atď.), avšak možno pozorovať v niektorých argumentoch extrémistov, kde odpadá degradácia a ide „iba“ o vyzdvihnutie vlastnej rasy či skôr národa a ochranu jeho záujmov či hodnôt, teda ochranu pred čimkoľvek cudzím z čoho vyplýva, že znakom je taktiež xenofóbia. Veľmi výstižne to vyjadruje aj známe heslo: „*Cudzie nechceme, svoje si nedáme.*“ K atribútom nacizmu a fašizmu možno zaradiť vodcovský princíp, ktorý je v rozpore so základnými hodnotami demokracie a právneho štátu. Vodcovský princíp vychádza z hesla „*Jeden národ, jedna ríša, jeden vodca*“ a vytvára kult osobnosti vodcu, ktorého každé slovo, názor či rozhodnutie je správne, teda vo vodcovskom princípe je obsiahnutý dogmatizmus. Ďalším atribútom je propaganda, ktorá je z dôvodu udržateľnosti takéhoto totalitného systému neodlučiteľná. Propaganda býva intenzívna, útočná a manipulatívna. Jej cieľom je nielen postupne otupiť kritické myslenie, ale aj presvedčiť adresátov, aby konali tak, ako si to prajú tvorcovia propagandy. Propaganda využíva akékoľvek prostriedky na šírenie svojich názorov, ale v súčasnosti ide najmä o využívanie médií a internetu. Výstižným heslom

6 STRÉMY, T.; VRÁBLOVÁ, M. Extrémistické prejavy kriminality mládeže. In *Psychológ medzi právnikmi. Pocta profesorovi Gustávovi Dianiškovi k 75. narodeninám*. Trnava: Typy Universitatis Tyrnaviensis, 2015, s. 398.

propagandy bol donedávna výrok Josepha Goebbelsa „*Stokrát opakovaná lož sa stane pravdou*“, ale v súčasnosti možno badať v propagande nový trend, ktorý spočíva v zahlcovaní nielen vyslovene lživých, ale aj zavádzajúcich a polopravdivých informácií, ktoré aj keď sú vyvrátené, tak adresát je už natolko frustrovaný a zahltený, že rezignuje na hľadanie a uznanie pravdivosti akejkoľvek informácie, lebo aj tá pravdivá informácia je už preňho tendenčná a nedôveryhodná. Literatúra uvádza ako ďalší atribút kult mladosti, modernity a sily. Mládež aj v minulom storočí veľmi dobre poslúžila propagande, najmä prostredníctvom realizácie programu nacizmu a fašizmu. Goebbels potrebu mládeže pre totalitnú ideológiu vystihol vo výroku: „*Ten, kto má mládež, má aj budúcnosť.*“ Hitler taktiež vo svojom diele *Mein Kampf* zdôrazňoval potrebu produkcie stopercentne zdravých tiel namiesto pumpovania vedomostí, pretože od vedomostí vedie cesta ku kritickému mysleniu, ktoré je úhlavným nepriateľom totalitnej ideológie. Navyše fyzicky zdatní jedinci, ktorí sú poslušní totalitnému režimu, sú dobrými sluhami, ale aj vojakmi a sú ochotní položiť aj svoj vlastný život. Tento atribút je nevyšiel z módy ani v súčasnosti, kde na rôznych facebookových stránkach krajne pravicových hnutí sú zverejňované fotografie mladých ľudí v posilňovni s komentármi, ako napríklad: „V zdravom tele, zdravý duch“, „Sto percent prírodné, žiadne steroidy“ a pod. Mesianizmus je ďalším atribútom a spočíva vo viere a v presvedčení o vyvolenosti určitej osoby, skupiny či národa. S týmto pojmom úzko súvisí mesiášsky komplex, čo znamená vieru, že som alebo sme výnimočné bytosti na báze či už zákona prírody alebo evolúcie a pod., z čoho nám vyplýva právo meniť a riadiť životy druhých. Jedným z najdôležitejších atribútov je mýtus spoločného nepriateľa. Spoločný nepriateľ predstavuje skupinu ľudí (napríklad židia, moslimovia), ktorá je zodpovedná za všetko, čo sa stalo alebo čo hrozí „vyvolenej“ skupine (napríklad Slováci, Maďari).⁷

Veľmi dôležitou súčasťou pravicového extrémizmu je symbolika, a preto považujem za dôležité jej venovať určitý priestor. Za symbol možno považovať dohodnuté alebo obvyklé znamenie či značku pre nejaký predmet. Symboly pôsobia na vedomie ľudí v dvoch fázach. V prvej fáze utekajú určité skupiny ľudí k symbolom v období veľkých osobných zvrátov a kríz, v období, keď sa rútia predstavy o živote, kedy sa nepodarí uspokojiť aspirácie. Beznádejnosť situácie riešia uznávaním symbolov, ktoré sú týmto ľuďom známe, alebo sú im inou osobou ponúknuté, alebo ich majú po ruke.

7 CHMELÍK, J. a kol. *Extremismus*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 33–36. Pozri tiež VEGRICH-TOVÁ, B. *Extremismus a společnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 50–85.

Symbol sa tak stáva najprv náhradou za niečo, čo je pre túto osobu inak nedostupné. Druhá fáza je typická integráciou do hnutia, do multispoločenstva, kde majú reálnu šancu subjektívne profitovať. Stávajú sa totiž „osobnosťou“ multispoločenstva. K tejto subjektívnej integrácii im dopomôže aj určitá forma vojenskej organizácie skupiny typická pre Skinheads. Život zrazu dostáva prísne a presné pravidlá, ktorým sa dobrovoľne podriaďujú. Je im predstretá prísna hierarchia ich spoločnosti, majú pred sebou jasný cieľ, čo chcú dosiahnuť a cesty ako tento cieľ dosiahnuť v tomto multispoločenstve. Prechodom z prvej fázy do druhej zohrávajú významnú úlohu aj vodcovia, ktorí s členmi spoločnosti manipulujú práve pomocou symbolov. Základná symbolika je postavená na princípe spoločnej krvi, ktorý vyjadruje „kmeňovú“ jednotu, a dokáže tak povzniesť aj bez materiálnych statkov. Stotožnenie sa s týmto princípom má za následok, že takémuto jedincovi nemôže nikto konkurovať, pretože pokrvný vzťah je najvyššia hodnota. Samotnú symboliku pravicového extrémizmu možno zaradiť do týchto kategórií:

1. symbolika farieb,
2. symbolika čísiel a písmen,
3. runová symbolika,
4. symbolika krížov,
5. personifikovaná, verbálna symbolika a symbolika hesiel,
6. emblémová symbolika,
7. grafická symbolika.

Ad 1: Z hľadiska farieb dominujú tri farby – **čierna, červená a biela**. Biela farba je symbol čistoty a nevinnosti. Červená farba je symbol ohňa, krvi, revolúcie. Čierna farba symbolizuje smrť, odhodlanie a nenávisť ku všetkým, ktorí škodia bielej rase.

Ad 2: Čísla takmer vždy vyjadrujú poradie písmena v abecede. K najznámejším patria: **18** – Adolf Hitler, **88** – Heil Hitler, **28** (B&H) – Blood and Honour, **311** – 3x11. písmeno abecedy, teda KKK (Ku Klux Klan), **14** (14 slov) – We must secure the existence of our people and future for the white children, autorom je známy americký rasista David Lane, **I. S. D.** (alternatívne **I. D. S.** alebo **I. D.**) – iniciály zakladateľa hnutia Blood and Honour a speváka známej neonacistickej hudobnej skupiny Skrewdriver Iana Stuart Donaldsona, **symbol písmena S** ako symbol Skrewdriver, **štylizované veľké písmeno L** – symbol nemeckej neonacistickej hudobnej skupiny Landser (pešiak), ktorí boli v roku 2005 odsúdení ako prvá hudobná skupina s pravicovo extrémistickým zameraním, **A. C. A. B.** – All Cops Are Bastards, **A. J. A. B.** – All Jews Are Bastards.

Ad 3: Nacizmus bol typický tým, že využíval k vyjadreniu svojej ideológie runové symboly, ktoré pochádzajú ešte z čias keltskej a severskej kultúry v pôvodnej alebo upravenej verzii. Je ich veľmi veľa. Ako príklad možno spomenúť: **Sonnenrad** – svastika slnečného kola vyjadrovala predstavu slnka, **Sig-rune** – runa víťazstva sa stala symbolom SS, **Wolfsangel** – vlčí hák, symbol slobody a nezávislosti, pôvodný odznak NSDAP pred svastikou, **Tyr-rune** – runa bitky, pôvodne symbol boha vojny Tyra, **Ger-rune** – symbol spoločného ducha, **Odal-rune** – symbol príbuzenstva, rodiny, a taktiež odznak osídľovacieho úradu SS a čistoty rasy.

Ad 4: Kríž ako taký patrí k najstarším symbolom znamení na zemi. Vo všeobecnosti vyjadruje štyri smery priestoru a štyri základné živly: oheň, vodu, vzduch a zem, ktoré sa vzájomne stretávajú v spoločnom bode. Taktiež ide o symbol zásluh, pôct, ale aj znamením mnohých rytierskych, svetských a cirkevných rádov. Niektoré z týchto krížov sa opäť stali symbolmi fašistov v niektorých krajinách, a to napríklad: **Jeruzalemský kríž**, **Toulonský kríž**, **Dvojitý kríž**, **Burgundský kríž**. K najznámejším a najnebezpečnejším však patria: **Svastika**, **Ruský kríž**, **Železný kríž**, **Triskelion**, **Keltský kríž** (Odinov kríž) – v súčasnosti najpoužívanejší symbol, nahradil svastiku, ako uvádza aj Chmelík, sám o sebe nie je priamou propagáciou rasizmu, avšak ak už je pri vyobrazení spojený s napríklad zaťatou päťou alebo nápisom WHITE POWER, ide už o symbol s rasovým motívom.

Ad 5: Vo všeobecnosti možno konštatovať, že neonacisti sa často hlásia k osobám, ktoré sa „preslávili“ tým, že získali povest' mučeníkov vďaka okolnostiam svojich smrtí. Ako príklad možno uviesť: **Adolf Hitler**, **Rudolf Hess**, **Benito Mussolini**, **Ian Stuart Donaldson**, **David Lane** – člen zločineckej organizácie Rád mlčiacich bratov, čo bol ideologický pokračovateľ Árijskej národnej cirkvi. K verbálnym symbolom možno zaradiť pozdravy ako „**Sieg heil**“ alebo „**Heil Hitler**“. Nacistický režim používal mnoho hesiel, ktoré či už v pôvodnej alebo v modifikovanej podobe používajú aj súčasní neonacisti. Ide napríklad o nasledujúce heslá: **Krv a česť**, **Krv a pôda**, **Vernosť je mojou cfou**, **Nemecko** (alternatívne Slovensko, Európa, Amerika) **prebuď sa!**, **Na konci je víťazstvo**, **White race-our pride**, **White power**, **RAHOWA** (Racial Holly War), **ZOG** (Zionist Occupation Governement).

Ad 6: Inšpiráciu pre vytváranie zástupných symbolov, najmä pre hnutie Skinheads sú emblémy používané divíziami SS. Tieto emblémy čerpajú zo znakov runového písma v kombinácii s krížovými symbolmi a heraldickými znakmi. Tieto emblémy sú príslušníkmi Skinheads taktiež preberané.

Z historického hľadiska sú za najnebezpečnejšie považované emblémy týchto Waffen divízií SS:

SS Division Nordland – išlo o 13. divíziu „nadnárodného“ charakteru, nakoľko vedenie bolo len z malej časti nemecké, inak v ňom boli zastúpené severské národy (Dáni, Švédi), ale aj Holanďania. V embléme táto divízia mala Sonnenrad. Išlo o najradikálnejšiu a jednu z najkrutejších divízií.

SS Division Handschar – 11. divízia zložená z bosnianskych a juhoslovanských moslimov. Bola to divízia, ktorá potlačovala Slovenské národné povstanie a ako diverzanti pôsobili pri Pražskom povstaní v máji 1945, kde sa dopustili beštiálnych vražd. Jej emblém obsahuje šablú.

SS Division Carstjaeger – 24. divízia, ktorej emblém obsahuje ľaliu so šíповými ramenami. Táto divízia pôsobila na trojhranici medzi Nemeckom, Rakúskom a Talianskom. Vydobyla si povest' hrdlorezov a bezcitných vrahov.

SS Bieloruská divízia – 30. divízia s emblémom vodorovného dvojkríža. Išlo taktiež o veľmi nacionálnu radikálnu divíziu vynikajúcu svojou krutosťou a bezcitnosťou.

Ad 7: Grafická symbolika vo veľkej časti obsahuje symboly, ktoré možno zaradiť do vyššie spomenutých kategórií. Okrem nich však sa používajú aj napríklad tieto symboly: **Ríšska orlica**, **Umrľcia lebka** (jeden zo symbolov jednotiek SS), **hrad Wevelsburg** (Rádový hrad SS, kde prebiehali „zasväcovacie rituály“ vedenia tejto organizácie), **symbol Čierneho slnka** (okultný symbol, ktorý nacisti použili v podobe mozaiky na podlahe hradu Wevelsburg), **vlajky Nemecka z rôznych historických období** (vlajky zo skoršieho obdobia ako z Tretej ríše môžu byť kvalifikované ako zástupné znaky propagácie nacizmu a fašizmu).

Z hľadiska nebezpečnosti možno symboliku podľa Chmelíka rozdeliť do troch charakteristických skupín. Za prvé ide o symboliku so zjavným rasovým motívom, do ktorej patria takmer všetky originálne a zástupné symboly fašizmu. Do druhej skupiny patria symboly so skrytým rasovým motívom, ktoré je nutné v priebehu trestného konania dokázať, najmä v kontexte s ďalšími kriminálnymi prejavmi extrémistického hnutia. Tretia skupina obsahuje symboly bez rasového motívu, ktoré sú hodnotené ako spoločensky zavrhnúťahodné, ale ich používanie nie je trestné, pokiaľ nejde o také symboly, ktoré sú hrubo zavrhnúťahodné a vzbudzujú verejné pohoršenie, a ich nosenie je chápané ako výtržnosť alebo hrubá neslušnosť páchaná na verejnosti alebo na mieste verejnosti prístupnom. Pri právnom hodnotení podpory a propagácie hnutí smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd nosením nášiviek alebo používaním inej symboliky

nie je dôležité, že zmysel nášiviek v mnohých prípadoch napodobňujúcich nacistické symboly bol všeobecne známy. Nie je dokonca rozhodujúce, aby samotný páchatel sám poznal presný význam a zmysel ním nosených nášiviek. Stačí „iba“ jeho vedomosť o tom, že symboly sú spojené s takýmto hnutím a jeho vlastný postoj, vzťah k takému hnutiu. Napríklad, ak nosí páchatel nášivky s nápisom „Biela sila, biela moc“ doplnené nápisom Skinheads, možno v tomto konaní vidieť aspoň eventuality úmysel k podpore a propagácii hnutí smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd, lebo samotný nápis „Biela sila, biela moc“ vyjadruje nadradenosť bielej rasy nad ostatnými. V tejto súvislosti akékoľvek vyjadrenie, že všeobecná vedomosť je nízka, je právne irelevantné.⁸

1.2.2 Ľavicový extrémizmus

Vychádza z ideológií **komunizmu** a **anarchizmu** a na rozdiel od nacizmu a fašizmu ide o menej homogénny súbor, a preto je aj menej prehľadnejší. Veľkým rozdielom je aj to, že kým nacistické a fašistické režimy boli z celosvetového hľadiska odsúdené, v prípade komunistických režimov to už tak jednoznačné nie je. Je to spôsobené najmä tým, že komunizmus, vtedy reprezentovaný Sovietskym zväzom sa výrazne podieľal na porážke nacizmu a fašizmu a v nasledujúcich rokoch prevzal moc v mnohých krajinách po celom svete. Ani po skončení studenej vojny komunizmus nebol zdiskreditovaný tak ako jeho pravicové náprotivky, jednak z dôvodu, že bývalí predstavitelia vtedajších komunistických režimov neboli za svoje činy postavení pred súd, prípadne v niektorých krajinách komunizmus vo svojej pôvodnej, ale v súčasnosti už skôr upravenej podobe existuje naďalej. **Komunizmus** zastrešuje niekoľko ideológií, a to najmä marxizmus, leninizmus a stalinizmus. Komunistické režimy sa vyprofilovali v rôznych formách v závislosti na dobovom kontexte, historických súvislostiach a dominantných osobnostiach, ktoré na čele režimov stáli. Myšlienky komunizmu neostali zabudnuté, objavujú sa v súčasnosti aj v demokratických republikách, ale prívrženci komunizmu odmietajú a ignorujú, či už vedome alebo nevedome jeho agresívnu podobu. V širšom slova zmysle sú znaky a atribúty komunizmu podobné atribútom a znakom nacizmu a fašizmu najmä z toho dôvodu, že všetky tri spomenuté ideológie sa aplikovali v podobe totalitného štátu. Odmietanie demokracie a vláda jednej strany, ktorej

8 CHMELÍK, J. a kol. *Extremismus*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 21–22, 99, 102–155, 195–196. Pozri tiež MAREŠ, M. *Symboly používané extrémisty na území ČR v súčasnosti*. Praha: Ministerstvo vnútra ČR, 2006, s. 8–62.

veľkosť bola nevyhnutná pre udržanie si moci, chcela zasahovať (a aj sa jej to darilo) do každej oblasti života a podriaďovať ho svojim záujmom. Pre existenciu komunistického režimu bol taktiež potrebný kult osobnosti. K najznámejším osobnostiam komunizmu, ktoré sa stali „kultovými“, patria Karol Marx, Vladimír I. Lenin, Josif V. Stalin, Mao Ce-Tung, Klement Gottwald, Ho Či Min, Josip Broz Tito, Fidel Castro či Ernesto Che Guevara. Potrebné bolo taktiež organizovať a kontrolovať spoločnosť najmä za pomoci budovania moci, strachu, rôznych foriem tyranie či snahu vyvolať osobnú lojalitu, poslušnosť, prípadne i predstieranú alebo skutočnú servilnosť. Pre totalitné systémy je taktiež typická existencia paralelných ozbrojených zložiek, ktoré rozsievali strach a teror, prípadne sa podieľali na čistkách, ktoré prenikali celou spoločnosťou. Hlavnú zložku represívneho aparátu však vykonávala tajná polícia, ktorá dohliadala nad ideovou a politickou jednotou obyvateľstva, ale aj plnila funkciu vyšetrovateľa a vykonávateľa represívnych opatrení. Ako príklad možno spomenúť KGB (predtým Čeka, GPU, NKVD), ŠtB či Stasi. Justícia tiež zohrala svoju úlohu. Pre totalitné režimy boli typické politické procesy, v ktorých dostal prokurátor vopred pripravený scenár, v ktorom plamennými slovami urážal obžalovaného. Na posilnenie zastrašujúceho charakteru bol proces vysielaný v médiách. Obžalovaný bol, samozrejme, odsúdený a bol mu uložený buď trest smrti, alebo dlhoročný pobyt vo väzení alebo v pracovnom tábore. Represívne opatrenia však neboli jedinými prostriedkami. Ďalším takým prostriedkom bola propaganda, ktorej cieľom bolo všetkými prostriedkami propagovať vládnucu ideológiu. Jednou z foriem propagandy bola agitácia, ktorá mala za cieľ získavať stúpencov ideológie, resp. členov strany. Snažila sa vytvárať pocit spolunáležitosti, radosti zo spoločenstva, pocitu dôvery a jedinečnosti, taktiež vytvárala pocit u ľudí, že môžu niekam patriť, že veci majú zmysel, a že spolu môžu v budúcnosti dosiahnuť veľkých vecí. Spolu s represívnymi prostriedkami išlo rukou v ruke udavačstvo a prospěchárstvo, snaha o zabezpečenie vlastného blahobytu či iných výhod pre seba alebo svojich blízkych bez ohľadu na to, či ich konanie spôsobí niekomu ujmu, obmedzenie či dokonca pozbavenie na jeho právach napríklad na život, zdravie, majetok a pod. **Anarchizmus** je politické hnutie zdôrazňujúce úplnú slobodu a voľnosť jednotlivca. Pre dosiahnutie tohto cieľa je odmietané všetko, čo týmto ideálom bráni (štát, autorita, disciplína, poriadok, povinnosť a pod.). Zjednocujúcou ideou anarchizmu bolo presvedčenie, že spoločnosť môže byť organizovaná najlepšie bez akejkolvek donucovacej moci štátu, že na ceste k emancipácii jednotlivca i celého spoločenstva ľudí je autorita štátu (a, samozrejme, aj ďalšie authority ako parlamentarizmus,

inštitúcia armády, náboženstvo) tou najväčšou prekážkou, ktorú je potrebné odstrániť. Anarchizmus predstavuje špecifickú formu spoločenskej sebaorganizácie, spočívajúcej na antiautoritársve, dobrovoľnej dohode a kooperácii. Anarchizmus sa obracia aj proti všetkým ďalším formám nadvlády, teda kapitalizmu, patriarchátu, nacionalizmu, fašizmu a bolševizmu. Zastupiteľská demokracia je pre nich taktiež neprijateľná, nakoľko pre anarchistov je volebný systém iba ďalším z nástrojov na kontrolu občanov. K známym osobnostiam anarchizmu možno zaradiť osobnosti ako William Godwin, ktorý ako prvý prišiel s modelom spoločnosti bez štátneho zriadenia (sám sa však za anarchistu neoznačoval) a Pierre-Joseph Proudhon, ktorý vypracoval teóriu spontánneho poriadku v spoločnosti, kde existuje organizácia bez centrálnej authority. Oponoval kapitalizmu, štátu a organizovanému náboženstvu, čím sa stal významným teoretikom ranného anarchistického hnutia. Nezavrhol úplne súkromné vlastníctvo a jeho vzťah inštitútu vlastníctva bol ambivalentný. Anarchistické hnutia najmä v 19. storočí si osvojili použitie násilia ako dôsledku posunu od propagandy slovom a písmom k propagande činom. Išlo napríklad o ozbrojený boj, strety so štátnym aparátom či teroristické útoky. Na prelome 19. a 20. storočia dochádzalo k bombovým útokom a atentátom na predstaviteľov štátnej moci. K obetiam takýchto útokov možno zaradiť amerického prezidenta Williama McKinleyho, rakúsku cisárovnú Alžbetu (známu aj ako Sissi) či ruského cára Alexandra II. V rámci anarchistických hnutí sa však postupne vytvorili dva prúdy. Jeden z nich zdôrazňoval potrebu priamej akcie (útokov), zatiaľ čo druhý prúd zdôrazňoval umiernený prístup. Anarchistické násilie v praxi pôsobilo však skôr kontraproduktívne. Výraznejšie anarchistické útoky prišli ešte v 70. rokoch 20. storočia a preslávili sa nimi napríklad Červené brigády v Taliansku alebo Frakcia Červenej armády (RAF), známa aj ako skupina Baader-Meinhofová v západnom Nemecku. V súčasnosti sa násilie chápe ako takticky nevhodné, ale existujú výnimky. Situačné organizované násilie je zamerané najmä na príslušníkov krajnej pravice a označuje sa ako antifašizmus. Anarchizmus 21. storočia sa vyvíja a postupne transformuje, objavujú sa nové skupiny a klasické anarchistické teórie sa prepájajú s novými témami, feminizmom, environmentalizmom, genderovými vzťahmi, globálnou nerovnosťou a konzumizmom a je pripravený prijímať a reagovať na nové výzvy súčasného postmoderného sveta. Anarchizmus na rozdiel od vyššie spomenutých ideológií nie je vnútorne jednotný. Vyznačuje sa značnou variabilitou smerov, ktoré sa odlišujú v mnohých aspektoch a oscilujú od umiernených verzií presadzovania cieľov až po radikálne metódy. Anarchizmus čerpá z dvoch výrazne odlišných ideologických

prúdov, a to konkrétne z liberalizmu a socializmu. Možno tak vymedziť dva základné smery, a síce **anarchoindividualizmus** a **anarchokolektivizmus**. Vedľa týchto smerov je známy ešte mutualizmus, ktorého predstaviteľom bol Proudhon a nachádza sa medzi anarchoindividualizmom a anarchokolektivizmom. Základným znakom anarchokolektivizmu je viera v ľudskú schopnosť sociálnej solidarity. Typickým predstaviteľom tohto smeru je Michail Alexandrovič Bakunin. Bakuninová verzia anarchizmu vychádza z viery v ľudskú sociabilitu, vyjadrenú túžbou po slobode v spoločenstve rovných a v bažení po vzbure. Bakunin sa tak stal zakladateľom hnutia, ktoré v rámci kolektívneho anarchizmu možno označiť ako anarchosyndikalizmus. Syndikalizmus je odvodený od francúzskeho slova syndicat, čo znamená odborový zväz. Anarchosyndikalizmus je anarchistický smer, ktorý sa snaží o zrušenie klasických kapitalistických ekonomických vzťahov a ich nahradenie samosprávou robotníkov, združených v odborových organizáciách. Anarchosyndikalistická organizácia je založená na princípoch federalizmu, slobodnom združovaní zdola nahor, postavení práva na sebaurčenie každého odborového zväzu nad všetko ostatné a uznávanie iba vzájomných dohôd na základe zhodných záujmov a rovnakého presvedčenia. Ďalším smerom v rámci kolektívneho anarchizmu je anarchokomunizmus, ktorý požaduje likvidáciu štátu a kapitalizmu, vrátane peňazí a ich nahradeniu sieťou dobrovoľne kooperujúcich komún. Od marxistického komunizmu sa odlišuje tým, že odmieta politickú moc a hierarchiu, a to aj ako len prechodný prostriedok. Marxizmus je pre anarchistov autoritárske učenie, ktoré nebude viesť k oslobodeniu ľudstva, ale iba k inej forme zotročenia. Na rozdiel od leninizmu anarchisti veria, že skutočná revolúcia musí prísť zdola, od ľudu, a nie od profesionálnych revolucionárov. Anarchokomunizmus má podľa jeho teoretikov, medzi ktorými je najznámejší Peter Kropotkin, tri hlavné prednosti. Prvou je, že komúny, keďže sú založené na princípoch spoločného vlastníctva a spoločnej práce posilňujú osobnú blízkosť, solidaritu, a tým pomáhajú minimalizovať chamtivosť a sebeckosť. Za druhé, v komúnach sa rozhodnutia prijímajú v procese priamej demokracie, ktorá je zárukou vysokej účasti ľudí a politickej rovnosti. Samospráva ľudu je jedinou formou vlády, s ktorou sú anarchisti ochotní sa zmieriť. Tretou prednosťou je, že komúny sú malé obce „ľudských rozmerov“, ktoré ľuďom umožňujú spravovať svoje záležitosti nespriestredkovanou interakciou. Podľa anarchistov ide centralizácia vlády vždy ruka v ruke s odosobnenými a zbyrokratizovanými postupmi. Anarchoindividualizmus ako druhý hlavný smer anarchizmu je predstava suverénneho jedinca, ktorý bude samostatný, sebestačný, a bude dosahovať svojich cieľov

za dobrovoľného súhlasu ostatných alebo cestou dohody s nimi. Najznámejším predstaviteľom bol Max Stirner, podľa ktorého je egoizmu filozofia, ktorá kladie jednotlivca na stred mravného vesmíru. Podľa takéhoto názoru by sa mal jednotlivec jednoducho chovať podľa svojej vôle bez toho, aby bral ohľad na zákony, spoločenské konvencie či náboženské alebo morálne zásady. To sa v podstate rovná nihilizmu, teda viere v nič.⁹

Nedá mi však neuviesť môj názor na zaradenie nacizmu/fašizmu do tzv. pravicového extrémizmu. Samotný pojem „pravica“, ktorý je aj tak viacmenej vágny, obsahuje črty individualizmu, resp. slobody jednotlivca, ochranu súkromného vlastníctva, slobodu podnikania, decentralizáciu moci, ktoré považuje za nevyhnutné podmienky pre život. V rámci ekonomiky odmieta výrazne zásahy štátu a verí skôr v „neviditeľnú ruku trhu“. Tieto črty sú v absolútnom rozpore s ideológiou nacizmu/fašizmu. Zastávam názor, že za pravicový extrémizmus možno označiť akurát anarcho-individualizmus. Za ľavicový extrémizmus teda označujem všetko ostatné, vrátane nacizmu/fašizmu. Spája ich totiž myšlienka kolektivismu, teda uprednostňovanie záujmov skupiny, resp. štátu pred záujmami jednotlivca. Dokonca si myslím, že je možné označiť nacizmus/fašizmus a komunizmus za akýchsi súrodencov, ktorí sa síce nenávidia, čoho je história dôkazom, avšak ich spoločná „krv“ a DNA sa nedá zaprieť. Iste, ľuďom hlásiacim sa nielen ku komunizmu, ale aj k jeho miernejším a v rámci demokratického režimu tolerovateľnejším formám ľavicového presvedčenia je veľmi nepríjemné počuť alebo čítať, že by mali byť „na jednej lodi“ s nacistami a fašistami. Jedným z dôvodov, prečo tomu tak nie je fakt, že komunizmus vďaka úspechu Sovietskeho zväzu v druhej svetovej vojne slávil triumf a rozšíril sa do celého sveta. Stal sa tak „prijateľnejšou“ ideológiou ako fašizmus/nacizmus. Napomohlo tomu tiež aj to, že po konci studenej vojny v mnohých bývalých komunistických krajinách nedošlo k zjavnému odsúdeniu komunizmu a jeho sympatizantov, resp. nenastal rovnaký proces ako v Nemecku po druhej svetovej vojne, ktorým bola výrazná denacifikácia. Vrcholom všetkého je aj priame či nepriame prejavovanie sympatií demokraticky zvolených politikov a predstaviteľov štátov ľavicového presvedčenia, ale aj predstaviteľov napríklad EÚ na adresu niektorých komunistických zločincov, ako napríklad Fidel Castro (veľmi populárny je tiež zločinec rovnakého kalibru Ernesto Che Guevara), či prípadné zľahčovanie ich činov. Je pravda, že medzi nacizmom/fašizmom a komunizmom sú isté rozdiely, ale tie sú

9 CHMELÍK, J. a kol. *Extremismus*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 36–37. Pozri tiež VEGRICH-TOVÁ, B. *Extremismus a společnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 86–130.

zanedbateľné v porovnaní s esenciálnymi podobnosťami. Prvou je **existencia glorifikovanej skupiny**, ktorou je u nacizmu/fašizmu napríklad národ, rasa, zatiaľčo v prípade komunizmu ide o istú spoločenskú triedu, konkrétne proletariát. Druhou podobnosťou je **existencia proskribovanej skupiny**, v nacizme/fašizme opozícia, demokrati, liberáli, príslušníci nevhodnej rasy či národa, prípadne etnika, a v komunizme išlo tiež o opozíciu a príslušníkov strednej a vyššej triedy, tzv. buržoáziu. V oblasti ekonomiky nacizmus/fašizmus aj komunizmus absolútne nesúhlasia s myšlienkou voľného trhu a hlásia sa k tzv. etatizmu, čo je postoj, ktorý sa snaží spoločenské problémy riešiť štátnymi zásahmi, teda zbytočne zdôrazňovanou úlohou štátu v živote jeho obyvateľov, jeho zásahov do hospodárskeho, politického, ale aj spoločenského života spoločnosti. S tým úzko súvisí aj posledný znak, ktorými sú **prostriedky na dosiahnutie cieľa**. Tými sú hlavne porušovanie základných ľudských práv a slobôd (absencia prezumpcie neviny, zneužívanie trestného práva štátnou mocou, útoky na súkromné vlastníctvo, likvidácia politickej súťaže, teror atď.). V spoločenskom dianí však pozorujem jeden zaujímavý, avšak pre mňa nie až tak prekvapivý jav. Ako som už spomenul, nacizmus/fašizmus a komunizmus vidím ako nenávidiacich sa súrodencov. Lenže v poslednej dobe ako keby dochádzalo k zmierneniu, ba dokonca až k akceptovaniu sa navzájom. Myslím si, že nastala známa situácia, kedy nepriateľ môjho nepriateľa je môj priateľ, teda našiel sa taký nepriateľ, vďaka ktorému sa obe znepriatelené strany spojili. Tým je práve západný štýl života, ktorý nezahŕňa len demokraciu, ľudské práva a pod. čo sa možno dočítať v literatúre, ale o celkový spôsob života, o konzumný životný štýl, multikulturalizmus, a s tým spojenými negatívnymi javmi, akými sú kríza hodnôt, demografická kríza a v neposlednom rade aj náboženský extrémizmus, prítomný najmä u moslimov. Iste, nepriateľom bol aj doposiaľ, avšak v súčasnej dobe sa začali prejavovať práve tie odvrátené stránky, čoho dôsledkom je práve ono postupné zblížovanie sa týchto doneďva úhlavných nepriateľov. Vidno to bolo napríklad pri protestoch proti NATO, kedy predstavitelia oboch táborov stáli svorne v jednom dave. Ich spolupráca je najlepšie viditeľná v tzv. alternatívnom spravodajstve, kde sa prezentujú odlišné názory od „mainstreamových médií“. Na takýchto, najmä webových stránkach publikujú svoje názory v podobe blogov, článkov, videí a pod. predstavitelia oboch ideových táborov pričom možno nadobudnúť dojem, že ich názory sa v základných otázkach prelínajú, napríklad zlyhávanie demokracie, kríza hodnôt (rodinných, spoločenských a pod.), nefungujúca trhová ekonomika, chudoba a pod.

Komunizmus a fašizmus majú z môjho pohľadu taktiež spoločný **problém prístupu k definovaniu týchto ideológií**. Aj keď sa nasledujúce poznatky týkajú fašizmu, zastávam názor, že je možné ich aplikovať aj na komunizmus. Snaha o jednotnú definíciu fašizmu trvá už celé desaťročia, avšak stále neexistuje definícia fašizmu, ktorá by bola prijatá medzinárodným spoločenstvom, ani na ktorej by sa zhodla akademická obec z celého sveta. Hlavný problém podľa môjho názoru spočíva v spôsobe definovania fašizmu. Existujú dva pohľady na spôsob definovania fašizmu a zaujímavé je práve to, že každý z aktérov tohto sporu reprezentuje jeden z týchto pohľadov. **Prvý pohľad** nevníma fašizmus len cez prizmu 20. storočia a jeho dvoch najznámejších predstaviteľov, Talianska a Nemecka.¹⁰ Niektorí ho označujú ako tzv. kultúrny fašizmus, ktorý nemusí nevyhnutne súvisieť s odkazom na Tretiu ríšu alebo hnutia, ktoré vznikli potom. Ide o extenzívny výklad tohto pojmu, ktorý **chápe fašizmu ako ideu, a pri jej definovaní treba vziať do úvahy aj celkový vývoj spoločnosti**. Táto idea je staršia ako Tretia ríša a fašistické Taliansko a počas dejín sa prejavuje pod rôznymi formami.¹¹ K známym autorom v rámci tejto skupiny patrí aj **Umberto Eco**, ktorý definoval tzv. Ur-Fašizmus (večný fašizmus) pomocou štrnástich archetypálnych znakov, ktoré rozvinul vo svojej známej prednáške. Ide o tieto znaky: kult tradície, odmietnutie modernizmu, kult činu pre čin, žiadna forma synkretizmu neznesie kritiku, strach z cudzieho, apelovanie na frustráciu strednej triedy, posadnutosť sprisahaním, urazeňnosť bohatstvom a silou ich nepriateľov, uznávanie života pre boj, elitárstvo, každý je predurčený stať sa hrdinom, prenášanie túžby po moci do sexuálnych vzťahov, selektívny populizmus, hovorenie Newspeakom (tento jazyk vymyslel Orwell v románe „1984“ – *pozn. aut.*).¹²

Druhý pohľad sa snaží fašizmu definovať aj prostredníctvom všetkých podmienok, príčin a okolností, ktoré mali a môžu mať vplyv na fašizmus a jeho cestu k moci, ide teda o akýsi komplexný pohľad. Paxton to zhrnul do piatich štádií: vznik hnutí, ich vrastanie do politického systému, fašisti uchopujú moc, fašisti používajú svoju moc a nakoniec počas dlhšej doby dochádza fašistický režim buď k radikalizácii, alebo odumiera. Nie je nevyhnutné, aby režimy prešli všetkými piatimi štádiami

10 *ESLP vníma nacizmus a fašizmus ako synonymá. Pozri Scharsach and News Verlagsgesellschaft v. Austria.* (online). [18. 2. 2017]. Dostupné na: <http://hudoc.echr.coe.int>.

11 *Debata Denníka N. Sulík vs. Havran.* (online). [17. 2. 2017]. Dostupné na: <https://www.tyzden.sk/spolocnost/36804/diskusie-dennika-n-richard-sulik-michal-havran>.

12 *ECO, U. Ur-Facism.* (online). [20. 12. 2016]. Dostupné na: <http://www.nybooks.com/articles/1995/06/22/ur-fascism>.

alebo sa vyvíjali len jedným smerom. Paxton ďalej oponuje vo svojej publikácii zástancom „ideového poňatia fašizmu“, ktorí tvrdia, že neskôr vytvorené režimy boli skorumpované a deformované kompromisy, ktoré sú nevyhnutné k dosiahnutiu moci. Tieto režimy však mali vďaka svojim pragmatickým rozhodnutiam a kompromisným spojenectvám oveľa väčší vplyv ako pôvodné hnutia, lebo rozhodovali o vojne a o živote i smrti. Definícia, ktorá by fašizmus posúdila celkom spravodlivo, musí odpovedať aj neskorším štádiám rovnakou mierou akou tým rannejším. Pokiaľ sa zameriame na neskoršie štádiá, musíme venovať rovnakú pozornosť ako samotným fašistom, tak aj dejisku a všetkým fašistickým spojencom. Použiteľná definícia fašizmu totiž nesmie zachádzať s fašizmom izolovane, nemôže ho odrezať od jeho prostredia a komplicov. Fašizmus v pozícii moci je zložitý, účinný amalgám rozmanitých, avšak súzdatelných konzervatívnych, nacionálno-socialistických a krajne pravicových prímiesí, ktoré dohromady spájajú spoloční nepriatelia a spoločná túžba po obrodenom, posilnenom a očistenom národe, a to za akúkoľvek cenu, avšak hlavne na účet slobodných inštitúcií a vlády zákona. Presné pomery tejto zmesi sú dôsledkom procesov: rozhodnutia, spojenectva, kompromisov, rivalít. Fašizmus tak predstavuje skôr sieť vzťahov ako pevnú podstatu.¹³

V prípade komunizmu často zaznieva argument, aký bol aj už vyššie spomenutý, že skutočný komunizmus nikdy nebol otestovaný a nikde nebol reálne zavedený, nakoľko všetky doterajšie pokusy (teda všetky socialistické štáty ako ZSSR, KĽDR atď.) boli iba skorumpované a deformované kompromisy. Osobne sa pripájam k druhému, komplexnému pohľadu na definovanie týchto ideológií, ktorý obsahuje nielen ideologickú časť, ale aj jej realizáciu v skutočnom svete so všetkými následkami, ktoré sú s tým spojené. K otázke komunizmu zaujal stanovisko vo svojom náleze aj vtedajší Ústavný súd Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky. Predmetom vtedajšieho sporu bola požiadavka, aby Trestný zákon postihoval podporu alebo propagáciu komunistického hnutia iba vtedy, ak hnutie hlása alebo svojim programom, uznávaním doktríny alebo konkrétnymi činmi je zamerané na potlačenie práva slobôd občanov alebo na prejavy vystupňovanej nenávisťi, popísané v spornom ustanovení. Takým zameraním alebo prejavom je najmä program, doktrína alebo snaha uchopiť moc násilím, po akomkoľvek získaní moci vylúčiť slobodné voľby, uznávanie učenia o diktatúre proletariátu (ktoré sa dosiaľ namiesto diktatúry triedy vždy prejavilo ako diktatúra politickej strany, presnejšie vládnucej špičky

13 PAXTON, R. O. *Anatomie fašizmu*. Praha: Lidové noviny, 2007, s. 30, 236–237.

tejto strany), teória alebo prax vedúcej úlohy jednej politickej strany atď. **Podľa Ústavného súdu však niet dôvodu samotné učenie o beztriednej spoločnosti, ak by bolo sprevádzané snahou dosiahnuť uvedený cieľ demokratickou cestou a po jeho dosiahnutí uchovať demokraciu a politickú pluralitu, trestnoprávne postihovať.** Bránili by tomu ustanovenia čl. 17 Listiny a čl. 19 Paktu. Pritom nie je úlohou ústavného súdu, aby skúmal, či také ciele a takým spôsobom vôbec možno dosiahnuť, resp. či uvedené učenie by ešte bolo komunistické.¹⁴

Ústavný súd sa tak priklonil skôr k ideovému pohľadu na definovanie komunizmu, s čím rozhodne nemôžem súhlasiť. Nebudem sa vyjadrovať k vtedajším spoločensko-politickým pomerom, ktoré boli tesne po páde komunizmu, rovnako ani k možným výhradám k personálnemu obsadeniu vtedajšieho Ústavného súdu a vzťahu k samotnej ideológii komunizmu, nakoľko by som mohol sklznúť k použitiu *argumentum ad hominem*, ale zostanem vo vecnej rovine. Predmetný text nálezu osobne vnímam ako alibistický. Na jednej strane Ústavný súd uvádza, že učenie o beztriednej spoločnosti za splnenia určitých (výsostne teoretických) podmienok je v súlade s demokratickým zriadením, a preto jeho existenciu nemožno *a priori* sankcionovať, na druhej strane, dokonca ešte v tej istej vete dáva od tejto problematiky ruky preč a uvádza, že nie je jeho úlohou skúmať, či takéto podmienky sú možné. Myslím si, že Ústavný súd, keď už sa rozhodol vyjadriť k otázke trestnosti komunizmu, mal túto problematiku skúmať oveľa podrobnejšie.

Ústavný súd ďalej uviedol podmienky, za ktorých by učenie o beztriednej spoločnosti, čo je nedeliteľná súčasť komunistickej ideológie, ktorými sú dosiahnutie cieľa demokratickou cestou a po jeho dosiahnutí uchovať demokraciu a politickú pluralitu. Tieto podmienky sú reálne nesplniteľné. Nielen historická skúsenosť, ale aj príklady zo súčasnosti ako režimy v KĽDR či Venezuele ukazujú, že spoločnosť pod vedením komunistov (socialistov) smeruje k hospodárskemu, sociálnemu i kultúrnemu úpadku, ale hlavne k použitiu násilia, hrozby násilia alebo hrozby inej ťažkej ujmy voči tým, ktorý s danou ideológiou nesúhlasia. Možno tak uviesť, že ide o vrodené vady komunizmu. Neobstojí ani tvrdenie, že komunizmus ešte reálne nikde nebol otestovaný, bol otestovaný v mnohých krajinách a v rôznych typoch spoločnosti a kultúr po celom svete a nikde nefungoval. Chyba teda logicky musí byť v samotnej ideológii. Je pravda, že komunizmus nikdy nedospel do toho posledného štádia tzv. vlastného komunizmu, ale ostal

14 Nález Ústavného súdu ČSFR zo dňa 4. 9. 1992, sp. zn. PL ÚS 5/92.

len v prvej fáze, v socializme. Tieto dve fázy, socializmus a komunizmus však nemožno od seba oddeľovať, tvoria jeden celok, kde socializmus tvorí základ, na ktorom má byť komunizmus postavený. Ak teda socializmus ako prvá fáza má v sebe vrodene vady, tak tieto vady sa prenášajú aj na druhú fázu, teda na vlastný komunizmus.

Podmienky, ktoré uviedol Ústavný súd, musia byť splnené kumulatívne, teda učenie o beztriednej spoločnosti musí byť dosiahnuté demokratickou cestou a súčasne musí byť potom zachovaná demokratická pluralita. Znovu historická skúsenosť, ako aj súčasnosť ukazujú, že kumulatívne splnenie týchto podmienok nie je možné, resp. zachovanie demokratickej plurality po získaní moci komunistami sa nikdy neuskutočnilo. Dôvodom je najmä to, že komunizmus obsahuje v sebe jednak kolektivismus, ale aj spôsob myslenia komunistov (a, samozrejme, aj fašistov, resp. totalitaristov), ktorý spočíva v tom, že vy „ovce“ neviete, čo je pre vás najlepšie, ale my, určitá skupinka „vyvolených“ vieme, čo je pre vás najlepšie, a keď sa vám to nepáči, tak vám to nanútime alebo vás eliminujeme. Teda keď sa aj komunisti demokraticky dostali k moci, tak názorových oponentov a tých, ktorý nesúhlasili s režimom rôznym spôsobom perzekuovali a demokratickú pluralitu vždy potláčali.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že podľa môjho názoru je názor Ústavného súdu v tejto otázke nesprávny a komunizmus, na základe skúsenosti z histórie aj súčasnosti nemožno dosiahnuť, a súčasne aj udržiavať v súlade s demokratickými princípmi. Komunizmus má už priamo v sebe vrodene vady, ktoré z neho robia ideológiu, ktorú by malo byť možné a priori sankcionovať rovnako ako fašizmus.

1.2.3 Náboženský extrémizmus

Vychádza z radikálnych prúdov v rôznych náboženských zoskupeniach. Ide najmä o svetové náboženstvá, akými sú napríklad islam, kresťanstvo, ale zahŕňa aj problematiku sekt. Cieľom je aplikovať svoju ideológiu v celom svete a eliminovať tých, ktorí by sa tomu bránili. Všetky prejavy náboženského extrémizmu majú dve spoločné črty: násilie a motivácia náboženstvom. Túto zmes možno nájsť u mnohých extrémistických skupín, ktoré sa odtrhli od hlavných prúdov väčšinou mierumilovných náboženstiev. Vo všetkých prípadoch boli aktéri presvedčení, že ich čin nebol len obyčajným splnením Božej vôle, ale urýchlením spásy celého ľudstva. Terče a ciele náboženských extrémistov sú vzdialené od cieľov politických, spoločenských alebo územných teroristov. Náboženský extrémisti často presadzujú zvláštnu kombináciu mystických, transcendentných a „Bohom vnuknutých“

cieľov. Ďalšia črta, ktorá sprevádza činy takýchto skupín, je ich ospravedlnenie náboženstvom. Väčšina ľudí spája náboženstvo s pokojom a mierom, nie s terorom. Ale treba si uvedomiť, že v mnohých prípadoch náboženstvo neposkytuje len ideologický podklad, ale aj motivuje či opodstatňuje vznik organizačnej štruktúry pre páchatelov. Spoločné vnímanie nárastu náboženského násillia vo svete sa v poslednom období opiera aj o rozrastajúce sa zoznamy zostavované tými, ktorí tento fenomén skúmajú. V súčasnosti v európskych či amerických zoznamoch najnebezpečnejších teroristických organizácií je viac ako polovica náboženských. Sú medzi nimi organizácie židovské, moslimské, budhistické i kresťanské. Ide o jednu z najdôležitejších bezpečnostných výziev na obzore.¹⁵

Osobitnú kategóriu predstavuje **satanizmus**, o ktorom sú informácie čiastočne skreslené v spoločnosti či už vplyvom médií, ale aj tradovania. Ako uvádza Veselý,¹⁶ prvotné náboženstvá boli polyteistické. Ľudia uctievali množstvo bohov, ktorí personifikovali najrôznejšie aspekty prírody či ľudskej existencie. Žiadne z týchto božstiev s najrozmanitejšími kompetenciami nezodpovedalo predstave stelesneného zla. Vznik predstavy diabla ako jednoznačne negatívnej duchovnej bytosti, stelesnenie „zlého princípu“, a teda protiklad dobrotivého Boha je spätý s monoteistickými náboženstvami, judaizmom, kresťanstvom a neskôr aj islamom. Počiatky moderného satanizmu siahajú do 18. storočia, do obdobia osvietenstva, kedy sa začali hlásať sloboda myslenia, individualizmus a plné vyžitie človeka. V 30. rokoch 18. storočia začali vznikať tzv. kluby pekelného ohňa, ktorých náplňou činnosti bolo propagovanie filozofie individualizmu, ale aj rôzne excesy, provokácie a praktizovanie sexuálnych výstrelkov všetkých druhov. V 19. storočí v dôsledku priemyselnej revolúcie záujem o satanizmus upadol, ale začiatkom 20. storočia záujem oň stúpol najmä v dôsledku vlny záujmu o mágiu a hermetizmus. Za zakladateľa ideológie moderného satanizmu možno považovať Aleistra Crowleyho, ktorý prišiel s výrokom: „*Rob, čo chceš, to nech je celý Zákon.*“ Crowley však nebol satanistom. Satanizmus je zoskupenie, ktoré nemá jednotnú štruktúru, ide skôr o hnutie, ktorého jednotlivé skupiny vznikajú a zanikajú bez akýchkoľvek väzieb na predchádzajúce skupiny, nemá nijakú jednotnú štruktúru, spoločnú autoritu, záväzné dogmy a doktríny ani rovnakú filozofiu. Každý satanista si upravuje satanizmus sám pre seba, preto ani satanisti neudržiavajú medzi sebou nijaké organizované širšie vzťahy. Kým napríklad niekto verí

15 GREŠKOVÁ, L. V zajatí extrémizmu. *Rozmer*, 2009, č. 4, s. 32.

16 VESELÝ, J. *Satanismus*. Praha: Vodnář, 2003, s. 86–106.

v reálnu existenciu diabla ako bytosti, ďalší neuctieva Satana, ale zbožštenie človeka, prípadne niekto môže Satana vnímať ako nevedomý princíp, ktorý je vlastný všetkému živému, ktorého cieľom je prežiť a získať čo najväčšiu moc.¹⁷ K najznámejším organizovaným hnutiam možno zaradiť Cirkev Satanovu a Séthov chrám. Zakladateľom Cirkvi Satanovej je Anton Szandor LaVey, ktorý nadviazal na Crowleyho vo svojich kľúčových textoch Satanské deväťoro, Deväť satanských hriechov, Jedenásť satanských zákonov Zeme a Satanská biblia. Ako príklad možno uviesť niekoľko myšlienok z uvedených textov:

„Satan znamená ukávanie chůfok, nie odriekanie.“

„Satan znamená pomstu, nie nastavenie druhej tváre.“

„Satan znamená všetky takzvané hriechy, keďže vedú k fyzickému, mentálnemu alebo emočnému uspokojeniu.“

„Neber si, čo ti nepatrí, s výnimkou prípadu, že je to bremeno pre druhú osobu a ona potom vydýchne úľavou.“

„Neubližuj malým deťom.“

Z celkového hľadiska možno tvrdiť, že do veľkej miery ide o negáciu toho, čo hlásajú náboženstvá, najmä kresťanstvo. Podľa LaVeya je satanizmus jediným náboženstvom, ktoré berie človeka takého, aký je a stavia sa skôr za logický princíp meniť zlé v dobré ako za pokus pretrhnúť sa horlivosťou v snahe niečo zlé eliminovať. Kladie teda dôraz na oddávanie sa prirodzeným túžbam. LaVey tvrdí, že každý robí najradšej to, čo sa mu zakazuje, a preto keby všetci ľudia mali podmienky, aby mohli bez strachu z eventuality problémov alebo hanby pravidelne ukájať svoje chůtky, boli by dostatočne uvoľnení a mohli by viesť celkom normálny život bez frustrácií. Séthov chrám odvodzuje svoj názov od staroegyptského boha Sétha (Sutecha), ktorý reprezentoval individuálne vedomie a temné sily prírody (púšť, búrka). Séthisti sa zameriavajú na Séthov aspekt tvorivého chaosu. Argumentujú tým, že tento chaos je dôsledkom skúmania a expanzie do nových oblastí a usilujú sa o sebazdokonaľovanie. Taktiež veria v existenciu Sétha ako bytosti, ale neuctievajú ju ako boha, pokladajú ho za predstaviteľa vyššieho vedomia a individuálnej sily, takže uctievaním Sétha uctievaním individualitu. Cieľom séthizmu je dosiahnutie duchovného sebauvedomenia a porozumenia sebe samému. Napriek tomu, že satanizmus v širšom slova zmysle je dôsledne individualistický, existujú niektoré body, v ktorých panuje jednomyselná zhoda. Prvým je prirodzené božstvo človeka. Satan je

17 ZACHAR, A. Satanizmus a jeho vplyv na páchanie trestnej činnosti. *Justičná revue*, 58, 2006, č. 8–9, s. 1241–1242.

predobraz realizovaného, seba uskutočňujúceho božstva. Je pritom jedno, či Satana vnímame ako reálnu bytosť, ako na prvotný princíp alebo ako na bezčasovú inteligenciu. Druhým bodom je etika, podľa ktorej „viac“ je lepšie ako „menej“, „lepšie“ je viac ako „horšie“, teda že každý druh prospechu je žiaduci, viac inteligencie, viac moci, viac radosti atď.¹⁸ Z hľadiska aplikácie rozlišujeme tzv. tvrdý a mäkký satanizmus. Tvrdý satanizmus je charakteristický krvavými rituálmi, a to nielen zvieracími, ale aj ľudskými. Táto skupina je postavená mimo zákon. Takéto skupiny vykrádajú domy, vandalizujú kostoly, hanobia cintoríny, mrzačia zvieratá aj seba. Mäkký satanizmus predstavuje najmä už spomínaná Cirkev Satanova a jej podobné názorové prúdy. Odmietajú rituálne obete ľudí a zvierat a odrádzajú od účasti na ilegálnej činnosti. Protestujú však proti kresťanskej morálke a morálke ostatných náboženstiev, ktorú považujú za pokryteckú, slabošskú a škodlivú. Treba však dodať, že napriek ich vyhláseniam počas rituálov Cirkvi Satanovej dochádza ku konzumácii krvi obete zmiešanej s močom účastníkov pri obrátenom kríži. Takzvanú čiernu omšu však tiež často sprevádza násilie, surovosť a sexuálne deviácie.¹⁹ **Satanizmus v širšom slova zmysle, teda ateistický, teistický, panteistický nemožno považovať za hnutie, ktoré preukázateľne smeruje k potlačeniu základných práv a slobôd,** nakoľko mu chýba niekoľko znakov, ktoré sú nevyhnutné. Prvým je absencia spoločnej ideológie. Je síce pravda, že spoločným znakom moderných satanistov je zbožštenie človeka, avšak tento znak sám o sebe nestačí, nakoľko zdôvodnenia sú v jednotlivých smeroch diametrálne odlišné, už len existencia teistického a ateistického satanizmu je podľa môjho názoru dostatočným dôkazom nejednotnosti ideológie, čo súvisí taktiež s druhým absentujúcim znakom, a tým je aspoň čiastočná organizácia. Kým napríklad Cirkev Satanova je predstaviteľom ateistického satanizmu, tak Séthov chrám možno zaradiť pod teistický satanizmus. Ide o dve najznámejšie organizované skupiny, ktoré z hľadiska cesty k dosiahnutiu cieľa stoja na opačných stranách.

V súčasnosti sa výrazne do popredia dostávajú **útoky spáchané radikálnymi moslimami.** Islam zaraďujeme k monoteistickým abrahámovským náboženstvám. Po kresťanstve je to druhé najrozšírenejšie náboženstvo na svete, hlási sa k nemu zhruba pätina svetovej populácie a podľa demografických prognostík do roku 2030 bude tvoriť počet jeho vyznávačov

18 VESELÝ, J. *Satanismus*. Praha: Vodnář, 2003, s. 86-106.

19 ZACHAR, A. Satanizmus a jeho vplyv na páchanie trestnej činnosti. *Justičná revue*, 58, 2006, č. 8-9, s. 1244.

okolo 30 % celkovej populácie. Moslimovia tvoria dnes nezanedbateľnú menšinu aj v európskych krajinách ako Švédsko, Veľká Británia, Francúzsko či Nemecko. Islam ako najmladšie monoteistické náboženstvo vzniklo v prvej polovici 7. storočia na Arabskom polostrove, kde v tej dobe žili početné arabské kmene, ktorých vnútorná súdržnosť bola založená na pokrvných príbuzenských vzťahoch. Vzhľadom na časté konflikty, založené najmä na zásade krvnej pomsty bola väčšina Arabského polostrova ekonomicky zruinovaná. Navyše medzi obyvateľstvom panovala sociálna nespravodlivosť a chudoba, plus vtedajšie mytologické a pohanské kultúry sa nachádzali vo všeobecnej kríze. Za zakladateľa islamu je považovaný prorok Muhammad, ktorému sa podľa islamského učenia v roku 610 n. l. prvýkrát zjavil archanjel Gabriel, a začal mu zvestovať učenie islamu. Tieto zjavenia trvali až do Muhammadovej smrti v roku 632 n. l. a v súhrne sú zaznamenané ako Korán, ktorý je považovaný za svätú knihu všetkých moslimov. Ako uvádza aj Potměšil,²⁰ Korán sa delí na 114 kapitol, zvaných súry a jednotlivé súry sa delia na verše – áje, ktorých počet sa pohybuje medzi 6204 až 6236. Účelom Koránu nie je vytvoriť právny poriadok v zmysle, v akom ho poznáme v súčasnosti, ale stanoviť princípy, ktorých dodržiavanie bude pre veriacich cestou do raja. Nejakú formu ucelenej systematiky Koránu z právneho hľadiska môžeme nájsť len veľmi ťažko. Väčšina veršov je čisto náboženskej povahy a trestnoprávných ustanovení sa nachádza približne tridsať, a nachádzajú sa na rôznych miestach Koránu. Zaoberajú sa trestnými činmi ako sú vražda, krádež, lúpežné prepadnutie na cestách, cudzoložstvo, krivé obvinenie z cudzoložstva, opilstvo. V prípade ostatných trestnoprávných deliktov Korán necháva na komunitu a jej predstaviteľoch spôsob sankcionovania, určuje len všeobecné princípy, ktorými sa majú riadiť. K ďalším prameňom islamského práva patrí sunna (hadís) ako písomný súbor islamských pravidiel a zvykov, ktoré netvoria súčasť Koránu, a tvoria ju pôvodne ústne tradované legendy o Muhammadovi a jeho prvých nasledovníkoch. Niekedy však sunna stanovuje pravidlo, o ktorom Korán mlčí, a norma má pôvod iba v sunne, takáto norma sa vtedy považuje za nezávislý prameň. Za ďalšie pramene práva sa tiež považujú *Idžmá* (dohoda islamského spoločenstva o pravidle správania sa v tých otázkach, na ktoré Korán ani sunna nedávajú odpoveď) a *Kijás* (uvažovanie právnikov opierajúce sa o určité premisy dané základnými prameňmi práva, predstavuje spôsob výkladu a realizácie práva), ktorý je starším prameňom ako *idžmá*, ale má menší význam. K charakteristickým znakom islamského práva ako takého

20 POTMĚŠIL, J. *Šaría. Úvod do islamského práva*. Praha: Grada Publishing, 2012, s. 17–83.

patrí nemennosť a nezmeniteľnosť (v teoretickej rovine), keďže ide o právo zjavené Bohom. Ďalším znakom je univerzálnosť, čo znamená, že človek by sa mal týmto právom riadiť celý svoj život, v záležitostiach verejných i súkromných a v akomkoľvek zmýšľaní a konaní. Princíp personality, ktorý je taktiež typický pre islamské právo, znamená vzťahovanie sa islamského práva na výlučne všetkých moslimov, žijúcich po celom svete. Teritoriálny prvok má význam v islamskom práve, najmä pokiaľ ide o nemožnosť stíhať moslima (a o to menej neveriaceho) za spáchanie trestného činu mimo územia islamského štátu. Treba však podotknúť, že pojem islamské právo je abstraktného charakteru a nemožno hovoriť o všeobecnom islamskom práve, už len napríklad z toho dôvodu, že existuje islamské právo sunnitské a šiitské. Trestné činy podľa islamského práva možno rozdeliť vo všeobecnosti do troch oblastí:

1. Trestné činy proti Bohu – patria sem aj trestné činy proti vojenskej morálke; nachádzajú sa v Koráne a sú stíhané *ex offio*, ich potrestanie je Božím nárokom a možno do tejto skupiny zaradiť cudzoložstvo, falošné obvinenie z cudzoložstva, pitie alkoholu, krádež, lúpežné prepadnutie na cestách.
2. Civilné delikty – ich spáchanie má za následok vznik nároku na odškodnenie; zaraďujeme sem vraždu, ublíženie na zdraví, poškodenie cudzej veci.
3. Spoločensky nebezpečné konania, ktoré sú trestané na základe úvahy sudcu – zahŕňajú prípady porušenia morálky, podvodu, úplatkárstva; majú spoločný znak, ktorým je poškodzovanie celej spoločnosti, trest ukladá sudca podľa svojho uváženia.²¹

Treba zdôrazniť, že **islamské právo nemožno stotožňovať s platným právom v moslimských krajinách, ktoré sa v drvivej väčšine opierajú o písané právo, ktoré sa islamským právom do istej miery iba inšpiruje.** Na čele takýchto krajín stoja väčšinou monarchovia či prezidenti, ktorí vládnu či už viac alebo menej autoritatívnym štýlom. Dôležitou otázkou je aj vzťah islamu k ľudským právam. Niektorí moslimskí autori presadzujú, že ľudské práva priniesol Korán. Iní zas koncepciu ľudských práv považujú za cudzorodú a v islame neprijateľnú, pretože človek je služobník Boží a má iba povinnosti, a nie práva. Príkladom môžu byť napríklad ustanovenia zakazujúce svadbu moslimky s inovercom či neveriacim, konvertovanie z islamu, ktoré by sa teoreticky malo trestať smrťou a celkovo nadradenosť záujmov spoločnosti nad záujmami jednotlivca. Treba však pripomenúť, že väčšina moslimských krajín má vo svojich ústavách zakotvené ľudské

21 POTMĚŠIL, J. *Šaría. Úvod do islamského práva*. Praha: Grada Publishing, 2012, s. 334–336.

práva, a taktiež pristúpili k Medzinárodnému paktu o ľudských právach z roku 1966, aj keď dokumenty tohto typu bývajú prijaté s výhradami a ich samotné pristúpenie neznamená, že ľudské práva v nich formulované sú skutočne dodržiavané. Diskusia o ľudských právach sa v moslimskom svete rozšírila koncom sedemdesiatych rokov. Azda najznámejším dokumentom je Všeobecná islamská deklarácia ľudských práv prijatá v roku 1981 v Paríži. Hovorí o zjavnosti a nemennosti týchto práv a o budovaní islamského poriadku. Uvádza právo na život, slobodu, rovnosť bez akejkoľvek diskriminácie, právo na spravodlivý proces, právo na ochranu pred zneužitím moci, právo na dobré meno a česť, právo na azyl. Taktiež sa v nej nachádzajú ustanovenia o právach menších, práva a povinnosti podieľať sa na správe vecí verejných, práve na slobodu myslenia a prejavu, náboženskú slobodu, vlastníkom práve a ochrane majetku.²²

Azda najdôležitejšou otázkou je výklad z dôvodu porozumenia, ale aj jeho aplikácie v reálnom živote a Korán nie je výnimkou. **Na základe pozorovania celosvetového diania si dovoľím tvrdiť, že Korán je výkladovo dosť ohybný.** Dôkazom je napríklad existencia štyroch najznámejších právnických škôl. Kým napríklad „Hanafijská škola“ je pomerne liberálna v otázkach osobnej slobody, práv žien a je pre ňu charakteristická miernosť trestov a tolerancia k inovercom, tak „Hanbalovská škola“ zdôrazňuje doslovný výklad Koránu a sunny, je veľmi konzervatívna. Taktiež v rôznych častiach sveta sa moslimovia hlásia k rôznym školám. „Málikovská škola“ sa napríklad v súčasnosti využíva v Bahrajne a v Saudskej Arábii, pre Indiu a Indonéziu je typická „Šáfijovská škola.“ Za azda najkontroverznejšie ustanovenie Koránu možno považovať 29. verš 9. kapitoly: *„Bojujte proti tým, ktorí neveria v Boha ani v Deň posledný, a ktorí nezakazujú to, čo zakázal Boh a jeho posol, a ktorí nevyznávajú pravdivé náboženstvo a pochádzajú z radov tých, ktorým bola daná Kniha, až kým neodvedú rukou vlastnou pociťujúc pokoru.“*²³ V už citovanom komentári ku Koránu sa nachádzajú výklady dvoch významných islamských učencov. Prvým je Ibn Kesír, ktorý žil v 14. storočí, a druhým je Muhammad Al Ghazali, ktorý patrí k popredným islamským mysliteľom 20. storočia. Ibn Kesír hovorí skôr o historických okolnostiach vzniku tohto verša, konkrétne, že bol zoslaný potom, ako sa stabilizovali pomery na Arabskom polostrove. Podrobnejší výklad napísal Muhammad Al Ghazali, ktorého si dovoľíme citovať: „Nie

22 *Universal Islamic Declaration of Human Rights.* (online). [11. 1. 2016]. Dostupné na: <http://www.alhewar.com/ISLAMDECL.html>.

23 *Korán.* Preklad do slovenského jazyka. 9:29.

je na škodu, aby sme znova vysvetlili naše záväzky na poli vyzývania ľudí k islamu. My nebojujeme proti nikomu, kto by prekročil nejaké medze (myslel tým nemuslimov) a ani nenútime nikoho prijať akékoľvek náboženstvo! My len ostatným ponúkame islam na základe verša: „...Kto chce, nech uverí a kto chce, nech veriť odmietne..“, verš 18:29. Ak by niekto uprednostnil odmietanie viery, povieme mu: „To nič, žiadne zlo ťa od nás nepostihne! Všetko, čo od teba žiadame, je, aby si nás nechal k islamu vyzývať ostatných, a aby si v ničom neublížil tým ostatným, pokiaľ by prijali to, k čomu ich vyzývame. Islam je z nášho hľadiska ten najlepší vzťah medzi Bohom a tým, koho stvoril a Boh nám uložil za povinnosť oznámiť islam ostatným a zapáliť svetlo pred tým, kto poznanie nemá. Nestoj nám v ceste, keď ľudí k tomu vyzývame a nestoj v ceste ostatným, ak by Boh ich srdcia pravde otvoril.“ Ak by súhlasil s takouto neutralitou, tak jeho vzťah k nám bude podľa verša, v ktorom Boh povedal: „...Ak by sa vás (spomenutí pokrytci) stránili, nebojovali by proti vám a ponúkli vám mier, potom vám už Boh na boj proti nim nedáva žiadnu cestu (ani spôsob, ktorý by vás viedol, alebo oprávňoval im v niečom ublížiť..“, verš 4:90. Ak by však povedal: „Zakážem vám čokoľvek oznamovať a zakážem ostatným výzvu počúvať a nasledovať“, potom mu povieme, že vojna sa začne medzi nami a tebou. Ak by nám potom Boh dal víťazstvo nad vami, odzbrojíme vás od zbraní, ktorými ste prekročili mieru voči nám. A umožnili by sme vám žiť s nami v bezpečí bez toho, aby ste sa strachovali o svoje majetky alebo sami o seba. Preberieme za vás bremeno obrany, pokiaľ by vám niekto chcel ublížiť. Naším cieľom bude len to, aby ste zistili skutočnosť o nás, aby ste videli, čo v sebe skrývame, a potom vám uložíme povinnosť zaplatiť trocha peňazí, ktoré použijeme na to, aby sme bránili vás i vaše presvedčenie .. Toto je ten poplatok (vo verši spomenutý), okolo ktorého sa toľké hlasy ozývali. Toto sú okolnosti sprevádzajúce uloženia tohto poplatku, nemajú byť uložené tomu, kto bol nestranným a ostal ďaleko od boja s nami! Ukladá sa tomu, kto sa rozhodol proti nám bojovať alebo pomáhal tým, ktorí medze voči nám prekročili.“²⁴ Treba zdôrazniť, že tento výklad patrí k tým umierneným, čo znamená, že nie je jediný, a jeho aplikovanie nie je zaručené. Aj tak však vyvstávajú otázky. Ak Ghazali tvrdí, že ak by niekto bránil šíreniu islamu, tak takej osobe bude vyhlásená vojna. Ak by napríklad bránil šíreniu islamu poslanec obecného zastupiteľstva, vyššieho územného celku či dokonca Národnej rady, znamenalo by vyhlásenie vojny takémuto poslancovi aj vyhlásenie vojny tým, ktorý

24 AL-SBENATY, A. *Korán. Preklad do slovenského jazyka s vysvetlivkami a výkladom. Druhý zväzok*. Bratislava: ALJA, 2008, s.1021–1022.

ho zvolili, keďže podľa čl. 73 Ústavy SR sú poslanci zástupcovia všetkých občanov, čo znamená, že by mali vyjadrovať a vykonávať ich vôľu. Lenže podľa čl. 74 Ústavy SR sú voľby tajné,²⁵ takže nemožno zistiť ani kto konkrétne takého poslanca zvolil, čiže by sa vyhlásenie vojny mohlo týkať aj tých, ktorí v skutočnosti takého poslanca nevolili, ani s ním nesúhlasia, teda by boli „nevinní“. Mohlo by to znamenať teda, že by v podstate moslimovia vyhlásili vojnu celej obci, vyššiemu územnému celku či dokonca celému štátu? Ďalšou veľmi podobnou otázkou je právnická osoba, ktorú Korán nepozná. Ak by napríklad predstavenstvo akciovej spoločnosti chcelo nejakým spôsobom brániť šíreniu islamu, znamenalo by vyhlásenie vojny celej akciovej spoločnosti, resp. všetkým členom valného zhromaždenia? Predstavenstvo je totiž štatutárny orgán spoločnosti, ktorý spoločnosť riadi a koná v jej mene. Alebo ak by sa valné zhromaždenie uznieslo na nejakom opatrení brániacom šíreniu islamu, vzťahovalo by sa vyhlásenie vojny aj na tých, ktorí v skutočnosti nehlasovali za takýto návrh? Spomenuté príklady uvádzam ako príklad toho, ako ľahko sa dá umiernený výklad prekrútiť na radikálny, a aj ako dôkaz relatívne vysokej výkladovej ohybnosti Koránu. Ako príklad z praxe, ktorý tiež dokazuje výkladovú ohybnosť, sa dá považovať správanie sa Islamského štátu k Jezidom. Stúpenci Islamského štátu považujú Jezidov za odpadlíkov od islamu a snažili sa ich násilne konvertovať, masakrovali ich, ničili majetky. V otvorenom liste, ktorý poslalo vyše sto islamských učencov z celého sveta vodcovi Islamského štátu Abu Bakr al-Baghdadimu, sa okrem iného píše, že to, čo Islamský štát spravil Jezidom sú ohavné zločiny a z právneho hľadiska sú Jezidi „ľudia Knihy“ (rovnako ako židia a kresťania). Taktiež hneď v prvom bode listu sa uvádza, že nie je povolené citovať verš alebo časť verša bez dôkladného zváženia a pochopenia všetkého, čo Korán a Hadís spájajú s touto témou, keďže všetko v Koráne je pravda a všetko v autentickom Hadíse je božsky inšpirované, takže nie je dovolené ignorovať žiadnu časť.²⁶

K otázke **spôsobov šírenia islamu** sa vyjadril aj zahranično-politický editor amerického magazínu *Chronicles* a autor knihy o histórii a teológii islamu *The Sword of Prophet*, Srdja Trifković: „*Dom islamu je v stave trvalej vojny s okolitými krajinami. Túto vojnu môže prerušiť dočasné prímerie, no „mier“ príde až po globálnom dobytí. Existuje medzifáza známa ako Dar al-Sulh – keď moslimovia tvoria menšinovú komunitu a potrebujú dočasne*

25 Zákon č. 460/1992 Z. z. Ústava SR, v znení neskorších predpisov, čl. 73, 74.

26 LETTER TO BAGHDADI. (online). [11. 1. 2016]. Dostupné na: <http://www.lettertobaghdadi.com>.

*prijat' mierumilovný prístup, aby svojich susedov oklamali. Modelom je tu Mekka predtým, ako Mohamed odišiel do Mediny a moslimské diaspóry v západnom svete sú súčasným príkladom tohto modelu. Tento model poskytol Mohamed, ktorý prijal prímerie s Mekkou, keď bol v nevýhodnej pozícii, no porušil toto prímerie vo chvíli, keď nazbieral dosť sily. Vtedy ponúkol svojim pohanským spoluobčanom voľbu medzi obrátením a smrťou. Konečným cieľom je Dar al-Islam (Dom islamu), kde moslimovia vládnu a neveriaci boli obrátení alebo vyvraždení.*²⁷ Ako aj v uvedenom citáte uvádza Al Ghazali, že moslimovia majú svätú povinnosť ohlasovať islam, pričom považujú svoje náboženstvo za najlepšie. V Slovenskej republike sa podľa posledného sčítania ľudu hlási k islamu okolo dve tisíc ľudí a v spoložití nie sú známe nejaké problémy. V súčasnosti islam nie je v Slovenskej republike registrované náboženstvo. Moslimovia teda nemôžu vykonávať moslimské pohreby, sobáše, vyučovať náboženstvo v školách, ani zakladať vlastné školy. Ak by však počet moslimov vzrástol, logicky by sa domáhali svojich práv a, samozrejme, čím by boli početnejší, tým viac práv by sa domáhali. Samo o sebe to na prvý pohľad nemusí vyznieť ako problém, avšak na niektorých príkladoch zo zahraničia možno vidieť, že niektoré požiadavky a konania moslimských komunit, ako napríklad snaha o aplikovanie islamského práva vo vnútri komunity v Londýne a iné, sú v rozpore s hodnotami a právami, ktoré trestné právo má chrániť. V krajinách západnej a strednej Európy mi nie je známy žiaden príklad zo súčasnosti, kedy by sa moslimovia stali dominantnou časťou nejakej populácie, čiže Trifkovičov názor o tom, že by v takom prípade moslimovia vyvraždili tých, ktorí by odmietli konvertovať, možno v súčasnosti len ťažko dokázať, takisto ako je problém aj dokázať to, že mierumilovný prístup je len pretváрка. Podľa § 421 zákona Trestného zákona je trestným činom akt založenia, podpory alebo propagácie skupiny osôb alebo hnutia, ktoré násilím, hrozbou násilia alebo hrozbou inej ťažkej ujmy smeruje k potláčaniu práv a slobôd. Ide o úmyselný trestný čin, ktorého páchatel musí poznať povahu hnutia alebo skupiny a musí vedieť, že skupina či hnutie preukázateľne smeruje k potláčaniu práv a slobôd.²⁸ K danej problematike sa vyjadril aj Ústavný súd ČSFR v už citovanom náleze, z ktorého vyplýva, že hnutia, ktoré preukázateľne smerujú k potlačeniu občianskych práv alebo k hlásaniu vymedzenej zášti, nech sú akokoľvek pomenované a zdôvodňované akýmikoľvek

27 TRIFKOVIČ, S. *Ako porozumieť islamu*. (online). [11. 1. 2016]. Dostupné na: <http://www.impulzrevue.sk/article.php?111>.

28 ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný zákon. Veľký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2013, s. 825.

ideálmi alebo cieľmi, sú hnutiami, ktoré demokratický štát, jeho bezpečnosť a bezpečnosť jeho občanov ohrozujú. Ich postih je preto v plnom súlade s obmedzeniami, ktoré čl. 17 ods. 4 Listiny pripúšťa.²⁹ **Je teda islam ako taký ideológia, ktorá preukázateľne smeruje k potláčaniu práv a slobôd?** Ako uvádzam už v časti týkajúcej sa výkladu a interpretácie islamu, resp. Koránu je Korán veľmi výkladovo ohybný, a teda rôzni ľudia ho môžu vykladať absolútne opačne, čoho dôkazom sú napríklad činy Islamského štátu a list islamských učencov al-Baghdadimu. Ďalšou otázkou je spôsob šírenia islamu. Hoci v posledných rokoch sme svedkami teroristických útokov a iných násilností páchaných v mene Alaha, nemožno jednoznačne tvrdiť, že islam sa šíri prostredníctvom násilia, ujmy alebo hrozbou násilia či ujmy. Navyše, keď zväžeme aj okolnosti, ako sú historické podmienky, vtedajšia mentalita a obyčajové právo, ktoré medzi vtedajšími Arabmi bolo uplatňované, a fakt, že mnoho veršov Koránu bolo zoslaných ako dôsledok, resp. odpoveď na konkrétne životné príbehy a udalosti, ktoré sú uvedené v spomínanom komentári s výkladom, dovoľme si tvrdiť, že tak, ako aj pohľad iných náboženstiev na svet sa v priebehu dejín ľudstva upravoval v dôsledku ľudského vývoja, chápania a vnímania, tak takýto priestor je možný aj v islame. Keďže teda nemožno jednoznačne preukázať smerovanie islamu k potláčaniu práv a slobôd, nemožno ani islam pod takéto hnutie subsumovať v súčasnosti.³⁰

V súčasnosti je asi najznámejšou organizáciou tzv. **Islamský štát**. Taktiež sa používa označenie Daesh, ktoré príslušníci Islamského štátu neznášajú a použitie takéhoto výrazu na svojom území perzekuuujú a znamená „fanaticí, ktorí ostatným vnucujú svoje názory“.³¹ Z dokumentu dopisovateľa a dokumentaristu pre televíznu stanicu PBS Martina Smitha o vzniku Islamského štátu *The Rise of ISIS*³² **možno z pohľadu kriminológie stručne zosumarizovať kriminogénne faktory vzniku Islamského štátu:**

1. sociálno-kultúrne faktory:

- ▶ konflikt medzi sunnitmi a šiítmi,
- ▶ vysoká nezamestnanosť mladých mužov,
- ▶ islamský fundamentalizmus,

29 Nález Ústavného súdu ČSFR zo dňa 4. 9. 1992, sp. zn. PL ÚS 5/92.

30 SMIEŠKO, I. Islam ako hnutie smerujúce k potlačeniu základných práv a slobôd? *Trestněprávní revue*, 14, 2015, 7–8, s. 176–182.

31 YUHAS, A. US general rebrands Isis „Daesh“ after requests from regional partners. *The Guardian*. (online). [12. 1. 2016]. Dostupné na: <http://www.theguardian.com/world/2014/dec/19/us-general-rebrands-isis>.

32 SMITH, M. *The Rise of ISIS*. (online). [13. 1. 2016]. Dostupné na: <http://www.pbs.org/wgbh/frontline/film/rise-of-isis>.

2. politicko-ekonomické faktory:

- ▶ odchod armády USA a jej spojencov z Iraku,
- ▶ nedostatočná angažovanosť USA o dianie v Iraku a v Sýrii,³³
- ▶ občianska vojna v Sýrii,
- ▶ perzekuovanie sunnitov a zbavovanie sa sunnitských verejných predstaviteľov,
- ▶ takmer nulová bojaschopnosť irackej armády,

3. psychologické faktory:

- ▶ strach vtedajšieho šíitskeho irackého premiéra Málíkoho zo sunnitov a straty vlastnej moci.

Obraz ako sa Islamský štát správa na dobytom území, konkrétne v meste Rakka poskytol dokument americkej televíznej stanice Vice News, ktorý sa však stal kontroverzným, nakoľko sa začali objavovať rôzne zostrihy, ktoré slúžili na propagáciu Islamského štátu, dokonca po pozretí môže divák nadobudnúť dojem, že dokument ako celok obsahuje prvky propagandy, a preto bola samotná Vice News podrobená kritike, že podporuje terorizmus.³⁴ Samotný dokument (The Islamic State, elektronická verzia) ukazuje moslimov v mešite, kde skladajú prísahu poslušnosti. Žiada sa po nich láska k Prorokovej (Mohamedovej) rodine, ktorej je al-Baghdádi potomok, musia ho podporovať finančne, obetovať zaňho život a čokoľvek čo môžu, sľubujú oddanosť Kniežatŕu veriacich, Kalifovi moslimov, Abú Bakr al-Quarashimu, al-Baghdádimu. Prísahy sa zúčastňujú aj maloleté osoby. V dokumente tiež odznieva, že čím sú bojovníci Islamskému štátu v ťažšej situácii, tým sú bližšie k Bohu. Dokument sleduje večernú oslavu na počesť ustanovenia kalifátu, ktorá je zároveň ďalšou príležitosťou na nábor nových regrútov. Počas osláv oznamujú ustanovenie kalifátov a vyzývajú obyvateľov Rakky k podpore Islamského štátu, taktiež hlásajú, že Islamský štát pretrvá aj proti vôli ich nepriateľov. Následne rozpráva svoj príbeh moslim, ktorý žil 25 rokov v Európe, ale vždy chcel ísť do moslimských krajín, zanechal svoje ženy, deti a tu sa cíti dobre. Svoje vystúpenie zakončuje výzvou, aby moslimovia prišli sem a stali sa bojovníkmi. V ďalšej časti porovnávajú najnižšieho a najvyššieho bojovníka. Ukazujú, že tiene obidvoch majú rovnako

33 Treba dodať, že zahraničná politika USA na Blízkom východe je na samostatné publikácie, najmä čo sa týka vhodnosti zasahovania do iných štátov, či už sa považuje za negatívum samotné zasahovanie alebo v princípe je zasahovanie prípustné za určitých dôvodov, ale v tomto prípade bolo zasahovanie ukončené predčasne, resp. neefektívne.

34 MARCH, A. F. *Is Vice's Documentary on ISIS Illegal?* (online). [13. 1. 2016]. Dostupné na: <http://www.theatlantic.com/international/archive/2014/10/is-vice-documentary-on-ISIS-illegal/380991>.

veľké ruky. Ako sa oslava končí, tak bojovníci vyzývajú na prisahanie vernosti Islamskému štátu a účastníci skladajú prisahu. Po ovládnutí Rakky prevzal Islamský štát kontrolu nad každým aspektom bežného života pod striktnou interpretáciou islamského práva. V dokumente sa nachádzajú príklady, ako napríklad, aby nemali vyvesený plagát, ktorý ukazoval „západný štýl obliekania“. Taktiež bojujú proti alkoholu a chvália sa, že v Rakke nenájdeme nikoho pod vplyvom alkoholu. Problémom je tiež, ak žena nie je dostatočne zahalená, lebo ona nie je žiaden produkt na predaj. Obzvlášť musí sa dbať na dodržiavanie pravidiel počas pôstneho mesiaca Ramadán, napríklad či sú sudy s vodou plné iba vody alebo sú naplnené iba do polovice, teda ide o podvod, kontrolujú, či predajcovia v obchodoch predávajú poctivo svoj tovar, či napríklad ovčie mäso predávajú, ako keby to bolo hovädzie a naopak. Dokument tiež ukazuje prácu miestnej justície. Niekoľko odsúdených vypovedá o svojich činoch, napríklad prechovávanie a predaj alkoholu, fajčenie na verejnosti, nadávanie. Ich spoločným trestom je bičovanie. Tiež je tam jeden prípad konzumácie drog, za ktorý je však trest smrti. Všetci odsúdení, ktorí vypovedali, mali spoločné to, že sa tešili z toho, že boli poučení, že si to zaslúžia a chvália Boha za to, že to takto dopadlo, nakoľko však boli povzbudzovaní príslušníkmi Hisby, ktorá vynucuje islamské právo, aby vypovedali pred kamerou je dôveryhodnosť ich výpovedí spochybniteľná, najmä v otázke názoru na trest, čo je jeden z mnohých príkladov prítomnosti prvkov propagandy. Ako ďalšie príklady možno uviesť zobrazenie verejne ukrižovaného muža, ktorý bol odsúdený za vraždu a fotografovaný okoloidúcimi. Miestne sudy tiež plnia arbitrárnú funkciu v oblastiach súkromného práva. Existuje tu špecializovaný sudca pre každý druh prípadu. Ich primárnym cieľom je uspokojiť Boha, preto ich nejaké medzinárodné štandardy nezaujímajú. Ako príklad sa uvádza sudca pre nemoslimské záležitosti, pre kresťanov. Podľa sudcu majú kresťania, ak odmietnu konvertovať na islam, možnosť platiť daň pre nemoslimov, ako je to aj v Koráne, ak nie, tak môžu byť zabití. Kresťania (drvivá menšina, ktorá nestihla utiecť) si zvolili možnosť platiť daň a sudca prisahá, že im nebola spôsobená žiadna ujma. Z jedného z kostolov spravili moslimskú kazateľňu, cieľom perzekúcie sú však aj šiitske mešity, nakoľko šiiti sú považovaní za odpadlíkov. Taktiež v dokumente možno vidieť vykonávanie tzv. zakatu, čo je jeden z piatich základných pilierov islamu a ide o daň z príjmu určenú

na dobročinné účely. Každý chudobný, ktorý má dieťa, dostane 13 dolárov za každé dieťa.³⁵

1.3 Trestnoprávne vymedzenie extrémizmu

Trestný zákon vymenúva trestné činy extrémizmu v § 140a. V zmysle tohto ustanovenia sa za trestné činy extrémizmu považujú trestný čin založenia, podpory a propagácie skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 421, trestný čin prejavu sympatií k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 422, trestný čin výroby extrémistických materiálov podľa § 422a, trestný čin rozširovania extrémistických materiálov podľa § 422b, trestný čin prechovávanía extrémistických materiálov podľa § 422c, trestný čin popierania a schvaľovania holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti podľa § 422d, trestný čin hanobenia národa, rasy a presvedčenia podľa § 423, trestný čin podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti podľa § 424, trestný čin apartheidu a diskriminácie skupiny osôb podľa § 424a a trestný čin spáchaný z osobitného motívu podľa § 140 písm. e). Osobitný motív v zmysle § 140 písm. e) je spáchanie trestného činu z nenávisti voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich skutočnú alebo domnelú príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, sexuálnu orientáciu, politické presvedčenie alebo náboženské vyznanie.

Pre vymedzenie pojmu extrémizmus môže poslúžiť práve spomenuté ustanovenie v § 140 písm. e). **Extrémizmus možno teda definovať aj ako protiprávne konanie, ktoré smeruje proti hodnotám** (akými sú napríklad rovnoprávnosť ľudí bez ohľadu na ich národnú, etnickú, rasovú, náboženskú alebo inú príslušnosť, ústavné zriadenie), **ktorým Trestný zákon poskytuje ochranu, a je spáchaný z predsudku voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich skutočnú alebo domnelú príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, sexuálnu orientáciu alebo náboženské vyznanie.**

Je pravda, že trestnoprávna definícia neexistuje, otázne je ale, či je vôbec potrebná. Treba zdôrazniť, že extrémizmus ako fenomén zahŕňa aj určité postoje a vnútorné presvedčenie. To však pre trestné právo nie je relevantné, nakoľko trestné právo sankcionuje až konkrétny prejav či konanie

35 VICE NEWS. *The Islamic State (Full Length)*. (online). [13. 1. 2016]. Dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=AUjHb4C7b94>.

(prípadne opomenutie konania), ktorý je vykonaný z takéhoto presvedčenia či postoja, a teda prípadná definícia by sa asi minimálne odlišovala od definície extrémizmu podľa Policajného zboru alebo od našej vlastnej definície.

Dôsledne je tiež treba odlišiť od pojmu „extrémizmus“ pojem „radikalizmus“. Radikalizmus je množina myšlienok, názorov a prejavov, ktoré smerujú k zásadným zmenám v určitých oblastiach v rámci spoločnosti. Kľúčovým faktorom je to, že **radikalizmus sa nepokúša o zmenu ústavného zriadenia** (teda od demokracie k diktatúre), **ale ostáva v rámci súčasného ústavného zriadenia.**

1.4 Vymedzenie pojmu „nenávisťný prejav“

V nasledujúcich kapitolách bude tiež používaný pojem „nenávisťný prejav“ („hate speech“). Dôvodom je hlavne to, že v súčasnosti v tejto oblasti trestnej činnosti je tento fenomén najrozšírenejší, a preto považujem za potrebné venovať mu osobitnú pozornosť. Definícií je niekoľko. Odporúčanie ministrov Rady Európy z roku 1997 definuje prejavy nenávisťi ako všetky formy vyjadrenia, ktoré rozširujú, podnecujú, podporujú alebo ospravedlňujú rasovú nenávisť, xenofóbiu, antisemitizmus či iné formy diskriminácie a nenávisťi založené na neznášanlivosti, vrátane neznášanlivosti prejavujúcej sa agresívnym nacionalizmom a etnocentrizmom, diskrimináciou a nevráživosťou voči menšinám, migrantom a ľuďom imigračného pôvodu.³⁶

Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu definoval nenávisťný prejav ako diskriminačnú formu agresie, ktorá ničí dôstojnosť osoby v napadnutej skupine, zároveň vedie k ponížovaniu statusu osoby nielen v očiach členov skupiny, ale tiež v očiach ostatných, ktorí pozerajú a zachádzajú s takouto osobou ako s menejcenným človekom. Očierňovanie osoby na základe jej etnickej identity alebo iného členstva môže samo o sebe viesť, rovnako ako jeho ďalšie dôsledky k nenávratnej ujme.³⁷

Podľa Výborného je nenávisťný prejav taký prejav, ktorý v sebe obsahuje prvky nenávisťi voči skupine, ku ktorej patrí objekt prejavu alebo z tejto nenávisťi vychádza. Nenávisťné prvky takéhoto prejavu sú založené na

36 *Odporúčanie R (97)20 o prejavoch nenávisťi.* (online). [7. 3. 2016]. Dostupné na: <http://www.rvr.sk/sk/spravy/index.php?aktualitaId=45>.

37 *The Prosecutor v. Ferdinand Nahimana, Jean-Bosco Barayagwiza and Hassan Ngeze.* Case No. ICTR-99-52-T. § 114. (online). [7. 3. 2016]. Dostupné na: https://www1.umn.edu/humanrts/instree/ICTR/BARAYAGWIZA_ICTR-99_52/TRIAL_CHAMBER_Summary.html.

negatívnych predsudkoch hovorcú voči určitým skupinám spoločnosti, ktoré vo svojich vyjadreniach uráža, napadá, poníža, vyzýva k obmedzeniu ich práv alebo k násilným činom voči nim či inak pošliapava ich ľudskú dôstojnosť. Vyslovené slová nedopadajú iba na konkrétneho adresáta, ale zasahujú celú skupinu, ku ktorej sa obeť identifikuje (alebo bola aj chybné identifikovaná).³⁸

V zmysle Trestného zákona možno subsumovať pod pojem nenávistné prejavy **v užšom slova zmysle** trestný čin založenia, podpory a propagácie hnutí smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd v zmysle § 421 a § 422, trestný čin hanobenia národa, rasy a presvedčenia v zmysle § 423, trestný čin podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti v zmysle § 424 a schvaľovanie trestného činu v zmysle § 338 Trestného zákona. **V širšom slova zmysle** možno tiež pridať trestný čin výroby extrémistických materiálov v zmysle § 422a, trestný čin rozširovania extrémistických materiálov v zmysle § 422b, trestný čin prechovávania extrémistických materiálov v zmysle § 422c a trestný čin popierania a schvaľovania holokaustu a zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti v zmysle § 422d Trestného zákona, nakoľko ide o sankcionovanie javov bezprostredne súvisiacich s nenávistnými prejavmi. **Do kategórie nenávistný prejav možno však tiež zaradiť aj schvaľovanie trestného činu v zmysle § 338 Trestného zákona**, nakoľko v zmysle tohto trestného činu páchatel verejne schvaľuje alebo verejne vychvaľuje trestný čin, prípadne páchatel v úmysle prejavíť s trestným činom súhlas páchatela alebo osobu jemu blízku odmení alebo odškodní za trest alebo zbiera prostriedky na takú odmenu alebo odškodnenie.

Pre účely trestného práva možno nenávistné prejavy definovať ako prejavy vykonané na základe predsudkov, akými sú príslušnosť k rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine, pôvodu rodu alebo pre náboženské vyznanie, ktorých účelom je spôsobiť ujmu na Trestným zákonom chránených záujmoch. Samotné slovo prejav znamená podľa jazykového výkladu verejnosti určené vyslovenie názorov, postojov a pod., vyjadrenie myšlienkového, citového stavu.³⁹ Pojem „nenávistný prejav“ je teda užším pojmom ako pojem „trestný čin extrémizmu“, nakoľko k trestným činom extrémizmu patria aj napríklad vraždy, ublíženia

38 VYBORNÝ, Š. *Nenávistní internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 22.

39 *Slovenské slovníky*. (online). [7. 3. 2016]. Dostupné na: <http://slovník.juls.savba.sk/?w=prejav&s=exact&c=2445&d=kssj4&d=psp&d=sssj&d=sssj2&d=scs&d=sss&d=peciar&d=ma&d=hssjV&d=ber nolak&d=obce&d=priezviska&d=un&d=locutio&d=pskcs&d=psken&d=noundb&ie=utf-8&oe=utf-8#>.

na zdraví a iné trestné činy fyzického charakteru spáchané z osobitného motívu podľa § 140 písm. e).

1.5 Spôsoby spáchania trestných činov extrémizmu prostredníctvom internetu

Vymenovať taxatívne všetky možnosti spáchania trestného činu extrémizmu prostredníctvom internetu by bolo náročné z toho dôvodu, že samotný internet je veľmi dynamický a možnosti, ktoré môže ponúkať, pribúdajú. Napríklad robotický prst umožní na diaľku ovládať akékoľvek zariadenie s tlačidlami bez ohľadu na to, v ktorom roku ho vyrobili. S novinkou pomenovanou „Push“ sa kórejská začínajúca spoločnosť Naran snaží zaujať drobných investorov. Malý motorček ovládaný cez internet cez sériu početných prevodov stláča gombíky so svojim mechanickým prstom. Silou, ktorú možno prirovnať k pôsobeniu 1,6 kilogramovej hmotnosti, kliká na tlačidlá, vypínače, prepínače a ovládacie prvky, ktoré sú všade okolo nás,⁴⁰ alebo ako ďalší príklad možno uviesť možnosť sa hacknúť do palubného počítača automobilu.⁴¹

Kybernetická, resp. počítačová kriminalita predstavuje jeden zo spôsobov páchania trestných činov extrémizmu, a preto považujem za potrebné vymedziť aj daný pojem. Vo všeobecnosti sa pod pojmom kybernetická kriminalita rozumie nelegálne, nemorálne a neoprávnené konanie, ktoré zahŕňa zneužitie údajov získaných prostredníctvom výpočtovej techniky alebo ich zmenu. Tiež sú za počítačovú kriminalitu označované trestné činy páchané prostredníctvom počítača alebo spáchané proti počítaču. Teda počítačovú kriminalitu možno rozdeliť na:

- a) priamu kybernetickú kriminalitu – útoky proti počítaču,
- b) nepriamu kybernetickú kriminalitu – útoky pomocou počítača.

K najznámejším formám útoku proti počítaču, smartphonu alebo inému obdobnému zariadeniu možno zaradiť hacking (prienik do systému inou ako štandardnou cestou, teda obídenie alebo prelomenie jeho bezpečnostnej ochrany), cracking (umožňuje obísť ochranu programu proti kopírovaniu alebo neoprávnenému používaniu), carding (zneužitie platobnej karty rôznymi spôsobmi, napríklad krádežou platobnej karty, resp. čísla platobnej

40 GIGEL, M. *Robotický prst spojí s internetom každé tlačidlo – od vypínača po splachovač.* (online). [6. 11. 2015]. Dostupné na: <http://tech.sme.sk/c/20063236/roboticky-prst-spoj-i-s-internetom-kazde-tlacidlo-od-vypinaca-po-splachovac.html>.

41 GIGEL, M. *Nissan nezabezpečil autá, hackeri sa k nim pripoja cez internet.* (online). [25. 2. 2016]. Dostupné na: <http://tech.sme.sk/c/20103301/nissan-nezabezpecil-auta-hackeri-sa-k-nim-pripoja-cez-internet.html#ixzz41AmJfW3d>.

karty), phishing (adresátovi je doručený e-mail od niektorej inštitúcie, ktorý požaduje osobné údaje pod zámienkou ich zneužitia), pharming (zdokonalená metóda phishingu, ktorá spočíva v presmerovaní názvu web stránky na inú adresu) a spoofing (metódy, ktoré používajú hackeri na zmenu totožnosti odosielaných správ).⁴²

Na vymedzenie druhov útokov pomocou počítača možno použiť demonštratívnu typológiu podľa Výborného:⁴³

1. oficiálne stránky politických strán a pridružených združení,
2. mobilizačné weby,
3. informačné a propagandistické servery,
4. sociálne siete,
5. portály zamerané na reprodukciu a zdieľanie hudby a videí,
6. internetové diskusie,
7. propaganda využívajúca mailovú komunikáciu,
8. stránky umožňujúce predaj a nákup extrémistického nenávisťného materiálu,
9. internetové počítačové hry.

Ad 1: Internetové prezentácie politických strán a pridružených hnutí majú za cieľ predstaviť činnosť takehoto zoskupenia, reflektovať politické názory a slúžiť k informovaniu občanov o programových východiskách. Prostredníctvom internetu môže strana s vynaložením nízkych nákladov a energie oslovovať svojich súčasných či potenciálnych voličov alebo rýchlo zareagovať na aktuálne politické udalosti.

Ad 2: Úzko súvisí s predchádzajúcou kategóriou. Ich cieľom je okrem propagácie myšlienok mobilizácia príslušníkov danej subkultúry k akcii. Na týchto serveroch je tiež informované o uskutočnených akciách za účelom zomknutia komunity a dodania odvahy členom v budúcich aktivitách. Taktiež tu nájdeme výzvy k protiprávnym činom.

Ad 3: Tieto stránky s propagandistickým nádychom reflektujú aktuálne problémy a situácie, prípadne sa obracajú do minulosti alebo do zahraničia. Pre tieto portály je typické jednostranné nahliadanie na referované problémy, ktoré korešpondujú s ideami danej ideológie. Cieľom je prekrúcať správy tak, aby viedli k posilneniu správnosti presvedčenia u členov subkultúry.

Ad 4: Pod pojmom sociálna sieť rozumieme online komunitu ľudí so spoločným záujmom, ktorí používajú webové stránky alebo iné technológie

42 DIANIŠKA, G. et al. *Kriminológia*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 241–245.

43 VÝBORNÝ, Š. *Nenávisťní internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 23–33.

ku komunikácii medzi sebou, prípadne zdieľaniu zdrojov alebo informácií.⁴⁴ V praxi sa táto snaha prejavuje pravidelným aktualizovaním profilov členov subkultúry, a predovšetkým vytváraním skupín a stránok, do ktorých sa ostatní užívatelia sociálnej siete môžu pridávať, a prostredníctvom ktorých šíria svoje názory. K najpopulárnejším sociálnym sieťam patrí Facebook, Twitter a iné, ktoré budú analyzované v ďalšej časti.

Ad 5: V rámci tejto kategórie dominuje Youtube, ktorý je internetovou databázou filmov, väčšinou krátkych videí. Youtube je využívaný k propagácii konkrétnych hnutí, sprostredkovaniu názorov ich predstaviteľov, k prezentácii násilných akcií, ktoré môžu inšpirovať ostatných a pod. Osobitnú skupinu tvorí tzv. White Power Music (hudba volajúca po dominancii bielej rasy), ktorej je na Youtube veľké množstvo z rôznych krajín. Radikálne hnutia využívajú možnosť úložiskových serverov, kde môžu svojim ideovým súkmeňovcom či ostatným priamo sprístupniť extrémistické materiály.

Ad 6: Vo všeobecnosti možno rozdeliť diskusné fóra do dvoch oblastí, a to tie, ktoré sú primárne navštevované príslušníkmi krajného politického prúdu, a tie, ktoré navštevuje bežná populácia. Prvá oblasť postupne stráca na popularite z dôvodu presunu mnohých diskusií do prostredia sociálnych sietí. Omnoho väčší problém však predstavuje druhá oblasť, a to najmä v diskusiách na rôznych spravodajských serveroch pod článkami, ktoré sa dotýkajú citlivých tém alebo vo všeobecných diskusných fórach.

Ad 7: Primárne ide o problematiku spamu (nevyžiadanej pošty, ktorú rozosielajú určité umelé kanály), ale aj o fenomén hoaxov. Hoax možno definovať ako šírenie poplašných, nebezpečných a zbytočných reťazových správ. Dôležitým faktorom je, že sa na jeho rozosielaní podieľajú samotní užívatelia virtuálnej pošty, ktorí uveria jeho obsahu, a považujú za nutné o ňom informovať aj svojich známych. Hlavný problém spočíva v rezignácii na kritickú reflexiu obsahu danej správy, predovšetkým z dôvodu akejsi kvázi vierohodnosti internetu.

Ad 8: Špecifickou oblasťou sú tiež internetové obchody zamerané na predaj oblečenia a ďalších vecí spojených s niektorým nenávisným hnutím či extrémistickou scénou vo všeobecnosti. Ich cieľom je nielen rozšíriť predmety späté s konkrétnymi ideami či skupinami medzi ich podporovateľov, ale zároveň získať finančné zdroje, ktoré možno neskôr využiť

44 *Social network definition.* (online). [2. 2. 2016]. Dostupné na: <http://dictionary.reference.com/browse/social+network>.

k sponzorovaniu rôznych aktivít, alebo napríklad k finančnej pomoci tým, ktorí sa dostali do rozporu so zákonom.

Ad 9: Hry predstavujú riziko predovšetkým z toho dôvodu, že virtuálne násilie môže podnietiť u užívateľov súhlas s takýmto riešením problémov alebo sa k nemu môžu v krajných prípadoch tiež uchýliť.

Tieto druhy útokov pomocou počítača však fakticky možno označiť za miesta, kde možno vyjadriť nenávistné prejavy v rámci internetu.

1.6 Možnosti šírenia nenávistných prejavov na Facebooku

Facebook má množstvo funkcií, pomocou ktorých možno šíriť nenávistné prejavy. K najčastejším prostriedkom možno zaradiť status, správu, komentár, príspevok na stránke, v skupine alebo v udalosti, uploadovanie obrázkov, videí a súborov a zdieľanie statusov, príspevkov, obrázkov, videí či súborov. **Status** slúži na oznámenie svojim priateľom, v akom ste rozpoložení, čo práve robíte alebo čokoľvek, čo im chcete povedať.⁴⁵ Z hľadiska „virtuálnych miest“, na ktorých sa vyskytujú nenávistné prejavy, ide najmä o:

- 1. Profil** – nenávistné prejavy sa môžu nachádzať na časovej osi, v sekcii „fotky“, alebo aj v sekcii „informácie“, kde ako príklad možno uviesť podsekciiu „informácie o vás“. Časová os je miesto, kde sa zobrazujú statusy užívateľa, odporúčané články, videá či odkazy na web stránky, ale aj informácie o aktivite užívateľa a pridaných priateľov. Maximálny počet priateľov je 5 000.
- 2. Skupina** – umožňuje ľahké spojenie s určitými skupinami ľudí so spoločným záujmom alebo členov rovnakej komunity. Skupiny sú vymedzený priestor, kde môžete zdieľať aktualizácie, fotky, dokumenty, a tiež posilať správy ostatným členom skupiny. Pre každú vytvorenú skupinu možno nastaviť tri možnosti nastavenia súkromia, a to verejnú, uzavretú a tajnú. Počet užívateľov v skupine nie je obmedzený, ale obmedzený je počet skupín, približne 300 na užívateľa.
- 3. Stránka** – poskytuje skutočným organizáciám, firmám, celebritám a značkám široké možnosti komunikácie s ľuďmi, ktorým sa páčia. Stránky na Facebooku majú niekoľko odlišností od profilov a skupín. Z hľadiska súkromia, ktoré si možno v profile aj v skupine nastaviť, informácie a príspevky stránky sú verejné a dostupné pre kohokoľvek. To isté platí aj pre cieľovú skupinu, kým stránku môže ktokoľvek označiť, že sa mu páči, tak súkromie skupiny si môžete nastaviť tak, aby členov

45 KYŠKA, R. *Všetci sme nahí na Facebooku*. Český Těšín: Těšínske papírny, 2010, s. 114.

museli schvaľovať alebo pridávať správcovia. Z hľadiska počtu fanúšikov (resp. priateľov) na rozdiel od profilov počet nie je limitovaný. Z hľadiska komunikácie osoby, ktoré spravujú stránku, môžu zdieľať príspevky na stránke, ktoré sa môžu objaviť vo vybraných príspevkoch užívateľov, ktorým sa páčia. V skupine zasa členovia dostávajú upozornenia (v základnom nastavení), pokiaľ niektorý člen skupiny publikuje v skupine príspevok. Členovia skupiny sa taktiež môžu zúčastniť na chatoch, nahrávať fotografie do zdieľaných albumov, spolupracovať na dokumentoch skupiny alebo pozývať priateľov na udalosti skupiny.

4. **Udalosť** – ide v podstate o spojenie virtuálneho a reálneho sveta. Tí, ktorí sa poznajú iba cez sieť, alebo komunikujú len vo virtuálnej realite, majú možnosť stretnúť sa a porozprávať aj z očí do očí.⁴⁶ Z hľadiska súkromia môže byť udalosť verejná (viditeľná pre všetkých na Facebooku aj mimo neho, ktokoľvek môže vidieť popis udalosti, fotografie, videá a príspevky) alebo súkromná (viditeľná iba pre pozvaných, môže povoliť hosťom, aby pozvali priateľov, nepozvaní ľudia nemôžu vidieť popis udalosti, fotografie, videá a príspevky).⁴⁷

46 KYŠKA, R. *Všetci sme nahí na Facebooku*. Český Těšín: Těšínske papírny, 2010, s. 127.

47 SMIEŠKO, I. Nenávistné prejavy na Facebooku. *Bulletin slovenskej advokácie*, 22, 2016, č. 5, s. 19–20.

2 Trestnoprávne aspekty trestných činov extrémizmu a internetu

2.1 Trestné činy extrémizmu a internet v európskom kontexte

Európske pramene práva v tejto oblasti zahŕňajú tak oblasť počítačovej kriminality, ako aj boj proti extrémizmu vo všeobecnosti. Keďže ide o širokú tému, ktorá by sa dala spracovať do samostatnej práce, v tejto monografii budú uvedené iba najdôležitejšie poznatky.

2.1.1 Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/40/EÚ o útokoch na informačné systémy, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie 2005/222/SVV

Cieľom pôvodného Rámcového rozhodnutia 2005/222/SVV o útokoch na informačné systémy tohto rámcového rozhodnutia je zlepšiť spoluprácu medzi justičnými a inými príslušnými orgánmi, vrátane policajných a iných špecializovaných orgánov členských štátov činných v trestnom konaní prostredníctvom aproximácie pravidiel trestného práva v členských štátoch v oblasti útokov na informačné systémy. Má teda dva hlavné ciele, ktorými sú vytvorenie spoločných právnych pojmov a trestných činov v celej EÚ a zlepšenie účinného stíhania páchatelov trestných činov tým, že stanovuje minimálne pravidlá s ohľadom na sankcie, ako aj pravidlá spolupráce medzi členskými štátmi. Treba doplniť, že toto rámcové rozhodnutie nezavádza úplne novú právnu úpravu. Dopĺňa nástroje EÚ a medzinárodné nástroje v tejto oblasti, a to najmä Dohovor Rady Európy o počítačovej kriminalite z roku 2001, ktorý je na medzinárodnej úrovni považovaný za najúplnejšiu medzinárodnú normu.⁴⁸

Samotná smernica ponecháva spoločné definície kľúčových pojmov. **Informačný systém** znamená akékoľvek zariadenie alebo skupinu navzájom prepojených a súvisiacich zariadení, z ktorých jeden alebo viaceré vykonávajú automatické spracúvanie počítačových údajov podľa programu, ako aj skladovanie, spracúvanie, opätovné získavanie alebo prenos počítačových údajov prostredníctvom týchto zariadení na účely ich fungovania, používania, ochrany a údržby. **Počítačové údaje** znamenajú akékoľvek zastúpenie skutočností, informácií alebo pojmov vo forme vhodnej na spracovanie v informačnom systéme, vrátane programu usposobeného na to,

⁴⁸ IVOR, J.; KLIMEK, L.; ZÁHORA, J. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. 1. vyd. Žilina: Eurokódex, 2013, s. 315–316.

že informačný systém vykoná funkciu.⁴⁹ Smernica však zohľadňuje **nové metódy páchania počítačových trestných činov**, najmä prostredníctvom tzv. **botnetov**. Pojem „botnet“ je pomenovaním siete „robotov-počítačov“, ktoré boli infikované škodlivým počítačovým vírusom. Do infikovaného počítača sa vírus dostane veľmi jednoducho, ak počítač nie je zabezpečený ochrannými mechanizmami ako antivírusový systém alebo „firewall“.⁵⁰ Cieľom tejto smernice je okrem iného zaviesť trestné sankcie pre vytvorenie botnetov, konkrétne akt vytvorenia diaľkovej kontroly nad významným počtom počítačov prostredníctvom ich napadnutia škodlivým softvérom formou cielených počítačových útokov. Po svojom vytvorení sa napadnutá sieť počítačov, ktoré vytvárajú botnet, môže aktívovať bez vedomia používateľov počítača na účely spustenia rozsiahleho počítačového útoku, ktorý je zvyčajne schopný spôsobiť závažné škody, ako sa uvádza v tejto smernici.⁵¹ Smernica tiež ponechala spoločné trestné činy v celej EÚ, ktoré prinieslo pôvodné rámcové rozhodnutie. Konkrétne išlo o protiprávny prístup k informačnému systému, protiprávny zásah do počítačového systému a protiprávny zásah do údajov. Výpočet trestných činov v smernici je rozšírený ešte o jeden trestný čin, a to o protiprávne zachytávanie údajov.⁵² Táto smernica bola aproximovaná zákonom č. 398/2015 Z. z. o európskom ochrannom príkaze v trestných veciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Od 1. januára 2016, kedy nadobudol účinnosť vyššie spomenutý zákon, dovtedy existujúci trestný čin poškodenia a zneužitia záznamu na nosiči informácií v zmysle § 247 Trestného zákona nahradil trestný čin neoprávneného prístupu do počítačových systémov podľa § 247, trestný čin neoprávneného zásahu do počítačového systému podľa § 247a, trestný čin neoprávneného zásahu do počítačového údajov podľa § 247b, trestný čin neoprávneného zachytávania počítačových údajov podľa § 247c a trestný

49 *Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/40/EÚ z 12. 8. 2013 o útokoch na informačné systémy, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2005/222/SVV.* (online). [27. 9. 2016]. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/ALL/?uri=CELEX:32013L0040>.

50 IVOR, J.; KLIMEK, L.; ZÁHORA, J. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. 1. vyd. Žilina: Eurokódex, 2013, s. 320–321.

51 *Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/40/EÚ z 12. 8. 2013 o útokoch na informačné systémy, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2005/222/SVV.* (online). [27. 9. 2016]. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/ALL/?uri=CELEX:32013L0040>.

52 IVOR, J.; KLIMEK, L.; ZÁHORA, J. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. 1. vyd. Žilina: Eurokódex, 2013, s. 317, 322.

čin výroby a držby prístupového zariadenia, hesla do počítačového systému alebo iných údajov podľa § 247d Trestného zákona.

Ide o úmyselné trestné činy, ktoré môže spáchať ktokoľvek. Primárnym objektom týchto trestných činov je najmä ochrana integrity počítačového systému ako celku alebo častí pred neoprávneným zásahom, ktorý je vzhľadom na široké spektrum možných negatívnych aspektov neakceptovateľný. Trestnoprávna teória definuje **bezpečnostné opatrenie** ako každé opatrenie, ktorého cieľom je zabrániť neoprávnenému prístupu k počítačovému systému alebo nosiču informácií. Pre naplnenie formálnych znakov trestného činu poškodenia a zneužitia záznamu na nosiči informácií v zmysle § 247 stačí, že páchatel prekoná nejakú prekážku (bezpečnostné opatrenie). Na stupni a miere nebezpečenstva nezáleží, pretože existencia akéhokoľvek bezpečnostného opatrenia na jednej strane jasne signalizuje, že oprávnená osoba si neželá, aby nepovolaná osoba do systému vstupovala, na druhej strane páchatel musí prekonať určitú prekážku, aby vstúpil do počítačového systému.⁵³ Pre trestnosť sa v zmysle § 247 Trestného zákona vyžaduje, aby páchatel v zákone uvedenými spôsobmi **obmedzil alebo prerušil fungovanie počítačového systému**. V tomto prípade pôjde najčastejšie o celkové spomalenie počítačového systému, resp. jeho celkové vyradenie. Typickým spôsobom prerušenia fungovania počítačového systému sú napríklad tzv. DoS, resp. DDoS útoky, ktoré sú v zásade pokusmi o prerušenie či trvalé znemožnenie prístupu k nejakej službe oprávneného užívateľa. Tieto útoky využívajú skutočnosť, že každý počítačový systém je navrhnutý tak, aby spracoval určité množstvo požiadaviek za jednotku času. Útočník na útoky využíva koordinované útoky z mnohých tzv. botnetov (infikovaných počítačov), resp. zo siete kompromitovaných počítačov (zombies), ktoré posielajú niekoľkonásobne viac požiadaviek, v dôsledku čoho sa počítačový systém spomaľuje, resp. sa stáva nefunkčným.⁵⁴ **Na trestnosť páchatela podľa § 247a a § 247b Trestného zákona postačí**, ak koná niektorým v danom ustanovení uvedených spôsobov, pričom v niektorých prípadoch môže ísť aj o kumuláciu týchto spôsobov konania. Spôsobenie škody nie je zákonným znakom tohto trestného činu, spôsobenie značnej škody a škody veľkého rozsahu je však kvalifikačný znak. Zachytávanie počítačových údajov v zmysle dikcie § 247c Trestného zákona môže byť popri odpočúvaní „drôtovej komunikácie“ či bezdrôtovej prístupovej technológie

53 ZÁHORA, J. Aktuálne trendy v postihu počítačovej kriminality v Slovenskej republike. *Justičná revue*, 68, 2016, č. 3, s. 328–330.

54 SMEJKAL, V. *Kybernetická kriminalita*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 534.

vykonávané aj snímaním **elektromagnetických emisií**. Počítače vyžarujú elektromagnetické emisie v rôznych formách. Niektoré tieto prenosy sú nechceným vedľajším efektom jeho normálnej prevádzky. Tam, kde tieto emisie majú charakter rádiových vln, môžu byť zaznamenané, napríklad spôsobujú rušenie elektronických prístrojov nachádzajúcich sa v blízkosti. Emisie, ktoré počítač vyžaruje, môžu niesť informácie o údajoch, ktoré sa odosielajú z jednej časti systému do druhej. Takýmto časťami sú napríklad dátové linky, video kábel k monitoru, alebo video zosilňovače vo vnútri monitora. Za vhodných podmienok je sofistikovaný a dobre vybavený odborník schopný zachytiť tieto emisie do určitej vzdialenosti, a potom rekonštruovať údaje, ktoré sú prenášané prostredníctvom elektromagnetického vlnenia. Tieto signály sú vyžarované od zdroja ako voľné vlny a môžu byť zachytené elektrickým vodičom, napríklad pripojeným káblom na zariadenie alebo v blízkosti zariadenia vyžarujúceho signál. Pôvodné dáta možno rekonštruovať analýzou týchto emisií. **Zariadením** vytvoreným na neoprávnený prístup v zmysle § 247d Trestného zákona rozumie teória technické vybavenie, ktoré môže byť vybavené aj programovým vybavením, pomocou ktorého možno získať neoprávnený prístup do počítačového systému, ale sú tiež názory, že to nemusí byť len prístupové zariadenie. Môže ísť napríklad o CD/DVD, resp. USB nosič, ktorý bude obsahovať špeciálnu verziu operačného systému, ktorý sa použije na spustenie počítača, a pomocou ktorého bude obídená niektorá ochrana aktivovaná pri spustení bežným spôsobom.⁵⁵

K týmto tzv. rýdzo počítačovým trestným činom treba dodať, že s výnimkou trestného činu neoprávneného zachytávania počítačových údajov podľa § 247c absentuje prísnejší postih za extrémistický motív. Vzhľadom na to, aké obrovské škody sa dajú týmito trestnými činmi spôsobiť si myslím, že extrémisti skôr či neskôr začnú používať aj rýdzo počítačovú kriminalitu ako prostriedok na dosiahnutie svojich cieľov. Islamský štát nie je v tomto prípade výnimka používania moderných technológií, ale prvá lastovička.

2.1.2 Rámcové rozhodnutie 2008/913/SVV o boji proti niektorým formám a prejavom rasizmu a xenofóbie prostredníctvom trestného práva

Potrebu zjednotenia postupu na potláčanie rasizmu a xenofóbie vyjadrila Rada v roku 1996 a prijala Jednotnú akciu 96/443/SVV týkajúcu sa

55 ZÁHORA, J. Aktuálne trendy v postihu počítačovej kriminality v Slovenskej republike. *Justičná revue*, 68, 2016, č. 3, s. 331–333.

potlačenia rasizmu a xenofóbie. V rámci tohto dokumentu sa členské štáty zaviazali zabezpečiť súdnu spoluprácu pri trestných činoch týkajúcich sa najmä verejného podnecovania k diskriminácii, k násiliu alebo rasovej nenávisti, verejného rozširovania materiálov obsahujúcich prejavy rasizmu a xenofóbie. V roku 1997 EÚ vyhlásila rezolúciu proti rasizmu, xenofóbii a antisemitizmu a zároveň bol tento rok vyhlásený za Európsky rok boja proti rasizmu. V tomto toku bolo tiež zriadené Európske stredisko pre monitorovanie rasizmu a xenofóbie, ktorého hlavným cieľom bolo poskytovanie objektívnych, spoľahlivých a porovnateľných údajov na európskej úrovni o javoch rasizmu, xenofóbie a antisemitizmu, a to s cieľom pomôcť pri prijímaní opatrení alebo formulovaní smerov v rámci príslušných oblastí pôsobnosti. V roku 2007 bola transformovaná na Agentúru Európskej únie pre základné práva. Amsterdamská zmluva posilnila rámec spolupráce v oblasti trestného práva, za cieľ tretieho piliera totiž označila priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti. Zároveň tiež posilnila právomoci EÚ na prijatie nástrojov na boj proti rasizmu a xenofóbii. Prijatím Lisabonskej zmluvy sa však tretí pilier zrušil, pričom právny rámec na kontrolu trestnej činnosti a extrémizmu je vytvorený v čl. 67 ods. 3 Zmluvy o fungovaní EÚ.⁵⁶

Cieľom tohto rámcového rozhodnutia je zabezpečenie, aby boli rasistické a xenofóbne trestné činy v aspoň minimálnej miere sankcionované vo všetkých členských štátoch účinnými, primeranými a odrazdajúcimi trestami, čo nie je možné uspokojivo dosiahnuť na úrovni jednotlivých členských štátov, keďže pravidlá majú byť spoločné a kompatibilné, a pretože tento cieľ možno lepšie dosiahnuť na úrovni EÚ. V zmysle čl. 1 každý členský štát prijme potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby sa považovali za trestné tieto úmyselné skutky:

- a) verejné podnecovanie k násiliu alebo nenávisti voči skupine osôb alebo členovi takejto skupiny vymedzenej podľa rasy, farby pleti, náboženského vyznania, rodového pôvodu či národného alebo etnického pôvodu,
- b) spáchanie skutku uvedeného v písm. a) prostredníctvom verejného rozširovania alebo distribúcie písomností, obrázkov alebo iných materiálov,
- c) verejné schvaľovanie, popieranie alebo hrubé zľahčovanie zločinov genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov, ako sú vymedzené v čl. 6, 7 a 8 Štatútu Medzinárodného trestného súdu, voči

56 IVOR, J.; KLIMEK, L.; ZÁHORA, J. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. 1. vyd. Žilina: Eurokódex, 2013, s. 364–366.

skupine osôb alebo členovi takejto skupiny vymedzenej podľa rasy, farby pleti, náboženského vyznania, rodového pôvodu či národného alebo etnického pôvodu, ak sú tieto skutky vykonané tak, že môžu podnecovať násilie alebo nenávisť voči takejto skupine alebo členovi takejto skupiny,

- d) verejné schvaľovanie, popieranie alebo hrubé zľahčovanie zločinov vymedzených v čl. 6 Charty Medzinárodného vojenského tribunálu priloženej k Londýnskej dohode z 8. augusta 1945 voči skupine osôb alebo členovi takejto skupiny vymedzenej podľa rasy, farby pleti, náboženského vyznania, rodového pôvodu či národného alebo etnického pôvodu, ak sú tieto skutky vykonané tak, že môžu podnecovať násilie alebo nenávisť voči takejto skupine alebo členovi takejto skupiny.

V zmysle čl. 2 každý členský štát prijme potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby podnecovanie konania uvedeného v čl. 1 ods. 1 písm. c) a d) bolo trestné, rovnako tak aj prijme opatrenia na zabezpečenie toho, aby pomoc a navádzanie pri páchaní skutkov uvedených v čl. 1 boli trestné.⁵⁷ Toto rámcové rozhodnutie bolo aproximované zákonom č. 257/2009 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon.

2.2 Všeobecná charakteristika trestnoprávnej úpravy

V zmysle § 122 ods. 2 Trestného zákona je trestný čin spáchaný **verejne**, ak je spáchaný obsahom tlačoviny alebo rozširovaním spisu, filmom, rozhlasom, televíziou, použitím **počítačovej siete** (a tým pádom aj prostredníctvom internetu) alebo iným obdobne účinným spôsobom alebo pred viac ako dvomi súčasne prítomnými osobami. Znak „verejne“ môže byť:

1. obligatórny znak skutkovej podstaty trestného činu,
2. fakultatívny znak kvalifikovanej skutkovej podstaty trestného činu,
3. priťažujúca okolnosť v zmysle § 37 písm. f) Trestného zákona.

Z toho vyplýva, že teoreticky ktorýkoľvek z trestných činov extrémizmu môže byť spáchaný prostredníctvom počítačovej siete. Trestnými činmi extrémizmu v zmysle § 140a, ktoré sú spáchané z osobitného motívu v zmysle § 140 písm. e), konkrétne sú:

I. hlava: trestný čin úkladnej vraždy podľa § 144 ods. 2 písm. e), trestný čin vraždy podľa § 145 ods. 2 písm. d), trestný čin zabitia podľa § 147 ods. 2 písm. b) a § 148 ods. 2 písm. b), trestný čin účasti na samovražde podľa

⁵⁷ *Rámcové rozhodnutie 2008/913/SVV z 28. 11. 2008 o boji proti niektorým formám a prejavom rasizmu a xenofóbie prostredníctvom trestného práva.* (online). [27. 9. 2016]. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=celex:32008F0913>.

§ 154 ods. 2 písm. c), trestný čin ublíženia na zdraví podľa § 155 ods. 2 písm. c) a § 156 ods. 2 písm. b), trestný čin neoprávneného odoberania orgánov, tkanív a buniek a nezákonnej sterilizácie podľa § 159 ods. 3 písm. b), trestný čin ohrozovania zdravia nepovolenými liekmi, liečivami a zdravotníckymi pomôckami podľa § 170 ods. 2 písm. d);

II. hlava: trestný čin obchodovania s ľuďmi podľa § 179 ods. 3 písm. d), trestný čin pozbavenia osobnej slobody podľa § 182 ods. 2 písm. a), trestný čin obmedzovania osobnej slobody podľa § 183 ods. 2 písm. b), trestný čin obmedzovania slobody pobytu podľa § 184 ods. 2 písm. b), trestný čin brania rukojemníka podľa § 185 ods. 2 písm. c), trestný čin vydieračského únosu podľa § 186 ods. 2 písm. d), trestný čin zavlčenia do cudziny podľa § 187 ods. 2 písm. d), trestný čin lúpeže podľa § 188 ods. 2 písm. e), trestný čin vydierania podľa § 189 ods. 2 písm. c), trestný čin hrubého nátlaku podľa § 190 ods. 2 a 3 písm. c), a § 191 ods. 2 písm. c), trestný čin obmedzovania slobody vierovyznania podľa § 193 ods. 2 písm. c), trestný čin porušovania domovej slobody podľa § 194 ods. 2 písm. d), trestný čin ochrany súkromia v obydlí podľa § 194a ods. 2 písm. d), trestný čin porušovania tajomstva prepravovaných správ podľa § 196 ods. 3 písm. b), trestný čin znásilnenia podľa § 199 ods. 2 písm. c), trestný čin sexuálneho násillia podľa § 200 ods. 2 písm. c), trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201 ods. 2 písm. c);

III. hlava: trestný čin týranie blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 ods. 3 písm. b), trestný čin únosu podľa § 209 ods. 2 písm. b), trestný čin ohrozovania mravnej výchovy mládeže podľa § 211 ods. 3 písm. b);

IV. hlava: trestný čin krádeže podľa § 212 ods. 3 písm. c), trestný čin sprenevery podľa § 213 ods. 2 písm. b), trestný čin nevyplatenia mzdy a odstupného podľa § 214 ods. 2 písm. b), trestný čin neoprávneného užívania cudzej veci podľa § 215 ods. 2 písm. b), trestný čin neoprávneného užívania cudzieho motorového vozidla podľa § 216 ods. 2 písm. b) a § 217 ods. 2 písm. b), trestný čin neoprávneného zásahu do práva k domu, bytu alebo nebytovému priestoru podľa § 218 ods. 3 písm. b), trestný čin neoprávneného vyrobenia a používania platobného prostriedku, elektronických peňazí alebo inej platobnej karty podľa § 219 ods. 3 písm. c), trestný čin neoprávneného vyrobenia, požívania alebo prechovávanía overovacej značky meradla alebo zabezpečovacej značky meradla podľa § 219a ods. 3 písm. c), trestný čin falšovania a pozmeňovania identifikačných údajov podľa § 220 ods. 2 písm. c), trestný čin podvodu podľa § 221 ods. 3 písm. b), trestný čin úverového podvodu podľa § 222 ods. 3 písm. b), trestný čin poisťovacieho podvodu podľa § 223 ods. 3 písm. b), trestný čin kapitálového podvodu podľa § 224 ods. 2 písm. b), trestný čin subvenčného podvodu podľa § 225

ods. 4 písm. b), trestný čin neoprávneného obohatenia podľa § 226 ods. 2 písm. b) trestný čin prevádzkovania nepoctivých hier a stávkov podľa § 229 ods. 2 písm. b), trestný čin nepovolenej prevádzky lotérií a nepoctivých hier podľa § 230 ods. 2 písm. b), trestný čin podielníctva podľa § 231 ods. 2 písm. b), trestný čin legalizácie príjmov z trestnej činnosti podľa § 233 ods. 2 písm. a), trestný čin úžery podľa § 235 ods. 3 písm. c), trestný čin porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku podľa § 237 ods. 2 písm. b), trestný čin poškodzovania veriteľa podľa § 239 ods. 3 písm. b), trestný čin machinácie v súvislosti s konkurzným a vyrovnacím konaním podľa § 241 ods. 3 písm. a), trestný čin marenia konkurzného alebo vyrovnacieho konania podľa § 242 ods. 2 písm. b), trestný čin poškodzovania cudzej veci podľa § 245 ods. 2 písm. b), trestný čin neoprávneného zachytávania počítačových údajov podľa § 247c ods. 3 písm. a), trestný čin poškodzovania a znehodnocovania kultúrnej pamiatky podľa § 248a ods. 2 písm. b), trestný čin poškodzovania a znehodnocovania archeologického dedičstva podľa § 249 ods. 2 písm. b), trestný čin falšovania predmetov kultúrnej hodnoty podľa § 249a ods. 2 písm. a);

V. hlava: trestný čin zneužitia účasti na hospodárskej súťaži podľa § 250 ods. 2 písm. c), trestný čin skresľovania údajov hospodárskej a obchodnej evidencie ods. 3 písm. c), trestný čin skresľovania údajov hospodárskej a obchodnej evidencie podľa § 259 ods. 3 písm. c), trestný čin poškodzovania finančných záujmov Európskej únie podľa § 26 ods. 2 písm. b), trestný čin ohrozenia obchodného, bankového, poštového, telekomunikačného a daňového tajomstva podľa § 264 ods. 2 písm. b), trestný čin zneužívania informácií v obchodnom styku podľa § 265 ods. 3 písm. b), trestný čin machinácie pri verejnom obstarávaní a verejnej dražbe podľa § 266 ods. 2 písm. b), trestný čin falšovania pozmeňovania a nedovolenej výroby kolkových známok, poštových cenín, nálepiek a poštových pečiatok podľa § 274 ods. 2 písm. b), trestný čin falšovania a pozmeňovania kontrolných technických opatrení na označenie tovaru podľa § 275 ods. 2 písm. b), trestný čin porušenia predpisov o štátnych technických opatreniach na označenie tovaru podľa § 279 ods. 2 písm. b) trestný čin porušovania práv k ochranej známke, označeniu pôvodu výrobku a obchodnému menu podľa § 281 ods. 3 písm. b), trestný čin porušovania autorského práva podľa § 283 ods. 2 písm. c);

VI. hlava: trestný čin všeobecného ohrozenia podľa § 284 ods. 2 písm. c), trestný čin porušovania povinnosti pri hrozivej tiesni podľa 290 ods. 2 písm. c), trestný čin nedovoleného ozbrojovania a obchodovania so zbraňami podľa § 294 ods. 4 písm. b) a § 295 ods. 3 písm. b), nedovolenej výroby

a držania jadrových materiálov, rádioaktívnych látok, vysoko rizikových biologických agensov a toxínov podľa § 298 ods. 2 písm. b), trestný čin úniku organizmov podľa § 309 ods. 2 písm. b);

VIII. hlava: trestný čin zneužívania právomoci verejného činiteľa podľa § 326 ods. 2 písm. c), trestný čin zasahovania do nezávislosti súdu podľa § 342 ods. 2 písm. a), trestný čin marenia spravodlivosti podľa § 344 ods. 2 písm. c), trestný čin krivej výpovede podľa § 345 ods. 2 písm. a), trestný čin krivej výpovede a krivej prisahy podľa § 346 ods. 3 písm. b), trestný čin nepravdivého znaleckého posudku, tlmočnickeho úkonu a prekladateľského úkonu podľa § 347 ods. 2 písm. b), trestný čin marenia prípravy a priebehu volieb a referenda podľa § 351 ods. 3 písm. c) trestný čin prevádzachstva podľa § 355 ods. 3 písm. b);

IX. hlava: trestný čin násilia proti skupine obyvateľov podľa § 359 ods. 2 písm. a), trestný čin nebezpečného vyhrážania podľa § 360 ods. 2 písm. d), trestný čin nebezpečného prenasledovania podľa § 360a ods. 2 písm. c), trestný čin výtržníctva podľa § 364 ods. 2 písm. a), trestný čin hanobenia miesta posledného odpočinku podľa § 366 ods. 2 písm. b), trestný čin ohovárania podľa § 373 ods. 2 písm. b),

XII. hlava: trestný čin mučenia a iného neludského alebo krutého zaobchádzania podľa § 420 ods. 2 písm. d),

Dňa 1. júla 2016 nadobudol účinnosť zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Ide o významný právny predpis, ktorý mení základy trestnej zodpovednosti. Uvádzame preto výpočet trestných činov extrémizmu, za ktoré sú právnické osoby zodpovedné:

II. hlava: trestný čin obchodovania s ľuďmi podľa § 179 ods. 3 písm. d), trestný čin sexuálneho násilia podľa § 200 ods. 2 písm. c), trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201 ods. 2 písm. c);

III. hlava: trestný čin ohrozovania mravnej výchovy mládeže podľa § 211 ods. 3 písm. b);

IV. hlava: trestný čin podielníctva podľa § 231 ods. 2 písm. b), trestný čin legalizácie príjmov z trestnej činnosti podľa § 233 ods. 2 písm. a), trestný čin úžery podľa § 235 ods. 3 písm. c), trestný čin neoprávneného zachytávania počítačových údajov podľa § 247c ods. 3 písm. a);

VI. hlava: trestný čin všeobecného ohrozenia podľa § 284 ods. 2 písm. c), trestný čin nedovoleného ozbrojovania a obchodovania so zbraňami podľa § 294 ods. 4 písm. b) a § 295 ods. 3 písm. b), trestný čin nedovolenej výroby a držania jadrových materiálov, rádioaktívnych látok, vysoko rizikových

biologických agensov a toxínov podľa § 298 ods. 2 písm. b), trestný čin prevádzachstva podľa § 355 ods. 3 písm. b);

XII. hlava: trestný čin založenia, podpory a propagácie skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 421 a 422, trestný čin výroby extrémistických materiálov podľa § 422a, trestný čin rozširovania extrémistických materiálov podľa § 422b, trestný čin prechovávanía extrémistických materiálov podľa § 422c, trestný čin popierania a schvaľovania holokaustu a zločinov politických režimov podľa § 422d, trestný čin hanobenia národa, rasy a presvedčenia podľa § 423, trestný čin podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti podľa § 424, trestný čin podnecovania, hanobenia a vyhrážania osobám pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine alebo pôvodu rodu podľa § 424a.

Výpočet trestných činov extrémizmu, za ktoré by bola právnická osoba trestne zodpovedná, je značne nižší, čo predstavuje dôsledok rokovaní, ktoré predchádzali prijatiu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Pri mnohých trestných činoch by totiž právnická osoba mohla figurovať ako účastník.

Podľa § 5a Trestného zákona sa posudzuje trestnosť trestného činu prevádzachstva podľa § 355 ods. 3 písm. b) aj vtedy, ak taký trestný čin spáchal mimo územia Slovenskej republiky cudzinec, ktorý nemá na území Slovenskej republiky trvalý pobyt. Na ostatné trestné činy extrémizmu sa táto zásada ochrany nevzťahuje. Ide o tzv. zásadu ochrany, podľa ktorej sa posudzuje trestnosť taxatívne vymedzených trestných činov, vrátane vyššieho spomenutého trestného činu aj vtedy, ak taký trestný čin spáchal mimo územia Slovenskej republiky cudzinec, ktorý nemá na Slovensku trvalý pobyt. V súčasnosti je prevádzachstvo častým javom, práve v súvislosti s migračnou krízou a snahou teroristov dostať sa do Európy. Teda napríklad páchatel by bol pašerák, zároveň aj minimálne sympatizant s ideológiou Islamského štátu, a previedol by tak do Slovenskej republiky teroristov, ktorí by boli maskovaní ako utečenci, práve z toho dôvodu nenávisti voči Európanom.

Z hľadiska § 30 ods. 2 Trestného zákona nejde o plnenia úlohy agenta, ak agent spácha trestný čin úkladnej vraždy podľa § 144 ods. 2 písm. e), trestný čin vraždy podľa § 145 ods. 2 písm. d), trestný čin znásilnenia podľa § 199 ods. 2 písm. c), trestný čin sexuálneho násillia podľa § 200 ods. 2 písm. c), trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201 ods. 2 písm. c), trestný čin všeobecného ohrozenia podľa § 284 ods. 2 písm. c). Inštitút agenta je nástrojom na predchádzanie, odhaľovanie a dokazovanie najmä organizovanej

kriminality, avšak nakoľko sa extrémisti organizujú, môže tiež slúžiť aj v boji proti extrémistickým skupinám. Taxatívnym výpočtom uvedeným v § 30 ods. 2 a stanovením následkov, ktorými sú spôsobenie smrti alebo ťažkej ujmy na zdraví, okrem výnimiek, sú určené limity, pri prekročení ktorých už nepôjde o okolnosť vylučujúcu protiprávnosť. Za výnimky sa považuje skutočnosť, že by bol agent donútený takémuto činu skupinou, v ktorej pôsobí (fyzický alebo psychický nátlak zo strany členov skupiny), alebo dôvodná obava agenta o svoj život a zdravie či o život a zdravie blízkej osoby.⁵⁸ Napríklad agent by bol donútený v rámci extrémistickej skupiny inšpirovanej Ku Klux Klanom ako „vstupný test“ zavraždiť Róma, pričom neuposúchnutie by sa trestalo smrťou.

Podľa § 47 ods. 2 Trestného zákona možno uložiť trest odňatia slobody na doživotie páchatelovi trestného činu úkladnej vraždy podľa § 144 ods. 2 písm. e), trestného činu vraždy podľa § 145 ods. 2 písm. d), trestného činu ublíženia na zdraví podľa § 155 ods. 2 písm. c), trestného činu obchodovania s ľuďmi podľa § 179 ods. 3 písm. d), trestného činu brania rukojemníka podľa § 185 ods. 2 písm. c), trestného činu zavlčenia do cudziny podľa § 187 ods. 2 písm. d), trestného činu lúpeže podľa § 188 ods. 2 písm. e), trestného činu vydierania podľa § 189 ods. 2 písm. c), trestného činu hrubého nátlaku podľa § 190 ods. 3 písm. c) a § 191 ods. 2 písm. c), trestného činu znásilnenia podľa § 199 ods. 2 písm. c), trestného činu sexuálneho násillia podľa § 200 ods. 2 písm. c), trestného činu sexuálneho zneužívania podľa § 201 ods. 2 písm. c), trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 ods. 3 písm. b), trestného činu všeobecného ohrozenia podľa § 284 ods. 2 písm. c), trestného činu prevádzactva podľa § 355 ods. 3 písm. b), ak páchatel už bol za takéto trestné činy, hoci aj v štádiu pokusu, dvakrát potrestaný nepodmienečným trestom odňatia slobody, uloží mu trest odňatia slobody na doživotie, ak sú splnené podmienky uvedené v § 47 ods. 1 písm. a) a b); inak mu uloží trest odňatia slobody na dvadsaťpäť rokov, ak tomu nebránia okolnosti hodné osobitného zreteľa. Súd však nemôže takému páchatelovi uložiť trest odňatia slobody pod dvadsať rokov. Podmienkami uvedenými v § 47 sú, že uloženie takéhoto trestu vyžaduje účinná ochrana spoločnosti, a zároveň nie je nádej, že by páchatela bolo možné napraviť trestom odňatia slobody na dvadsaťpäť rokov. Ide zväčša už o prípady páchatelov, u ktorých nie je nádej na polepšenie, v prípade extrémizmu o extrémistoch „až

58 MAŠLANYOVÁ, D. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 120–121.

do špiku kostí“, ktorých nenávisť k niektorej rasovej, národnostnej, etnickej alebo náboženskej skupine prerástla až v absolútnu averziu.

V zmysle § 58 ods. 2 Trestného zákona súd uloží obligatórne trest prepadnutia majetku bez toho, aby boli naplnené podmienky v odseku 1, v prípade trestného činu obchodovania s ľuďmi podľa § 179 ods. 3 písm. d), trestného činu vydierania podľa § 189 ods. 2 písm. c), trestného činu hrubého nátlaku podľa § 190 ods. 3 písm. c) a § 191 ods. 2 písm. c), trestného činu podielnicstva podľa § 231 ods. 2 písm. b), trestného činu legalizácie príjmov z trestnej činnosti podľa § 233 ods. 2 písm. a), trestného činu prevádzachstva podľa § 355 ods. 3 písm. b), ak páchatel nadobudol majetok aspoň v značnom rozsahu trestnou činnosťou alebo z príjmov pochádzajúcich z trestnej činnosti. Obdobne možno použiť vyššie spomenutý príklad s prevádzachstvom, kedy by páchatel za prevádzachanie získaval finančné prostriedky, pričom by tak konal ešte aj v rámci svojho presvedčenia, a spojil by tak „príjemné s užitočným“.

Trestnosť trestného činu legalizácie príjmov z trestnej činnosti podľa § 233 ods. 2 písm. a), trestného činu všeobecného ohrozenia podľa § 284 ods. 2 písm. c), v zmysle § 85 Trestného zákona zaniká, ak páchatel dobrovoľne škodlivý následok trestného činu zamedzil alebo napravil alebo urobil o trestnom čine oznámenie v čase, keď sa škodlivému následku trestného činu mohlo ešte zabrániť; oznámenie treba urobiť orgánu činnému v trestnom konaní alebo Policajnému zboru, vojak môže toto oznámenie urobiť aj svojmu nadriadenému alebo služobnému orgánu a osoba vo výkone trestu odňatia slobody alebo vo výkone väzby aj príslušníkovi Zboru väzenskej a justičnej stráže. Trestnosť trestného činu zaniká aj vtedy, ak v zmysle § 86 písm. d) ide o trestný čin zneužitia účasti na hospodárskej súťaži podľa § 250 ods. 2 písm. c), ak páchatel svojím konaním umožnil podnikateľovi alebo inej právnickej osobe splniť podmienky pre neuloženie alebo zníženie pokuty podľa zákona upravujúceho ochranu hospodárskej súťaže. Ide o tzv. účinnú ľútosť, ktorá je jedna zo všeobecných dôvodov zániku trestnosti, čo sú okolnosti, ktoré nastali po spáchaní trestného činu, ale skôr, ako bolo o ňom právoplatne rozhodnuté, a ktorých následkom je zánik práva štátu trestne stíhať a potrestať páchatelov trestného činu.⁵⁹ Ako príklad možno uviesť, kedy by páchatel podpálil chatrč v rómskej osade, pričom vie, že nakoľko je chatrč postavená z vysoko horľavého materiálu,

59 MAŠLANYOVÁ, D. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 204–205.

tak by sa požiar mohol rozšíriť do celej osady, avšak po vzplanutí ohňa si to rozmyslí a oheň na chatrči uhasí.

Niektoré trestné činy extrémizmu majú aj svoju osobitosť v prípade premlčania trestného stíhania a premlčania výkonu trestu. V zmysle § 88 a § 91 totiž platí, že uplynutím premlčacej doby, resp. výkon trestu uloženého pre trestné činy uvedené v dvanástej hlave osobitnej časti Trestného zákona sa nepremlčuje s výnimkou trestného činu založenia, podpory a propagácie hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 421, trestného činu prejavu sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 422 trestného činu hanobenia národa, rasy a presvedčenia podľa § 423 a trestného činu podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti podľa § 424. Od 1. januára 2017 platí, že okrem vyššie uvedených trestných činov extrémizmu, uvedených v dvanástej hlave osobitnej časti Trestného zákona pribudli aj ďalšie trestné činy, ktoré môžu byť premlčané, a ktorých výkon trestu (aj v prípade mladistvých) môže byť premlčaný, konkrétne pribudli trestný čin výroby extrémistických materiálov podľa § 422a, trestný čin rozširovania extrémistických materiálov podľa § 422b, trestný čin prechovávanania extrémistických materiálov podľa § 422c, trestný čin popierania a schvaľovania holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti podľa § 422d. Ide o odstránenie veľmi závažnej vady v Trestnom zákone, nakoľko právna úprava do poslednej novely dávala *de facto* na jednu úroveň tieto trestné činy napríklad s genocídiom či terorizmom, čo je úplný nezmysel vyplývajúci z povahy a závažnosti týchto trestných činov.

2.3 Analýza vybraných trestných činov extrémizmu

V tejto časti uvádzam výklad trestných činov extrémizmu uvedených v dvanástej hlave osobitnej časti Trestného zákona. **Objektom týchto trestných činov je ochrana základných práv a slobôd, rovnoprávnosť ľudí bez ohľadu na ich národnú, rasovú, etnickú, náboženskú alebo inú príslušnosť a ochrana pred extrémistickými prejavmi, páchatelom môže byť ktokoľvek a vyžaduje sa úmyselné zavinenie, teda aspoň nepriamy úmysel.** Čo ich odlišuje, je práve objektívna stránka. V tejto časti stručne analyzujem objektívne stránky jednotlivých trestných činov, nakoľko podrobná analýza už bola vykonaná v inej publikácii,⁶⁰ avšak do tejto analýzy

60 Pozri BURDA, E. *Extrémistické trestné činy*. Habilitačná práca. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2013. 314 s.

zahrniem aj najnovšie zmeny, ktoré priniesla posledná novela Trestného zákona práve v tejto oblasti.

2.3.1 Založenie, podpora a propagácia hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd v zmysle § 421 Trestného zákona

Trestným činom v zmysle tohto ustanovenia bola do poslednej novelizácie Trestného zákona podpora a propagácia skupín osôb alebo hnutí, ktoré násilím, hrozbou násilia alebo hrozbou inej ťažkej ujmy smerujú k potlačeniu základných práv a slobôd osôb. Posledná novelizácia Trestného zákona rozšírila trestnú zodpovednosť aj o založenie skupiny alebo hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd. Ďalším novým znakom, ktorý pribudol k hnutiu alebo skupine, je ideológia. Taktiež bola trestnosť rozšírená o šírenie rasovej, etnickej, národnostnej alebo náboženskej nenávisťi alebo nenávisťi voči inej skupine osôb. Rozšírenie trestnosti zahŕňa v zmysle poslednej novelizácie Trestného zákona aj podporu a propagáciu skupiny, hnutia alebo ideológie, ktorá v minulosti smerovala k potlačeniu základných práv a slobôd osôb.

Založením sa rozumie aktivita smerujúca k reálnemu vytvoreniu (vzniku) skupiny, hnutia alebo ideológie smerujúcej k potlačeniu základných práv a slobôd.⁶¹ Hoci je tento výklad pôvodne použitý v rámci trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej, resp. teroristickej skupiny v zmysle § 296 a § 297 Trestného zákona, možno ho analogicky použiť aj na súčasný prípad.

Podpora v zmysle tohto ustanovenia je akékoľvek konanie, ktorým sa poskytuje ideológii alebo jej šíriteľom možnosť šírenia, ako aj možnosť získavania prívržencov. Prostriedky podpory môžu byť materiálne (v tomto prípade napríklad poskytnutie financií na aktivity, ako sú napríklad nákup zbraní, zabezpečenie kamery, aby mohol byť niektorý skutok nahratý) alebo morálne (získavanie priaznivcov, možnosť publikovať názory).⁶²

Propagáciou je konanie, ktorým páchatel sám alebo za účasti ďalších osôb usilujú o presadzovanie ideológie hnutia medzi ľuďmi a získavať ich pre túto ideológiu. Môže sa uskutočňovať slovom, vyobrazením, tlačou

61 BURDA, E.; ČENTĚŠ, J.; KOLESÁR, J.; ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel.* 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2011. (online). [1. 12. 2015]. Dostupné na: <http://www.epi.sk/beck-komentar/komentar-300-2005-p-297-zalozenie-zosnovanie-a-podporovanie-teroristickej-skupiny.htm>.

62 ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný zákon. Veľký komentár.* Bratislava: Eurokódex, 2013, s. 826.

a pod. (napríklad požiadavka na zavedenie kameňovania za cudzoložstvo) alebo skryte prostredníctvom umeleckých diel.⁶³

Za **hnutie** sa považuje zoskupenie viacerých osôb, ktoré má svoju ideológiu (vierovyznanie) a prívržencov, a je vymedzené svojím obsahom bez ohľadu na názov hnutia. Je to skupina osôb aspoň čiastočne organizovaná, smerujúca k potlačeniu práv a slobôd človeka alebo hlásajúca náboženskú alebo inú nenávisť alebo nenávisť proti inej skupine osôb. Ide v určitej miere o organizovanú, štruktúrovanú skupinu osôb, ktorá má aspoň zreteľné črty, spoločné postoje a spoločnú orientáciu.⁶⁴ Pri posudzovaní trestnosti konania hnutia alebo skupiny je vždy nutné vychádzať z toho, k čomu konkrétne takéto hnutie alebo skupina smeruje, čo hlása. Pre posúdenie protiprávneho konania takéhoto hnutia alebo skupiny nepostačuje iba jej názov, musí byť preukázané, že takéto hnutie alebo skupina smerujú k potláčaniu základných práv a slobôd osôb.⁶⁵

Ideológiu v zmysle jazykového výkladu možno definovať ako systém názorov, postojov, noriem (politických, ekonomických, filozofických, náboženských) vyjadrujúcich podmienky existencie, záujmy a ciele určitej skupiny ľudí.⁶⁶

2.3.2 Prejav sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd v zmysle § 422 Trestného zákona

Základným rozdielom, a zároveň aj novinkou tejto skutkovej podstaty v porovnaní s právnou úpravou pred poslednou novelizáciou je vytvorenie samostatného trestného činu, nakoľko dovtedy bolo ustanovenie podľa § 422 súčasťou trestného činu podpory a propagácie hnutí smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd. Podľa úpravy spred poslednej novelizácie Trestného zákona bolo trestným najmä verejné používanie zástav, odznakov, rovnošiat alebo hesiel, prejavy sympatie k skupine alebo hnutiam, ktoré násilím, hrozbou násillia alebo hrozbou inej ťažkej ujmy smerujú k potláčaniu základných práv a slobôd osôb. Posledná novelizácia Trestného zákona rozšírila trestnosť konania o také konanie na mieste

63 ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný zákon. Velký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2013, s. 826.

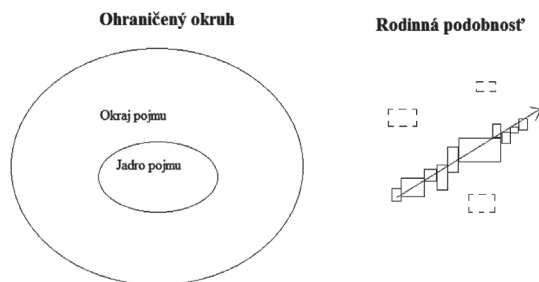
64 Nález Ústavného súdu ČSFR zo dňa 4. 9. 1992, sp. zn. PL ÚS 5/92.

65 ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný zákon. Velký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2013, s. 825.

66 *Ideológia. Slovenské slovníky*. (online). [22. 12. 2016]. Dostupné na: <http://slovník.juls.savba.sk/?w=ideol%C3%B3gia&s=exact&c=B4d4&d=kssj4&d=psp&d=sss&d=sss2&d=cs&d=sss&d=peciar&d=ma&d=hssjV&d=bermolak&d=obce&d=priezviska&d=un&d=loctio&d=pskcs&d=psken&d=nounb&ie=utf-8&oe=utf-8#>.

verejnosti prístupnom. Tiež bola trestnosť rozšírená podobne ako v prípade § 421 Trestného zákona, a to konkrétne o prejav sympatií k ideológii, ktorá smeruje k potlačeniu základných práv a slobôd, o prejav sympatie k skupine, hnutiu alebo ideológii, ktorá v minulosti smerovala k potlačeniu základných práv a slobôd osôb, a tiež o hlásanie rasovej, etnickej, národnostnej alebo náboženskej nenávisti alebo nenávisti voči inej skupine osôb.

Samostatnú pozornosť si zasluhuje znak „*hlásanie rasovej, etnickej, národnostnej alebo náboženskej nenávisti alebo nenávisti voči inej skupine osôb*“. Problém vidím v demonštratívnom výpočte skupín, voči ktorým je sankcionované hlásanie nenávisti, práve výrazom „inej skupine osôb“. Otázkou je, čo všetko by mohlo byť súčasťou tohto pojmu? Teda, existuje nejaká vyššia premisa, na základe ktorej by sa dalo odhadnúť, na aké iné skupiny sa tento znak bude vzťahovať? Možno hovoriť o dvoch predstavách v tejto súvislosti, o tradičnej predstave **ohraničeného okruhu** a na druhej strane predstave **rodinnej podobnosti**. Rozdiel v týchto predstavách sa odzrkadľuje aj v rozdielnom náhľade na kognitívne schopnosti potrebné pre používanie jazyka. Podľa prvej predstavy potrebujeme dedukciu, teda to, či niečo „spadá“, alebo „nespadá“ do ohraničeného sémantického okruhu je záverom deduktívneho úsudku. Podľa druhej predstavy potrebujeme analógiu, teda to, či niečo je, alebo nie je „príbuzné“ k predchádzajúcim použitiam jazyka, je závislé od identifikácie vzájomnej podobnosti medzi prvkami daného radu. V jednoduchom schematickom znázornení môžu tieto dve predstavy vyzeráť takto:

V prípade schémy ohraničeného okruhu veci, o ktorých nemajú ľudia pochybnosti, že spadajú pod význam príslušného slova, patria do „jadra pojmu“ veci, o ktorých majú väčšiu či menšiu pochybnosť, či spadajú pod význam slova, patria do „okraja pojmu“. Veci, o ktorých nemajú ani najmenšiu pochybnosť, že nespádajú pod dané slovo, patria do „oblasti mimo pojmu“. Jednotlivé štvoruholníky nakreslené v schéme rodinnej podobnosti

predstavujú rôzne použitia jedného a toho istého slova alebo rôzne veci, ktoré sa daným slovom označujú. Rad pokračuje smerom doprava, pričom použitie slova v novej situácii má šancu sa uchytiť, ak sa táto nová situácia podobá na tie predchádzajúce. Ak sa nová situácia ani trochu nepodobá na tie predchádzajúce, použitie slova sa v tomto prípade stretne s nepochopením, pokus o sémantickú expanziu bude teda neúspešný, čo je v obrázku znázornené štvoruholníkmi nakreslenými prerušovanou čiarou. Šípka predstavuje pokus o zachytenie významu slova vo všeobecnej formulácii, či už pod ňou rozumieme jeho definíciu alebo inak naformulované všeobecné podmienky jeho použitia. Takéto všeobecné formulácie môžu byť užitočné, sú dôležitou oboznamovacou heuristickou pomôckou pri zoznamovaní sa s niektorými slovami a v niektorých prípadoch sú aj spoľahlivým nástrojom na korekciu jazykovej praxe. Avšak samé o sebe väčšinou nedokážu zachytiť význam slova v celej bohatosti a človeku bez toho, aby sa pozrel na konkrétne prípady ich aplikácie, spravidla neposkytnú dostatočnú seba dôveru vo vlastnú schopnosť dané slovo kompetentne používať. Niekedy sú jednotlivé použitia nejakého slova tak rozmanité, že pokus o ich všeobecnú charakteristiku by bol viac-menej zbytočný. Teda pôjde o slová, ktoré sa nedajú definovať inak, ako len v príliš všeobecnej rovine, čo znamená, že pomyselná hranica ich pojmového okruhu je priepustná. Samozrejme, možno použiť obe metódy, ktoré sa môžu aj vzájomne dopĺňať.⁶⁷

V prípade pojmu „iná skupina osôb“ si treba najprv položiť otázku, čo majú spoločné etnická, rasová, náboženská a národnostná skupina? V prvom rade sú **relatívne trvalé**, príslušnosť k nim vzniká už samotným narodením (rasa, etnikum, národnosť) alebo často od ranného detstva (náboženstvo). Príslušnosť k takýmto skupinám tiež vo veľkej miere **formuje osobnosť človeka**. Prostredie, v ktorom človek vyrastá, rôzne zvyklosti a spôsob života danej skupiny, to všetko sú dôležité faktory, ktoré majú vplyv na vývoj človeka a môžu ovplyvniť jeho budúcnosť. Z pohľadu trestného práva tieto skupiny **boli v minulosti dlhodobo, a stále aj sú, terčom rôznych útokov** – od verbálnych až po genocídu. Vďaka rodinnej podobnosti možno teda sformulovať viacero kritérií, ktoré vytvárajú ohraničený okruh. Ďalšou otázkou je, aké ďalšie skupiny môžu spĺňať tieto predpoklady? Myslím, že tieto kritériá spĺňa sexuálna orientácia, keďže homosexuáli boli aj samostatná skupina, ktorá bola vyvražďovaná v koncentračných táboroch, tiež boli a sú obeťami verbálnych útokov. Koniec koncov je

67 KÁČER, M. *Na okraji krajnej núdze. O prepisovaní zákonov počas ich aplikácie*. Praha: Leges, 2015, s. 82–84.

sexuálna orientácia aj súčasťou tzv. extrémistického motívu v § 140 písm. e), takže v tomto prípade možno použiť aj argument na základe systematického výkladu. Môžu byť tiež takouto skupinou aj transsexuáli? V oblasti transsexuality neexistujú doposiaľ jednoznačné vedecké odpovede, stále ide v zmysle kapitoly F64 Medzinárodnej klasifikácie chorôb o poruchu pohlavnej identity.⁶⁸ Preto podľa môjho názoru táto skupina nemôže byť subsumovaná pod pojem „iná skupina“. Musím sa priznať, že ma iné skupiny, ktoré by mohli spĺňať vyššie uvedené kritériá, nenapadajú, nakoľko subsumovať pod pojem „iná skupina“ ľudí na základe ich bydliska (napríklad východniari, Bratislavčania), hudobného vkusu (hip-hoperi, metalisti, punkeri), na základe farby vlasov alebo očí, fajčiarov alebo myzofilov či gerontofilov považujem za absurdné. Preto vo mne vyvstáva jednak otázka, prečo zákonodarca nedoplnil výpočet o hlásanie nenávisť voči človeku (ľuďom) pre jeho (ich) sexuálnu orientáciu, keď už tento znak je v ustanovení o osobitnom motíve v zmysle § 140 písm. e) Trestného zákona? A ďalšia moja otázka ostáva stále nezodpovedaná, aké iné skupiny ešte má teda chrániť § 421 a § 422? V dôvodovej správe totiž zákonodarca neuvádza ani len náznakom, ako tento znak interpretovať. Je teda len na orgánoch činných v trestnom konaní (ďalej „OČTK“) a súdoch, či skupinu, voči ktorej bude hlásaná nenávisť, subsumujú pod pojem „iná skupina“. Súdny výklad síce má vyplňať medzery v práve, ale nie samotné právo nahrádzať, zvlášť v tak citlivej otázke, akou je obmedzovanie slobody prejavu ako základného ľudského práva, nakoľko môže dokonca ísť o porušenie čl. 49 Ústavy SR v spojitosti s § 8 Trestného zákona, v zmysle ktorých len zákon (nie súd) stanoví, ktoré konanie je trestným činom. **De lege ferenda preto navrhujem tento znak odstrániť, prípadne doplniť taxatívny výpočet o hlásanie nenávisť pre sexuálnu orientáciu.**

2.3.3 Výroba, rozširovanie a prechovávanie extrémistického materiálu v zmysle § 422a, § 422b a § 422c Trestného zákona

Týchto trestných činov sa posledná novelizácia Trestného zákona vôbec nedotkla. V zmysle § 422a Trestného zákona je trestným výroba extrémistických materiálov alebo podieľanie sa na takejto výrobe. Ide o predčasne dokonaný trestný čin, keďže v zmysle všeobecných poznatkov trestnoprávnej teórie o vývinových štádiách trestného činu sa posudzuje príprava

68 *Poruchy pohlavnej identity. F64. Medzinárodná klasifikácia chorôb.* (online). [22. 3. 2017]. Dostupné na: <http://www.uzis.cz/cz/mkn/F60-F69.html>.

a pokus v zmysle § 13 a § 14 Trestného zákona, avšak v tomto prípade sa príprava posudzuje ako samostatná skutková podstata. V zmysle § 422b je trestným rozmnožovanie, preprava, zadováženie, sprístupnenie, uvádzanie do obehu, dovážanie, vyvážanie, ponúkanie, predávanie, zasielanie alebo rozširovanie extrémistických materiálov. V zmysle § 422c Trestného zákona je trestným prechovávanie extrémistických materiálov.

Prechovávanie je akýkoľvek spôsob držby veci, ide o tajné protizákonné ukrývanie veci. Napríklad ide o uloženie extrémistického materiálu na mieste, kde ho má páchatel' v moci a k dispozícii. Prechovávanie extrémistického materiálu znamená jeho ukrytie, ale aj jeho prepravu z jedného miesta na iné.⁶⁹ V rámci internetu môže byť tento trestný čin spáchaný napríklad tak, že páchatel' si vloží daný materiál do rozpísanej správy vo svojej emailovej schránke ako prílohu, avšak správu neodošle, ale uloží si ju ako koncept, resp. rozpísanú správu. Ide o bežný jav, ktorý sa dá použiť aj pri zálohovaní dát.

Extrémistický materiál je definovaný v § 130 ods. 7 a 8. Od 1. januára 2017 však bola upravená definícia, nakoľko bol novelizovaný § 130 ods. 7 písm. d) a bol zrušený § 130 ods. 7 písm. e). Kladne možno hodnotiť úpravu definície v ods. 7, nakoľko sa upustilo od spojenia „*čin považovaný čl. 6 Štatútu Medzinárodného vojenského súdneho dvora pripojeného k Dohode z 8. augusta 1945 o stíhaní a potrestaní hlavných vojnových zločincov Európskej Osi a príslušnými článkami štatútu iného medzinárodného trestného súdu zriadeného na základe medzinárodného práva, ktorého právomoc uznala Slovenská republika*“ a zákonodarca použil presnejšie a lepšie pochopiteľnú formuláciu: „*ospravedlňujúce, schvaľujúce, popierajúce alebo hrubo zľahčujúce genocídium, zločiny proti mieru, zločiny proti ľudskosti alebo vojnové zločiny*“. Trochu rezervovane však vnímam novelizáciu § 130 ods. 8, kde zmena spočíva v tom, že **sa musí preukázať**, že takýto materiál sa vyrába, rozširuje, uvádza do obehu, robí verejne prístupným alebo prechováva za účelom realizácie vzdelávacích, zberateľských alebo výskumných aktivít. Formulácia v trpnom rode síce teoreticky vychádza z § 2 ods. 10 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej „Trestný poriadok“), že orgány činné v trestnom konaní by mali postupovať tak, aby bol zistený skutkový stav veci, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti, a to v rozsahu nevyhnutnom na ich rozhodnutie, ale v praxi to však bude skôr znamenať, že takýto typ materiálov bude automaticky označovaný za „extrémistický“ a **podozrivý bude musieť sám**

69 ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný zákon. Veľký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2013, s. 832.

dokazovať de facto svoju nevinu, že dané materiály nie sú extrémistické, čo by bolo porušením jedného zo základných princípov právneho štátu v trestnom konaní, prezumpcie nevinu.

V súčasnosti treba vyriešiť právnu kvalifikáciu, nakoľko pri odhalenom tetovaní alebo nosením odevu alebo odevného doplnku s extrémistickou symbolikou prichádzajú do úvahy dva trestné činy: Prejav sympatie k hnutiu smerujúcemu k potláčaniu základných práv a slobôd v zmysle § 422 Trestného zákona alebo Rozširovanie extrémistických materiálov v zmysle § 422b Trestného zákona. V prípade § 422b Trestného zákona by išlo o subsumovanie pod znak „sprístupňuje“, čo predstavuje konanie, ktorým je umožnené, aby sa s extrémistickým materiálom mohli oboznámiť iní. Znamená to urobiť tento materiál prístupný akýmkoľvek spôsobom, napríklad prostredníctvom internetu, reprodukciou filmovou alebo zvukovou a pod. Páchateľ sprístupní extrémistický materiál napríklad premietaním zvukových, obrazových a zvukovo-obrazových záznamov, vystavovaním extrémistických materiálov na mieste verejnosti prístupnom.⁷⁰ Motív nakladania s extrémistickým materiálom v zmysle § 422b Trestného zákona **pritom vôbec nemusí byť extrémistický**. Môže byť motivovaný jednoducho ziskom (napríklad chlapík maľuje obrazy propagujúce neonacistov nie preto, že by vyznával ich ideológiu, môžu sa mu dokonca hnusiť, ale preto, že chce na nich zarobiť) alebo hocakým iným motívom (napríklad pomsta dedovi, ktorý bojoval proti fašizmu, spočíva vo zverejňovaní profašistických letákov). Naproti tomu prejavovanie sympatií ku skupine osôb alebo k hnutiu smerujúcemu k potláčaniu základných práv a slobôd v zmysle § 422 Trestného zákona predstavuje akúkoľvek formu vyjadrenia pozitívneho vzťahu či obdivu k predmetnej skupine alebo hnutiu, avšak bez úmyslu získať tomuto hnutiu ďalších prívržencov či inak posilňovať jeho pozíciu. Prejav sympatií ku skupine osôb alebo k hnutiu je precizovaný demonstračným výpočtom spôsobov, ktorými možno tento prejav spáchať, a je to najmä používanie zástav, odznakov, rovnošiat alebo hesiel. Pritom použitím sa myslí akékoľvek verejné nakladanie s hmotnými predmetmi, ktoré sú nositeľmi extrémistického významu, alebo ich verejné využitie; resp. akékoľvek verejné vyslovenie či iné verejné prenesenie obsahu (napríklad na transparentoch alebo počítačom) hesiel prípadne iných vyjadrení extrémistického významu. **Samozrejme, len za súčasného naplnenia subjektívnej stránky predmetného trestného činu**. Zo subjektívnej stránky sa vyžaduje **úmyselné** zavinenie, ktoré sa, pochopiteľne, musí vzťahovať

70 ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný zákon. Veľký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2013, s. 831.

na všetky vonkajšie znaky trestného činu. To znamená, že páchatel musí poznať aspoň vo všeobecných črtách povahu skupiny osôb alebo hnutia, ku ktorému verejne prejavuje sympatie, vedel, že ide o skupinu osôb alebo hnutie, ktoré smeruje k potláčaniu základných práv a slobôd osôb, a chcel týmto svojím konaním jej verejne prejavovať sympatie.⁷¹ Toto je kľúčovým faktorom pri rozlišovaní, či ide o trestný čin uvedený v § 422 alebo v § 422b. Hoci pôvodný úmysel zákonodarcu zrejme bol taký, že trestné činy uvedené v zákonných ustanoveniach § 422a až § 422c mali byť vo vzťahu subsidiarity, prípadne špeciality k trestným činom uvedených v § 421 a § 422, avšak skutočnosť je taká, že minimálne v tomto prípade je jednočinný súbeh možný.⁷² Teda páchatel, ktorý napríklad na kúpalsku v lete obnaží hornú časť tela, a verejne tak ukáže tetovania s extrémistickou symbolikou môže tým, že si je vedomý, čo symboly na jeho tele znamenajú (napríklad Keltský kríž s nápisom „White power“ a runa, tzv. vlčí hák), by mohol spáchať v jednočinnom súbehu oba zmienené trestné činy uvedené v § 422 a § 422b (v tomto prípade dokonca by došlo aj k naplneniu kvalifikovanej skutkovej podstaty v ods. 2), nakoľko odhalením tetovania by ho jednak sprístupnil verejnosti, pokojne aj s motívom sa „predviesť“ pred ostatnými návštevníkmi, a zároveň by vedel, čo dané symboly znamenajú, a chcel tak vyjadriť podporu neonacistickej ideológii.

Už len samotné posúdenie trestnosti symboliky je problematické, nakoľko ide o potenciálne veľmi rozmanité množstvá a kombinácie jednotlivých symbolov, a ani to nemusí byť vždy koniec. Ako príklad možno uviesť uznesenie Krajského súdu v Banskej Bystrici o zamietnutí odvolania obžalovaného. Prípado bol založený na tom skutkovom základe, že obvinený vo svojom osobnom profile na Facebooku mal fotografie, na ktorých mal na oblečenom tričku nápis „Blood & Honour“ a fotografiu, na ktorej je do pol pásu vyzlečený, a na pravej strane hrude mal vytehotovaný symbol kapely Skrewdriver (jej zakladateľ Ian Stuart Donaldson je ikona neonacizmu a zakladateľ hnutia Blood & Honour – *pozn. aut.*). Obžalovaný tvrdil, že nevedel, že ide o extrémistické symboly. Súd uviedol, že je síce faktom, že niektoré osoby si môžu zaobstaráť oblečenie s vyobrazeným nápisom, pričom nepoznajú jeho význam, avšak u obžalovaného boli zistené dva symboly označujúce extrémistické hnutia či skupiny, a v takom prípade už nemožno hovoriť o náhode. Navyše

71 BURDA, E. *Extrémistické trestné činy*. Habilitačná práca. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2013, s. 173, 187.

72 Tamtiež, s. 230.

obžalovaný je na elektronických stránkach zachytený v útočných pózach. Z registra trestov je tiež zrejmé, že obžalovaný má sklony k páchaniu trestnej činnosti proti verejnému poriadku, domovej slobode či zdraviu osôb, z čoho vyplýva, ktorým smerom je zamerané správanie obžalovaného. Obžalovaný sa tiež dopúšťal priestupkov proti verejnému poriadku a už predtým bol odsúdený za prečin výtržníctva, kedy napadol iné osoby za pokrikovania nacistických hesiel. Z týchto záverov možno dospieť, že obžalovaný poznal význam danej symboliky na svojom tele a oblečení.⁷³ Možno v tomto prípade pozorovať nasledujúce kritériá, ktoré súd použil pri svojom hodnotení: **kriminálna kariéra, počet predmetov, na ktorých sa nachádzajú sporné symboly, počet samotných symbolov a, samozrejme, konkrétne symboly**. Oba spomenuté symboly možno zaradiť do druhej skupiny, a teda na preukázanie ich trestnosti by mal byť vykonaný znalecký posudok.

Dokonca v tejto oblasti sa črtá ďalší zaujímavý rozdiel medzi trestnými činmi uvedenými v § 422 a § 422b. V prípade prejavovania sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd v zmysle § 422 Trestného zákona prostredníctvom symbolov so skrytým rasovým motívom totiž OČTK by mali pribrať znalca z odboru histórie a politológie za účelom zistenia povahy a významu danej symboliky, pokiaľ teda nejde o symboly so zjavným rasovým motívom. Lenže v prípade rozširovania extrémistických materiálov v zmysle § 422b Trestného zákona daná symbolika predstavuje extrémistický materiál, na ktorý sa vzťahuje aj už vyššie spomenutý sporný novelizovaný § 130 ods. 8, v zmysle ktorého už OČTK znalca *de facto* priberať ani nemusia. Ak by totiž nastala situácia, kedy by skutok mal byť kvalifikovaný ako jednočinný súbeh rozširovania extrémistických materiálov v zmysle § 422b a prejavu sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd v zmysle § 422, tak pre OČTK je výhodnejšie skutok kvalifikovať iba ako rozširovanie extrémistických materiálov v zmysle § 422b, nakoľko odpadá povinnosť preukázať to, že páchatel musí poznať aspoň vo všeobecných črtách povahu skupiny osôb alebo hnutia, ku ktorému verejne prejavuje sympatie, resp. vedel, že ide o skupinu osôb alebo hnutie, ktoré smeruje k potlačaniu základných práv a slobôd osôb, a chcel jej týmto svojím konaním verejne prejavovať sympatie, čo je nevyhnutná súčasť subjektívnej stránky prejavu sympatií k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd v zmysle § 422. Ďalším dôvodom je, že rozširovanie extrémistických materiálov v zmysle § 422b

73 Uznesenie Krajského súdu Banská Bystrica, sp. zn. 5 To 132/2012.

je prísnejším trestným činom ako prejavu sympatií k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd v zmysle § 422. Vďaka poslednej novele v prípade rozširovania extrémistických materiálov v zmysle § 422b s použitím jemného zveličenia stačí OČTK si pozrieť v nejakej metodologickej príručke alebo v lepšom prípade v monografii význam daných symbolov a z hľadiska dokazovania je to *de facto* odbavené.

Na margo kvantitatívnych kritérií, teda počtu predmetov so symbolmi a počtu samotných symbolov, ale aj kvalitatívneho kritéria závažnosti symboliky je treba v prvom rade posudzovať každý prípad individuálne a ako jeden celok. Argument Krajského súdu, že v prípade dvoch symbolov už nemožno hovoriť o náhode z hľadiska kauzálneho nexusu však má niečo do seba. Čím väčší počet symbolov, ktoré môžu byť extrémistickej povahy, tým väčšia je pravdepodobnosť, že u takéhoto človeka existuje aspoň vedomosť o význame či významoch daných symbolov. Človek, ktorý je vlastníkom viacerých symbolov v rôznych formách (tetovanie, odev, odevné doplnky a pod.), a zvlášť ktorý si takúto zbierku postupne časom rozširuje, tak rozširuje aj svoje poznatky najmä v oblasti severskej mytológie, pretože drvivá väčšina pravicovo extrémistickej symboliky má práve pôvod v severskej mytológii a na ňu sa vo väčšine prípadov aj odvolávajú. Pre pravicový extrémizmus je typická istá forma glorifikácie „starých zlatých časov“, ktoré predstavujú práve obdobie stredoveku. Existuje tu tak možnosť, za predpokladu, že aj vyšetrovateľ je oboznámený s históriou stredoveku, najmä dejinami Vikingov, tak môže pri použití správnej a sofistikovanej taktiky pri výsluchu dať do súvislosti spoločenské pomery vo vikingskej spoločnosti, teda hierarchie na čele s vodcom, čo je totožné s nacistickou a fašistickou ideológiou. Existuje tak možnosť cez prepojenie medzi stredovekom a súčasnosťou zistiť do akej miery je u takéhoto človeka prítomná vedomostná zložka, potrebná na naplnenie subjektívnej stránky trestného činu. Samozrejme, stále treba mať na pamäti práva obvineného, ku ktorým patrí aj právo nevyповeдаť.

2.3.4 Popieranie a schvaľovanie holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti v zmysle § 422d Trestného zákona

V prvom rade posledná novelizácia Trestného zákona doplnila názov tohto trestného činu o zločiny proti ľudskosti. V zmysle ods. 1 je trestné verejné popieranie, spochybňovanie, schvaľovanie alebo snaha ospravedlniť holokaust, zločiny režimu založeného na fašistickej ideológii, zločiny režimu založeného na komunistickej ideológii alebo zločiny iného podobného

hnutia, ktoré násilím, hrozbou násilia alebo hrozbou inej ťažkej ujmy smeruje k potlačeniu základných práv a slobôd osôb.

Posledná novela Trestného zákona doplnila toto ustanovenie o ods. 2, v zmysle ktorého rovnako ako v ods. 1 sa potrestá, kto verejne popiera, schvaľuje, spochybňuje, hrubo zľahčuje alebo sa snaží ospravedlniť genocídium, zločiny proti mieru, zločiny proti ľudskosti alebo vojnové zločiny spôsobom, ktorý môže podnecovať násilie alebo nenávisť voči skupine osôb alebo jej členovi, ak bol páchatel **alebo účastník tohto činu odsúdený právoplatným rozsudkom medzinárodného súdu zriadeného na základe medzinárodného práva verejného, ktorého právomoc uznala Slovenská republika, alebo právoplatným rozsudkom súdu Slovenskej republiky.** Ide teda o samostatnú základnú skutkovú podstatu. Zvýraznená časť tejto novej skutkovej podstaty so sebou priniesla rovnaký problém, aký možno vidieť v prípade extrémistického materiálu, na ktorý Burda v spomenutej práci upozorňuje. *„Ide predovšetkým o porušenie zásady nullum crimen sine lege certa, keďže ide o nejednoznačnosť a neurčitost právnej úpravy. V takomto prípade je použitie analógie vylúčené, nakoľko by išlo o analógiu v neprospech páchatela. Významné je ustanovenie čl. 49 Ústavy SR v spolupôsobení s čl. 2 ods. 3 Ústavy SR, ktorý hovorí, že každý môže konať, čo nie je zákonom zakázané a nikoho nemožno nútiť, aby konal niečo, čo zákon neukladá, čím vytvárajú základnú právnu zásadu neznalosť zákona neospravedľuje, ktorá má za následok právne znemožnenie aplikácie tohto ustanovenia. Toto ustanovenie si totiž okrem znalosti zákona, resp. iného všeobecne záväzného právneho predpisu či všeobecne záväzného prameňa práva vyžaduje znalosť konkrétneho odsudzujúceho rozsudku medzinárodného trestného súdu. Na také niečo nie je bežný človek povinný, zvlášť keď takýto rozsudok nie je dostupný v jeho materinskom jazyku (čo spravidla v slovenskom jazyku nie je). Aj keby konkrétny človek vedel vynikajúco po anglicky alebo vynikajúco ovládal iný jazyk, v ktorom je rozsudok publikovaný, nie je povinný rozumieť takémuto textu, veď odborný jazyk je často laikovi nezrozumiteľný, aj keď je v jeho materinčine. Vyplýva to aj z ústavného práva podľa čl. 47 ods. 4 Ústavy SR, podľa ktorého kto vyhlási, že neovláda jazyk, v ktorom sa vedie konanie pred súdmi či inými štátnymi orgánmi či orgánmi verejnej správy od začiatku konania, má právo na tlmočníka. Týmto ustanovením sú garantované aj práva obvineného v trestnom konaní, tým viac by mali byť tieto práva garantované pre naplnenie predpokladu hmotnoprávnej zodpovednosti za konkrétnu skutkovú podstatu trestného činu (teda, ak osoba spochybňuje výsledok nejakého rozsudku, ktorý si ani nemôže prečítať v jazyku, ktorému rozumie, potom*

nemôže zohľadniť všetky aspekty pri tvorbe vlastného názoru naň, a potom ho za prezentáciu tohto jeho názoru ani nemožno postihovať).⁷⁴ **Bez ohľadu na jazykový problém je rozširovanie trestnej zodpovednosti v rámci § 422d ods. 2 cez odsudzujúci rozsudok medzinárodného súdu, teda cez individuálny právny akt bez všeobecnej záväznosti, v demokratickej spoločnosti absolútnym nezmyslom a je v rozpore s vyššie uvedenými základnými ľudskými právami a slobodami.**⁷⁵

Popieranie je verejné neschvaľovanie, odmietanie, odsudzovanie, vyvracanie, zavrhovanie skutočnosti, že existuje holokaust, resp. zločiny režimu založeného na fašistickej alebo komunistickej ideológii, resp. iného podobného hnutia.⁷⁶

Spochybňovanie je konanie, prejav učiný verejne, ktorým páchatel' uvádzaním celkom lživých, nepravdivých alebo čiastočne nepravdivých tvrdení spochybňuje skutočnosť, že došlo k holokaustu, resp. neboli spáchané zločiny režimu založeného na fašistickej alebo komunistickej ideológii, resp. iného podobného hnutia.⁷⁷

Schvaľovanie je verejný prejav súhlasu a verejnú podporu samotného holokaustu ako takého alebo zločinov režimu založeného na fašistickej alebo komunistickej ideológii, resp. iného podobného hnutia. K schvaľovaniu dochádza aj v prípade, ak páchatel' neschvaľuje celý holokaust alebo všetky zločiny režimu založeného na fašistickej alebo komunistickej ideológii, postačuje schvaľovanie aj niektorých konkrétnych dôsledkov holokaustu, resp. iba niektorých zločinov režimov.⁷⁸

Snaha o ospravedlnenie je verejný prejav, ktorým sa snaží páchatel' neodôvodnene ospravedlniť spáchanie zločinov ako nutnosť, resp. nutný dôsledok, za ktorý režim páchajúci holokaust alebo zločiny nemôže niesť zodpovednosť. Ide o snahu o vyvinenie.⁷⁹

2.3.5 Hanobenie národa, rasy a presvedčenia v zmysle § 423 Trestného zákona

V zmysle doterajšej právnej úpravy bolo trestné verejné hanobenie niektorého národa, jeho jazyka, niektorej rasy alebo etnickej skupiny alebo

74 BURDA, E. *Extrémistické trestné činy*. Habilitačná práca. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2013, s. 158–159.

75 BURDA, E. *Extrémistické trestné činy*. Habilitačná práca. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2013, s. 159.

76 ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný zákon. Veľký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2013, s. 833.

77 ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný zákon. Veľký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2013, s. 833.

78 ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný zákon. Veľký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2013, s. 833.

79 ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný zákon. Veľký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2013, s. 834.

jednotlivca alebo skupiny osôb pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine, pôvodu rodu, pre ich náboženské vyznanie, alebo preto, že sú bez vyznania. **Novela Trestného zákona rozšírila trestnosť konania o hanobenie kvôli politickému presvedčeniu, a tiež o domnelú príslušnosť k rase, národu, národnosti, etnickej skupine alebo o domnelú pôvod, farbu pleti, tiež politické presvedčenie, náboženské vyznanie alebo domnelú príslušnosť k žiadnemu náboženstvu.** Po prečítaní znaku „politické presvedčenie“ sa musím úprimne priznať, že som ostal veľmi prekvapený. Problém vidím v rozšírení trestnej zodpovednosti v relatívne veľkom rozsahu. Už len definícia pojmu „politické presvedčenie“ je problematická. Zo slovníkov slovenského jazyka možno definovať politické presvedčenie ako ustálený, pevný, vlastný názor, viera, zmýšľanie týkajúci sa oblasti činnosti vedúcich orgánov moci, strán, organizácií, občanov v oblasti všeobecných štátnych vecí a spravovania vnútroštátnych a medzinárodných vzťahov, resp. spôsobu spravovania istej oblasti.^{80, 81} Ako možno vidieť, ide o veľmi širokú, priam až vágnu definíciu, z ktorej nie je jasné, či by malo byť chránené Trestným zákonom presvedčenie aj v určitých čiastkových oblastiach (napríklad existencia minimálnej mzdy, právo na eutanáziu, výška daňového zaťaženia atď.) alebo iba samotná politická filozofia, teda napríklad presvedčenie ľavicové, pravicové, sekulárne, konzervatívne, liberálne a pod. Podľa môjho názoru ide o jednoznačné porušenie zásady *nullum crimen sine lege certa*. Druhý a ešte vážnejší problém vidíme v samotnej existencii tohto znaku. *De facto* hrozí ešte väčšie zneužívanie trestného práva v oblasti politiky (nielen v prípadoch politikov, ale aj občanov) pri vulgárnejšom prejave na politické presvedčenie iného, čo je podľa nášho názoru v absolútnom rozpore so slobodou prejavu, nakoľko miera zásahu je neprimeraná voči cieľu, ktorý *de facto* v dôvodovej správe ani nie je, iba zmienka o modifikáciách skutkových podstat trestných činov extrémizmu a iné, pre účely trestnoprávej vedy prázdne frázy. Nehovoriac o možnosti zneužívania tohto ustanovenia v rámci politickej súťaže. Ako poznáme slovenskú politickú scénu, pokiaľ v rámci súboja nepadne zopár trestných oznámení, tak to proste „nemá

80 *Politika. Slovenské slovníky.* (online). [4. 12. 2016]. Dostupné na: <http://slovníky.juls.savba.sk/?w=politika&s=exact&c=sb44&d=kssj4&d=psp&d=sss&d=sss2&d=scs&d=sss&d=peciar&d=ma&d=hssjV&d=bermolak&d=obce&d=priezviska&d=un&d=locutio&d=pskcs&d=psken&d=noundb&ie=utf-8&oe=utf-8#>.

81 *Presvedčenie. Slovenské slovníky.* (online). [4. 12. 2016]. Dostupné na: <http://slovníky.juls.savba.sk/?w=presvedc%48Denie&s=exact&c=t447&d=kssj4&d=psp&d=sss&d=sss2&d=scs&d=sss&d=peciar&d=ma&d=hssjV&d=bermolak&d=obce&d=priezviska&d=un&d=locutio&d=pskcs&d=psken&d=noundb&ie=utf-8&oe=utf-8#>.

grády“. To, že by to bolo zneužívané najmä ľuďmi, ktorí sú precitlivení, a ktorí neradi počúvajú kritiku na svoje politické presvedčenie, a ktorí by okrem nálepkovania svojich oponentov už rovno podávali aj trestné oznámenia, to je ešte ten menší problém, väčší je, ak sa rozhodne vládna moc takto zneužiť trestné právo voči svojím oponentom. Zrazu jeden známy výrok, ktorý odznel v pléne Národnej rady Slovenskej republiky, a síce: „Pôjdeš do basy, ty hajzel.“ dostáva úplne iný rozmer. Podľa môjho názoru ide o jednoznačné porušenie princípu *ultima ratio*. Zo spomenutej úvahy možno dospieť k záveru, že *de lege ferenda* by mal byť tento znak zo skutkovej podstaty vypustený. Dovtedy, keďže ide o prečin, by sa mal uplatňovať § 10 ods. 2 v čo najširšej miere (závažnosť je jednoznačne nepatrná), a keby sa naozaj našli OČTK, ktoré by to kvalifikovali ako trestný čin, páchatelovi by mal byť uložený maximálne podmienený odklad výkonu trestu.

Hanobením sa rozumejú subjektívne, hrubé, defamujúce a urážlivé verbálne či neverbálne prejavy, ktoré samostatne alebo dohromady môžu u príslušníka takejto skupiny, ktorému sú určené, vyvolať poníženie, urážku a pod. Urážlivosť prejavu môže vyplývať buď z obsahu a spôsobu prednesu, alebo jeho prevedenia alebo iných okolností, za ktorých bol tento prejav urobený.⁸²

2.3.6 Podnecovanie k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti v zmysle § 424 Trestného zákona

V zmysle právnej úpravy pred poslednou novelizáciou Trestného zákona bolo trestné vyhrážanie sa jednotlivcovi alebo skupine osôb pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine, pôvodu rodu alebo pre ich náboženské vyznanie, ak je zámienkou pre vyhrážanie sa z predchádzajúcich dôvodov, spáchaním zločinu, obmedzovaním ich práv a slobôd alebo kto také obmedzenie vykonal alebo kto podnecuje k obmedzovaniu práv a slobôd niektorého národa, národnosti, rasy alebo etnickej skupiny. Rovnako je v zmysle ods. 2 tiež trestné spolčenie alebo zhromaždenie sa na spáchanie tohto trestného činu. Novela Trestného zákona v prvom rade, rovnako ako aj v predošlom prípade rozšírila trestnú zodpovednosť o politické presvedčenie a o domnelú príslušnosť k rase, národu, národnosti, etnickej skupine alebo o domnelý pôvod, farbu pleti, tiež politické presvedčenie, náboženské vyznanie alebo pre domnelú príslušnosť

82 BURDA, E.; ČENTÉŠ, J.; KOLESÁR, J.; ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel. 1. vyd.* Praha: C.H.Beck, 2011, s. 1469.

k žiadnemu náboženstvu. Navyše novela rozšírila trestnú zodpovednosť aj o verejné podnecovanie k obmedzovaniu práv a slobôd osôb alebo skupín vymenovaných v tomto trestnom čine.

Podnecovaním sa rozumie prejav, ktorým páchatel zamýšľa vzbudiť u iných osôb nenávisť k niektorému národu, národnosti, rase či etnickej skupine, vyvolať u iných osôb konanie smerujúce k obmedzovaniu práv a slobôd ich príslušníkov, pričom nezáleží na forme prejavu, môže ísť o prejav priamy, nepriamy i skrytý.⁸³

2.3.7 Apartheid a diskriminácia skupín osôb v zmysle § 424a Trestného zákona

Podľa právnej úpravy pred poslednou novelizáciou Trestného zákona išlo o trestný čin podnecovania, hanobenia a vyhrážania sa osobám pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine alebo pôvodu rodu. Tento trestný čin bol však úplne zbytočný, spôsobujúci zbytočné súbehy trestných činov a zneprehľadňujúci túto oblasť právnej úpravy.⁸⁴ Novela Trestného zákona preto zaviedla úplne nový trestný čin, v zmysle ktorého je trestným uplatňovanie apartheidu alebo rasovej, etnickej, národnostnej alebo náboženskej segregácie alebo inej rozsiahlej alebo systematickej diskriminácie skupiny osôb. Treba zdôrazniť, že tento trestný čin je nepremlčateľný, a aj výkon trestu za takýto trestný čin je nepremlčateľný.

Apartheid je možné definovať ako konanie jednotlivca v rámci inštitucionalizovaného režimu systematického útlaku a nadvlády jednej rasovej skupiny nad inou rasovou skupinou alebo skupinami, ktoré je páchané s úmyslom zachovať tento režim. Pod rasovou, etnickou, národnostnou, náboženskou alebo triednou segregáciou je možné chápať akékoľvek rozlišovanie, obmedzovanie alebo zvýhodňovanie založené na príslušnosti jednotlivca k niektorému národu, etnickej skupine, rase, náboženstvu, triednej príslušnosti alebo k inej podobnej skupine osôb (vymedzenej napríklad jazykom, pohlavím alebo sexuálnou orientáciou), ktorej cieľom alebo následkom je znemožniť alebo obmedziť uznanie, výkon alebo uskutočňovanie garantovaných ľudských práv a základných slobôd na základe rovnosti v politickej, hospodárskej, kultúrnej, sociálnej alebo ktorejkoľvek inej oblasti verejného života. Inou rozsiahlou alebo systematickou diskrimináciou

83 BURDA, E.; ČENTĚŠ, J.; KOLESÁR, J.; ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel.* 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 1474.

84 BURDA, E. *Extrémistické trestné činy.* Habilitačná práca. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2013, s. 225.

skupiny osôb je zaobchádzanie porovnateľné svojou intenzitou alebo účinkami so segregáciou.⁸⁵

Z hľadiska bipartície trestných činov možno rozdeliť spomínané trestné činy podľa závažnosti, teda či spáchanie trestného činu na alebo prostredníctvom Facebooku je prečin alebo zločin. Takéto rozdelenie má veľký význam z hľadiska hmotnoprávných dôsledkov (napríklad materiálneho korektívu v prípade prečinu v zmysle § 10 ods. 2, recidívy, ukladania trestov) a procesnoprávných dôsledkov (napríklad rozlíšenie foriem trestného konania či možnosti využitia odklonov v trestnom konaní).

1. **Prečinními sú nasledujúce trestné činy:** schvaľovanie trestného činu v zmysle § 338, trestný čin podpory a propagácie hnutí smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd v zmysle § 422, trestný čin popierania a schvaľovania holokaustu a zločinov politických režimov v zmysle § 422d, trestný čin hanobenia národa, rasy a presvedčenia v zmysle § 423 Trestného zákona.
2. **Zločinními sú nasledujúce trestné činy:** trestný čin založenia, podpory a propagácie hnutí smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd v zmysle § 421 ods. 2, trestný čin výroby extrémistických materiálov v zmysle § 422a, trestný čin rozširovania extrémistických materiálov v zmysle § 422b ods. 2, trestný čin podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti v zmysle § 424 ods. 3 Trestného zákona.

2.4 Judikatúra a nenávisťné prejavy

Rozhodnutia súdov, obzvlášť Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej „ESLP“), majú veľký vplyv na aplikačnú prax a hlavne na výklad a analýzu právnych noriem, upravujúcich vzťahy medzi fyzickými osobami, právnickými osobami a štátom. V nasledujúcich častiach uvediem príklady judikatúry ESLP a súdov Českej republiky a Slovenskej republiky.

2.4.1 Judikatúra ESLP vzťahujúca sa na virtuálne prostredie

K samotnej existencii internetu a lepšej dostupnosti internetu sa ESLP vyjadril kladne. V prípade Times Newspapers Ltd proti Spojenému kráľovstvu uviedol, že dostupnosť internetu a možnosti šírenia veľkého množstva správ hrá dôležitú úlohu v zlepšení verejného prístupu k informáciám a vo

⁸⁵ *Dôvodová správa k zákonu č. 316/2016 Z. z., ktorým sa novelizuje Trestný zákon.* (online). [3. 12. 2016]. Dostupné na: http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-202201?prefixFile=m_.

všeobecnosti uľahčuje ich šírenie.⁸⁶ V prípade *Pravoye Delo a Shtekel* proti Ukrajine ESLP uvádza, že internet je komunikačné fórum odlišné od tlačových médií, a preto elektronická sieť nie je a ani potenciálne nebude subjektom rovnakej regulácie a kontroly. Z toho dôvodu je v tomto priestore ohrozené predovšetkým právo na rešpektovanie súkromného života, ktorému musí byť poskytnutá patričná ochrana.⁸⁷ V ďalšom zo svojich rozhodnutí ESLP, konkrétne *K. U. proti Fínsku*, zdôraznil, že hoci musí byť braný ohľad primárne na slobodu prejavu, dôvernosc komunikácie a nutnosť garancie súkromia a slobody prejavu užívateľov internetu nemôže byť táto garancia absolútna a musí ustúpiť ďalším legitímnym a naliehavým požiadavkám. Už v roku 1999 bolo totiž známe, že internet by mohol slúžiť, najmä kvôli jeho anonymnému charakteru kriminálnym aktivitám. Z toho dôvodu musia štáty predchádzať trestným činom a chrániť práva a slobody druhých.⁸⁸

2.4.2 Judikatúra ESLP vzťahujúca sa na nenávistné prejavy

ESLP vo svojich rozhodnutiach prezentuje nulovú ochranu voči nenávistným prejavom, ktoré v sebe priamo obsahujú nenávistné argumenty a nijako neprispievajú do občianskej či politickej diskusie (aj so zdôraznením, že v demokraciách musia byť do určitej miery tolerované urážlivé, šokujúce a znepokojujúce vyjadrenia).⁸⁹

Ako príklad môžu slúžiť rozhodnutia v prípadoch *Sejdić a Finci* proti Bosne a Hercegovine a *Timishev* proti Rusku. V druhom spomenutom prípade ESLP uviedol, že diskriminácia na základe skutočnej alebo vnímanej etnicity je forma rasovej diskriminácie, ktorá je obzvlášť závažným druhom diskriminácie a vzhľadom na nebezpečnosť svojich následkov vyžaduje od úradov zvláštnu obozretnosť a dôraznú reakciu. Je to z toho dôvodu, že úrady musia použiť všetky dostupné prostriedky na boj proti rasizmu, a tým posilniť demokratickú víziu spoločnosti, v ktorej je rôznorodosť vnímaná nie ako hrozba, ale ako obohatenie.⁹⁰

86 *Times Newspapers Ltd v. The United Kingdom*. (online). [27. 10. 2015]. Dostupné na: [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91706#%22itemid%22\(%22001-91706%22\)\)](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91706#%22itemid%22(%22001-91706%22))).

87 *Pravoye Delo and Shtekel v. Ukrajine*. (online). [27. 10. 2015]. Dostupné na: [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104685#%22itemid%22\(%22001-104685%22\)\)](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104685#%22itemid%22(%22001-104685%22))).

88 *K.U. v. Finland*. (online). [28. 10. 2015]. Dostupné na: [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89964#%22itemid%22\(%22001-89964%22\)\)](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89964#%22itemid%22(%22001-89964%22))).

89 VÝBORNÝ, Š. *Nenávistní internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 58–59.

90 *Timishev v. Russia*. (online). [28. 10. 2015]. Dostupné na: [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-71627#%22itemid%22\(%22001-71627%22\)\)](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-71627#%22itemid%22(%22001-71627%22))).

Jeden z najznámejších a aj dosť kontroverzne vnímaných prípadov (prešiel v pomere hlasov štyri ku trom) je prípad Féret proti Belgicku. Išlo o prípad politika, ktorý bol odsúdený za podnecovanie k nenávisti a diskriminácii z toho dôvodu, že v rámci predvolebnej kampane šíril predvolebné letáky svojej strany (belgickej verzie francúzskej strany Národný front) okrem iného aj na webovej stránke politickej strany a na osobnej stránke Féreta, ktoré obsahovali nenávistné prejavy voči cudzincom a imigrantom. Féret namietal porušenie svojho práva na slobodu prejavu. Súd však došiel k záveru, že nebolo porušené jeho právo na slobodu prejavu, pretože podľa jeho názoru existovala presvedčivá potreba ochrániť práva imigrantov pred jeho nenávistnými prejavmi, ktoré mohli vyvolať sociálne napätie a podkopať dôveru v demokratické inštitúcie. Dokonca zdôraznil, že pokiaľ politici vystupujú na verejnosti, je dôležité, aby sa vyhýbali takýmto prejavom, ktoré by mohli podnecovať k intolerancii.⁹¹

Ďalším zaujímavým prípadom je Pavel Ivanov proti Rusku. Podstatou prípadu bolo, že Ivanov v jednom svojom článku volal po vylúčení Židov zo spoločenského života z dôvodu údajnej existencie príčinnej súvislosti medzi zlou sociálnou, ekonomickou a politickou situáciou a aktivitami Židov, ktorých vykreslil ako pliaгу ľudstva. Ide o typický príklad šírenia azda jednej z najznámejších konšpiračných teórií. Súd však ani takémuto druhu prejavu nepriznal ochranu, keďže vychádzalo z náboženskej nenávisti voči náboženskej skupine alebo takúto skupinu hanobilo.⁹²

Veľmi aktuálnym rozhodnutím je v súčasnosti prípad Delfi AS proti Estónsku týkajúci sa zodpovednosti za zverejňovanie komentárov na internete. Súd rozhodoval v prípade sporu o hanlivé a výhražné komentáre na portáli Delfi.ee, jednom z najnavštevovanejších spravodajských webov v Estónsku. Anonymní užívatelia na ňom v roku 2006 urážali prevádzkovateľa lodnej dopravy k miestnym ostrovom, ktorý nechal trasu v zime prerážať ladoborcami. Znemožňoval tým vznik lacnejšej a časovo menej náročnej trasy pre autá po silnom ľade. Dopravná spoločnosť prevádzkujúca trajekty portál zažalovala. Estónske sudy jej dali za pravdu a v roku 2008 uložili portálu Delfi peňažnú pokutu vo výške 5 000 estónskych korún (vyššie 300 eur). Právni zástupcovia spravodajského webu sa na súdoch obhajovali slobodou slova. Podľa sudcov ale prevádzkovateľa portálu neodstránili urážlivé komentáre dostatočne rýchlo. Urobili tak totiž až na žiadosť

91 *Féret v. Belgium*. (online). [28. 10. 2015]. Dostupné na: <http://merlin.obs.coe.int/iris/2009/8/article1.en.html>.

92 *Pavel Ivanov v. Russia*. (online). [28. 10. 2015]. Dostupné na: [http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-79619#{%22itemid%22:\(%22001-79619%22\)}](http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-79619#{%22itemid%22:(%22001-79619%22)}).

dopravnej spoločnosti šesť týždňov po uverejnení článku, pod ktorým sa objavili. Súd uviedol, že redakcia mala vzhľadom na obsah článku očakávať negatívne reakcie a urobiť všetko preto, aby boli včas odstránené.⁹³

2.4.3 Judikatúra súdov Českej republiky

Zaujímavou kauzou je prípad Vladimíra Stworu, ktorý na serveri zveda-vec.org uverejnil článok popierajúci holocaust, a tým sa dopustil trestného činu v zmysle platného práva. Najvyšší súd odmietol argument dovolateľa, že na území Kanady, kde sú umiestnené predmetné internetové stránky, nie je tento skutok trestným činom, a že týmto konaním chcel len vyvolať diskusiu v spoločnosti.⁹⁴ Z dôvodu veľmi silných nenávistných vyjadrení v internetovej diskusii („NEONAZZI FOREVER!!!“, „GET OUT NIGGER, GET OUT JUDDEN!!!!“, „GAZGAZ-GAZ!!!“, „Sieg Heil a slava Adolfu Hitlerovi“, „bezte do p*** vy fetky negersky, uvedomte si, ze tady o vas nikdo nestoji!!!“ a číselné symboly nacistického hnutia ako 18 a 88) súd uviedol, že nebezpečnosť daného konania je vyššia ako malá. Súd uložil tomuto mladistvému páchatelovi trest päťdesiatich hodín všeobecne prospešnej práce.⁹⁵ Znáмым sa stal taktiež prípad, v ktorom súd odsúdil päťicu osôb za šírenie piesní s rasistickými textami od skupín z hudobnej scény, tzv. White Power Music. Hoci sa obžalovaní bránili tým, že piesne nepoznali či prístup k týmto piesňam mala iba uzavretá skupina osôb (väčšina z obžalovaných umiestnila videá na Facebooku tak, aby boli prístupné len pre ich priateľov), súd tieto argumenty neuznal a uznal ich vinným. Sudca taktiež uviedol, že obžalovaní nie sú takí naivní, aby zdieľali skladby, ktoré si sami nepúšťali, alebo nevedeli, čo propagujú.⁹⁶

Veľmi dôležitým rozhodnutím Najvyššieho súdu ČR sa stal prípad, ktorý riešil okolnosť spáchania prípadu, a to konkrétne znak „verejne“, ktorý je relevantný aj pre slovenské trestné právo, nakoľko znak „verejne“ obsahuje aj v českej aj v slovenskej právnej úprave možnosť spáchania trestného činu prostredníctvom internetu. Išlo o prípad hajlovania na „maškarnom plese“ neonacistickej organizácie Národní odpor. Súdny v odôvodnení svojich

93 *Delfi AS v. Estonia*. (online). [28. 10. 2015]. Dostupné na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-126635#%7B%22itemid%22:%7B%22001-126635%22%7D%7D>.

94 3Tdo 475/2012-25. In VÝBORNÝ, Š. *Nenávistní internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 93–94.

95 4T 82/2009. In VÝBORNÝ, Š. *Nenávistní internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 96–97.

96 LIBIGER, M.; KAMENSKÝ, S. *Za šíření rasistických písní na Facebooku dal soud pěti mužům podmínky*. (online). [29. 10. 2015]. Dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/soud-za-si-reni-rasistickyh-pisni-pres-facebook-fft-/krimi.aspx?c=A120423_104443_zlin-zpravy_stk.

oslobodzujúcich rozsudkov uviedli, že obvinený nenaplnil znak „verejně“ preto, že išlo o neverejnú akciu určenú iba pre pozvaných účastníkov, teda členov Národného odporu, a nie pre širšiu verejnosť, voči ktorej by bolo nacistické hnutie propagované, a i keď obvinený konal pred viac ako dvoma súčasne prítomnými osobami, išlo o osoby spoločne volajúce druhú časť prejavu „Sieg Heil“, a teda nie o ďalšie osoby, ktoré by nesympatizovali s nacistickým hnutím a mohli by byť takýmto prejavom pohoršené. Najvyšší súd ČR tieto argumenty uznal a dovolanie Najvyššieho štátneho zástupcu zamietol.⁹⁷

Ústavný súd ČR taktiež veľmi významne prispel do tejto problematiky, nakoľko definoval Facebook ako rozsiahlu multifunkčnú internetovú sociálnu sieť slúžiacu primárne na nadväzovanie a udržiavanie vzťahov online a k šíreniu informácií. Facebook umožňuje predovšetkým vytvárať siete sociálnych kontaktov, komunikáciu medzi užívateľmi, vzájomné najrôznejších multimediálnych obsahov, organizáciu udalostí a prezentáciu užívateľov. Má však aj mnoho ďalších funkcií. Povaha sociálnej siete Facebook nie je podľa názoru Ústavného súdu ČR jednoznačne súkromná či verejná. Vždy záleží na konkrétnom užívateľovi, akým spôsobom si nastaví vo svojom profile alebo v jednotlivých príspevkoch mieru súkromia. Teoreticky môže užívateľ prostredníctvom tejto siete komunikovať výlučne s jediným ďalším užívateľom, a to bez toho, aby o tom ostatní užívatelia vedeli. Takáto komunikácia je považovaná za čisto súkromnú, aj keby bola uskutočnená prostredníctvom sociálnej siete využívanej miliardou užívateľov, rovnako za súkromnú komunikáciu možno považovať emailovú komunikáciu dvoch osôb, uskutočnenú napríklad prostredníctvom e-mailovej služby gmail.com, ktorú taktiež využívajú milióny užívateľov. Užívateľ Facebooku však má možnosť urobiť svoj profil tiež celkom verejný, a teda prístupný všetkým užívateľom Facebooku, prípadne všetkým užívateľom internetu.⁹⁸

2.4.4 Judikatúra súdov Slovenskej republiky

Z procesného hľadiska za pozornosť stojí rozhodnutie Najvyššieho súdu SR, ktorý riešil problematiku priateľstva na Facebooku. V predmetnom prípade dovolávateľ namietal nezaujatosť povereného príslušníka Policajného zboru SR (ďalej „PZ“), ktorý vyšetroval daný skutok, nakoľko s poškodenou osobou na Facebooku boli priatelia, čo vyplývalo z ich profilov na tejto

97 Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 7 Tdo 634/2011.

98 Nález Ústavného súdu ČR zo dňa 30. 10. 2014, sp. zn. III. ÚS 3844/13.

sociálnej sieti, a aj z toho, že poverený príslušník PZ komentoval fotku poškodenej a mal byť vylúčený z vykonávania úkonov, a preto úkony, ktoré vykonal v prípravnom konaní nemohli byť podkladom na rozhodnutie. Najvyšší súd konštatoval, že okolnosť, že poverený príslušník PZ a poškodená boli na sociálnej sieti vedení ako priatelia ešte nenasvedčuje tomu, že ide o taký vzťah medzi nimi, ktorý by vzbudzoval pochybnosti o jeho nezaujatosti.⁹⁹

Najvyšší súd SR tiež riešil prípad týkajúci sa hesla v predvolebnej kampani, ktoré znelo: „S tvojou dôverou určite dokážem odstrániť nespravodlivé zvýhodňovanie nielen cigánskych parazitov pred slušnými ľuďmi!“ Najvyšší súd riešil otázku gramatického výkladu výrazu cigán. Vychádzal z publikácie „Krátky slovník slovenského jazyka“ a uviedol, že existujú dva veľmi podobné výrazy, a to „cigán“ a „cigáň“, pričom výraz „cigáň“ definoval ako klamár, luhár, zatiaľ čo výraz „cigán“ označuje príslušníka rómskeho etnika, pričom do roku 1989 slovenský jazyk nepoužíval výraz „Róm“. Pokiaľ teda obvinený použil vo svojom letáku na označenie príslušníkov etnickej menšiny prídavné meno „cigánskych“ používané v kodifikovanej podobe štátneho jazyka, teda v štátom uznanej a v spoločnosti používanej podobe, nemožno zo samotného použitia tohto výrazu vyvodzovať naplnenie objektívnej stránky prečinu hanobenia národa, rasy a presvedčenia podľa § 423 ods. 1 Trestného zákona. Navyše z kontextu predmetného výroku (použitie priradovacej spojky „nielen“) vyplýva, že autor vyjadruje odhodlanie odstrániť (podľa neho) nespravodlivé zvýhodňovanie všetkých parazitujúcich občanov a nezameriava sa výlučne na konkrétnu etnickú skupinu.¹⁰⁰

99 Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 5 Tdo 82/2014.

100 Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 4 Tdo 49/2012.

3 Vybrané teoretické otázky v oblasti trestných činov extrémizmu na internete

3.1 Trestnoprávne aspekty nenávistných prejavov z časového hľadiska

Z časového hľadiska poznáme okrem dokonaných trestných činov aj pokračovacie, hromadné a trváce trestné činy. Za trváci trestný čin v zmysle § 122 ods. 12 Trestného zákona považuje vyvolanie a udržiavanie alebo len udržiavanie protiprávneho stavu. Týmto sa tento trestný čin odlišuje od poruchového deliktu, ktorým sa tiež spôsobuje protiprávny stav, ktorý môže trvať dlhšiu dobu, ale nepostihuje sa jeho udržiavanie. Takéto trestné činy sa dokonávajú spôsobením protiprávneho stavu a ďalej netrávajú. Vyvolanie protiprávneho stavu sa môže stať konaním i opomenutím, ktoré spočíva v tom, že páchatel taký stav neodstráni.¹⁰¹ Z časového hľadiska majú nenávistné prejavy na Facebooku zvláštny charakter. Ako príklad uvediem status: „Holokaust je výmysel západnej propagandy, nič také sa nestalo.“ Ide o vyvolanie protiprávneho stavu tým, že status je voľne dostupný verejnosti (v závislosti od nastavenia súkromia) a môže si ho v podstate ktokoľvek a kedykoľvek prečítať. Na to, aby išlo o trváci trestný čin je však kľúčové udržiavanie protiprávneho stavu. Keďže protiprávny stav je možné udržiavať aj opomenutím konania, a teda mohlo by sa zdať, že páchatel udržiava protiprávny stav tým, že daný status nezmaže, tým pádom nenávistné prejavy by mohli mať charakter trváceho trestného činu. Opomenutia konania v zmysle trestného práva sa však možno dopustiť len, ak vyplýva zo zákona, z predpisu nižšej právnej sily, z úradného výroku, zo zmluvy alebo z iných okolností.¹⁰² Na daný prípad sa však takáto povinnosť nevzťahuje, a preto formou opomenutia konania nemožno udržiavať protiprávny stav. Na druhej strane Facebook prišiel nedávno s možnosťou sponzorovania príspevkov. Systém spočíva v tom, že umožňuje si za peniaze kúpiť kredity, ktoré je možné minúť na propagáciu nejakého príspevku. Následne sa pod takýmto príspevkom (status, fotografia, atď.) zjaví nenápadný nápis „Sponzorované“. Daný príspevok sa vtedy zobrazuje vyššie, aby si ho ľudia ľahšie všimli.¹⁰³

101 Uznesenie Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. Rč 8 Tdo 1161/2006.

102 MAŠLANYOVÁ, D. a kol. *Trestné právo hmotné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 72.

103 BEDNÁŘ, V. *Vyzkoušeli jsme propagaci soukromého příspěvku. Nic moc.* (online). [2. 11. 2015]. Dostupné na: <http://www.tyinternetu.cz/socialni-site/vyzkoušeli-jsmo-propagaci-soukromeho-prispevku-nic-moc>.

V prípade spomenutého statusu by takto páchatel aktívne udržiaval protiprávny stav tým, že by jeho status zobrazoval iným užívateľom s úmyslom páchatela, aby príspevok videlo čo najviac ľudí, a preto by mohlo ísť o trváci trestný čin. V zmysle § 122 ods. 12 Trestného zákona sa za hromadný trestný čin považuje jeho spáchanie viacerými činmi, ktoré samostatne ešte nie sú trestným činom. Trestnosť takýchto činov sa posudzuje spoločne. Ako príklad možno uviesť extrémistickú symboliku. Malo by ísť najmä o druhú, a prípadne tretiu skupinu symbolov,¹⁰⁴ ktoré treba dokazovať, nakoľko samy o sebe nemusia predstavovať porušenie Trestného zákona, avšak v prípade väčšieho počtu takýchto symbolov v rôznych kombináciách už môže byť naplnená skutková podstata trestného činu. Typickým príkladom môže byť uverejňovanie rôznych symbolov v profilových fotoalbumoch. V zmysle § 122 ods. 10 Trestného zákona sa za pokračovací trestný čin považuje, ak páchatel pokračoval v páchaní toho istého trestného činu. Trestnosť všetkých čiastkových útokov sa posudzuje ako jeden trestný čin, ak všetky čiastkové útoky toho istého páchatela spája objektívna súvislosť v čase, spôsobe ich páchania a v predmete útoku, ako aj subjektívna súvislosť, najmä jednotiaci zámer páchatela spáchať uvedený trestný čin; to neplatí vo vzťahu k čiastkovým útokom spáchaným mimo územia Slovenskej republiky. Je možné, aby nenávistné prejavy na Facebooku mali charakter pokračovacieho trestného činu? Z hľadiska subjektívnej súvislosti problém určite nie je, keďže jednotiaci zámer je v tomto prípade úmysel prejaviť svoju nenávisť voči jednotlivcovi alebo skupine pre ich príslušnosť k niektorej rase, etniku, náboženstvu atď. Otázka však vystáva v objektívnej súvislosti, konkrétne v čase a spôsobe. Časovú súvislosť nemožno ohraničiť určitou lehotou.¹⁰⁵ Na facebookovom profile možno pomocou funkcie „Zobraziť záznam o činnosti“ zistiť, kedy a ako boli nenávistné prejavy spáchané. Keďže teda časovú súvislosť nemožno ohraničiť žiadnou lehotou, tak môže ísť o všetky nenávistné prejavy spáchané až do času, kedy je v zmysle Trestného zákona trestný čin premlčaný. Z hľadiska spôsobu konania možno rozlíšiť páchanie v širšom a užšom zmysle slova. V užšom zmysle slova by išlo o spáchanie výlučne napríklad prostredníctvom statusov, komentárov, umiestňovania fotografií atď. V širšom zmysle slova by išlo o páchanie prostredníctvom akýchkoľvek nástrojov a funkcií, ktorými Facebook disponuje. Považujem za vhodnejšiu aplikáciu definície v širšom zmysle slova po prvý preto, že nástroje a funkcie na Facebooku sú celkom

104 Pozri výklad o symbolike podľa Chmelíka v 1. kapitole tejto publikácie.

105 MAŠLANYOVÁ, D. a kol. *Trestné právo hmotné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 60.

rozmanité a potenciálny páchatel' sa málokedy obmedzuje iba na používanie jednej z funkcií alebo nástrojov, a po druhé samotná konštrukcia časti znaku „verejne“, konkrétne „použitím počítačovej siete“ nijako neobmedzuje možnosti a spôsoby páchania trestnej činnosti na internete, a teda aj na Facebooku.¹⁰⁶

3.2 Kvalifikačný znak „verejne“ v prípade tajných a uzavretých skupín

V tejto časti bližšie analyzujem rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR v prípade hajlovania na „maškarnom plesé“. Daný prípad možno analogicky použiť aj na Facebook, keďže pôjde jednak o analógiu v prospech páchatela, ďalej znak „verejne“ obsahuje „spáchanie pred viac ako dvoma súčasne prítomnými osobami“ aj „spáchanie použitím počítačovej siete“, čo z hľadiska systematiky a účelnosti predpokladá istú podobnosť. Z už spomenutej definície Ústavného súdu ČR vyplýva, že povaha Facebooku nie je výlučne verejná. Podobnosť v spomenutom prípade na Facebooku spočíva najmä v tzv. tajnej skupine. Táto skupina je typická tým, že síce členom sa môže stať ktokoľvek, ale musí byť pridaný alebo pozvaný už aktuálnym členom. Teda kým sa niekto stane členom tajnej skupiny, musí prejsť určitou prijímacou procedúrou (v tomto prípade to bude zväčša rozhovor, resp. chat). Obdobne aj extrémistické hnutia nenaberajú do svojich radov hneď hocikoho bez toho, aby si ho najprv nepreverili. Popis, názov, tagy skupiny, možnosť nájsť vo vyhľadávaní a skupinu môžu vidieť aktuálni a bývalí členovia. Tak aj v reálnom živote názvy a popisy akcií a udalostí málokedy napovedia, že tam budú nejaké extrémistické prejavy. Dôležité je ale to, že **možnosť vidieť užívateľa v skupine a možnosť vidieť, čo zverejňujú užívatelia v skupine majú iba aktuálni členovia**. Je to v podstate totožné ako so spomenutým maškarným bálom, nakoľko aj tu sa môže objaviť napríklad príspevok v skupine „Sieg...“ a komentár pod príspevkom „Heil!“. Nemusí však ísť nevyhnutne len o heslá trestné v zmysle § 422 Trestného zákona, ale aj o rôzne hanobiace a podnecujúce heslá, ktoré majú členovia skupiny dohodnuté, napríklad „Židáci a cigáni.“ „do plynu!“, prípadne heslá popierajúce holokaust. Uzavretá skupina sa od tajnej líši tým, že ktokoľvek môže požiadať o pridanie alebo byť pridaný či pozvaný členom (stále sa však nemôže ním stať výlučne z vlastnej vôle) a popis, názov, tagy, skupiny, možnosť nájsť skupinu vo vyhľadávaní môže vidieť ktokoľvek. Tieto odlišnosti

106 SMIEŠKO, I. Nenávistné prejavy na Facebooku. *Bulletin slovenskej advokácie*, 22, 2016, č. 5, s. 20–21.

sú však v praxi v podstate irelevantné (keďže v rámci tajnej skupiny majú tieto možnosti bývalí členovia, kvázi odpadlíci), nakoľko s tajnou skupinou má spoločné to, že možnosť vidieť užívateľa v skupine, možnosť vidieť, čo zverejňujú užívatelia v skupine majú iba aktuálni členovia. **Dôsledok spočíva v trestnosti konania, keďže v prípade prečinov nebude naplnený obligatórny znak „verejne“, teda nebude ani naplnená skutková podstata trestného činu. V prípade zločinov už nepôjde o zločiny, ale o prečiny, keďže nebude naplnený kvalifikačný znak.**¹⁰⁷

3.3 Materiálna stránka nenávisťných prejavov

Materiálna stránka prečinu v zmysle § 10 ods. 2 obsahuje kritériá, ktorými sú najmä spôsob, následky, okolnosti, miera zavinenia a pohnútky. Tieto kritériá možno rozdeliť na subjektívne a objektívne. K subjektívnym kritériám možno zaradiť mieru zavinenia a pohnútku, kým spôsob, následky a okolnosti možno zaradiť k objektívnym kritériám. Treba mať však na pamäti, že pri posudzovaní materiálnej stránky prečinu treba zohľadňovať všetky kritériá, a toto zohľadňovanie musí byť zachytené aj v odôvodnení konkrétneho rozhodnutia. Vzhľadom na to, že subjektívne kritériá sú do veľkej miery individuálne, vyžadovalo by to oveľa väčší priestor na ich analýzu. Preto v tejto časti sa budem venovať objektívnym kritériám. Cieľom je poskytnúť určité zmapovanie, prípadne nejaké vodidlo pre prax pri posudzovaní nenávisťných prejavov, keďže posudzovanie materiálnej stránky nemá len význam pri určení závažnosti, ale aj pri celkovej trestnosti činu.

Znak „verejne“ je konštruovaný tak, a aj dôvod, prečo je všeobecne priťažujúcou okolnosťou, dokonca kvalifikačným znakom je ten, že napríklad nenávisťný prejav si môže prečítať v podstate ktokoľvek a kedykoľvek po celom svete, čo je síce pravda, treba mať však na pamäti reálnu možnosť alebo aspoň realistický odhad, koľko ľudí si takýto prejav môže prečítať. Preto za jedno z kritérií materiálneho znaku nenávisťného prejavu považujem **reálny potenciál vnímania nenávisťného prejavu**, ktorý možno subsumovať pod okolnosť v zmysle § 10 ods. 2. Virtuálne miesta sú z hľadiska stupňa závažnosti vo všeobecnosti v takomto poradí z hľadiska závažnosti: stránka > skupina > profil.

Profil má najnižší stupeň závažnosti z toho dôvodu, že má jednak limitovaný počet priateľov a možnosť nastavenia súkromia je najvyššia, keďže

107 SMIEŠKO, I. Nenávisťné prejavy na Facebooku. *Bulletin slovenskej advokácie*, 22, 2016, č. 5, s. 21–22.

je možné si súkromie nastaviť tak, aby príspevky, statusy atď. nikto nevidel tak, ako to uvádza aj nález Ústavného súdu ČR. Skupina už nemá limitovaný počet členov, ale stále je tam možnosť nastavenia súkromia. Stránka má najvyšší stupeň závažnosti jednak z toho dôvodu, že nie je možnosť nastavenia súkromia, ale svoje stránky majú aj známe osobnosti a nenávistné prejavy, ktoré by umiestnili na svojich stránkach považujem za závažnejšie, nakoľko známe osobnosti bývajú určitým vzorom pre ľudí, a majú tak väčšie možnosti ovplyvňovania verejnej mienky. Nemusí sa to však týkať iba známych osobností. Aj iné stránky, ktoré majú vysoký počet fanúšikov, môžu mať mienkotvornú silu, ktorá je vyššia ako v prípade skupín a profilov. Samozrejme, existuje možnosť, že napríklad skupina by mala viac členov ako stránka fanúšikov. Skutočný počet priaznivcov, či už skupín alebo stránok by sa mal zohľadňovať až v druhom rade, nakoľko mnoho stránok zvykne mať internacionálny charakter, neobmedzujúci sa len na Českú a Slovenskú republiku. Osobitným prípadom je udalosť, ktorá je podľa môjho názoru najrizikovejšia z už spomenutého dôvodu, že ide o prienik virtuálneho a reálneho sveta, ktorý môže mať dôsledky na živote, zdraví, či majetku. Udalosť je v podstate vyvrcholením nenávistných prejavov na Facebooku a snahou preniesť a aplikovať ich v reálnom živote. Pochod proti islamizácii konaný v júni roku 2015 je toho ukázkovým príkladom.¹⁰⁸

Reálny potenciál vnímania nenávistných prejavov možno tiež považovať za kritérium stupňa závažnosti prostriedkov Facebooku. V tomto prípade je dôležité, kde sa daný nenávistný prejav nachádza. Najvyšší potenciál vnímania budú mať prejavy, ktoré sú umiestnené na tzv. kanáli vybraných príspevkov teda statusy (užívateľov aj stránok) a príspevky v skupine. O niečo nižší potenciál budú mať komentáre pod statusmi a príspevkami v skupine najmä z toho dôvodu, že pri vysokom počte komentárov sa nenávistný prejav môže „stratiť“, resp. ostať nepovšimnutý. Ešte nižší potenciál budú mať príspevky na stránkach, keďže takéto príspevky sa nachádzajú vľavo na stránke, teda nie priamo na nástenke, a teda užívateľ musí vyvinúť určité (i keď minimálne) úsilie na to, aby prejavy v príspevkoch mohol vnímať. Navyše treba dodať, že príspevky na stránke nemusia byť povolené. Komentáre pod príspevkami budú mať najnižší potenciál, z dôvodov uvedených vyššie týkajúcich sa komentára a príspevku. Stručne to možno zhrnúť takto z hľadiska závažnosti: status/príspevok v skupine >komentáre

108 SMIEŠKO, I. Nenávistné prejavy na Facebooku. *Bulletin slovenskej advokácie*, 22, 2016, č. 5, s. 22–23.

pod statusmi/príspevkami v skupine > príspevky na stránkach > komentáre pod príspevkami na stránkach.

Z hľadiska spôsobu konania považujem za dôležité, ako je nenávistný prejav napísaný. Inak totiž pôsobí výraz: „Holokaust je nezmysel, nič také sa nikdy nestalo.“ a inak: „Holokaust je vymyslená p*****“, iba úplný k**** by tomu veril.“ Možno teda tvrdiť, že jedným z ukazovateľov je **prítomnosť vulgarizmov**, ktorá zvyšuje závažnosť, nakoľko vulgarizmy sú v takomto kontexte prejavy hnevu a nenávisti. Za ďalší ukazovateľ možno považovať **formu písomného prejavu**. Nižšiu závažnosť bude mať prejav napísaný tradične a vyššiu bude mať prejav napísaný veľkými písmenami, čo znamená, že ide o agresívny prejav, v hovorovej reči totožný s kričaním.¹⁰⁹ Obdobne tiež bude menej závažný prejav zakončený bodkou, jedným, maximálne dvoma výkričníkmi ako prejav zakončený viac ako dvomi výkričníkmi, nakoľko nadmerné množstvo výkričníkov je tiež považované za prejav hnevu a agresie. Podobne môže byť ukazovateľom aj **používanie emotikonov**, ktoré môžu vyjadrovať smiech, ale aj hnev, čím viac emotikonov vyjadrujúcich hnev, tým bude prejav závažnejší, v prípade hanobiacich prejavov to bude to isté s emotikonmi vyjadrujúcimi smiech, ale ani iné emotikony nie sú úplne vylúčené. Pre zaujímavosť možno tiež spomenúť, že v nenávistných prejavoch možno pozorovať niekedy až **závažné gramatické chyby**, ktoré sú pravdepodobne dôsledkom páchatelovho hnevu a agresivity hraničiacej až s afektom.¹¹⁰

3.4 Úvaha o trestnosti používania reakčných tlačidiel na Facebooku

Kým prejdem k samotnej úvahe, považujem za potrebné uviesť jednu poznámku. Akokoľvek som hľadal aspoň nejakú literatúru na túto tému, jediné, čo som našiel, bol spor, ktorý sa viedol v USA, či tieto reakčné tlačidlá sú formou prejavu. Tomuto sa síce tiež v stručnosti venujem aj v tejto úvahe, avšak nemyslím si, že by bolo treba tomu venovať toľko priestoru ako v spomenutom prípade, navyše ten prípad súvisel s hlavným predmetom tejto úvahy len minimálne. Preto je táto časť výsledkom čisto

109 McKILLOP, R. *How to be polite when you're online*. (online). [7. 11. 2015]. Dostupné na: <http://www.simplehelp.net/2006/08/14/how-to-be-polite-while-youre-online-practicing-good-netiquette>.

110 SMIEŠKO, I. Nenávistné prejavy na Facebooku. *Bulletin slovenskej advokácie*, 22, 2016, č. 5, s. 23.

mojej úvahy a analýzy danej problematiky.¹¹¹ Hoci by si niekto mohol povedať, že ide o čisto teoretický problém, už tomu tak nie je, nakoľko v júni 2017 bol vo Švajčiarsku potrestaný muž za tzv. lajkovanie príspevku, ktorý prirovnával ochrancov zvierat k antisemitom a rasistom na Facebooku. Bol odsúdený za nactiutŕhačstvo a bol mu udelený peňažný trest vo výške 4 000 švajčiarskych frankov.¹¹²

V súčasnosti používa Facebook viac ako dve miliardy užívateľov. V reálnom svete musia ľudia za svoje konanie niesť zodpovednosť. Toto by taktiež malo platiť aj vo virtuálnom svete, vrátane Facebooku, ktorý poskytuje mnoho možností pre užívateľov na vyjadrenie sa. Donedávna bolo najznámejším tlačidlo „Páči sa mi to“ („Like“). Nedávno však Facebook prišiel s novými, tzv. reakčnými tlačidlami, ktorými sú „Super“ tlačidlo („Love“), „Ha-ha“ tlačidlo („Ha-ha“), „Žasnem“ tlačidlo („Wow“), „Je mi to ľúto“ tlačidlo („Sorry“) a „Štve ma to“ tlačidlo („Angry“). Facebook tiež oznámil, že v budúcnosti má v pláne pridať ďalšie takéto reakčné tlačidlá. To, že môže byť Facebook zneužitý na šírenie nenávistných prejavov, je už jasné snáď každému. **Hoci ESLP riešil v minulosti mnohokrát obmedzenia slobody v prejave, osobitne v prípade nenávistných prejavov, nikdy nešlo o reakčné tlačidlá.** Táto úvaha tiež obsahuje možnosť rozporu aktuálnej právnej úpravy s článkom 10 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej „Dohovor“). Počas mojich úvah vzišli nasledujúce otázky:

1. Čo sú reakčné tlačidlá?
2. Môže byť použitie týchto tlačidiel kvalifikované ako trestný čin?
3. Malo by byť použitie takýchto tlačidiel sankcionované prostriedkami trestného práva?

Táto úvaha je podľa môjho názoru dôležitá, lebo, ako som už uviedol vyššie, ide o prvý krok na ceste, ktorá smeruje k porušeniu základných práv a slobôd v reálnom svete.

111 Úvaha je tiež dostupná v anglickom jazyku. Pozri SMIEŠKO, I. Criminal Liability of Facebook Reaction Buttons in Environment of the Slovak Republic as a Form of Hate Speech. *Societas et iurisprudentia*, 4, 2016, č. 4, s. 213–234. (online). [7. 9. 2016]. Dostupné na: <http://sei.iuridica.truni.sk/archive/2016/04/SOCIETAS-ET-IURISPRUDENTIA-2016-04.pdf>.

112 LARSON, N. *In a landmark ruling, a Swiss court has fined a man for „liking“ defamatory comments on Facebook.* (online). [7. 9. 2017]. Dostupné na: <http://www.businessinsider.com/afp-man-guilty-of-libel-over-facebook-likes-swiss-court-2017-5>.

3.4.1 Čo sú reakčné tlačidlá?

Reakčné tlačidlá umožňujú užívateľom vyjadriť podporu pre určité statusy, obrázky či príspevky, resp. umožňuje užívateľom vyjadriť ich názor na daný obsah bez toho, aby to museli urobiť v písomnej podobe. Sú to vlastne spôsoby správania sa vo virtuálnej realite, pretože užívatelia nemôžu vidieť emócie a reakcie iných užívateľov v rámci virtuálneho priestoru, tieto tlačidlá sú vlastne akousi substitúciou. Tieto tlačidlá sú formou prejavu, ako to aj potvrdil americký odvolací súd pre štvrtý obvod v prípade *Bland v. Roberts*. Tento súd uviedol, že na absolútnej základnej úrovni kliknutie na „Páči sa mi to“ tlačidlo doslovne má za následok to, že užívateľovi sa „páči“ niečo, čo je samo o sebe hmatateľné vyhlásenie.¹¹³ Podľa Facebooku bol jedným z dôvodov zavedenia týchto reakčných tlačidiel ten, že užívateľ by mal mať možnosť jednoduchšie a rýchlejšie vyjadriť svoje emócie. To je dôvod, prečo Facebook zaviedol reakčné tlačidlá ako rozšírenú formu tlačidla „Páči sa mi to“, aby poskytol užívateľom viacero spôsobov ako rýchlejšie a jednoduchšie zdieľať ich reakciu na jednotlivé príspevky na Facebooku. Užívatelia môžu vidieť jednotlivé reakčné tlačidlá buď podržaním tlačidla „Páči sa mi to“, alebo presunutím kurzoru myši ponad toto tlačidlo. Užívateľ môže len kliknúť na reakciu, akú chce a ikona pre to sa objaví pod príspevkom presne tak, ako v prípade tlačidla „Páči sa mi to“. Užívatelia sa dlhodobo sťažovali, že tlačidlo „Páči sa mi to“ nie je vhodné v mnohých prípadoch, ako napríklad keď niektorého priateľa blízky človek zomrie alebo na oboznamovacie príspevky politického charakteru, ktoré sú pre užívateľa zaujímavé, ale taktiež znepokojujúce. Dôvod, prečo existuje zatiaľ iba šesť reakčných tlačidiel je ten, že bolo zistené, že užívatelia si skôr vybrali alternatívu v niektorej z alternatív tlačidla „Páči sa mi to“, ak rozsah možností bol dostatočne malý na rýchle rozhodnutie. Paradox voľby naznačuje, že ďalšie možnosti by mohli jednoducho zbytočne zaťažiť užívateľov.

113 *Bland v. Roberts*. No. 12-1671. (online). [7. 9. 2016]. Dostupné na: <http://www.ca4.uscourts.gov/Opinions/Published/121671.P.pdf>.

Obrázok č. 1 Reakčné tlačidlá

Zdroj: Facebook. (online). [7. 9. 2016]. Dostupné na: <https://www.facebook.com>.

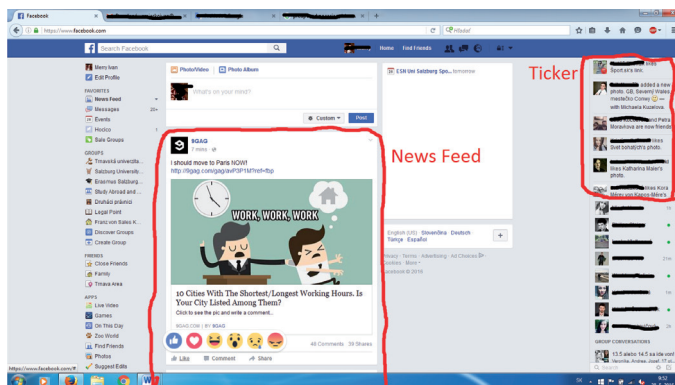
Dôležitým poznatkom na účely tejto úvahy je, kde sa tieto reakcie na Facebooku zobrazujú, ergo kde ich môžu ostatní užívatelia vidieť.

1. **Kanál vybraných príspevkov (News feed)** – neustále aktualizujúci sa zoznam príspevkov v prostriedku užívateľovej domovskej stránky. Zahŕňa aktualizácie statusov, fotografií, videí, aktivitu v aplikáciách, ale aj reakcie užívateľov na príspevky v rámci Facebooku.¹¹⁴
2. **Panel používaných aplikácií (Ticker)** – zobrazuje veci, ktoré užívateľ sleduje na Facebooku, ale v reálnom čase. Vďaka tomu môže tiež sledovať najaktuálnejšie správy, počúvať hudbu s priateľmi, kliknutím alebo presunutím kurzoru myši nad príspevkom sa môže pridať ku konverzácii.¹¹⁵ Pre účel tejto úvahy treba tiež uviesť, že užívateľ môže vidieť aktivitu svojich priateľov, teda aj ich reakcie.

114 FACEBOOK'S HELP CENTER. *How News Feed Works*. (online). [28. 4. 2016]. Dostupné na: <https://www.facebook.com/help/327131014036297>.

115 FACEBOOK'S HELP CENTER. *Ticker*. (online). [28. 4. 2016]. Dostupné na: <https://www.facebook.com/help/255898821192992>.

Obrázok č. 2 Kanál vybraných príspevkov a Panel používaných aplikácií

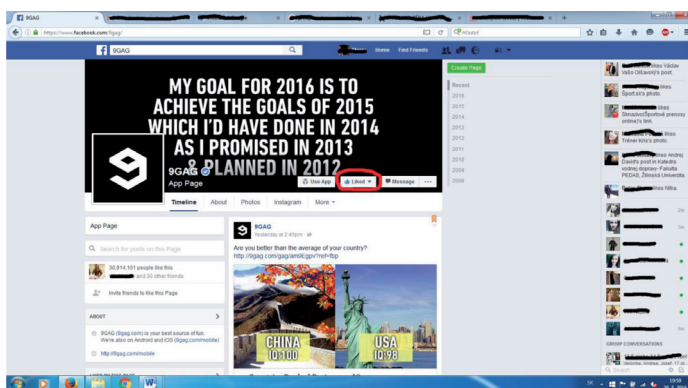

Zdroj: Facebook. (online). [7. 9. 2016]. Dostupné na: <https://www.facebook.com>.

Je potreba rozlišovať medzi tlačidlom „Páči sa mi to“ a ostatnými reakčnými tlačidlami, pretože stlačenie tlačidla „Páči sa mi to“ má viac následkov, ktoré budú predmetom analýzy z pohľadu trestnoprávnej zodpovednosti:

1. Stlačenie tlačidla „Páči sa mi to“ na príspevky (videá, obrázky a pod.) – tlačidlo „Páči sa mi to“ je v tomto prípade jedna z možností ako reagovať na príspevky.
2. Stlačenie tlačidla „Páči sa mi to“ na facebookové stránky – tlačidlo „Páči sa mi to“ v tomto prípade možno interpretovať ako sledovanie určitej facebookovej stránky, takže užívateľ je uistený, že obsah takejto stránky sa objaví v jeho Kanále vybraných príspevkov.

Obrázok č. 3 Tlačidlo „Páči sa mi to“ ako sledovanie obsahu určitej facebookovej stránky

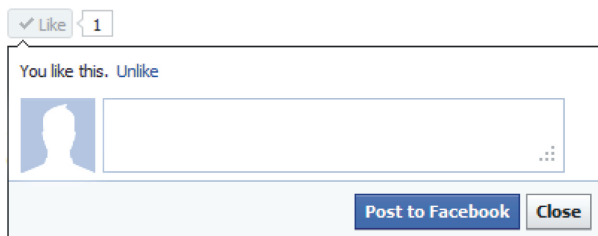
Zdroj: Facebook. (online). [7. 9. 2016]. Dostupné na: <https://www.facebook.com>.

Ostatné reakčné tlačidlá sa dajú použiť iba na príspevky.

Existujú dva typy tlačidla „Páči sa mi to“ z pohľadu zobrazenia sa:

1. **Bežné tlačidlo „Páči sa mi to“** – keď užívateľ použije toto tlačidlo na nejaký príspevok priamo na Facebooku, bude to zobrazené iba v Paneli používaných aplikácií, kde sa zobrazuje aktivita ostatných užívateľov a možno aj v Kanále vybraných príspevkov.
2. **Tlačidlo „Páči sa mi to“ s možnosťou komentára** – tento variant je typický pre webové stránky mimo Facebooku, kde je možné stlačiť „Páči sa mi to“ tlačidlo, napríklad pod nejakým novinovým článkom či blogom. Keď užívateľ stlačí toto tlačidlo na nejaký článok, objaví sa prázdne políčko, kde môže napísať nejaký komentár. V mnohých prípadoch to nahradilo pôvodné tlačidlo „Zdieľať“. Iné reakčné tlačidlá nie je možné použiť na webových stránkach mimo Facebooku.

Obrázok č. 4 „Páči sa mi to“ tlačidlo s možnosťou komentára

Zdroj: Facebook. (online). [7. 9. 2016]. Dostupné na: <https://www.facebook.com>.

Rozdiel medzi spomenutými typmi tlačidla „Páči sa mi to“ je, že užívateľ používa bežné „Páči sa mi to“ tlačidlo na stránkach v rámci Facebooku, zatiaľ čo „Páči sa mi to“ tlačidlo s možnosťou komentára je pre stránky mimo Facebooku. Ktokoľvek, kto vlastní webovú stránku môže pridať tlačidlo „Páči sa mi to“ na svoju webovú stránku, aby tak zvýšil návštevnosť svojej stránky. Pre účel tejto úvahy je relevantné iba bežné „Páči sa mi to“ tlačidlo, pretože druhý variant je *de facto* zdieľanie príspevku, a teda bude definitívne zobrazené v Kanále vybraných príspevkov a fakticky rozširovaním nejakých nenávisťných ideí v podobe článkov, obrázkov a pod. by bol určite spáchaný trestný čin.

3.4.2 Môže byť použitie týchto tlačidiel kvalifikované ako trestný čin?

Použitím „Páči sa mi to“ tlačidla môže užívateľ teoreticky spáchať viacero trestných činov, konkrétne trestný čin schvaľovania trestného činu v zmysle § 338, trestný čin založenia, podpory a propagácie hnutí smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd v zmysle § 421, rozširovaní extrémistických materiálov v zmysle § 422b a hanobenia národa, rasy a presvedčenia v zmysle § 423 Trestného zákona. Spáchanie takýchto trestných činov s použitím „Páči sa mi to“ tlačidla možno subsumovať pod znak „verejne“. **Je nutné zdôrazniť, že pre spáchanie spomenutých trestných činov teoreticky postačí aj len jedno použitie „Páči sa mi to“ tlačidla.**

Je potrebné zodpovedať na otázku, prečo by mohlo byť použitie „Páči sa mi to“ tlačidla kvalifikované ako niektorý zo spomenutých trestných činov z formálnej stránky. Na jej zodpovedanie je potreba analyzovať:

1. zavinenie, teda či nesie užívateľ zodpovednosť za to, že jeho aktivity na Facebooku môžu byť videné ostatnými užívateľmi,
2. kľúčové pojmy objektívnych stránok spomenutých skutkových podstát trestných činov a možnosti subsumácie reakčných tlačidiel pod tieto kľúčové pojmy.

Ad 1: Vychádzajúc z už spomenutej definície Facebooku Ústavného súdu ČR možno vyvodíť, že Facebook poskytuje informácie o užívateľoch a ich aktivitách. To znamená, že užívatelia vedia, že ich aktivity a informácie o nich môžu byť videné ostatnými užívateľmi, a preto je naplnený aspoň nepriamy úmysel, ktorý je postačujúci na naplnenie subjektívnej stránky.

Ad 2: Kľúčové časti objektívnych stránok spomenutých skutkových podstát sú:

- a) podpora,
- b) rozširovanie,
- c) hanobenie,
- d) verejné schvaľovanie.

V nasledujúcej časti použijem gramatický výklad s tým, že použijem Oxfordské slovníky a Anglický synonymický slovník v elektronickej podobe, keďže tieto slová boli pôvodne vytvorené v anglickom jazyku. Výklad trestnoprávnej teórie týkajúci sa týchto častí z pohľadu našej právnej úpravy je spomenutý v podkapitole 3.4.

Ad a): Pod pojem „podpora“ možno subsumovať tlačidlo „Páči sa mi to“ a tlačidlo „Super“. Definícia pôvodného anglického výrazu „Like“ totiž priamo obsahuje „*podporu (niekoho alebo niečoho) pomocou určitej ikony*“

*alebo odkazu*¹¹⁶ a pod ikonou alebo odkazom možno chápať práve tlačidlo „Páči sa mi to“. Definícia anglického výrazu „Love“ obsahuje „*veľmi sa páčiť alebo radovať sa (užívať si to, tešiť sa)*“¹¹⁷ čo priamo odkazuje na definíciu výrazu „Like“, teda ide o intenzívnejšie tlačidlo „Super“.

Ad b): Použitím ktoréhokoľvek reakčného tlačidla môže užívateľ rozširovať extrémistický materiál, keďže, ako sme už spomenuli vyššie, používanie reakčných tlačidiel sa zobrazuje v Kanále vybraných príspevkov a Panely používaných aplikácií, a teda stane sa všeobecne známym.

Ad c): Otázkou je, či je možné subsumovať tlačidlo „Ha-ha“ ako formu poníženia pod pojem „neverbálne hanobenie“. Anglická verzia poníženia, ktorou je výraz „humiliate“ je definovaná ako „*vytvárať (u niekoho) pocit hanby alebo bláznovstva poškodzovaním ich dôstojnosti a hrdosti*“¹¹⁸. Cieľom hanobenia je ohovárať alebo na cti utŕhať na povesti niekoho, čo možno považovať za synonymum časti definície „poškodzovanie dôstojnosti a hrdosti“, takže subsumácia pod výraz „hanobenie“ je teoreticky možná.

Ad d): Podľa Anglického synonymického slovníka je pre „schvaľovanie“, ktorým je v angličtine výraz „Approval“, synonymum výraz „Support“, ktorý je súčasťou definície výrazu „Like“ a „Love“, takže použitie týchto tlačidiel je forma schvaľovania.

Taktiež existuje možnosť jednočinného súbehu týchto trestných činov, ktorý trestnoprávna teória nevyklučuje. Napríklad použitím tlačidla „Páči sa mi to“ alebo tlačidla „Super“ tlačidla možno spáchať trestný čin rozširovania extrémistických materiálov v zmysle § 422b ods. 2 a trestný čin založenia, podpory a propagácie hnutí smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd v zmysle § 421 ods. 2 Trestného zákona. V prípade použitia tlačidla „Ha-ha“ je možné spáchať trestný čin rozširovania extrémistických materiálov v zmysle § 422b ods. 2 a trestný čin hanobenia národa, rasy a presvedčenia podľa § 423 Trestného zákona.

Trestný zákon delí trestné činy na prečiny a zločiny. V prípade prečinov musí byť zohľadnený materiálny korektív (známy tiež aj ako materiálna stránka trestného činu). Vďaka tomuto materiálnemu korektívu protiprávny čin formálne spĺňajúci protiprávne znaky nebude trestný čin, ak je jeho

116 *Oxford Dictionaries Language matters. Like.* (online). [28. 4. 2016]. Dostupné na: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/like>.

117 *Oxford Dictionaries Language matters. Love.* (online). [28. 4. 2016]. Dostupné na: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/love>.

118 *Oxford Dictionaries Language matters. Humiliate.* (online). [28. 4. 2016]. Dostupné na: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/humiliate>.

závažnosť nepatrná alebo v prípade mladistvých malá.¹¹⁹ V prípade zločinov sa materiálna stránka zohľadňuje iba pri ukladaní sankcie, takže ak páchateľ naplnil všetky znaky skutkovej podstaty zločinu, musí byť stíhaný.

Z vyššie spomenutých poznatkov možno vyplýva, že reakčné tlačidlá môžu mať charakter nenávistných prejavov, a teda naplniť skutkovú podstatu niektorého z uvedených trestných činov. Otázkou však zostáva, či by takéto konanie malo byť sankcionované trestným právom.

3.4.3 Malo by byť použitie takýchto tlačidiel sankcionované prostriedkami trestného práva?

Sankcionovanie jednorazového použitia reakčného tlačidla

Táto časť bude analyzovať prípad, kedy by užívateľ použil reakčné tlačidlo iba raz. Moja úvaha je založená na dvoch argumentoch: závažnosť takého trestného činu a princíp *ultima ratio*.

Závažnosť trestného činu

Je potrebné zvážiť závažnosť použitia reakčného tlačidla, čo v podmienkach Slovenskej republiky znamená zohľadnenie materiálnej stránky prečinu. V prípade schvaľovania trestného činu podľa § 338 a trestného činu hanobenia národa, rasy a presvedčenia podľa § 423 Trestného zákona to nepredstavuje žiadny problém, nakoľko ide o prečiny. Problém však nastáva v prípade trestného činu založenia, podpory a propagácie skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 421 ods. 2 a trestného činu rozširovania extrémistických materiálov podľa § 422b ods. 2, keďže sú to zločiny, kde materiálny korektív je z pohľadu trestnosti irelevantný. Pri určení závažnosti prečinu ako merateľného kritéria materiálneho znaku (materiálneho korektívu) je potrebné si uvedomiť, že materiálny znak (materiálny korektív) je daný súborom viacerých skutočností, ktoré treba v každom jednotlivom prípade zvážiť ako jeden celok, aj keď v každom jednotlivom prípade môže byť pomer, s ktorým sa prihliada na tieto jednotlivé skutočnosti a na vzájomný vzťah medzi nimi, rôzny. Je veľmi dôležité správne zvážiť, či skutok bude kvalifikovaný ako prečin alebo ako priestupok, ktorý predstavuje citlivejší zásah.¹²⁰ Kritériá, ktoré musia byť

119 BALÁŽ, P.; VRÁBLOVÁ, M. *Introduction to Slovak Substantive Criminal Law*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 16.

120 BURDA, E.; ČENTÉŠ, J.; KOLESÁR, J.; ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2011. (online). [1. 12. 2015]. Dostupné na: <http://www.epi.sk/beck-komentar/komentar-300-2005-p-10-precin.htm>.

zohľadnené, sú: spôsob, následky, okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný, miera zavinenia a pohnútky.

Spôsob

Trestný čin je spáchaný jednoduchým použitím reakčného tlačidla. Problém však nastáva vtedy, keď „Páči sa mi to“ tlačidlo má formu sledovania obsahu webovej stránky v rámci Facebooku. Podľa môjho názoru záleží na názve danej stránky. Trestnoprávna zodpovednosť je prípustná iba vtedy, ak by názov stránky naplňal znaky trestného činu (napríklad „Všetci židia do plynu!!!“), ale závažnosť je podľa môjho názoru nepatrná, vychádzajúca z toho, že motívom užívateľa je sa dostať k obsahu danej stránky. Taktiež, ak stránka uverejní nejaký nenávistný obsah, nezakladá to zodpovednosť pre užívateľa, ktorý iba sleduje obsah stránky.

Následky

V prípade následkov treba zvážiť, či ide o ohrozujúci alebo poruchový následok. Rovnako treba uvážiť, či by bolo možné škody nejakým spôsobom nahradiť alebo odstrániť.¹²¹ Následok nenávistného prejavu je poruchovej povahy, nakoľko porušuje práva a záujmy chránené Trestným zákonom. Možnosť odstrániť škodu na internete existuje, a tou je jednoduché odstránenie protiprávneho obsahu. Existuje tiež možnosť, že takýto prejav bude zaznamenaný inými užívateľmi, ale táto možnosť bude analyzovaná nižšie.

Okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný

Za okolnosti spáchania činu môžu byť považované aj všeobecné poľahčujúce a priťažujúce okolnosti, upravené v § 36 a § 37 Trestného zákona. Napríklad poľahčujúcimi okolnosťami môže byť spáchanie trestného činu z dôvodu nedostatku vedomostí a skúseností alebo to, že páchatel viedol pred spáchaním trestného činu riadny život. Na druhú stranu neexistuje priťažujúca okolnosť, ktorá by bola relevantná pre reakčné tlačidlá. Nakoľko v súčasnosti, dovoľm si tvrdiť, že minimum ľudí má informácie, že by užívateľ mohol byť sankcionovaný za použitie reakčných tlačidiel a väčšina ľudí vedie riadny život, v zmysle trestného práva je závažnosť podľa môjho názoru nepatrná.

121 BURDA, E.; ČENTĚŠ, J.; KOLESÁR, J.; ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel.* 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2011. (online). [1. 12. 2015]. Dostupné na: <http://www.epi.sk/beck-komentar/komentar-300-2005-p-10-precin.htm>.

Otázkou je tiež, či závažnosť prvej reakcie (nezáleží na tom, či by to bolo tlačidlo „Páči sa mi to“, tlačidlo „Super“ alebo iné) mala byť rovnaká ako napríklad dvadsiata piata alebo osem stá, teda či tu existuje nejaký vplyv masovej hystérie. Dobrým príkladom na to sú už vyššie spomenuté hoaxy. Internetom sa šíri množstvo hoaxov, zvlášť tie s nenávisťným obsahom. Závažnosť konania užívateľov, ktorí len používajú reakčné tlačidlá, je nepatrná, obzvlášť v porovnaní s plne vedomým šírením hoaxov, ktoré inak zakladá trestnoprávnu zodpovednosť, a preto nie je nevyhnutné sa v súčasnosti zaoberať touto analýzou, pretože takéto konanie by nemalo byť kvalifikované ako trestný čin.

Miera zavinenia

Zavinenie je vnútorný psychický vzťah páchatela k objektívnym znakom trestného činu.¹²² Mierou zavinenia možno skúmať, do akej miery viedlo konanie páchatela k dôsledkom. Mohlo by tiež ísť o vyhodnocovanie v prípade spolupáchateľstva.¹²³ V prípade reakčných tlačidiel existuje možnosť zvažovania miery zavinenia v prípade účasti. Spolupáchateľstvo prakticky nie je možné, pretože v drvivej väčšine prípadov tlačidlo tlačí vždy iba jedna osoba.

Pohnútka

Pohnútka je to, čo viedlo páchatela k spáchaniu trestného činu. Predmetom posudzovania by mohla byť napríklad skutočnosť, či užívateľ už momentálne nenávidí niekoho pre jeho príslušnosť k niektorej rase, etnickému pôvodu, náboženstvu a pod., a nie v prípade „hľadania pravdy“. Teda napríklad Jano číta článok, v ktorom je spochybnená existencia holokaustu, a tento článok ho presvedčil, že väčšina sveta má nesprávny názor na túto problematiku, tak použil „Páči sa mi to“ tlačidlo, nie z dôvodu nenávisťi, ale z už spomenutého dôvodu „hľadania pravdy“.

Hoci subjektívne časti materiálneho korektívu, ktorými sú miera zavinenia a pohnútka, môžu byť závažné, objektívne časti, ktorými sú spôsob spáchania, následky a okolnosti, sú významnejšie a dôležitejšie v prípade reakčných tlačidiel.

122 MAŠLANYOVÁ, D. a kol. *Trestné právo hmotné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 84.

123 BURDA, E.; ČENTĚŠ, J.; KOLESÁR, J.; ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2011. (online). [1. 12. 2015]. Dostupné na: <http://www.epi.sk/beck-komentar/komentar-300-2005-p-10-precin.htm>.

Princíp ultima ratio

Prvý argument možno nazvať „**Zahltený Kanál vybraných príspevkov a Panel používaných aplikácií**“. Súčasný stav je taký, že bežný užívateľ má minimálne desiatky priateľov, sleduje obsah na mnohých stránkach, takže jeho Kanál vybraných príspevkov je priam zahltený rôznymi príspevkami (vrátane platených reklám), takže existuje reálna šanca, že ak sa tam ten príspevok aj objaví (predsa len sa objaviť ani nemusí, keďže je to Kanál **vybraných** príspevkov), tak užívateľ si to jednoducho nevšimne, že sa takýto príspevok stratí v záplave toho kvanta príspevkov a informácií, ktoré sa na užívateľa sypú počas jeho prítomnosti na Facebooku. Je pravdou, že takýto príspevok sa objaví v Paneli používaných aplikácií, ale tu sa zobrazujú všetky aktivity priateľov užívateľa, takže šanca, že sa takýto príspevok stratí v záplave informácií a príspevkov, je ešte vyššia. Hoci stále existuje možnosť, že príspevok ostatní užívatelia uvidia, zahltenosť redukuje závažnosť na úroveň nepatrnosti.

Druhý argument možno nazvať „**Odlíšné vnímanie**“. Ak napríklad blogger uverejní príspevok na webovej stránke nejakého známeho média, ktoré čítajú denne stovky ľudí za účelom hľadania informácií, nemožno to porovnať s jedným použitím reakčného tlačidla zobrazeného v Kanále vybraných príspevkov alebo Paneli používaných aplikácií, pretože hlavným cieľom nie je hľadanie informácií, ale zobrazíť aktivitu priateľov, obľúbených stránok, reklamy a pod. Taktiež Ústavný súd SR uviedol, že **Facebook nie je masový komunikačný prostriedok, keďže prístup verejnosti na túto sieť je viazaný na registráciu prostredníctvom emailu a uvedením mena a hesla, t. j. je určitým spôsobom obmedzený**.¹²⁴ Hoci sa tento prípad týkal volieb do orgánov územnej samosprávy, je možné použiť analógiu v prospech páchatela, ktorá je v trestnom práve prípustná. Za prvé je cieľom klasickej volebnej kampane získať voličov, resp. priamo rozširovať svoje idey medzi čo možno najväčší počet ľudí (užívateľov v prípade Facebooku), ale stlačenie reakčného tlačidla má iný účel. Ide o reakciu na nejaký príspevok v rámci Facebooku, čiže o formu spätnej väzby voči nejakému príspevku. To, že iní užívatelia vidia niečiu reakciu je iba vedľajší efekt, a keďže ide o vedľajší efekt, znižuje to celkovú závažnosť. Je to tiež späté so subjektívnou stránkou. Rozširovať svoje idey medzi užívatelov napĺňa **priamy úmysel**, pretože užívateľ vie, a tiež chce, aby jeho príspevok videlo čo najviac užívatelov, ale v prípade reakčných tlačidiel ide o **nepriamy úmysel**, ktorý je menej závažnou formou úmyslu, pretože užívateľ síce

124 Uznesenie Ústavného súdu SR zo dňa 9. 2. 2011, sp. zn. PL. ÚS 42/2011-19.

vie, že jeho reakcia môže byť videná inými užívateľmi, ale môže uňho absentovať vôľa to rozširovať, a preto závažnosť je oveľa nižšia ako v prípade priameho úmyslu. Za druhé je to v prospech páchatela, keďže to znižuje závažnosť trestného činu, čo však podľa súčasnej právnej úpravy neplatí pri trestnom čine založenom, podpory a propagácie hnutí smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd v zmysle § 421 ods. 2 a trestného činu rozširovania extrémistických materiálov v zmysle § 422b Trestného zákona, keďže ide o zločiny. Na záver možno uviesť, že použitie reakčných tlačidiel nie je na tej istej úrovni ako publikovanie článkov, obrázkov, videí a pod. na Facebooku kvôli obmedzeniam viažucim sa na registráciu a kvôli tomu, že Facebook nie je masovo komunikačný prostriedok.

Správa Komisie uvádza, že je potrebné vziať do úvahy dve hľadiská, keď vznikne otázka výkladu. Dohovor musí byť interpretovaný objektívne.¹²⁵ Za prvé, záväzky, ktorými sa zaviazali zmluvné strany v Dohovore, sú v podstate objektívneho charakteru, boli vytvorené skôr na ochranu základných práv jednotlivcov pred porušením zo strany niektorej zmluvnej strany ako na vytvorenie subjektívnych a recipročných práv pre zmluvné strany.¹²⁶ Za druhé, zmluvné záväzky treba vykladať reštriktívne. ESLP uviedol, že bolo nutné hľadať výklad, ktorý je najvhodnejší, aby bol dosiahnutý cieľ a účel zmluvy, ktorý by v čo najväčšej miere obmedzil záväzky, ktorými sa zaviazali zmluvné strany.¹²⁷ Podľa týchto poznatkov možno dospieť k záveru o vhodnom interpretačnom princípe. **Dohovor musí byť interpretovaný „dynamicky“ v zmysle, že musí byť interpretovaný vo svetle vývoja aktuálnych sociálnych a politických postojov.**¹²⁸ Takže Dohovor by mal byť interpretovaný skôr v prospech slobody slova ako v prospech stíhania zo strany štátu. Ide o potvrdenie princípu *ultima ratio*, že trestné právo by malo byť prostriedkom poslednej inštancie.¹²⁹ Podľa trestnoprávnej teórie by princíp *ultima ratio* mal plniť hlavne funkciu špeciality, ktorá sa uplatňuje tak pri tvorbe noriem trestného práva, ako aj pri ich aplikácii. Spočíva v povinnosti zákonodarcu dať prednosť prijatiu netrestných opatrení právnej aj neprávnej povahy pred kriminalizáciou, a taktiež v povinnosti súdov a orgánov činných v trestnom konaní dať prednosť uplatňovaniu

125 OVEY, C.; WHITE, R. C. A. *The European Convention of Human Rights*. 4th edition. New York: Oxford University Press, 2006, s. 45–46.

126 App. 788/60, Austria v. Italy. Judgement of 11 January 1961.

127 *Wemhoff v. Germany*, Judgement of 27 June 1968, Series A, No. 7; (1979-80) 1 EHRR 55, para 8 of the judgement. (online). [27. 4. 2016]. Dostupné na: <http://hudoc.echr.coe.int>.

128 OVEY, C.; WHITE, R. C. A. *The European Convention of Human Rights*. 4th edition. New York: Oxford University Press, 2006, s. 46.

129 MAŠLANYOVÁ, D. a kol. *Trestné právo hmotné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 18.

zodpovednosti podľa netrestnej právnej normy pred postihom páchatela pomocou noriem trestného práva. Princíp *ultima ratio* plní tiež funkciu subsidiárnu, ktorá spočíva v tom, že trestnoprávne normy majú byť používané, len pokiaľ použitie iných prostriedkov právneho poriadku neprichádza do úvahy alebo ich využitie je neúčelné. Inak povedané, zákonodarca by mal kriminalizovať len tie najzávažnejšie prípady a umožniť čo najširšie uplatnenie mimotrestných reakcií na porušenie práva, pričom povinnosťou orgánov činných v trestnom konaní a súdov je reagovať uplatňovaním trestnej represie len na prípady spoločensky škodlivé, pri ktorých mimotrestné prostriedky nestačia k ochrane ohrozených či porušených práv.¹³⁰

Použitie prostriedkov trestného práva za jednorazové použitie reakčného tlačidla by mala najmä tieto negatívne konzekvencie:

1. zbytočné zaťaženie orgánov činných v trestnom konaní a súdov,
2. bolo by to kontraproduktívne a viedlo by to k akémusi „honu na čarodejnice“ z pohľadu kriminality,
3. išlo by o ďalšie oslabenie dôvery v demokraciu a právny štát, pretože pre bežných ľudí by to bol znak autokracie, ak nie dokonca diktatúry, že niekto môže byť odsúdený na trest odňatia slobody za jednorazové použitie tlačidla na Facebooku.

Závažnosť jednorazového použitia reakčných tlačidiel na Facebooku ako formy nenávisťného prejavu by nemalo byť kvalifikované ako trestný čin, pretože z celkového hľadiska je závažnosť nepatrná, ale je tu možnosť kvalifikovať takéto konanie ako priestupok. **V prípade trestného činu založenia, podpory a propagácie hnutí smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd v zmysle § 421 ods. 2 a trestného činu rozširovania extrémistických materiálov v zmysle § 422b ods. 2, ktoré sú zločiny, a teda nie je možné použiť materiálny korektív, sankcionovanie použitia reakčných tlačidiel by bolo v rozpore s čl. 10 Dohovoru, pretože by to zlyhalo v druhom kroku testu proporcionality, ktorým je test nevyhnutnosti v demokratickej spoločnosti, pretože stupeň zásahu nie je primeraný sledovanému cieľu.**

3.4.4 Sankcionovanie sústavného používania reakčných tlačidiel

Otázka zodpovednosti za jednorazové použitie reakčných tlačidiel bola zodpovedaná, avšak vzišla nová otázka, a síce **ako postupovať v prípade,**

130 ŠAMKO, P. Princíp ultima ratio, významné interpretačné pravidlo alebo prehnaný súdny aktivizmus bez opory v zákone? *Justičná revue*, 65, 2013, č. 2, s. 174–175.

keď užívateľ sústavne používa reakčné tlačidlá (napríklad sústavne používanie „Páči sa mi to“ tlačidla na články zahŕňajúce propagáciu nacizmu), **je závažnosť takéhoto konania vyššia ako nepatrná?** Treba dodať, že užívatelia bežne používajú tieto reakčné tlačidlá, a preto je takýto prípad oveľa pravdepodobnejší. Kľúčovými kritériami materiálneho kolektívu budú v tomto prípade spôsob a pohnútky, nakoľko ostatné kritériá sú rovnaké ako v prípade jednorazového použitia reakčných tlačidiel.

Sústavnosť možno definovať ako použitie reakčných tlačidiel aspoň trikrát, takže by nebola pochybnosť, že ide o pravidelný spôsob. Nezáleží na tom, ktoré tlačidlo bolo použité, ale musí ísť o tlačidlo, ktoré je relevantné pre daný trestný čin, napríklad „Páči sa mi to“ tlačidlo a „Super“ tlačidlo sú relevantné pre trestný čin založenia, podpory a propagácie hnutí smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 421 ods. 2 Trestného zákona. Taktiež nezáleží na tom, či užívateľ, ktorý použil reakčné tlačidlo, bol prvý, piaty alebo tisíci. Časové obdobie medzi jednotlivými použitiami je dôležité. Nemožno však striktne určiť časovú periódu, nakoľko je to veľmi individuálne kvôli mnohým faktorom, ktoré sú na strane užívateľa (napríklad nebol prihlásený istý čas kvôli vážnemu zraneniu).

Páchateľ je v tomto prípade motivovaný získaním informácií o istej ideológii, a preto je prítomný priamy úmysel. Na druhú stranu je však ťažké povedať, kde je tá červená čiara, resp. kedy sa z užívateľa stane extrémista, pretože ide o proces, ktorý môže trvať rôzne dlho, takže je to znovu veľmi individuálne. Nakoľko nemožno určiť, kedy je užívateľ nakazený extrémistickou ideológiou, v akom štádiu je v jeho mysli ideológia osvojovaná, a kedy sa stáva extrémistom, mal by byť použitý princíp *in dubio pro reo*, a teda závažnosť je stále nepatrná.

Z pohľadu spôsobu spáchania trestného činu je dôležité vziať do úvahy možnosť porušenia práv ostatným sústavným používaním reakčných tlačidiel. Argument, že príspevky, na ktoré užívateľ použil reakčné tlačidlo, sa stratia v záplave ostatných príspevkov je oslabený, ale nie natolko, aby závažnosť bola vyššia ako nepatrná. Za prvé môže byť predchádzajúca vyššie zmienená úvaha aplikovaná aj v tomto prípade. Za druhé sú z pohľadu nenávistných prejavov závažnejšie prejavy vykonané v reálnom priestore ako vo virtuálnom priestore. Vo virtuálnom priestore by sa tiež malo rozlišovať medzi jednotlivými typmi porušení práv z pohľadu ich závažnosti. Plne vedomé zdieľané príspevky s nenávisným obsahom sú oveľa závažnejšie ako používanie reakčných tlačidiel. Hlavným dôvodom je nepatrná závažnosť samotných reakčných tlačidiel. Ako som už spomínal, rozširovanie nenávisného obsahu má v sebe akési posolstvo, ktorým

je poskytnutie extrémistických myšlienok, čo ale v prípade reakčných tlačidiel absentuje.

Z vyššie spomenutých poznatkov možno dospieť k záveru, že ani sústavné používanie reakčných tlačidiel by nemalo byť kvalifikované ako trestný čin, pretože závažnosť je nepatrná a z pohľadu testu proporcionality by došlo k zlyhaniu v druhom kroku.

Z dôvodu vyhnutia sa tomuto problému (alebo podobným problémom v budúcnosti) vidím tri možné návrhy *de lege ferenda*, ktoré by vyžadovali novelizáciu Trestného zákona:

1. diferencovať spáchanie trestného činu prostredníctvom masmédií a prostredníctvom internetu,
2. znížiť horné hranice trestov odňatia slobody vyššie spomenutých zločinov, aby sa z nich stali prečiny, a teda by mohol byť uplatnený materiálny korektív,
3. vytvoriť novú skutkovú podstatu v rámci Schvaľovania trestného činu podľa § 338 Trestného zákona, ktorá by obsahovala znak „sústavné“ s možnosťou použitia materiálneho korektívu.

Prvý návrh je celkovo najkomplexnejší, a aj najlepší, avšak je možné, že by vyžadoval rozsiahlejšiu novelizáciu Trestného zákona. Predovšetkým by musel byť § 122 ods. 2, ktorý definuje znak „verejne“, rozdelený na dve, prípadne viac samostatných častí, jednu by tvorilo „spáchanie prostredníctvom počítačovej siete“ a druhú ostatné možnosti spáchania prostredníctvom masmédií. Ďalším krokom by nevyhnutne bolo prehodnotenie ďalších trestných činov, ktorých spáchanie prostredníctvom reakčných tlačidiel by mohlo byť tiež v rozpore so základnými právami a slobodami. Druhý návrh nepovažujem za najšťastnejší, nakoľko je za súčasnej právnej úpravy pochopiteľná vyššia sankcia, ak je trestný čin spáchaný aspoň pred dvomi ľuďmi alebo prostredníctvom masmédií. Tretí návrh by bolo ešte treba hlbšie analyzovať, či by takýto zásah do slobody prejavu trestným právom nebol v rozpore s Dohovorom, nakoľko takáto skutková podstata by mala postihovať sústavné používanie reakčných tlačidiel vo všeobecnosti, a nielen nenávisťný obsah.

4 Vybrané aspekty dokazovania trestných činov extrémizmu na internete

Trestné činy extrémizmu páchané prostredníctvom internetu možno tiež označiť ako počítačovú kriminalitu s extrémistickým motívom. Preto v tejto časti využijem poznatky z problematiky dokazovania v kyberpriestore, a, samozrejme, aj dokazovanie trestných činov extrémizmu.

Pri vyšetrovaní „klasických“ foriem kriminality sa stopy konvenčne delia na stopy vo vedomí ľudí a materiálne stopy. Pri vyšetrovaní počítačovej kriminality majú stopy celkom odlišný charakter, ktorý vyplýva práve z ich digitálnej formy. Digitálna forma stôp podstatne uľahčuje páchatelovi zahľadanie zmien spôsobených spáchaním trestného činu. Zmeny, ktoré spôsobí konanie páchatela v prípade počítačovej kriminality možno veľmi ľahko a jednoducho odstrániť, zmanipulovať alebo skresliť. To spôsobuje, že odhalenie páchatela počítačovej kriminality je spravidla veľmi náročné.¹³¹

V súvislosti s vyšetrovaním počítačovej kriminality sa preto objavuje úplne nový pojem, a to digitálna stopa. Podobne ako klasická stopa, aj digitálna stopa môže poskytnúť dôkaz o prepojení medzi páchatelom a obeťou. Svojou podstatou je digitálna stopa údaj alebo súbor údajov na hmotnom nosiči informácie a preukazuje vzťah medzi páchatelom a obeťou trestného činu. Digitálna stopa môže obsahovať:

- ▶ Záznamy o aktivitách tvorené obsahom vyprodukovaným viacerými osobami. Príkladom môže byť správa elektronickej pošty, texty vytvorené v textovom editore, správy posielané cez aplikácie instant messaging. V takomto prípade treba preukázať, že obsah týchto dokumentov je spoľahlivým, dôveryhodným a nezmeneným záznamom aktivity príslušných osôb.
- ▶ Záznamy vytvorené automaticky počítačovým systémom bez toho, aby sa na ich vzniku podieľala akákoľvek osoba. Takými to záznamami sú napríklad logovacie súbory počítačových serverov či záznamy o transakciách realizovaných bankomatmi. V tomto prípade treba preukázať, že záznamy boli vytvorené počítačovým systémom, ktorý v kritickom čase fungoval správne.

131 KOVÁČ, P. Kyberpriestor a dokazovanie. In *Zborník z konferencie 21. slovenské dni práva*. Bratislava: Slovenská advokátska komora, 2015, s. 86.

- ▶ Zmiešané záznamy, ktoré pozostávajú zo vstupov zadaných osobami a výpočtov generovaných a uchovávaných v počítači. Príkladom týchto údajov sú napríklad tabuľky v programe Excel, ktoré obsahujú údaje vložené príslušným používateľom a výpočty realizované počítačom z vložených údajov podľa vzorcov. V tomto prípade treba preukázať, že údaje skutočne vložila určitá osoba.

Špecifický charakter digitálnych stôp je daný nasledovnými charakteristikami:

1. **Nie sú viditeľné bez skúseností:** v súboroch textového programu Microsoft Word sú uchované údaje o posledných desiatich osobách, ktoré s dokumentom pracovali. Bežný používateľ však vidí pri prehliadaní vlastností súboru iba údaje o poslednej z týchto osôb.
2. **Musí ich interpretovať odborník:** len odborník dokáže povedať, čo daná informácia znamená, a to nielen sama o sebe, ale aj vo vzťahu k ďalším, zdanlivo nesúvisiacim informáciám. Súčasne iba odborník dokáže zaručiť, že nedošlo k nesprávnemu nakladaniu s digitálnou stopou.
3. **Sú veľmi nestále:** digitálne stopy v pamäti počítača zaniknú, ak sa počítač vypne.
4. **Zničiť alebo pozmeniť digitálnu stopu možno aj normálnym používaním:** pri normálnom používaní počítača sa neustále mení obsah informácií uložených v jeho operačnej pamäti. Každý príkaz na uloženie či otvorenie súboru spôsobí na nosiči informácií zmeny, aj keď sa samotný obsah súboru nezmení. Vždy sa ale zmení čas posledného prístupu k tomuto súboru uložený v informáciách o súbore.
5. **Digitálne stopy možno neobmedzene kopírovať:** táto vlastnosť umožňuje vytvoriť identické kópie digitálnych stôp a ich analýzu viacerými expertmi súčasne, pričom stále bude existovať nedotknutý originál digitálnej stopy. Podstatou každého pokusu spochybniť digitálnu stopu je tvrdenie, že digitálna stopa nie je autentická alebo spoľahlivá, že jej nemožno dôverovať. Digitálne stopy sú najčastejšie vyhlasované za nespoľahlivé nasledujúcimi spôsobmi:
 - ▶ tvrdením, že údaje tvoriace digitálnu stopu sú pozmenené, manipulované alebo poškodené v čase medzi ich vznikom a časom, kedy sa z digitálnej stopy získal dôkaz,
 - ▶ spochybnením spoľahlivosti počítačového programu alebo systému, ktorým bol vytvorený údaj, ktorý je podstatou digitálnej stopy,
 - ▶ spochybnením identity osoby, ktorá digitálnu stopu vytvorila; tak môže osoba, ktorá mala napísať text v textovom editore, popierať jeho

autorstvo, prípadne sa môže spochybňovať, či osoba, ktorej heslo či PIN bol zadaný, bola skutočne osobou, ktorá ich zadala.

Na elimináciu vyššie uvedených možností spochybnenia digitálnych stôp sa využívajú metódy kriminalistickej informatiky. Základné princípy práce s digitálnymi stopami sú nasledovné:

1. zaistiť digitálnu stopu bez poškodenia a pozmenenia originálu,
2. zaistiť zhodu získanej stopy s originálom,
3. analyzovať získané údaje bez ich modifikácie.¹³²

V súčasnosti k hlavným problémom v oblasti počítačovej kriminality možno uviesť problém jurisdikcie, problém odhaľovania trestnej činnosti, problém dokazovania a problém subjektívnej stránky.

4.1 Problém jurisdikcie

Problém jurisdikcie v rámci internetu je diskutovaný pomerne dlho. Zatiaľ čo pri fyzickom útoku na technické zariadenia možno miesto spáchania trestného činu určiť relatívne bez problémov, pri týchto tzv. dištančných deliktach je iná situácia. Fyzické servery sa môžu nachádzať kdekoľvek na svete. Virtuálne servery sa môžu nachádzať na ktoromkoľvek z nich, teda aj na takých, kde majú prístup užívatelia z celého sveta na diaľku bez toho, aby vnímali, že sa z hľadiska pôsobnosti právneho poriadku ocitávajú v inom teritóriu. Ide o tzv. cloud computing, ktorý je v súčasnosti veľmi populárny. V prípade internetu užívateľ vôbec nevie, kde sa nachádza zariadenie, ktorého IP adresu zadá či získa. V súčasnosti existujú tri prístupy:

1. aplikácia štandardných kritérií miestnej pôsobnosti v nadväznosti na fyzickú lokalizáciu informácií,
2. vytvorenie nových kritérií pre aplikáciu konceptu miestnej pôsobnosti, t. j. virtuálnu lokalizáciu právnych vzťahov,
3. priznanie existencie informačnej vrstvy bez miestnej jurisdikcie štátu.¹³³

V zmysle § 3 Trestného zákona sa trestný čin považuje za spáchaný na území Slovenskej republiky, aj keď sa páchatel dopustil konania aspoň sčasti na jej území, ak porušenie alebo ohrozenie záujmu chráneného týmto zákonom nastalo alebo malo nastať celkom alebo sčasti mimo jej územia, alebo sa dopustil konania mimo územia Slovenskej republiky, ak tu malo nastať porušenie alebo ohrozenie záujmu chráneného týmto zákonom, alebo ak tu mal nastať aspoň sčasti taký následok. Z dikcie tohto ustanovenia vyplýva, že Slovenská republika sa vydala cestou uvedenou v bode 1,

132 ŠIMOVČEK, I. et al. *Kriminalistika*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 376–377.

133 SMEJKAL, V. *Kybernetická kriminalita*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 496.

teda zvolila akýsi konzervatívny štýl, pretože pokiaľ sa dá určiť, kde sa nachádzal páchatel, a kde sa prejavil následok jeho konania, je možné takúto zásadu teritoriality aplikovať. Nápomocná je aj tzv. zásada personality, upravená v § 4 Trestného zákona, podľa ktorej sa posudzuje aj trestnosť činu, ktorý mimo územia Slovenskej republiky spáchal občan Slovenskej republiky alebo cudzinec, ktorý má na území Slovenskej republiky trvalý pobyt. Tento druh trestnej činnosti však nesie aj riziko zo strany orgánov činných v trestnom konaní. Prevažná časť počítačovej kriminality je cezhraničnej povahy, a teda ide o globálny fenomén. Z toho vyplýva veľká pravdepodobnosť, že aspoň niektoré digitálne stopy sa budú nachádzať mimo jurisdikcie orgánov vedúcich trestné konanie. Ak by OČTK postupovali pri počítačovej kriminalite rovnako ako pri vyšetovaní klasickej kriminality, teda vyžiadanim právnej pomoci z cudziny, je viac ako pravdepodobné, že by došlo k podstatnému omeškaniu, či dokonca sťaženiu, ba aj zmareniu celého trestného konania.¹³⁴

Za celkom zaujímavý názor možno považovať úvahu Smejkalu na margo priznania existencie informačnej vrstvy bez miestnej jurisdikcie štátu. Išlo by v podstate o čiastočné vzdanie sa štátnej suverenity, ale to nemožno napríklad na území Európskej únie vylúčiť. Išlo by o krok nadväzujúci napríklad na európsky zatýkací rozkaz, zavedený do nášho právneho poriadku zákonom č. 154/2010 Z. z. o európskom zatýkacom rozkaze na základe Rámcového rozhodnutia 2002/584/JHA zo dňa 13. júna 2002 o európskom zatýkacom rozkaze a postupoch predávania medzi členskými štátmi. Pri tomto tzv. eurozatykači sa štáty dohodli, že sa zvrchovanosti (nie však jurisdikcie) vzdajú v prospech možnosti efektívneho trestného konania vedeného na území inej krajiny ako z tej, z ktorej pochádza podozrivý. Tento eurozatykač prelamuje konzervatívnu a doposiaľ ústavne chránenú zásadu, že štát nevydáva občanov k trestnému stíhaniu do iných štátov, a najmä z hľadiska počítačovej kriminality sa môže stať nepríjemným až nebezpečným prostriedkom, použiteľným pre slovenských páchatelov počítačovej kriminality. Európsky zatýkací rozkaz môže vydať justičný orgán členského štátu proti osobe, ktorá sa zdržuje v inom členskom štáte, ak je treba vyžiadať jej vydanie za účelom trestného stíhania alebo k výkonu trestu odňatia slobody, pričom musia byť splnené náležitosti uvedené v § 499 Trestného poriadku. Konkrétne vydanie osoby do cudziny je prípustné, ak skutok, pre ktorý sa vydanie žiada, je podľa právneho poriadku Slovenskej

134 KOVÁČ, P. Kyberpriestor a dokazovanie. In *Zborník z konferencie 21. slovenské dni práva*. Bratislava: Slovenská advokátska komora, 2015, s. 88.

republiky trestným činom a horná hranica trestu odňatia slobody, ktorý sa môže uložiť pre tento trestný čin podľa právneho poriadku Slovenskej republiky, je najmenej jeden rok. V zmysle odseku 2 daného ustanovenia vydanie osoby do cudziny na výkon už uloženého trestu odňatia slobody pre trestný čin podľa odseku 1 je prípustné, ak uložený trest, ktorý má byť vykonaný, alebo jeho zvyšok je najmenej štyri mesiace. Viaceré tresty alebo nevykonané zvyšky viacerých trestov sa spočítavajú. V budúcnosti zatiaľ tiež nemožno vylúčiť presadenie nejakého medzinárodného či európskeho súdu pre počítačovú kriminalitu, ktorý by bol príslušný pre všetky trestné činy spáchané na území signatárov takejto dohody. Ide však viac o fikciu, nakoľko na pôde OSN nie je v dohľadnej budúcnosti v pláne priat' nejaký medzinárodný dohovor o počítačovej kriminalite. Na pôde Európy sa tiež skôr pôjde výkladovou cestou či cestou podpory aplikácie koncepcie miestnej pôsobnosti.¹³⁵

4.2 Problém odhaľovania trestnej činnosti

Podnet na začatie vyšetrovania a jeho obsah z hľadiska charakteru a kvality kriminalisticky relevantných informácií definuje počiatočnú vyšetrovaciu situáciu. Tá môže mať podľa Šimovčeka niektorú z týchto podôb:

1. **Je zřejmé, že bol spáchaný trestný čin, spôsob jeho spáchania a páchatel' je neznámy** – vyžaduje sa získanie informácií o možných spôsoboch spáchania trestného činu a súčasne aj informácií, ktoré by mohli viesť k zisteniu páchatel'a. Je vhodné v takomto prípade využiť pomoc odborného konzultanta či znalcov z oblasti výpočtovej techniky, prípadne vnútornú analýzu, ak ide o väčšiu spoločnosť.
2. **Je zřejmé, že bol spáchaný trestný čin, spôsob jeho spáchania je známy, páchatel' je neznámy** – vyžaduje sa získanie informácií o možných páchatel'och. V rámci kriminalistického objasňovania treba uvažovať o dvoch základných skupinách páchatel'ov – zvnútra (zamestnanec, člen domácnosti) alebo zvonka. Vymedzenie okruhu páchatel'ov uľahčuje známy spôsob spáchania trestného činu. V tomto prípade je taktiež vítaná pomoc zo strany odborného konzultanta alebo znalca z oblasti výpočtovej techniky.
3. **Je zřejmé, že bol spáchaný trestný čin, nie je známy spôsob spáchania, ale je známy páchatel'** – vyžaduje sa objasnenie spôsobu, akým bol trestný čin spáchaný. Poznatky možno získať výsluchom páchatel'a. Pokiaľ páchatel' popisuje spôsob spáchania trestného činu, zvyčajne pôjde

135 SMEJKAL, V. *Kybernetická kriminalita*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 497–498.

o veľmi technický popis, a preto bude treba prizvať odborného konzultanta. Opäť je vhodná účasť znalcov, keďže môžu poskytnúť informácie týkajúce sa spôsobu spáchania trestného činu, prípadne budú potvrdzovať alebo vyvracať výpoveď páchatela.

4. **Je zrejmé, že bol spáchaný trestný čin, spôsob spáchania a páchatel je známy** – táto situácia je z hľadiska vyšetrovania najjednoduchšia. Po zabezpečení stôp a vykonaní znaleckého dokazovania je možné vzniknúť obvinenie voči konkrétnemu páchatelovi.¹³⁶

Existuje niekoľko možností, ako dosiahnuť vyššiu efektivitu trestného konania voči páchatelom počítačovej kriminality. Ide napríklad o používanie nástrojov, ktoré sú schopné včas odhaliť, že došlo k mimoriadnej udalosti, napríklad expertné systémy, vyhodnocovacie štatistiky. Ďalším spôsobom je zadokumentovať, čo sa v systéme stalo, napríklad pomocou auditnej stopy, údaje o prihlasovaní, forenzné audity. Tiež je nevyhnutné čo najrýchlejšie takéto podozrenie oznámiť kvalifikovaným orgánom činným v trestnom konaní. Samozrejmosťou je zachovanie informačného systému v takom stave, aby neboli stopy zmazané a zachovanie utajenosti, aby páchatel nebol varovaný. Tieto nástroje možno využiť aj v civilných konaniach. Súčasná úroveň rozvoja a existencie informačných a komunikačných technológií jednoznačne vyžaduje vytvorenie špecializovaných a kvalifikovaných tímov pozostávajúcich nielen zo špecialistov na digitálnu techniku, ale i na odborníkov v oblastiach ľudskej činnosti, ktorá digitálne technológie špecificky využíva. Ide o reálnu potrebu vzniku multidisciplinárnych vyšetrovacích tímov.¹³⁷

4.3 Problém s dokazovaním

Na bežnom počítačovom pevnom disku sa nachádzajú dve hlavné kategórie dát. Prvé sú také dáta, ktoré priamo obsahujú nejaké informácie, tie môžeme rozdeliť na elektronické dokumenty, metadáta týchto dokumentov alebo prevádzkové údaje. Elektronické dokumenty obsahujú informácie, ktoré v nich aktívne zachytil človek, napríklad textové dokumenty, tabuľky, digitálne fotografie a pod. K týmto informáciám následne aplikácie, prostredníctvom ktorých dokumenty vznikajú, spravidla pridávajú metadáta. Metadáta sú údaje, ktoré síce nič nehovoria o obsahu, avšak ich analýzou možno získať také poznatky, že obsah nie je potrebný. Možno zistiť, kto s kým, ako dlho a ako často komunikuje, prípadne dobu zadováženia

136 ŠIMOŤEK, I. et al. *Kriminalistika*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 380–381.

137 SMEJKAL, V. *Kybernetická kriminalita*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 499.

dokumentu, osobu, ktorá si ho zadovážila, a aká verzia akého programu ju zadovážila. Tak je možné vytvoriť presnú maticu sociálnych vzťahov správania sa sledovaného. Okrem metadát aplikácie vytvárajú aj ďalšie dáta, ktoré priamo nesúvisia s aktivitou realizovanou človekom. Môže ísť o rôzne prevádzkové a pomocné dáta, ktoré aplikácie vytvárajú ako produkt svojej funkcionality. Zaraďujeme sem rôzne logy, automaticky sa vytvárajúce záznamy, alebo napríklad dáta uložené v palubnom počítači automobilov. Takéto dáta, ktoré vytvárajú aplikácie automaticky, a ktoré nemožno jednoducho užívateľsky upravovať, budú mať väčšiu dôveryhodnosť ako samotné elektronické dokumenty, ktoré možno ľahko a rýchlo editovať. Druhou kategóriou sú aplikácie, teda dáta, ktoré majú v počítačových systémoch určitú dynamiku, ktorá určuje, čo a ako má systém robiť. Tieto aplikácie sprostredkovávajú alebo realizujú tvorbu klasických dát obsahujúcich informácie, ale taktiež realizujú spätnú interpretáciu z už vytvorených dát do zmyslovo vnímateľnej podoby.¹³⁸

Jedným zo spôsobov boja proti počítačovej kriminalite sa stal aj tzv. plošný zber metadát. Na základe Smernice 2006/24/ES o uchovávaní údajov z verejných komunikačných sietí mali prevádzkovatelia telekomunikačných sietí povinnosť zhromažďovať osobné údaje o ich polohe a pohybe najmenej šesť mesiacov od vzniku takýchto záznamov. Slovenská republika transponovala smernicu prostredníctvom § 58 ods. 5, 6, 7 a § 63 ods. 6 zákona o č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách. Poskytovateľom bola uložená povinnosť uchovávať prevádzkové údaje, lokalizačné údaje a údaje komunikujúcich strán odo dňa uskutočnenia komunikácie počas šiestich mesiacov v prípade pripojenia k internetu, internetovú elektronickú poštu a telefonovania prostredníctvom internetu a počas dvanástich mesiacov, ak išlo o ostatné druhy komunikácie. Zbieraných údajov boli desiatky, vrátane údajov o neúspešných hovoroch. Tento plošný zber metadát sa stal predmetom sporu vo viacerých štátoch, a skončil aj pred Súdnyim dvorom Európskej únie, ktorý takýto plošný zber zakázal.¹³⁹ Ústavný súd SR tak urobil tiež v roku 2014, kedy sa musel vysporiadať s otázkou, či sú § 116 Trestného poriadku a ďalšie ustanovenia v ďalších zákonoch v súlade s Ústavou SR. Toto ustanovenie reguluje oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke. Ústavný súd SR vyslovil vo svojom náleze, že § 116 Trestného poriadku nie je v súlade s Ústavou SR z dôvodu, že napadnuté ustanovenia neobstoja

138 KALVODOVÁ, V.; HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Dokazování v trestním řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 313.

139 KOVÁČ, P. Kyberpriestor a dokazovanie. In *Zborník z konferencie 21. slovenské dni práva*. Bratislava: Slovenská advokátska komora, 2015, s. 88–89.

v druhom kroku tzv. testu proporcionality, lebo nepodmieňujú zisťovanie údajov o uskutočnenej komunikačnej prevádzke zo strany orgánov činných v trestnom konaní požiadavkou nevyhnutnosti a pre ich aplikáciu neustanovujú účinné prostriedky kontroly, ktoré by umožňovali účinnú ochranu základného práva na informačné sebaurčenie dotknutých osôb v priebehu celého obdobia, počas ktorého tieto orgány disponujú predmetnými údajmi. Pre úplnosť posúdenia ústavnosti napadnutých ustanovení je potrebné uviesť, že by neprešli ani cez tretí krok testu proporcionality, ktorého podstatou je posúdenie proporcionality v užšom zmysle. Napadnuté ustanovenia totiž neprikladajú žiaden význam povahe a závažnosti trestného činu, pre ktorý je trestné konanie vedené, a to i napriek tomu, že tieto skutočnosti sú už vo všeobecnej rovine významné pre výsledok pomeriavania v kolízii stojaceho základného práva na informačné sebaurčenie a verejného záujmu na predchádzaní a postihovaní trestných činov. Je úlohou zákonodarcu, aby presne určil, v prípade ktorých trestných činov tento verejný záujem prevažuje, pričom vo svojom rozhodnutí musí zohľadniť ich závažnosť. Z rovnakých zásad vychádza aj obmedzenie možnosti vydať príkaz na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky podľa § 115 Trestného poriadku iba pre trestné konanie o zločine, korupcii, trestných činoch extrémizmu, trestnom čine zneužívania právomoci verejného činiteľa, trestnom čine legalizácie príjmu z trestnej činnosti alebo pre iný úmyselný trestný čin, o ktorom na konanie zaväzuje medzinárodná zmluva.¹⁴⁰

V rámci boja proti počítačovej kriminalite nemožno opomenúť ani Dohovor o počítačovej kriminalite z roku 2005. Ide o prvý reálny a právne záväzný výsledok medzinárodnej spolupráce v boji proti počítačovej kriminalite, ktorého cieľom je vzájomne zblížiť ustanovenia vnútroštátneho trestného práva, a umožniť využitie účinných prostriedkov na vyšetrovanie takých trestných činov. To zaručí, že počítačová kriminalita bude, čo sa týka trestnej zodpovednosti upravená v členských štátoch podobne alebo identicky. V hmotnoprávnej časti obsahuje štyri druhy trestných činov, konkrétne trestné činy proti dôvernosti, hodnovernosti a dostupnosti počítačových údajov a systémov, počítačové trestné činy, trestné činy týkajúce sa obsahu a trestné činy týkajúce sa porušenia autorských a príbuzných práv. Z hľadiska dokazovania je však významná procesnoprávna časť, ktorá obsahuje tieto inštitúty: urýchlené uchovávanie uložených počítačových údajov, urýchlené uchovanie a čiastočné sprístupnenie prevádzkových údajov, príkaz na predloženie, prehliadka a zaistenie uložených počítačových údajov,

140 Nález Ústavného súdu SR zo dňa 29. 4. 2015, sp. zn. PL. ÚS 10/2014-78.

zhromaždenie prevádzkových údajov v reálnom čase a zachytenie obsahových údajov. Na realizáciu týchto inštitútov sú v zmysle čl. 35 zriadené tzv. siete 24/7, resp. non-stop siete. Ide o kontaktné miesto na zabezpečenie poskytovania okamžitej pomoci na účel vyšetrovania alebo konania v prípade trestných činov súvisiacich s počítačovými systémami a údajmi, alebo na účel zhromažďovania dôkazov o trestnom čine v elektronickej forme.¹⁴¹

Zásadným problémom dokazovania v kyberpriestore je prepojenie virtuálnej a reálnej identity, a teda nutnosť preukázať, že konkrétne zariadenie používa konkrétna osoba. V rámci internetu sú zariadenia identifikované tzv. IP adresou. Tá však identifikuje iba zariadenie, a nie konkrétneho používateľa. Situáciu komplikuje aj skutočnosť, že za jednou IP adresou sa môže v niektorých prípadoch skrývať aj celá vnútropodniková sieť s tisíckami počítačov, prípadne počítač s konkrétnou adresou môže mať viacerých používateľov.¹⁴² Ako príklad možno spomenúť uznesenie Najvyššieho súdu ČR, ktorým bolo vyhovené dovolaniu obvineného z trestného činu porušovania autorského práva a prvostupňovému súdu prikázané vec znovu prerokovať a rozhodnúť. Obvinený prostredníctvom počítačovej siete zdieľal obsah chránený autorským právom. Bránil sa tým, že nie je jediným používateľom počítača identifikovaného IP adresou. Súdny prvý aj druhý stupeň dospeli k záveru, že obvinený pracuje v spoločnosti na výrobu počítačových komponentov a jeho priateľka pracuje ako kaderníčka a zdieľanie súborov je nad jej technické schopnosti. Súdny podporil svoju úvahu aj tým, že časť audiovizuálnych diel mala pornografický charakter, na základe čoho usudzovali, že ich zdieľal muž. Obranu obvineného, že existujú aj ženy, ktoré obľubujú pornografiu, súdy odmietli.¹⁴³

Podľa Smejkala ešte existujú ďalšie štyri aspekty, ktoré komplikujú dokazovanie, a to:

1. čas, preukázateľnosť dôkazov,
2. čitateľnosť dát,
3. identifikácia a autentizácia,
4. preukázateľnosť dôkazov.

¹⁴¹ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí SR č. 137/2008 Z. z. o podpísaní Dohovoru o počítačovej kriminalite.

¹⁴² KOVÁČ, P. Kyberpriestor a dokazovanie. In *Zborník z konferencie 21. slovenské dni práva*. Bratislava: Slovenská advokátska komora, 2015, s. 90.

¹⁴³ 5 Tdo 31/2010.

Čas, preukázateľnosť dôkazov

Nastavenie času na počítači je možné zmeniť. Iba taký počítač, ktorý by bol pripojený na časový normál či iný zdroj jednotného času, a toto nastavenie by nebolo možné modifikovať či vypnúť, je nespochybniteľným zdrojom o dobe určitého úkonu. Ďalšia vlastnosť súvisiaca s časom je extrémna dynamickosť prostredia digitálnych sŕp. Produkčné prostredie môže generovať značný počet transakcií, ktoré môžu prepisovať, zneplatňovať či mazať skutočné, relevantné digitálne stopy. Pokiaľ nie je známy páchatel' a s aplikáciou v prostredí pracuje väčší počet užívateľov, pravdepodobnosť zaistenia relevantných dôkazov s rastúcim časom prudko klesá. Naopak, páchatel' má dostatok času na zmazanie či pozmenenie sŕp. V takomto prípade je vhodné využiť „nedigitálnu“ detektívnu činnosť, ktorá sa zaoberá zisťovaním poznatkov o podozrivých osobách, ktoré môžu slúžiť ako dôkazy k identifikácii páchatel'a. Ide o čísla účtov, záznamy o platbách či výberoch, snímky z priemyselných kamier, výpovede svedkov a pod.

Čitateľnosť dát

Existuje mnoho prípadov, kedy sa k určitým informáciám nachádzajúcim sa v počítačoch orgány činné v trestnom konaní nedostanú. Je to otázka prístupu k súborom. chránených rôznym spôsobom, či už heslom, šifrovaním, ukrytím a pod., ale i otázka ochrany komunikácie, napríklad medzi páchatel'mi. V prípade, že podozrivý neprezradí heslo či kľúč a nepodarí sa technickými prostriedkami ochranu prelomiť, neexistuje zákonný nástroj, ako si tento prístup vynútiť. Pri použití sofistikovaného postupu či nástroja môžu byť dáta znepřístupnené navždy.

Identifikácia a autentizácia

Jedným z kľúčových problémov dokazovania prostredníctvom elektronických dokumentov je priradenie dokumentu, resp. jeho obsahu konkrétnej osobe. Pokiaľ dokument neobsahuje elektronický podpis, resp. zaručený elektronický podpis, prakticky nie je možné preukázať, kto je skutočným autorom dokumentu, alebo kto ho nejako modifikoval. Vyplýva to z možnosti akýchkoľvek zmien digitálne zaznamenaných dát, pričom použitie nejakého logu, znamenajúceho činnosť v počítačovom systéme sa obvykle obmedzuje na prihlásenie/odhlásenie, v lepšom prípade na to, že určitá osoba v určitý okamih s dokumentom nejako disponovala. Iba existencia „časovej pečiatky“ predstavuje dôkaz jednoznačný, ktorý môže byť nahradený iba sústavou ďalších dôkazov, vzťahujúcich sa k procesom, prebiehajúcim v počítačovom systéme. Metadáta, o ktorých sme písali vyššie, v tomto

prípade nie sú až taký dokonalý dôkazný prostriedok. Pri bežnej práci, kedy sa nikto nesnaží „škodiť“ a s dátami zámerne manipulovať, sú síce metadáta užitočné, avšak je treba mať na zreteli, že v prípade nutnosti sa dajú ľahko zmeniť. Pokiaľ je zverejnený formát dokumentu alebo v prípade, že podrobíme dokument skúmaniu, môžeme ľahko dostupnými nástrojmi zmeniť obsah týchto metadát podľa potreby. Napríklad dokumenty vytvorené v MS Office možno otvoriť v ľubovoľnom textovom editore a údaj, ktorý chceme zmeniť, upraviť podľa vlastného uváženia. Akékoľvek znalecké skúmanie tohto dokumentu nedokáže pôvodnú informáciu získať, či dokonca ani odhaliť, že boli vykonané zmeny, musí sa uspokojiť s podvrhnutou verziou. Istú nádej pre orgány činné v trestnom konaní, resp. znalcov môže predstavovať jedna z vlastností digitálnych dokumentov, ktorú si veľa ľudí neuvedomuje, a síce, že kópia digitálneho dokumentu sa môže nachádzať nielen kdekoľvek v počítačovom či informačnom systéme, ale v podstate kdekoľvek v kyberpriestore. Nikdy nemôžeme vedieť a nikdy to nezistíme, či niekto niekam určitý dokument neuložil, neposlal, vedome či nevedome, prípadne či neostal uložený v nejakej medzipamäti, v e-mailovej či dátovej schránke.

Preukázateľnosť dôkazov

Aj keby sa problémy s vyššie zmienenými aspektmi nenaplnili, stále nemusia byť dôkazy dostatočné. Môže tak byť preto, že nebol dodržaný predpísaný postup v rámci trestného konania alebo postup odborníkov, ktorí sa zúčastnili vyšetrovania ako znalci. Za hlavné problémy možno považovať: nekvalifikované postupy, najmä na úrovni základných článkov Policajného zboru, nejednotné postupy pri vyšetrovaní, volené ad hoc podľa kvalifikácie a skúseností policajného orgánu, nedostatočná alebo nedostatočne uplatňovaná metodika pre zaisťovanie stôp v kyberpriestore a na výpočtovej technike, zničenie stôp v priebehu akcie na mieste alebo ich nezakonzervovanie, nezdokumentovanie všetkých vykonaných úkonov a nezachovávanie skúmaného objektu v pôvodnej, nezmenenej podobe znemožňujúcej preskúmanie znaleckého posudku v priebehu konania. V niektorých prípadoch ale nie sú získané dôkazy použiteľné z procesného hľadiska. Typickými chybami je nepribratie znalca, ale osoby, ktorá nemá žiadne procesné postavenie alebo je dokonca späť s účastníkom konania, obvykle zamestnanec poškodeného alebo získavanie dôkazov protiprávnym spôsobom.

Existuje niekoľko zásad, ktoré sú nezávislé na použitých technológiách, ale ktoré sú dôležitým predpokladom pre to, aby znalecký posudok mohol byť použitý v rámci konania:

1. **Integrita** – všetko, čo bolo vykonané, všetky spôsoby práce so vstupnými informáciami musia byť vykonané spôsobom, z ktorého je jednoznačne jasné, že nemohlo dôjsť k úmyselnej alebo neúmyselnej manipulácii alebo zmene dát, vrátane zadokumentovania kto, kedy, kde, ako a prečo s nimi čo robil a pod.
2. **Opakovateľnosť/preskúmateľnosť** – použitie takých spôsobov práce a ich dokumentácie, aby metódy mohli byť opakovane vykonané rovnakým spôsobom, čím by sa overilo, či sa dospeje k rovnakým záverom, alebo aby mohla byť správnosť záverov overená pomocou iných metód (pokiaľ existujú). Nepreskúmateľnosť je často spôsobená snahou neuvádzať do posudku všetky detaily, nezaťažovať príslušný orgán stovkami až tisícami strán príloh a pod.; toto sa dá vyriešiť prílohou na CD/DVD.
3. **Objektívnosť** – znalec by mal pristupovať k skúmaniu objektívne bez predchádzajúceho ovplyvňovania (zadávateľom posudku, verejnou mienkou, masmédiami a pod.) alebo vytvárania hypotéz, pre ktoré sa bude iba snažiť nájsť potvrdzujúce dôkazy a súčasne prehliadať, či vedome alebo nevedome potlačovať dôkazy proti pôvodnej hypotéze.¹⁴⁴

4.4 Problém subjektívnej stránky

Špecifikom v prípade dokazovania trestnej činnosti s extrémistickým motívom je preukázanie subjektívnej stránky trestného činu. Jej dokazovanie je náročné, hlavne keď obvinený nespolupracuje, vtedy treba vychádzať z ďalších okolností a dôkazov ako napríklad rôzne komentáre alebo iné formy prejavov v rámci komunikácie na internete, prípadne činnosť páchatela. Typickým je aj preukazovanie existencie hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd, ktoré aj v zmysle českej judikatúry musí v dobe propagácie a podpory existovať. Je treba dokázať, že hnutie, ktoré obvinený podporuje alebo propaguje, v dobe takého konania reálne existovalo, lebo existencia takého hnutia je v zmysle zákona nutná. Nie je preto možné podporovať či propagovať už zaniknuté hnutie.¹⁴⁵

Vyšetrovanie trestnej činnosti s extrémistickým podtextom je veľmi náročné a vyžaduje zvolenie adekvátnych taktických postupov. V prípade tohto druhu kriminality je veľmi náročné preukázať extrémistický motív.

¹⁴⁴ SMEJKAL, V. *Kybernetická kriminalita*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 500–503.

¹⁴⁵ Stanovisko NS ČR zo dňa 13. 12. 2006, sp. zn. Tpjn 302/2005.

Dôraz je nutné klásť na objasnenie subjektívnej stránky trestného činu.¹⁴⁶ Na zabezpečenie dôkazov na internete, zvlášť ak ide o extrémistický trestný čin, sú možnosti obmedzené. Vo všeobecnosti teória uvádza ako možný dôkaz: **výsluch svedkov, výsluch obvineného, vyhotovenie screenshotu alebo vytlačenie stránky, znalecký posudok.**

Zámer **výsluchu svedkov** možno rozdeliť do dvoch oblastí. Prvá časť je venovaná zisťovaniu informácií všeobecnej povahy, a to podľa toho, kedy a kde sa stala udalosť, opis jej priebehu, okolnosti, za ktorých ich svedok sledoval, či má nejaký vzťah k páchatelovi, ak áno, aký a ďalšie relevantné skutočnosti. Ďalšia etapa výsluchu sa odvíja od konkrétneho charakteru trestného činu. Pri výsluchu svedka je treba postupovať s ohľadom a taktom, nakoľko existuje možnosť neochoty vypovedať zo strany svedkov. Aj keď ide o internet, svedok sa môže stať obeťou rôznych útokov od verbálnych na internete, ktoré môžu prerásť až do tzv. kyberšikany, cez verbálne a možno aj fyzické útoky v reálnom priestore, teda pôjde o strach z odplaty. Je treba tiež zistiť opis prípadných symbolov.¹⁴⁷

Výsluchom obvineného je potreba objasniť spôsob spáchania trestného činu a jeho motív. Výsluch musí byť dostatočne podrobný, aby objasnil jednak samotnú fázu prípravy na trestný čin, spôsob vykonania, uvedený motív, a v neposlednom rade aj fázu utajovania trestného činu. Teória uvádza, že osobnosť extrémistu je veľmi komplikovaná. Tento typ páchatela je **obvykle** fanatik, nekriticky prijímajúci ideológiu svojej skupiny, dogmatik, presvedčený o správnosti a oprávnenosti svojich činov.¹⁴⁸ Nenávistné prejavy na internete sú však istým spôsobom špecifikum, pretože práve tu je oveľa väčšia šanca, že vyššie spomenutá náuka z teórie nebude platiť, preto je aj zvýraznené slovo „obvykle“. Pokiaľ nejde o „známu firmu“, teda o osobu, ktorá rozhodne nie je prvopáchatel, orgány činné v trestnom konaní by naňho nemali hľadiť ako na extrémistu, pretože ním nemusí byť. Môže ísť o obyčajný výlev emócií a rozhorčenie zo spoločenskej situácie. Práve pohľad na takýchto „nespokojných nahnevaných“ ľudí ako na extrémistov môže viesť k tomu, že sa časom skutočnými extrémistami naozaj stanú.

V porovnaní s výpoveďami svedkov či obvineného má **vyhotovenie screenshotu**¹⁴⁹ výhodu v tom, že presne zdokumentuje obraz, ktorý sa

146 NEJVYŠŠÍ STÁTNI ZASTUPITELSTVÍ. *Metodický materiál extremismus*. Brno, 2009. (online). [22. 10. 2016]. Dostupné na: www.portal.justice.cz/nsz/soubor.aspx?id=82741.

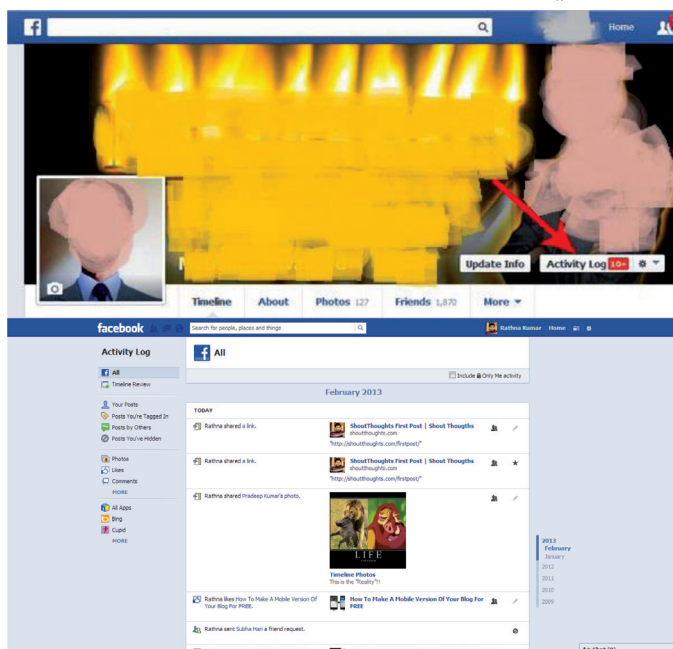
147 VEGRICHTOVÁ, B. *Extremismus a společnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 231.

148 Tamtiež, s. 232.

149 Screenshot sa dá vyhotoviť pomocou „Print screen“, čo je funkcia na klávesnici, ktorá umožňuje „odfotografovať“ obraz vidенý na monitore. Po jej stlačení treba otvorit

zobrazuje na obrazovke, avšak nie vždy musí byť zachytený aj tzv. URL, čo je identifikátor zdroja na internete. Pozostáva z identifikátora protokolu a identifikátora zdroja. V prípade vytlačenia obsahu webového sídla prehliadača sa nemusí presne zachytiť jeho obsah, ale na tlačnom výstupe je URL a spravidla aj dátum.¹⁵⁰ V prípade nenávistných prejavov na Facebooku môže ako dôkazový materiál veľmi dobre poslúžiť profil obvineného na Facebooku, konkrétne „View activity log“ (Záznam o činnosti). Je to nástroj, kde sú zobrazené všetky aktivity užívateľa na Facebooku siahajúce až do vzniku užívateľského účtu.

Obrázok č. 5 tlačidlo „Záznam o činnosti“

Zdroj: Facebook. (online). [7. 9. 2016]. Dostupné na: <https://www.facebook.com>.

Orgány činné v trestnom konaní si tak môžu vytvoriť obraz o páchatelovi, a predovšetkým tak objasniť motív konania práve na základe toho, či sa obvinenému užívateľovi na Facebooku páčia rôzne stránky s extrémistickým

program Paint (Skičár, Malování) a stlačením klávesovej skratky CTRL+V sa v programe objaví skopírovaný obraz.

150 KOVÁČ, P. Kyberpriestor a dokazovanie. In *Zborník z konferencie 21. slovenské dni práva*. Bratislava: Slovenská advokátska komora, 2015, s. 91.

obsahom, prípadne používa reakčné tlačidlá na vyjadrenie podpory rôznym nenávisťným príspevkom. Treba však zdôrazniť, že užívateľ môže v „Zázname o činnosti“ svoje aktivity mazať, takže takýto dôkaz musí byť zaistený čo najskôr. Na druhú stranu však treba uviesť, že takúto činnosť vykonáva minimálna časť užívateľov.

V prípade extrémistickej kriminality sú typicky využívaní **znalci a ich posudky** k preukázaniu otázok z oboru politológie, histórie, sociológie v oblasti posudzovania charakteristiky hnutí a použitej symboliky. Znalci z oboru lingvistiky sa využívajú pri verbálnych trestných činoch k posúdeniu významu slovného prejavu obvineného.¹⁵¹ Znalec zapísaný v obore Elektrotechnika, odbor Počítačové programy alebo v obore Kriminológia, odbor Kriminologická informatika môže vyhotoviť znalecký úkon v rámci ktorého môže zachytiť obsah webového sídla, prípadne vyhotoviť aj jeho offline kópiu, ktorú môže priložiť k odbornému vyjadreniu k znaleckému posudku. Takýmto znaleckým úkonom možno preukázať okrem iného aj existenciu videa, dynamických prvkov či umiestnenie softvéru na internetovom sídle, treba však dodať, že ide o pomerne nákladnú formu zdokumentovania.¹⁵² V rámci zadávania znaleckého posudku je treba znalcovi správne zadať otázky tak, aby bolo možné na ne jasne odpovedať a zistiť všetky potrebné informácie. Zároveň je treba klásť otázky tak, aby znalec odpovedal na odborné otázky, a nie na právne. Právne otázky by potom s pomocou odborných poznatkov vyplývajúcich zo znaleckého posudku, ale aj z ďalších dôkazov, mal zodpovedať orgán činný v trestnom konaní.¹⁵³

Podľa Lavrinčíka pri odhaľovaní trestných činov na internete možno použiť aj špeciálne metódy odhaľovania, a to **metódy základného odhaľovania a metódy systému „Data-Mining“**.

Metódy základného odhaľovania

Ide o využitie metód monitorovania, zhromažďovania informácií, infiltrácie a v neposlednej rade odhalenie činnosti extrémistov na internete. Monitorovanie by malo byť zamerané na globálne zmapovanie situácie na jednotlivých webových stránkach pravicovo orientovaných hnutí

151 KALVODOVÁ, V.; HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Dokazování v trestním řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 399.

152 KOVÁČ, P. *Kyberpriestor a dokazovanie*. In *Zborník z konferencie 21. slovenské dni práva*. Bratislava: Slovenská advokátska komora, 2015, s. 91.

153 KALVODOVÁ, V.; HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Dokazování v trestním řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 400.

a extrémistických skupín. **Cieľom monitoringu je získať reálny prehľad o jednotlivých webových stránkach**, ktoré sa na internete nachádzajú, a získať prehľad o jednotlivých skupinách na internete a výmene informácií prostredníctvom internetových fór, chatov a diskusných skupín. Ziskom prehľadu sa možno dostať k základnému informačnému toku a schopnosti predpokladať, ako často sa pridáva nová téma, nová diskusná skupina, prípadne pozvánka na podujatie v závislosti od všeobecného politického diania v spoločnosti. Následným krokom je **zhromaždenie relevantných informácií pre OČTK**, ich sumarizácia a tvorba databázy činnosti aktivít jednotlivých extrémistických skupín na internete. V prípade, že sa podarilo získať dostatočný prehľad o činnosti tej ktorej extrémistickej skupiny je možné postúpiť k nasledujúcemu kroku, ktorým je **infiltrácia na predmetné extrémistické webové stránky**. Jej cieľom je nadviazanie komunikácie s členmi jednotlivých extrémistických skupín alebo hnutí, ktoré vystupujú na internete a snaha o stotožnenie osôb vystupujúcich pod jednotlivými prezývkami (nickname). Komunikácia sa vykonáva hlavne v diskusných skupinách, prípadne v komentároch k určitým témam a článkom, ktoré sú na jednotlivých webových stránkach umiestnené. Prostredníctvom adekvátnej komunikácie sa činnosť zameriava na zisk informácií o osobách vystupujúcich pod prezývkami a následné odkrývanie členov extrémistickej skupiny. Je veľmi dôležité si uvedomiť fakt, že nie je možné na takéto webové stránky vstupovať z ministerskej IP adresy. V takom prípade by okamžite došlo k zničeniu doposiaľ vykonanej práce, nakoľko by administrátor webovej stránky rozposlal všetkým členom správu, že napríklad dané diskusné fórum bolo infiltrované políciou, alebo by nebodaj došlo k reverznému získavaniu informácií. Ak bola infiltrácia úspešná a podarilo sa získať dostatok relevantných informácií smerujúcich k stotožneniu osôb vystupujúcich na jednotlivých webových stránkach, je možné **pristúpiť k odhaleniu prispievateľov, prípadne členov extrémistických skupín, a tak využiť získané a zdokumentované informácie pre OČTK**. Tieto základné metódy je možné aplikovať len na stránkach slovenských domén, kde je opora v zákone a je možné umožniť stotožniť páchatela IP adresy s odkazom na zákon č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách v znení neskorších predpisov. V povinnosti poskytovateľov internetového pripojenia a webového priestoru (ISP – Internet Service Provider) je zálohovať informácie tzv. log súbory a na základe informácií získaných od ISP je možné stotožniť osobu prihlasujúcu sa pod prezývkou alebo e-mailovou adresou na predmetné internetové stránky, diskusné fóra a skupiny.

Najčastejšie sa používajú na webové stránky, ako napríklad www.pokec.sk, www.boom.sk a pod.¹⁵⁴

Metódy systému „Data-Mining“

Data-mining je technológia vyhľadávania, modelovania a prezentovania vopred neznámych informácií, prípadne znalostí a vzťahov medzi dátami v rozsiahlych databázach a dátových skladoch. Analýzy sa odvodzujú priamo z obsahu dát, nie na základe hypotéz či dotazov užívateľa. Využívajú sa techniky umelej inteligencie, ktoré môžu byť kombinované s technikami štatistického a matematického modelovania a s nástrojmi online analytického spracovania (OLAP).¹⁵⁵

Ako prvý zdroj dát možno uviesť obsah webových stránok, odkiaľ môžeme získať zobrazovaný obsah, metapopis stránok, webové odkazy, URL a jeho vlastnú štruktúru. Druhý zdroj je možné špecifikovať ako záznamy a údaje o chovaní užívateľa, ktoré sa automaticky ukladajú v „log súboroch“, tieto súbory sa ukladajú na strane serveru, Proxy serveru alebo na strane klienta. Údaje z týchto zdrojov sa líšia v ich pôvode a v ich klasifikácii. Môžeme ich rozdeliť na štyroch základných skupín: Obsah, Štruktúra, Použitie, Užívateľský profil.

Obsah – dáta, ktoré sú určené k tomu, aby boli prezentované užívateľom. Sú to dáta, ktoré sa nachádzajú na webových stránkach, skladajú sa z textu a grafiky, pričom najrelevantnejší význam pre analýzu má textová zložka. Zdrojom informácií je taktiež obsah hlavičky webových stránok, ktorý môže obsahovať veľmi cenné informácie, využiteľné pre potreby OČTK.

Štruktúra – samotné usporiadanie informácií, ktoré charakterizujú štruktúru obsahu. Medzistránková štruktúra je tvorená prostredníctvom hyperlinkov, ktoré spájajú stránky s ostatnými. Usporiadanie HTML a XML tagov (názvy uzatvorené medzi lomenými zátvorkami „<“ a „>“). XML možno definovať ako súbor pravidiel, istú smernicu alebo konvenciu tvorby textových formátov, ktoré umožňujú štruktúrovať dáta, uľahčujú počítaču tvoriť, čítať a zapisovať dáta a zaistiť jednoznačnosť štruktúry dát a tvorbu vnútrostránkových štruktúr.

154 LAVRINČÍK, M. Metódy odhaľovania trestných činov extrémizmu na internete. In MARKO, M.; RAPČAN, J. *Extrémizmus – hrozba pre demokratickú spoločnosť. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2013, s. 162.

155 KUČEROVÁ, H. Data mining. In KTD. *Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)*. Praha: Národní knihovna ČR, 2003. (online). [3. 12. 2016]. Dostupné na: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000088&local_base=KTD.

Použitie – špecifikujú dáta, ktoré popisujú vzory používania webových stránok. K najpodstatnejším vzorom patria IP adresy, dáta a časy prístupov, verzie používaných aplikácií a iné. Užívateľské dáta pochádzajú z rozšírenia bežného „log formátu“.

Užívateľský profil – špecifikuje dáta, ktoré poskytujú demografické informácie o užívateľoch webových stránok. Sú to registračné dáta a ďalšie informácie o užívateľoch, ktoré sú vytvárané pri tvorbe užívateľských kont a prihlasovacích údajov.

Data-mining deklaruje mnoho rôznych postupov a algoritmov, ktoré umožnia odhaliť užitočné vzťahy ukryté v dátach. Neexistuje však zázračná metóda, ktorá rieši všetky úlohy s rôznym typom dát. Pre rôzne úlohy a dáta sa používajú rôzne metódy. Veľmi častým prípadom je, že najkvalitnejšie výsledky je možné dosiahnuť vhodnými kombináciami rôznych metód. Typickými úlohami Data-miningu sú detekcie podvodu, profily užívateľov, analýza časových rád, analýza prehľadávania stránok na internete.¹⁵⁶

Web-mining ako jedna z techník data-miningu je využitá na automatické objavovanie a extrahovanie informácií z webových dokumentov a služieb. Zahŕňa celý proces objavovania potenciálne užitočnej a predtým neznámej informácie alebo poznatku z prostredia webu. Najpoužívanéjšie metódy v oblasti odhaľovania znalostí patriacich do web-miningu sú: Web Content Mining, Web Structure Mining, Web Usage Mining.

Web Content Mining – ide o extrahovanie dôležitých informácií z obsahu dát a dokumentov na webových stránkach. Obsah webových stránok môže zahŕňať rozličné typy dát, ale aj aplikovateľné metódy a techniky. Štruktúra obsahu webového priestoru je žiadna, maximálne čiastočná, môže obsahovať text, video či audio súbory, tabuľky, obrázky a pod.

Web Structure Mining – ide o analýzu vzájomného prepojenia stránok, kde jednotlivé stránky predstavujú uzly a spojnice týchto stránok. Dôraz kladie na snahu o objavenie štruktúry v oblasti odkazov a dokumentov, ako aj o nájdenie modelu, ktorý kopíruje štruktúru odkazov na stránke alebo vo vnútri stránky. Tvorcovia webových stránok obvyčajne používajú pri tom rozdelenie obsahu a jeho prepojenie na základe logickej štruktúry. Použitá logická štruktúra môže pomôcť odhaliť spojitosti medzi stránkami z pohľadu autora.

156 LAVRINČÍK, M. Metódy odhaľovania trestných činov extrémizmu na internete. In MARKO, M.; RAPČAN, J. *Extrémizmus – hrozba pre demokratickú spoločnosť. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2013, s. 163–164.

Web Usage Mining – ide o snahu o pochopenie spôsobu, akým sa užívateľ pohybuje po webových stránkach, uľahčiť mu takýto pohyb a pomôcť s nájdením relevantných informácií. Využíva sa viacero zdrojov zo strany serveru, Proxy serveru alebo dáta samotného užívateľa. Každé z týchto dát však poskytuje iné informácie, a preto je vhodné voliť ich výber s ohľadom na vyžadované ciele, aké majú byť prostredníctvom analýzy dosiahnuté.

Prostredníctvom týchto metód je možné vykonávať odhaľovanie trestných činov hlavne na webových doménach, ktoré sú dislokované v EÚ a USA.¹⁵⁷

Lavrincík tiež uvádza problémy a obmedzenia pri využití vyššie spomenutých metód Web-mining. Získavanie dát zo serveru obsahujúceho napríklad informácie obsahu extrémistickej webovej stránky je obmedzené vlastnosťami logovacích súborov, ktoré boli pôvodne vytvárané pre účely ladenia. Logovacie súbory obsahujú veľké množstvo neúčinných informácií, ale niektoré potrebné a užitočné informácie môžu aj chýbať, napríklad:

- ▶ logy neukladajú informácie o požiadavkách, ktoré boli zachytené pri použití web alebo Proxy cache,
- ▶ logovacie súbory ukladajú iba URL webových stránok, a nie sémantický popis, tiež neobsahujú dáta z webových formátov,
- ▶ problémy nastávajú aj počas identifikácie užívateľa v prípade, že nie je žiadna identifikácia použitá, dáta môžu byť skreslené, pretože za jednou IP adresou môže byť skrytých viac užívateľov alebo naopak jeden užívateľ môže vystupovať pod viacerými IP adresami,
- ▶ pri identifikácii užívateľa môže vzniknúť problém so zaistovaním času, v ktorom bola stránka spustená,
- ▶ problémy prinášajú rovnako www stránky, na ktorých sú použité rámce alebo dynamické stránky.¹⁵⁸

157 LAVRINČÍK, M. Metódy odhaľovania trestných činov extrémizmu na internete. In MARKO, M.; RAPČAN, J. *Extrémizmus – hrozba pre demokratickú spoločnosť. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2013, s. 164–165.

158 LAVRINČÍK, M. Metódy odhaľovania trestných činov extrémizmu na internete. In MARKO, M.; RAPČAN, J. *Extrémizmus – hrozba pre demokratickú spoločnosť. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2013, s. 165–166.

5 Kriminologické aspekty trestných činov extrémizmu na internete

Kriminológiu ako vedu o zločine považujem za imanentnú súčasť množiny vedomostí, ktoré by trestný právnik mal ovládať. Kriminológia totiž čerpá poznatky z mnohých ďalších vedeckých disciplín a odborov, o ktorých sa dočítame v kriminologických učebniciach, akými sú sociológia, psychológia, pedagogika a pod., ale vidím priestor, obzvlášť v oblasti tejto témy pre filozofiu, politológiu, ale aj napríklad antropológiu. **Filozofia** je v podstate uvažovanie o všeobecných a fundamentálnych otázkach, ako sú existencia, poznanie, hodnoty a pod. Z filozofie čerpajú v podstate všetky vedné disciplíny, ide o subsidiárny vzťah, kedy kriminológia predstavuje užšie vymedzený rozsah skúmania, konkrétne fenomenológia, etiológia, subjekty, objekty trestnej činnosti a prevencia či prognóza. Kriminológia využíva poznatky z filozofie najmä v rámci kriminologických teórií a smerov, etiologie, prevencie. **Politológia** je v podstate náuka o spravovaní vecí verejných. Politológia sa zaoberá opisom a hodnotením politických javov, ako napríklad fungovanie štátu, politického systému, mocenských organizácií a autorít, politických ideológií, ich význam a správanie verejnosti vo vzťahu k politike. Kriminológia často práve poukazuje na nedostatky pri správe vecí verejných, na negatívne spoločenské javy akými sú korrupcia, byrokracia, nedostatočná legislatíva a pod. Práve tu by mohli byť poznatky z politologie užitočné, najmä poznatky o tom, ako ten systém reálne funguje, teda napríklad prečo existuje taká veľká byrokracia v oblasti podnikania, prečo tu máme migračnú krízu, prečo Európska únia je v takom stave, v akom je, teda konkrétne otázky týkajúce sa politiky, ktoré majú bezprostredný vplyv na kriminalitu. Koniec koncov, či sa nám to páči alebo nie, politika zasahuje každodenne do všetkých oblastí nášho života. **Antropológia** je v podstate veda o človeku, zaujíma sa o vznik a vývoj človeka, jeho kultúrnu a spoločenskú stránku. Poznatky o človeku ako takom môžu byť využité pri vytváraní nových kriminologických teórií, ale tiež môžu pomôcť pri hľadaní odpovedí na otázky etiologie a prevencie, teda ísť ešte hlbšie, ako napríklad psychológia. Zjednodušene povedané, z môjho pohľadu pre kriminológiu sú užitočné všetky vedné disciplíny, ktorých poznatky môžu pomôcť naplniť účel kriminologie, ktorým by malo byť prinášať empirické poznatky obsahujúce objektívne, kritické, ale hlavne užitočné a využiteľné informácie v oblasti aplikovania trestnej politiky. Kriminológovia samozrejme môžu rozmyšľať a tvoriť kriminologické teórie, avšak kriminológia má aj tú empirickú časť (rôzne

výskumy, návrhy na formovanie trestnej politiky a pod.), ktorú musí rozvíjať a naplňať, lebo bez nej by jednak ostala iba filozofiou a hlavne jej empirická časť ju robí užitočnou pre trestné právo, nakoľko kým trestné právo analyzuje trestnú činnosť z hľadiska normatívnych znakov a celkovo pracuje s normatívnymi systémami, kriminológia skúma empirické fakty a okolnosti súvisiace s kriminalitou, analyzuje skutočné dôsledky aplikácie trestnoprávných noriem v spoločenskej praxi.¹⁵⁹ Multidisciplinárnosť je však pre kriminológiu dvojsčasná zbraň. Okrem výhody, ktorú ponúkajú rozmanité poznatky získané z mnohých vedných disciplín, tu vidím aj odvrátenú stránku. Kriminológia sa síce snaží syntetizovať takto multidisciplinárne získané poznatky, avšak mám pocit, že by bolo treba, aby mal kriminológ hlbšie znalosti z vedeckých disciplín, z ktorých čerpá poznatky už len z toho dôvodu, aby pochopil základné poznatky o fungovaní danej vednej disciplíny, jej základnú teóriu a jej časť alebo časti, ktoré súvisia s trestnou činnosťou. Ako inšpiráciu možno použiť prístup na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave, kde existujú okrem kriminológie aj psychologicky zamerané predmety, a to „Sociálna psychológia pre právnikov“, kde sa preberajú aj základy psychológie a „Forenzná psychológia“. Takéto predmety by sa hodili aj z ostatných vedných disciplín, z ktorých kriminológia čerpá, avšak je zrejme, že získanie čo najviac takto multidisciplinárnych poznatkov by vyžadovalo samostatnú kriminologickú fakultu alebo inštitút, mne je samozrejme jasné, že tak ďaleko sa ešte kriminológia na Slovensku nedostala, preto už je to na samotných kriminológoch si takto rozširovať obzory, nakoľko podľa môjho názoru myseľ kriminológa by mala byť hlavne všestranná a otvorená poznatkom najrozmanitejšieho charakteru. Iste možno oponovať argumentom, že pri tímovej práci môže byť zložený tím kriminológov špecializujúci sa na rôzne oblasti, ale nie vždy existuje možnosť tímovej práce, a ak napríklad bude treba riešiť čiastkovú úlohu nejakého projektu zo špecifickej oblasti, tak nebude veľmi efektívna tímová práca, keď na tú danú oblasť bude odborník iba jeden a zvyšok tímu bude mať nulové alebo minimálne znalosti.

V rámci kriminologických aspektov tejto problematiky považujem za nevyhnutné analyzovať aj druhy trestov, ktoré sú za trestné činy extrémizmu ukladané. Ide o dôležitú súčasť trestnej politiky štátu, ktorej cieľom je nielen kriminalitu kontrolovať, ale najmä vytvoriť riešenia k jej eliminácii a represii. Tieto ciele trestná politika realizuje prostredníctvom inovácie,

159 DIANIŠKA, G.; STRĚMY, T.; VRÁBLOVÁ, M. a kol. *Kriminológia*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 22.

resp. reformy trestného práva ako nástroja sociálnej kontroly. S trestnou politikou úzko súvisí aj sankčná politika. V jej rámci môžu nastať trestno-politické posuny k liberalizácii trestov a ochranných opatrení (zavedením alternatívnych sankcií), alebo naopak môže dôjsť ku sprísneniu trestnej represie (zvýšením trestných sadziieb).¹⁶⁰

5.1 Etiológia extrémizmu na internete

Kriminologická teória pracuje v tejto oblasti s pojmami príčina, podmienka a kriminogénny faktor. **Príčina** je jav, ktorý podmieňuje vznik iného javu, prípadne ide o dôvod, motív, ktorý predstavuje nespokojnosť človeka so situáciou okolo seba a v ňom. **Podmienka** je kategória, ktorá vyjadruje vzťah predmetu k okolitým javom, bez ktorých daný jav nemôže existovať. Na rozdiel od príčiny, ktorá bezprostredne rodí určitý jav alebo proces, podmienka vytvára prostredie, okolnosti, v ktorých javy vznikajú, existujú a vyvíjajú sa. Za podmienky umožňujúce spáchanie trestného činu možno považovať existujúce ekonomické, sociálne, politické a ideologické problémy a nedostatky. Podmienka je skôr objektívna kategória, kým príčina je skôr subjektívna kategória. **Kriminogénny faktor** je okolnosť uľahčujúca vznik, trvanie, rozširovanie kriminálneho správania sa jedinca alebo skupiny. Existuje viacero klasifikácií kriminogénnych faktorov. Ja použijem delenie na spoločenské a individuálne.¹⁶¹ Kriminogénne faktory, ktoré budem spomínať v tejto časti, sa nenachádzajú v publikáciách o extrémizme alebo o samotnej kybernetickej kriminalite, lebo obsahujú nielen tie „tradičné“ faktory, ktoré sú spomínané neustále, ale sú rozšírené aj o faktory celkovej súčasnej nespokojnosti obyvateľstva na ktorých extrémizmus stavia, a aj o faktory súvisiace s podstatou človeka samotného. Tieto faktory na seba vzájomne nadväzujú a prelínajú sa, takže ich nemožno ani úplne jednoznačne klasifikovať, či napríklad patrí daný faktor skôr do oblasti politiky alebo ekonomiky. Vytvárajú tak mozaiku, kde všetky čiastkové faktory vytvárajú celkový obraz o etiológii extrémizmu. V ďalších častiach priblížim jednotlivé faktory s tým, že štruktúrovane som sa to snažil usporiadať od relatívne najznámejších faktorov až po tie menej známe, či dokonca neznáme faktory.

160 DIANIŠKA, G.; STRÉMY, T.; VRÁBLOVÁ, M. a kol. *Kriminológia*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 161–162.

161 DIANIŠKA, G.; STRÉMY, T.; VRÁBLOVÁ, M. a kol. *Kriminológia*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 93–96.

5.1.1 Spoločenské kriminogénne faktory

Politika

Ako som už uviedol, politika zasahuje do všetkých aspektov nášho života, v oblasti extrémizmu to dokonca logicky vyplýva z jeho samotnej podstaty. V rámci **vnútroštátnej politiky** k už „klasickým“ faktorom možno zaradiť **korupciu, klientelizmus**. Zvlášť negatívne ľudia začali vnímať **prepojenie finančných skupín na politikov** po „kauze Gorila“, nie že by sa o tom dovtedy nevedelo, ale táto kauza poskytla ľuďom dostatočne hmatateľný fakt, ktorý ich vnímavosť na tento faktor ešte viac zväčšil. Obzvlášť veľký problém vidia ľudia v **politikoch** samotných. Dnes je politik *a priori* vnímaný ako skorumpovaná osoba, ktorá pre osobný prospech urobí čokoľvek. Vytráca sa tak absolútne elementárny rešpekt k základným štátnym inštitúciám, za čo si však vo väčšine prípadov môžu politici sami. Výraz politik sa tak stáva prakticky nadávkou. Ako problém ľudia tiež vnímajú **nenaplnenosť predvolebných sľubov**, resp. ich nedostatočnú naplnenosť. Ľudia akosi nechápu alebo nechcú pochopiť, že to, že politické strany v rámci predvolebných kampaní majú vo svojich programoch určitý počet sľubov v každej (alebo aspoň mali by mať v každej) oblasti verejného života (školsstvo, zdravotníctvo, obrana a pod.) ešte neznamená, že sa im všetky sľuby podarí pretaviť v reálnom živote. Dôvodov je hneď niekoľko, jednak nemáme väčšinový volebný systém, čo znamená, že politické strany pri formovaní vládnej koalície musia robiť kompromisy, plus pri presadzovaní určitej zmeny sa vždy narazí na niečí odpor (napríklad pri zvyšovaní minimálnej mzdy na odpor podnikateľov) a znovu sa musia buď robiť kompromisy, alebo sa zmena presadí na úkor straty hlasov (ktoré by napríklad v prípade minimálnej mzdy mohli prísť s prepúšťaním nízkoпрíjmových zamestnancov, nakoľko by sa ich už neoplatilo zamestnávať), teda zjednodušene povedané, ľudia nechápu, že politika v rámci demokratického systému je o ústupkoch a kompromisoch, pretože opačný prípad je už viac typický pre autokratické alebo totalitné režimy, kde neexistuje reálna opozičná sila ako protiváha vládnej moci. No a z toho vyplýva aj **nesúhlas s existenciou samotného demokratického štátu**. Stále existuje mnoho ľudí, ktorí by radšej preferovali nejakú formu osvieteného vládcu v lepšom prípade, v horšom rovno vládu pevnej ruky, čo však, ako dejiny dokazujú má viac tienistých stránok. Ako empirický fakt možno uviesť prieskum inštitútu INEKO, podľa ktorého si až dve tretiny ľudí želá väčšiu angažovanosť slušných ľudí vo veciach verejných a skoro štvrtina respondentov by si

želala nastolenie diktatúry.¹⁶² Osobne pre mňa je veľmi zaujímavý poznatok, že ľudia sú proti existencii demokratického systému, pokiaľ sa nejaké nimi presadzované, v tomto prípade už extrémistické požiadavky nedotýkajú priamo ich alebo ich blízkych, lebo sa nedokážu vcítiť do situácie utláčanej menšiny. Ak by sa však reálne stali obeťami extrémistických riešení, ktoré sami dovtedy presadzovali (obrazne povedané, keď by revolúcia začala požírať svoje vlastné deti), zrazu by sa začali dožadovať výdobytkov demokratického systému, akým je aj ochrana menšín, resp. slabších, teda nepripustenie absolútnej vlády väčšiny.

V oblasti **medzinárodnej politiky** je faktorom hlavne **geopolitická orientácia**, v ktorej prevláda orientovanie sa na USA a západné mocnosti. Prevažná časť najmä pravicových, ale aj časť ľavicových extrémistov požaduje orientáciu na Rusko a Čínu. Najmä v Rusku vidia ochrancu všetkých slovanských národov a zjednotiteľa Slovanov pod svojimi krídlami, a vytvorenia tak „veľkej šťastnej slovanskej rodiny“ pred „dekadentným zlým Západom“. Nejako im ale nedochádza, že tento typ medzinárodnej politiky už Rusko hrá niekoľko storočí, presnejšie to začalo v období, kedy Osmanská ríša ovládala Balkán, a teda aj juhoslovenské národy a Rusi tento slovanský argument používali ako zámienku pre vojny s Osmanskou ríšou a napĺňania svojich imperialistických ambícií, blaho slovanských národov pre nich bolo treťoradá. Významným faktorom je **Európska únia**. Už samotné odsúhlasenie o vstupe do EÚ prešlo veľmi tesne. Mnoho ľudí vníma vstup do EÚ ako stratu suverenity a nútené podvoľovanie sa právu zo zahraničia. Ich kritika je často posilnená, pokiaľ ide o právne normy, resp. politiku ako takú, ktorá je podľa ich názorov v rozpore so záujmami Slovenska. Ide najmä o ďalší faktor, ktorým je **utečenecká kríza**. Utečenecká kríza je najmä dôsledkom ničivej občianskej vojny v Sýrii, ktorá prinútila veľkú časť ľudí utiecť z vojnou zmietanej krajiny. Medzi imigrantmi sú však aj príslušníci iných ázijských, ale aj afrických krajín. Problémov súvisiacich s utečeneckou krízou je niekoľko. Prvým je, že mnohí utečenci sú vnímaní ako tzv. ekonomickí migranti, ktorí emigrujú z dôvodu získania vyššieho životného štandardu. Mnohými Európanmi sú vnímaní ako príživníci, ktorí nebudú pracovať, lebo sú ako pracovná sila z hľadiska vzdelania a kvalifikácie nezamestnateľní, a preto budú iba poberať sociálne dávky, a parazitovať tak na spoločnosti, a aby toho nebolo málo, tak časom so sebou dovezú aj

162 *Slováci nie sú spokojní s demokraciou. Štvrtina vidí riešenie v diktatúre, ukázal prieskum.* (online). [3. 12. 2016]. Dostupné na: <https://hnonline.sk/slovensko/877178-slovaci-nie-su-spokojni-s-demokraciou-stvrtina-vidi-riesenie-v-diktature-ukazal-prieskum>.

svoje mnohopočetné rodiny. Za ďalší problém možno označiť reakciu EÚ, ktorá je prinajmenšom zvláštna. Na jednej strane stráženie hraníc Schengenského priestoru stojí a padá na hraničných štátoch, pričom hraničné štáty s prístupom k moru, konkrétne Taliansko a Grécko svoje povinnosti zanedbali a zanedbávajú. EÚ ako celok však fakticky nijaké skutočne efektívne riešenie na migračnú krízu doposiaľ neprijala. S čím však prišla, boli povinné kvóty na prerozdeľovanie utečencov v rámci všetkých členských štátov EÚ, teda faktické nanútenie utečencov bez ohľadu na azylové politiky členských štátov. Obavy Slovákov sa týkajú najmä ďalšieho faktoru, ktorým je **multikulturalizmus**. V krajinách západnej Európy možno vidieť čoraz väčší podiel neeurópskych menšín, akými sú príslušníci arabských, afrických, ale i ázijských krajín. Obavy spočívajú v miešaní jednotlivých kultúr, resp. ich vzájomným stretom, ktoré môžu prerásť v konflikty. Ľudia si myslia, že jednotlivé typy kultúr sa tak diametrálne odlišujú, že vzájomná koexistencia na jednom mieste nie je možná, navyše prilievaním oleja do ohňa je tiež podporovanie takýchto menšín či už zo strany vnútroštátnej politiky, alebo aj priamo z Európskej únie práve na úkor miestnej kultúry. Obzvlášť problematcky je vnímaný **islam**, ďalší kriminogénny faktor, ktorý som detailnejšie analyzoval v prvej kapitole.

Ekonomika

Za základný problém v oblasti ekonomiky je pre extrémizmus (pravícový aj ľavicový) považované **trhové hospodárstvo**, ktoré je založené na systéme slobodného podnikania a súťaže. Funguje na základe vzájomných vzťahov ponuky a dopytu, ktorých výsledkom je trhová cena. Na základe vzájomnej konkurencie trhových subjektov sa tak podporuje vzájomná hospodárska súťaž, ktorá podporuje znižovanie cien, zvyšovanie kvality produktov a inovatívnosť. Extrémistické ideológie vo svojich programoch proti trhovej ekonomike horlivo broja. Vidia za ňou zdroj akejsi sociálnej nespravodlivosti, vykorisťovania chudobných ľudí, ovládanie štátu nadnárodnými korporáciami. To úzko súvisí s, podľa môjho názoru, najzávažnejším vonkajším faktorom, ktorým je **ekonomická kriminalita**. Ukážkovým príkladom sa stala tzv. Kauza Gorila, kde sa v spise nachádzajú informácie o priamom napojení finančných skupín na verejnú moc a korumpovanie politikov. Ide o kriminogénne faktory spomenuté už v rámci politiky, konkrétne **korupciu** a **klientelizmus**. Súkromný sektor sa tak pomocou korupcie či už v peňažnej podobe, alebo v podobe akéhokoľvek iného plnenia, prípadne príslubu plnenia snaží získať výhodnejšie postavenie či podmienky na trhu. Politici nielen na celoštátnej, ale aj na komunálnej úrovni

sú tak zaviazaní svojím „sponzorom“, avšak korumpovanie sa vzťahuje aj na štátnych úradníkov pri snahe o získanie štátnych zákaziek, dotácií a iných prostriedkov či výhod zo strany štátu. Mnohí tieto javy považujú za zlyhanie trhového hospodárstva, avšak ja to vidím inak, a preto podľa mňa existuje aj ďalší kriminogénny faktor, ktorý má vplyv na ekonomickú kriminalitu, a tým sú **štátne zásahy do ekonomiky**, ktorými možno rozumieť snahu o zásahy do ekonomiky tam, kde podľa názorov časti ekonómov je pôsobenie trhového hospodárstva neefektívne. Nemyslím si, že problém je výlučne v súkromnom sektore; ak niekde vidím chybu, tak práve v štátnych zásahoch, resp. v ich rozsahu. Je to práve moc štátu zasahovať do trhu, a tak ho vo väčšine prípadov deformovať, ktorá láka súkromný sektor ako krv vo vode žraloky. Podnikanie je sústavná činnosť vykonávaná samostatne podnikateľom vo vlastnom mene a na vlastnú zodpovednosť za účelom dosiahnutia zisku. Podnikateľom ide o zisk, či sa nám to páči, alebo nie, ide o prirodzené ľudské konanie a zisk sa patrične snažia maximalizovať. Pre maximalizáciu zisku je veľmi výhodné prispôbenie podmienok fungovania súťaže práve pre potreby daného trhového subjektu. Teda napríklad pri predaji pozemkov je výhodné pre slovenského podnikateľa uprednostnenie predaja pozemkov tuzemským podnikateľom pred zahraničnými. Je to práve moc človeka, ktorý síce zastupuje štát, ale stále ide o človeka, vrátane jeho slabých a temných stránok, ktorého sa súkromný sektor v snahe o maximalizáciu zisku snaží skorumpovať. Práve posilňovanie moci štátu v ekonomike, či už napríklad v podobe centralizácie alebo obmedzovania slobody hospodárskej súťaže má za následok snahu o prispôbenie si podmienok pre súkromný sektor, pretože v prípade úspešného preniknutia do štátu prostredníctvom skorumpovaných politikov a úradníkov môže dôjsť prakticky k likvidácii trhovej súťaže na úkor pár „úspešných“ podnikateľských subjektov, a čím väčšie pôsobenie štátu je, tým bude aj snaha o skorumpovanie politikov a úradníkov väčšia a intenzívnejšia. Svoju úlohu zohrala aj **finančná kríza**, ktorá začala v roku 2007 v USA ako kríza realitného trhu, avšak postupne zasiahla aj ďalšie odvetvia a rozšírila sa do celého sveta. Ľudia ako problém videli najmä to, že banky sa zachraňovali zo štátnych peňazí, a aj to, že štáty za žiadnu cenu nechceli nechať „nezdravé“ banky skrachovať. Vidia to v podstate ako dvojité meter, iné subjekty by bez problémov nechali padnúť, ale banky nie, lebo tie majú peniaze a ovládajú svet. Takou osobitosťou súvisiacou viac s kybernetickou kriminalitou je **slabé ochranné zabezpečenie softwaru a vysoké náklady na zabezpečenie informačných technológií**, je však treba si uvedomiť

dôležitosť komunikácie prostredníctvom informačných technológií, a preto ich zabezpečenie bude ďalším významným faktorom v budúcnosti.¹⁶³

Právo

Právu som venoval prakticky celú predchádzajúcu kapitolu, avšak pridávam ešte jednu poznámku. Nemôžem sa zbaviť dojmu, že vždy keď prebiehala novelizácia Trestného zákona v oblasti trestných činov extrémizmu, diskusia v rámci Národnej rady SR ako keby ani nebola. Posledná novelizácia v oblasti trestných činov extrémizmu sa dokonca ešte ako keby snažila pôsobiť čo najnenápadnejšie, aby si ju nikto nevšimol a nezaoberal sa do detailov jej textovým znením. Usudzujem tak z toho, že daná novela sa volá zákon č. 316/2016 Z. z. o uznávaní a výkone majetkového rozhodnutia vydaného v trestnom konaní Európskej únie a o zmene a doplnení niektorých zákonov. V dôvodovej správe sa uvádza, že ide primárne o transpozíciu rámcového rozhodnutia Rady 2006/783/SVV zo 6. októbra 2006 o uplatňovaní zásady vzájomného uznávania na príkazy na konfiškáciu (Ú. v. L 328, 24.11.2006) v znení Rámcového rozhodnutia Rady 2009/299/SVV z 26. februára 2009 o zmene a doplnení rámcových rozhodnutí 2002/584/SVV, 2005/214/SVV, 2006/783/SVV, 2008/909/SVV a 2008/947/SVV a o posilnení procesných práv osôb, podpore uplatňovania zásady vzájomného uznávania, pokiaľ ide o rozhodnutia vydané v neprítomnosti dotknutej osoby na konaní do právneho poriadku Slovenskej republiky.¹⁶⁴ Znovu je tu ako keby zakódovaný vzorec, že ide o transpozíciu práva EÚ, a tak zákonodarca obsah náležite neprerokoval. Tentokrát je však novinkou to, že závažná novelizácia Trestného zákona v oblasti extrémizmu je zjavne prehliadaná, hlavne aby jej schválenie prešlo bez „zbytočných a zdĺhavých diskusií“. Myslím si, že neprospieva dôveryhodnosti v právo, ak tak závažné zmeny v Trestnom zákone, akými oblasť extrémizmu bezpochyby je, nedostali náležitý priestor na verejnú diskusiu, ale je snaha ich presadiť „potajomky“. Za takú „tradičnú“ príčinu súvisiacu skôr s kybernetickou kriminalitou možno označiť aj **nízke právne vedomie obetí** (napríklad príliš vysoká dôveryhodnosť pri kúpe vecí na internete) a **páchatelov** (napríklad nevedomé používanie ilegálnych operačných programov na domácom

163 DIANIŠKA, G.; STRÉMY, T.; VRÁBLOVÁ, M. a kol. *Kriminológia*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 300.

164 *Dôvodová správa k zákonu č. 316/2016 Z. z., ktorým sa novelizuje Trestný zákon*. (online). [3. 12. 2016]. Dostupné na: http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-202201?prefixFile=m_.

počítači a ich rozpor so zákonom).¹⁶⁵ Taktiež netreba opomínať **vymožitelnosť práva**. Celkovo u občanov prevažuje nízka dôvera v justíciu a vymožitelnosť práva najmä kvôli prieťahom v súdnom konaní, teda dlhotrvajúcim súdnym sporom. Taktiež verejnosť nie vždy dokáže pochopiť rozhodnutie súdu, ktoré danú osobu prepustí z procesných dôvodov, hoci aj by tie dôvody boli správne (napríklad súd po preskúmaní obžaloby vráti vec prokurátorovi, pretože ak by takúto obžalobu so závažnými chybami prijal, obvinený by bol na základ návrhu obhajoby definitívne prepustený), tak chápe takéto konanie súdu ako dôsledok korupcie.

Kultúra

Do oblasti kultúry možno zahrnúť **globalizáciu**, ktorá stiera lokálne tradície a regionálne rozdiely, čím vytvára homogenizovanú svetovú kultúru. Práve priaznivci pravicového extrémizmu patria k najväčším odporcom globalizácie, ktorá so sebou nevyhnutne prináša aj už spomenutý multikulturalizmus. Ďalším významným faktorom je **internet**, ktorému však venujeme osobitný priestor v ďalšej časti. K ďalším faktorom možno zaradiť **negatívne javy v rodine, škole, nevhodný spôsob využívania voľného času, konzumný spôsob života**, sú to všetko faktory, ktoré sú podrobnejšie rozpísané v kriminologickej odbornej literatúre.¹⁶⁶ Všetky tieto faktory bývajú označované priaznivcami najmä pravicového extrémizmu ako **úpadok ľudstva** (prípadne hodnotový úpadok, morálny úpadok, úpadok spoločnosti). Osobitne by som však chcel venovať určitý priestor faktoru, ktorý má podľa mňa dôležitú úlohu hlavne v súčasnosti, a tým je **dôveryhodnosť médií**, nakoľko práve kríza médií je to, čo dalo priestor tzv. alternatívne spravodajstvu, kde sa práve šíria informácie podnecujúce extrémizmus. Kríza dôveryhodnosti médií začala jednak sprístupnením internetu širokej populácii na Zemi, avšak to bol len začiatok. Naplno sa to začalo prejavovať s rozmachom sociálnych sietí. Dovtedy správy, informácie, komentáre a analýzy boli písané žurnalistami s vysokoškolským vzdelaním (ktoré vtedy malo väčšiu váhu ako dnes), ktorí dodržiavali istú novinársku etiku, a ktorých názory a komentáre síce boli „zafarbené“ ich politickými sympatiami, avšak stále sa snažili byť podložené relevantnými argumentmi. V súčasnosti sa však vďaka sociálnym sieťam môže ktokoľvek stať komentátorom, resp. človekom, ktorý má potrebu sa ku každej veci

165 DIANIŠKA, G.; STRÉMY, T.; VRÁBLOVÁ, M. a kol. *Kriminológia*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 300.

166 DIANIŠKA, G.; STRÉMY, T.; VRÁBLOVÁ, M. a kol. *Kriminológia*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 101.

vyjadriť verejnou formou (napríklad cez blog alebo video), a tak sa dokonca stať mienkotvornou osobnosťou, ktorá získa taký vplyv, že sa stane reálnou politickou silou a dostane sa do zákonodarného zhromaždenia. Prípadne môže dokonca založiť vlastný spravodajský portál a vykonávať prakticky to isté, čo tradičné médiá, akurát s tou výnimkou, že takéto alternatívne spravodajstvo ani zďaleka nespĺňa kvalitatívne požiadavky na žurnalistov a na kvalitu a dôveryhodnosť svojich správ. Sociálne siete so sebou priniesli obrovskú informačnú vlnu. Donedávna ľudia čerpali informácie prakticky výhradne z tradičných médií. Teraz však sociálne siete a internet ponúkajú také veľké a rozmanité množstvo informácií, že je reálny problém odfiltrovať rôzne hoaxy a nedôveryhodné správy. Iste človek, ktorý sa danou problematikou aspoň okrajovo zaoberá, má čas a vie, ako takéto správy odfiltrovať, avšak človek, ktorý pracuje od rána do večera, aby uživil rodinu na to jednoducho nemá čas a možno ani energiu, keďže nejde o úplne jednoduchý proces, navyše keď nejaký hoax zdieľajú desiatky jeho priateľov na Facebooku a vidí, ako ho ďalšie tisíce „lajkujú“, tak už len tým pôsobením davového efektu akceptuje pravdivosť a dôveryhodnosť takéhoto hoaxu. Nebezpečenstvo hoaxov a ich tvorcov či šíriteľov tkvie najmä v tom, že nielen že spochybňujú relevantnosť informácií, ktoré tradičné printové médiá ponúkajú, ale spochybňujú aj samotné médiá a snažia sa ich vykresliť ako „presstitútky“, ktoré sa zapredali establishmentu a rôznym záujmovým skupinám, nadnárodným korporáciám alebo dokonca tajomným konšpiračným spoločenstvám snažiacim sa ovládnuť svet (ilumináti, slobodomurári a pod.). Nemožno však tvrdiť, že by médiá boli úplne bez viny. Niekedy sa obsah ich správ nedá nazvať inak ako „čierna kronika“, kde prezentujú iba samé ľudské tragédie a nešťastie. Ako problém tiež vnímam akúsi bulvarizáciu seriózných správ. Napríklad pokles preferencií strany alebo jednotlivca, ktorému dané médium nie je ideologicky naklonené, je vykresľovaný ako totálny prepad preferencií, z ktorého sa už nemusí spamätať (napríklad prezidentské voľby v USA). Problémom veľkej časti spravodajských alternatívnych webov je okrem nekompetentných novinárov a šírenia hoaxov aj štylistika ich správ po formálnej stránke. Neexistuje rozdiel medzi komentárom, analýzou alebo správou z nejakej tlačovej agentúry, všetko sa to spája v akomsi zvláštnom hybride, samozrejme, ak aj je uvedený odkaz na zdroje, z ktorých bolo čerpané, často sa preukáže, že ide o vykonštruovanú alebo dezinterpretovanú správu. Mnohé takéto spravodajské portály sa tiež stali hlásateľmi propagandy cudzieho štátu, ktorá úzko súvisí s už spomenutým znakom geopolitickej orientácie.

5.1.2 Individuálne kriminogénne faktory

Základná sociálno-psychologická náborová technika, ktorá sa veľmi často používa, sa označuje ako „noha vo dverách“ a spočíva vo vychádzaní z predpokladu, že osoba pravdepodobnejšie pristúpi na náročnejšiu požiadavku, pokiaľ už skôr súhlasila s menej náročnou požiadavkou. V praxi sa technika „nohy vo dverách“ uplatňuje ľahšie vďaka normalizácii budúcich členov a internetových stránok, ktoré nepôsobia príliš extrémne. Keď sa jediniec stane súčasťou krajne pravicovej komunity a postúpi do jej viac extrémnych častí, je pravdepodobné, že si časom osvojí extrémnejšie postoje.¹⁶⁷ V prostredí internetu táto technika predstavuje napríklad taký postup, aký som uviedol v podkapitole 2.8, teda začína to obvyčajným lajkovaním a končí to zúčastnením sa na udalosti vytvorenej na Facebooku.

Jedným zo základných faktorov, ktorý siaha oveľa ďalej, ako len v rámci extrémizmu na internete je **ilúzia nadradenosti**. Podľa niektorých výskumov sa až 93 % ľudí považuje za nadpriemerných, hoci z logiky veci vyplýva, že to štatisticky nie je možné.¹⁶⁸ Napríklad väčšina ľudí si myslí, že sú inteligentnejší a krajší ako ostatní,¹⁶⁹ na stupnici od 1 po 10, kde 10 je najvyššia hodnota, sa zaradia pod číslo 7.¹⁷⁰ 88 % ľudí si myslí, že majú nadpriemerné vodičské zručnosti,¹⁷¹ dokonca aj väčšina seniorov sa zaraďuje k nadpriemerným šoférom.¹⁷² Aby sme si však nemysleli, že sa to týka iba menej inteligentných ľudí, tak dokonca 94 % učiteľov si myslí, že sú oproti svojim kolegom nadpriemerní.¹⁷³

S týmto fenoménom sa môžeme stretnúť skoro každodenne, napríklad v internetových diskusiách, kde si človek kludne môže myslieť, že Zem je rovná doska, a nie je šanca ho presvedčiť, dokonca vás ešte bude mať za hlupáka alebo pri rôznych debatách v rámci svojho okolia zistíme, koľko

167 AVUKATU, J.; LUPAČ, P. *Analýza online síť české krajní pravice*. (online). [5. 5. 2015].

Dostupné na: <http://www.rexter.cz/analyza-online-site-ceske-krajni-pravice/2014/05/08>.

168 BOYD, S. *93% of us think we are above average*. (online). [12. 1. 2016]. Dostupné na: <https://gigaom.com/2014/08/19/93-of-us-think-we-are-above-average>.

169 WHITTLESTONE, J. *Do you think you're better than average?* (online). [12. 2. 2016]. Dostupné na: <https://80000hours.org/2012/11/do-you-think-you-re-better-than-average>.

170 GHOSE, T. *Why We're All Above Average*. (online). [12. 1. 2016]. Dostupné na: <http://www.livescience.com/26914-why-we-are-all-above-average.html>.

171 SVENSON, O. *Are we all risky and more skillful than our fellow drivers?* (online). [12. 12. 2016]. Dostupné na: <http://heatherlench.com/wp-content/uploads/2008/07/svenson.pdf>.

172 MAROTTI, R. A.; RICHARDSON, E. D. *Confidence in, and self-rating of, driving ability among older drivers*. (online). [12. 1. 2016]. Dostupné na: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0001457597001000>.

173 CROSS, P. *Not can, but will college teaching be improved?* (online). [12. 1. 2016]. Dostupné na: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/he.36919771703/abstract>.

svetaznalých expertov na politiku poznáme, jedného erudovanejšieho ako druhého, prípadne dostávame zaručene overené, vedecky doložené informácie o tom, že očkovanie spôsobuje čierne kiahne, dôkazy o existencii mimozemšťanov a pod. Všetko toto má jedného spoločného menovateľa, a tým je nevedomosť, resp. neuvedomenie si vlastného omylu. Podľa môjho názoru s tým má každý problém, ale nie vo všetkých oblastiach, v niektorých, napríklad v ktorých pracovne pôsobíme, tam to naše skúsenosti a poznanie dokáže minimálne čiastočne obmedziť, avšak pokiaľ pôjde o oblasť napríklad politiky, tak tam dokážeme bohorovne hájiť nejaké tvrdenie bez toho, aby sme o tom mali dostatok relevantných informácií. Internetové diskusie sú učebnicovým príkladom.

Tento jav bol prvýkrát opísaný a empiricky overený psychológmi Davi-
dom Dunningom a Justinom Krugerom a nazýva sa, podľa jeho autorov, **Dunning-Krugerov efekt**. Títo psychológovia skúmali na študentoch Cor-
nellovej univerzity úroveň zmyslu pre humor, anglickej gramatiky a logic-
kého uvažovania. Následne skúmali ich metakogníciu a spýtali sa ich, ako
si myslia, že dopadli v teste. Pýtali sa na ich predstavu o svojich vlastných
znalostiach a na úspešnosť, s akou test spravili oproti ostatným. Výsledky
ukázali určitú podobnosť u tejto, ale aj ďalších štúdií. Účastníci experimentu
boli následne rozdelení do štyroch kvartilov. Je zjavné, že tí, ktorí dopadli
v teste najhoršie, sa najviac preceňovali. Napriek tomu, že ich úspešnosť bola
iba 12 %, sami sa hodnotili omnoho vyššie, okolo 62 %. Naopak tí najlepší sa
mierne podcenili. To však nebolo všetko. Keď boli účastníci konfrontovaní
s realitou (najnižší a najvyšší kvartil mali opravovať výsledky ostatných),
a dostali tak možnosť upraviť svoje hodnotenie, najkompetentnejší si svoje
hodnotenie zvýšili, a priblížili sa tak k realite a najmenej kompetentní ľudia
svoju metakogníciu nezmenili vôbec. Vyzerá to tak, že spätná väzba pomáha
viac kompetentnejším ako nekompetentnejším. To sa potvrdilo aj v ďalších
výskumoch, v ktorých nielenže nekompetentní nedokázali prijať negatívnu
spätnú väzbu, ale navyše začali bagatelizovať skúmanú problematiku a spo-
chybňovať dôveryhodnosť a správny postup testu. Ako uviedol aj samotný
Dunning: „Keď ste nekompetentní, nevíete o tom.“¹⁷⁴

174 DUNNING, D.; KRUGER, J. *Unskilled and Unaware of It: How Difficulties in Recognizing One's Own Incompetence Lead to Inflated Self-Assessments*. (online). [12. 1. 2016]. Dostupné na: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.64.2655&rep=rep1&type=pdf>. Pozri tiež MORRIS, E. *The Anosognosic's Dilemma: Something's Wrong but You'll Never Know What It Is. (Part 1)*. (online). [12. 2. 2016]. Dostupné na: http://opinionator.blogs.nytimes.com/2010/06/20/the-anosognosics-dilemma-1/?_r=0 a AMES, D. R.; DUNNING, D.; SHELDON, O. *Emotionally Unskilled, and Uninterested in Learning More: Reactions to Feedback About Deficits in Emotional Intelligence*. (online). [12. 1.

Predpokladom pre Dunning-Krugerov efekt je aspoň minimálna znalosť určitej problematiky. Málokto sa bude preceňovať v schopnosti opraviť jadrový reaktor alebo akrobatických kúskov. Ide skôr o všedné činnosti ako písanie, gramatika, logika, šoférovanie vozidla a pod. Najmenej kompetentní ľudia svoje schopnosti preceňujú práve vďaka svojej neznalosti. Keďže nie sú s určitou problematikou dostatočne oboznámení, nevedomujú si svoje vlastné limity. Ich chybou je teda ich pohľad na svoju vlastnú osobu a jej schopnosti. Existujú však tiež domnienky, že preceňovanie seba samého nie je spôsobené chybou v metakognícii, ale iracionálnym optimizmom v sebe. Naopak, kompetentní ľudia odhadujú svoje schopnosti dobre, lebo sú si vedomí svojich limitov. Ich chybou je ale odhadovanie výsledkov ostatných, ktorých preceňujú, pretože keď je úloha príliš jednoduchá pre nich, bude jednoduchá aj pre ostatných (tzv. falošný konsenzus efekt). Nekompetentní ľudia navyše trpia dvojitým prekliatím, čo je vcelku kontroverzná myšlienka, ktorá tvrdí, že schopnosti nutné k úspešnosti testu korelujú so schopnosťami kvalitného sebauvedomenia, vďaka ktorému sme schopní odhadnúť, ako na tom vlastne sme. Z toho potom vyplýva fakt, že nekompetentní ľudia nedokážu zmeniť svoj postoj ani po konfrontácii s realitou, čo spôsobuje pravdepodobne náročnosť prijatia negatívnej spätnej väzby.¹⁷⁵

Za ďalší významný kriminogénny faktor v psychologickkej oblasti možno označiť **kognitívne skreslenie (confirmation bias)**. Ide o vyhľadávanie a interpretáciu informácií takým spôsobom, ktorý favorizuje súčasné presvedčenie, očakávanie či hypotézy.¹⁷⁶ Typickým príkladom sa stal experiment psychológov Lorda, Rossa a Leppera z roku 1979. Na základe predbežného testu bolo vybratých zo 151 osôb 24 zástancov a 24 odporcov trestu smrti, ktorí sa zúčastnili hlavnej časti experimentu. Počas nej dostal každý z účastníkov postupne dve odborné štúdie zaoberajúce sa trestom smrti

2016]. Dostupné na: http://www.columbia.edu/~da358/publications/Emotionally_unskilled.pdf.

175 DUNNING, D.; KRUGER, J. *Unskilled and Unaware of It: How Difficulties in Recognizing One's Own Incompetence Lead to Inflated Self-Assessments*. (online). [12. 1. 2016]. Dostupné na: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.64.2655&rep=rep1&type=pdf>. Pozri tiež GREENE, D.; HOUSE, P.; ROSS, L. *The „False Consensus Effect“: An Egocentric Bias in Social Perception and Attribution Processes*. (online). [12. 1. 2016]. Dostupné na: http://web.mit.edu/curhan/www/docs/Articles/biases/13_J_Experimental_Social_Psychology_279_%28Ross%29.pdf a BANNER, M.; DUNNING, D.; JOHNSON K.; KRUGER, J. *Why the unskilled are unaware: Further explorations of (absent) self-insight among incompetent*. (online). [12. 1. 2016]. Dostupné na: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S074959780700060X>.

176 NICKERSON, R. S. *Confirmation Bias: A Ubiquitous Phenomenon in Many Guises*. (online). [12. 1. 2016]. Dostupné na: <http://landman-psychology.com/ConfirmationBias.pdf>.

a úlohou účastníkov bolo každú štúdiu dôkladne preštudovať a posúdiť, či bola vykonaná dobre a ako veľmi sú presvedčivé jej závery. Obe štúdie boli fiktívne, jedna poukazovala na pokles počtu vrážd po zavedení trestu smrti a zdôrazňovala jeho efektívitu a odstrašujúci účinok, podľa druhej trest smrti mal skôr negatívny efekt, viedol k zvýšenému počtu vrážd a mal byť zrušený. Metodologicky boli obe štúdie založené na porovnaní amerických štátov pred a po zavedení trestu smrti a na porovnaní susedných štátov, kde jeden mal trest smrti povolený a druhý nie, zároveň oba texty spĺňali bežné štandardy vedeckej práce. Experiment dôsledne uplatňoval vyvažovanie pre kontrolu možných intervenujúcich premenných, polovica zástancov aj polovica odporcov dostala najprv súhlasnú štúdiu, a potom nesúhlasnú štúdiu, druhá polovica presne naopak. Taktiež výskumná metodológia bola v texte zamenená. Výsledok experimentu bol taký, že zástancovia trestu smrti hodnotili významne častejšie ako odborne správnejšiu aj ako presvedčivejšiu štúdiu podporujúcu trest smrti, zatiaľ čo odporcovia hodnotili ako správnejšiu a presvedčivejšiu štúdiu zamietajúcu trest smrti. Okrem toho sa obe skupiny ešte viac polarizovali vo svojich postojoch, zástancovia trestu smrti boli po prečítaní oboch štúdií ešte horlivejšími zástancami, to isté platilo aj pre odporcov. Inými slovami, účastníci pozitívnejšie vnímali štúdiu korešpondujúcu s ich vlastným názorom a po prečítaní vyvážených informácií sa ešte viac polarizovali vo svojom pôvodnom názore.¹⁷⁷ Kognitívne skreslenie tak skutočne možno považovať za zásadný fenomén, ktorá má pre náš každodenný život niekoľko dôsledkov. Prvým je, že objektívne a vyvážené informácie nemusia viesť k názorovej zhode v diskusiách o celospoločenských témach, konfirmačné skreslenie môže byť príčinou nekonečných diskusií zarytých protivníkov. Ďalším dôsledkom je, že naše postoje k mnohým témam môžu byť dôsledkom malej počiatkovej odchýlky a postupnej polarizácie v dôsledku kognitívneho skreslenia. Posledným dôsledkom je, že nikto nie je imúnny voči kognitívnemu skresleniu, ani politici či iné authority, niektoré ich rozhodnutia môžu mať zásadné dopady na náš každodenný život.¹⁷⁸

Za ďalší kriminogénny faktor možno označiť samotný **kyberpriestor**. Za kyberpriestor možno označiť virtuálny svet vytváraný modernými

177 LEPPER, R.; LORD, CH.; G.; ROSS, L. *Biased Assimilation and Attitude Polarization: The Effects of Prior Theories on Subsequently Considered Evidence*. (online). [12. 1. 2016]. Dostupné na: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.372.1743&rep=rep1&type=pdf>.

178 NICKERSON, R. S. *Confirmation Bias: A Ubiquitous Phenomenon in Many Guises*. (online). [12. 1. 2016]. Dostupné na: <http://landman-psychology.com/ConfirmationBias.pdf>.

technológiami paralelne k skutočnému svetu. Podľa amerického psychológa Sulera sa virtuálny svet v mnohom odlišuje od skutočného sveta. Digitalizácia vzťahov, a vlastne aj ľudí, zmenila hranice vo vzájomnom vnímaní interakcií. Správanie ľudí v kyberpriestore býva často odlišné od ich skutočného správania. V kyberpriestore sa mení nielen vnímanie druhých ľudí, ale aj vnímanie seba samého. Správanie ľudí v kyberpriestore je komplex interakcií medzi nižšie uvedenými znakmi a charakteristikou užívateľa.

1. **Obmedzené vnímanie** – v kyberpriestore je stále najčastejším prostriedkom komunikácie písaný text, pri ktorom užívateľ nevidí výraz tváre, reč tela, hlasovú intonáciu, čo obmedzuje schopnosť empatie užívateľa. Ani súčasné technologické výdobytky ako web kamery a pod. komunikáciu tvárou v tvár nedokážu nahradiť, pretože absentuje možnosť vnímať napríklad hmatové či čuchové interakcie.
2. **Písaný text** – aj cez nedostatok senzorických podnetov, ktoré sa vyskytujú pri komunikácii písaným textom, by sa táto forma komunikácie nemala podceňovať, nakoľko predstavuje silnú formu vlastného prejavu užívateľa. Písaním a čítaním v kyberpriestore môže človek prezentovať svoju identitu, vnímať identitu druhého, a nadviazať tak vzťah. To, ako sa užívateľ prezentuje, môže odpovedať skutočnosti, ale aj nemusí. Tento fakt je veľmi ťažko overiteľný bez použitia web kamery alebo skutočného stretnutia, a z toho dôvodu môže jeden človek v kyberpriestore vystupovať pod rôznymi identitami, ktoré môže ľubovoľne meniť.
3. **Flexibilita identity** – pri textovej komunikácii má užívateľ možnosť prezentovať svoju vlastnú identitu, prípadne iba jej časť, alebo zostať úplne anonymný. Anonymitu v kyberpriestore využívajú ľudia rôzne. Niektorí ju využívajú k ventilácii nepríjemných pocitov, nezákonných či neprímeraných potrieb a k zneužívaniu druhých. Anonymita však môže slúžiť ako prostriedok pre úprimné a otvorené vyjadrenie názoru či problému užívateľa, na ktoré by si v reálnom svete netrúfol. Fyzická atraktivita tu taktiež nehrá úlohu, čo niektorým užívateľom dodáva potrebné sebavedomie k nadviazaniu kontaktu s niekým iným.
4. **Zmenené vnímanie** – sedenie pri počítači a pozeranie do monitoru môže viesť až k zmenenému stavu vedomia. V kyberpriestore môžu ľudia prechádzať stenami, tvoriť predmety z ničoho, zažívať rôzne druhy imaginárnych právomocí, teda majú surrealistické zážitky. Môžu dokonca zažívať spojenie mysli s človekom, s ktorým aktívne komunikujú. Tieto stavy sú pre niektorých ľudí veľmi atraktívne, čo môže viesť k jednému z vysvetlení závislosti na internete a kyberpriestore.

5. **Statusová rovnosť** – vo väčšine prípadov majú ľudia na internete rovnakú príležitosť sa vyjadriť, a to bez ohľadu na rasu, náboženstvo, bohatstvo, pohlavie atď. Všetci začínajú s rovnakými podmienkami, označuje sa to ako internetová demokracia. To, čo určuje vplyv jednotlivcov v kyberpriestore je ich schopnosť komunikovať, vytrvalosť, kvalita myšlienok, schopnosť zachádzať s novými technológiami, a taktiež technické vybavenie, ktoré majú k dispozícii.
6. **Transcendentálny priestor** – zemepisná vzdialenosť už viac neudáva hranice v komunikácii. Bezvýznamnosť geografie je na nezaplatenie pre ľudí s jedinečnými záujmami a potrebami. V ich reálnom okolí často nie je ľahké nájsť niekoho, kto zdieľa ich unikátne záľuby alebo odlišnosti. Pre podporné skupiny, ktoré pomáhajú ľuďom riešiť ich problémy, je tento aspekt kyberpriestoru veľmi dôležitý. Na druhej strane je táto vlastnosť kyberpriestoru považovaná za negatívum v súvislosti s ľuďmi s asociálnymi motiváciami.
7. **Časová flexibilita** – synchronná komunikácia je komunikácia v reálnom čase, ktorá zahrňuje všetkých ľudí, ktorí vzájomne komunikujú v rovnakom čase, napríklad chat. Na druhej strane e-mail a diskusné skupiny patria do asynchrónnej komunikácie, ktorá nevyžaduje, aby ľudia na seba vzájomne pôsobili v reálnom čase. Kyberpriestor tak vytvára unikátny časový priestor, v ktorom je možné interakcie rôzne „naťahovať“, čo užívateľom zaisťuje pohodlnú zónu pre premyslenie odpovedi. V kyberpriestore však dochádza taktiež k „skracovaniu“ času. Pretože je omnoho jednoduchšie písať a prepisovať softwarové infraštruktúry ako kedysi, internetové prostredie sa veľmi rýchlo mení. Z dôvodu ľahkého pohybu v kyberpriestore sa tiež mení členstvo v online skupinách. Naše subjektívne vnímanie času je úzko späté s rýchlosťou zmien vo svete, v ktorom žijeme. V kontexte spomienok a skúseností s ľuďmi v kyberpriestore, ktorý sa neustále mení, môže jedinec vnímať čas ako neustále sa zrýchľujúci.
8. **Sociálna mnohonásobnosť** – človek v kyberpriestore môže relatívne ľahko kontaktovať mnoho iných ľudí a komunikovať s viacerými užívateľmi naraz. Otázkou je, prečo si na internete vyberáme len niektorých ľudí a iných nie. Pri takomto výbere fungujú rovnako vedomé aj nevedomé motívy, čo užívateľa často vedie k určitému typu ľudí, ktorí oslovia jeho skryté emócie a potreby. Takýto princíp funguje rovnako ako vedomá preferencia či voľba partnera alebo priateľov. Tento skrytý nevedomý mechanizmus potom môže viesť k tomu, že kamkoľvek

- v kyberpriestore ideme, fahá nás to k rovnakému typu ľudí. Možno teda tvrdiť, že kamkoľvek v kyberpriestore ideme, stretne sa s nami.
9. **Možnosť záznamu** – väčšinu online aktivít (e-mail, chat) možno nahrať a uložiť do počítačového súboru. Na rozdiel od skutočného sveta môže užívateľ kyberpriestoru mať trvalý záznam o tom, čo, kedy a komu bolo povedané. Možno tvrdiť, že vzťahy medzi ľuďmi v kyberpriestore sú dokumenty, ktoré môžu byť v plnom rozsahu trvalo zaznamenané a uložené. Niekedy môže byť až fascinujúce sledovať, ako sa líšia naše emočné reakcie na rovnaký text, ktorý si človek prečíta v rôznych časových obdobiach. Hoci má možnosť záznamu veľa výhod, je dôležité si uvedomiť, že všetko, čo ľudia hovoria a robia v kyberpriestore, možno zaznamenávať, čo môže u niektorých jedincov viesť k úzkosti, nedôvere a paranoji online.
 10. **Narušenie prenosu** – väčšinou ľudia čakajú, že ich počítač a internet s nimi budú vždy „spolupracovať“. Ak však ale dôjde k akejkoľvek poruche počítača či pripojenia na internet, ktorá bude mať za následok prerušenie komunikácie alebo inej aktivity, ľudia majú sklon k frustrácii a hnevu užívateľov, čo sa tiež označuje aj ako „zážitok čiernej diery“.
 11. **Disinhibícia** – odloženie zábran – efekt disinhibície popisuje stav, pri ktorom u užívateľov online komunikácie dochádza k prekonaniu rozpakov, nesmelosti a plachosti, dokonca aj k obchádzaniu zákazov a zákonov. Prejavuje sa značnou „odviazanosťou“, ktorá často vedie až k extrému. Zjednodušene možno povedať, že na internete ľudia robia to, čo by v skutočnom živote neurobili. Ide napríklad o zdieľanie veľmi osobných, až intímnych vecí, odhaľovanie tajomstiev, emócií, túžob alebo sa prejavujú veľkorysejšie a láskavejšie ako v reálnom živote. Online komunikácia prebieha otvorenejšie, pretože užívatelia sa cítia v bezpečí, neboja sa odhalenia alebo odsúdenia. V takomto prípade ide o pozitívnu disinhibíciu. Ako negatívnu disinhibíciu možno označiť v online komunikácii vulgárny jazyk, drsnú kritiku, hnev, nenávisť či hrozby. Patrí sem napríklad preskúvanie „temných“ miest internetu obsahujúcich násilie, pornografiu, miest a situácií, ktorým sa v reálnom svete užívateľ vyhýba. Na disinhibícii sa podieľa šesť hlavných faktorov: 1. anonymita, 2. neviditeľnosť, 3. asynchronita komunikácie, 4. statusová rovnosť, 5. solipsistické introjekcie (fantázie, že celé dianie prebieha len v mojej hlave, predstavujeme si, ako druhý vyzerá, aký má hlas, vytvárame nereálny svet), 6. interakčné efekty. Podmienky disinhibície sa v značnej miere prekrývajú s psychologickými odlišnosťami kyberpriestoru. Disinhibíciu môže vyvolať u jednotlivých užívateľov jeden, dva alebo viac

faktorov, ale vo väčšine prípadov sú to všetky tieto faktory vo vzájomnej interakcii a vytvárajú komplexnejší efekt.¹⁷⁹

K ďalším závažným kriminogénnym faktorom patria **konšpiračné teórie**. Nejde ani zďaleka o novodobý fenomén, ale zažíva svojím spôsobom renesanciu, práve vďaka internetu a jeho možnostiam. Ide o fenomén, ktorý dovedol ľudstvo k najväčším katastrofám, ako napríklad holokaust. V oblasti práva a kriminológie táto téma nie je vôbec spracovaná.

V prvom rade treba rozlišovať skutočné spolčenia a konšpiračné teórie, ktoré existujú iba v predstavivosti. Trestnoprávna teória definuje spolčenie ako výslovnú alebo konkludentnú dohodu o budúcom spáchaní určitého, aj keď nie celkom detailne stanoveného zločinu.¹⁸⁰ Spolčenia reálne existujú. Sú známe prípady zločineckých skupín páchajúcich rozmanitú trestnú činnosť od korupcie, cez vydieranie, obchodovanie s drogami atď. Aj politické dejiny poznajú veľké spolčenia. K najznámejším možno zaradiť vraždu Julia Caesara, cára Alexandra II., arcivojvodu Františka Ferdinanda, uchvátenie moci Napoleonom III., Mussolinim, Francom, Násirom. Spolčenia sa dajú rozdeliť na dve skupiny, triviálne a celosvetové. Triviálne spolčenia majú čo do ambícií síce svoje limity, ale ich následky môžu byť nebezpečné. Svetové spolčenia chcú na druhú stranu získať globálnu moc a zničiť základné predpoklady ľudského života. Všetky radikálne utopické ideológie (komunizmus, nacizmus, fundamentalistický islam) takýto druh spolčenia obsahujú. Konšpiračné teórie reprezentujú strach z neexistujúcich spolčení. Spolčenie poukazuje na čin, konšpiračné teórie na predstavy. Konšpiračné teórie sa taktiež delia na triviálne a svetové. Obavy z prvej varianty sa týkajú spolčenia s obmedzenými cieľmi, cieľ druhej varianty je neobmedzený. Bezdôvodné presvedčenie, že naši súper v práci sa proti nám spolčili je triviálne teoretizovanie, obavy, že židovskí slobodomurári sa pokúšajú získať globálnu moc, patrí k svetovým konšpiračným teóriám. Triviálne konšpiračné teórie siahajú k ranným formám spoločenského života a možno sa s nimi stretnúť všade. Svetové konšpiračné teórie majú svoje dejiny, objavili sa v charakteristickom období európskych dejín a svoje korene majú v osvietenstve. Teórie o svetovom spolčení obsahujú tri základné prvky: 1. mocnú a zlovoľnú tajnú skupinu, ktorá usiluje o svetovú hegemoniu (akési temné sily), 2. dôverčivé „ovce“ a agentov šíriacich vplyv tejto

179 SULER, J. *The Basic Psychological Features of Cyberspace: Elements of a Cyberpsychology Model*. (online). [17. 10. 2015]. Dostupné na: <http://www-usr.rider.edu/~suler/psyber/basicfeat.html>.

180 MAŠLANYOVÁ, D. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 100.

skupiny po celom svete, pričom svoj cieľ majú už na dosah a 3. chrabrú, k boju pripravenú skupinu, ktorá na odvrátenie hroziacej katastrofy potrebuje naliehavu pomoc.¹⁸¹

Za najznámejšiu konšpiračnú teóriu možno považovať tzv. židovské spriahanie. Celý tento antisemitský myšlienkový prúd bol sformovaný vo veľmi známom konšpiračnom spise „Protokoly sionských mudrcov“ (známe tiež aj ako „Sionské protokoly“). Toto dielo vytvorili okolo roku 1900 agenti ruskej tajnej polície v Paríži na pokyn Pobedonosceva, politického poradcu cára Mikuláša II. Existencia tohto spisu najprv nezaznamenala väčší záujem, avšak po prvej svetovej vojne sa zdvihla vlna záujmu s tým, že tento spis bol a žiaľ mnohými stále je považovaný za pravý.¹⁸² Samotný text opisuje údajné plány Židov na ovládnutie sveta. Ďalšie tajné skupiny, ktoré sa snažia ovládnuť svet sú údajne jezuiti, slobodomurári, ilumináti, USA a nimi podporované finančné a masmediálne „korporácie“. Pripisujú sa im snáď všetky tragédie 20. storočia. V podstate všetky ostatné konšpiračné teórie „menšieho kalibru“ vychádzajú z týchto celosvetových, napríklad konšpiračná teória o utečeneckej kríze, teória súvisiace s vojnou na Ukrajine, všetky postupne dovedú človeka k tým celosvetovým.

Vzhľadom na podozrievavú povahu konšpiračných teórií by sa zdalo, že u jednotlivcov veriacich v konšpiračné teórie sa budú objavovať náznaky paranoje. Paranoja sa síce týka najmä duševných ochorení, no samotná zvýšená úroveň paranoidnej ideácie ešte neznamená výskyt duševného ochorenia u konšpiračných teoretikov. Na druhej strane však presvedčenie v konšpiračné teórie koreluje so zvýšenou schizotypiou. Konšpirační teoretici v porovnaní s osobami bez týchto presvedčení skórujú vyššie na kontinuu od absencie psychotických znakov po psychózu, čo znamená, že sa u nich prejavuje vyššia miera psychotických znakov. Psychóza je interpretovaná ako strata kontaktu s realitou. Ak sa tieto znaky objavujú u konšpiračných teoretikov, je snáď pochopiteľné, že veria nepodloženým teóriám. Pravdepodobne existuje významný vzťah viery v konšpiračné teórie s osobnostnými charakteristikami, ktoré sú maladaptívne. S mierou paranoidity a konšpiračno-teoretickou ideáciou súvisí tiež tendencia ľahko sa nudiť. Tendencia nudieť sa je stabilná osobnostná črta spojená s viacerými negatívnymi osobnostnými znakmi a averznými emóciami – depresiou, beznádejnosťou, narcizmom, nedôverčivosťou a hostilitou. U konšpiračných teoretikov sa tiež zistila vyššia miera ochoty sa správať machiavellisticky a ochoty podieľať sa na konšpiráciách.

181 PIPES, D. *Spiknutí: názory a teórie*. Praha: Themis, 2003, s. 34–35.

182 ČERNÝ, P. *Právní ochrana před extremismem*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 168.

Z výsledkov výskumov vyplýva, že konšpirační teoretici podliehajú obrannému mechanizmu projekcie, projektujú vlastné tendencie na iných ľudí a skupiny. Nie je teda celkom jasné, čo bolo skôr, či viera v konšpiračné teórie, alebo rôzne osobnostné črty. Je možné, že vystavenie človeka konšpiračným teóriám viedlo k istým zmenám osobnosti.¹⁸³

Existujú však aj osobnostné znaky zistené u konšpiračných teoretikov, ktoré možno považovať za ohrozujúce aj pre spoločnosť založenú na demokracii a občianskych právach. Z výskumu, ktorý Jurkovič uvádza vo svojom článku, a ktorý bol uskutočnený na vzorke študentov pedagogických smerov, vyplýva, že konšpirační teoretici netvorí homogénnu skupinu, ale pravdepodobne ich možno rozdeliť do dvoch podkategórií vzhľadom na ich politické a náboženské presvedčenia. Na jednej strane sa podarilo identifikovať klaster, ktorý bol popísaný ako „kontaminovaný fundamentalista“. Kontaminovaní fundamentalisti sa vyznačovali silnou inklináciou k etnickým a náboženským predsudkom, vysokou paranojou a silnou inklináciou k pravicovému autoritárstvu a náboženskému presvedčeniu. Autoritárske znaky znamenajú, že jednotlivci sú viac náchylní sa podriať sociálnym autoritám. Autoritárske osobnostné znaky sú typicky žiaduce v politických systémoch, kde jednotlivci disponujú malou mierou osobných slobôd, teda napríklad komunizmus a fašizmus. Ďalej sa zistilo, že presvedčenie pravdivosti rôznych konšpiračných teórií je spojené aj s presvedčením o pravdivosti rôznych iracionálnych presvedčení (homeopatia, paranormálne javy). Frekvencia výskytu tohto typu konšpiračného teoretika bola 20%. S menšou frekvenciou (10%) sa vyskytuje druhý typ konšpiračných teoretikov, ktorý sa vyznačuje silnými náboženskými predsudkami, ale zároveň aj vierou v rôzne iracionálne presvedčenia (homeopatia a paranormálne javy). Možno teda usudzovať, že konšpiračné teórie pravdepodobne do väčšej miery priťahujú autoritársky založených jednotlivcov. Sklony k náboženským a etnickým predsudkom, autoritárskemu a silne náboženskému založeniu sa však vyskytovali aj u jednotlivcov, ktorí nepodliehali kontaminovaným presvedčeniam, teda konšpiračným teóriám.¹⁸⁴

V rozpore s týmito zisteniami možno nájsť aj výsledky výskumu, ktorý našiel vyššiu prevalenciu viery v konšpiračné teórie na ľavej strane politického spektra. Na výsledkoch výskumu je však alarmujúca aj rozšírenosť predsudkov, autoritárstva atď. u vzorky budúcich učiteľov. Zdá sa,

183 JURKOVIČ, M. Individuálno-psychologické charakteristiky konšpiračného teoretika. *Slovenský národopis*, 63, 2015, č. 3, s. 227.

184 JURKOVIČ, M. Individuálno-psychologické charakteristiky konšpiračného teoretika. *Slovenský národopis*, 63, 2015, č. 3, s. 228.

že pre konšpiračných teoretikov sú definujúce skôr predsudky voči skupinám, ktoré sú pri moci, ako pravicovo-autoritárska alebo iná orientácia. Skupiny disponujúce mocou sú vnímané konšpiračnými teoretikmi ako menej sympatické a viac ohrozujúce ako skupiny ňou nedisponujúce. Pre jednotlivé kultúry však môžu existovať odlišné faktory podmieňujúce vieru v konšpiračné teórie, a aj odlišné vzorce týchto presvedčení.¹⁸⁵ V tejto súvislosti možno spomenúť aj ďalší výskum, ktorý zistil, že vystavenie participantov informáciám podporujúcim konšpiračné teórie viedlo k zníženej miere úmyslov sa politicky angažovať (ak sa konšpiračné teórie týkali vlády) a zníženej miere redukovať svoju uhlíkovú stopu (ak sa konšpiračné teórie týkali globálnej zmeny klímy). Vystavenie konšpiračným teóriám totiž spôsobilo pocit bezmocnosti (politickej aj environmentálnej), pochyby a sklamanie (týkajúce sa klimatológov a klimatológie). Zároveň si jednotlivci neuvedomujú, do akej miery môže vystavenie konšpiračno-teoreticky ladeným informáciám ovplyvňovať ich presvedčenia, hoci sú schopní predikovať mieru dopadu týchto informácií na iných.¹⁸⁶ Ďalšou takou oblasťou je verejné zdravie, keď vystavenie konšpiračným teóriám znižovalo ochotu očkovať svoje fiktívne dieťa a spôsobovalo pocity bezmocnosti, rozčarovania a nedôvery voči autoritám. Negatívny vplyv konšpiračných teórií môže dokonca viesť k úplne zbytočným úmrtiam.¹⁸⁷ Konšpirační teoretici majú aj iné potenciálne škodlivé tendencie. Bola napríklad zistená vysoká miera odmietania vedeckých vysvetlení. To by nebolo ani veľmi prekvapujúce vzhľadom na vysokú mieru podliehania kognitívnemu skresleniu a empiricky nepotvrdeným presvedčeniam (napríklad viera v paranormálne javy) u týchto ľudí. V porovnaní s vedeckými teóriami sa u konšpiračných teoretikov prejavuje tendencia k nekonzistentnosti ich presvedčení týkajúcich sa konšpiračných teórií, a to až do takej miery, že si môžu odporovať.¹⁸⁸

185 GIGNAC, G. E.; LEWANDOWSKY, S.; OBERAUER, K. *The Role of Conspiracist Ideation and Worldviews in Predicting Rejection of Science*. (online). [17. 1. 2016]. Dostupné na: <http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0075637>.

186 DOUGLAS, K. M.; JOLLEY, D. *The social consequence of conspiracism: Exposure to conspiracy theories decreases intentions to engage in politics and to reduce one's carbon footprint*. (online). [17. 1. 2016]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/259585427_The_social_consequences_of_conspiracism_Exposure_to_conspiracy_theories_decreases_intentions_to_engage_in_politics_and_to_reduce_one's_carbon_footprint.

187 DOUGLAS, K. M.; JOLLEY, D. *The Effects of Anti-Vaccine Conspiracy Theories on Vaccination Intentions*. (online). [17. 1. 2016]. Dostupné na: <http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0089177>.

188 DOUGLAS, K. M.; SUTTON, R. M. *The hidden impact of conspiracy theories*. (online). [17. 1. 2016]. Dostupné na: <https://pdfs.semanticscholar.org/2d6f/1b817018dc9c01be6b863072808c29d67180.pdf>.

Vysvetliť sa to dá asi tak, že podkladom pre vieru v konšpiračné teórie nie je ich vzájomná faktická konzistentnosť, ale určité generalizované presvedčenie. Rozdiely a protirečenia medzi jednotlivými konšpiračnými teóriami sú tak zatienené všeobecným rámcom vysvetľujúcim svet. Toto generalizované presvedčenie môže mať pre jednotlivcov určitý psychologický funkčný význam, ktorý je v súlade s ich osobnosťami charakteristikami, ako je spomenuté vyššie.¹⁸⁹

Ďalší významný faktor, ktorý pôsobí nielen v reálnom svete, ale aj v virtuálnej realite je **dehumanizácia**. Tá nastáva vždy, keď niektoré ľudské bytosti považujú iné ľudské bytosti za vylúčené z morálneho systému ľudskej existencie. Objekty tohto psychologického procesu strácajú v očiach toho, kto ich dehumanizuje svoj ľudský status. Ide o ústredný proces predsudkov, rasizmu a diskriminácie, stigmatizuje ostatných tým, že im prisudzuje „vadnú“ identitu. Práve aj dehumanizácia je jedným z faktorov, ktoré majú za následok, že morálne bezúhonní a dokonca obvykle idealistickí ľudia môžu konať s deštruktívnou krutosťou.¹⁹⁰ Označenia ako napríklad potkan, špina, sviňa, opica, môžeme dnes v rámci nielen internetových diskusií, ale aj statusov na sociálnych sieťach či dokonca blogov a článkov nájsť mnoho. Keď do toho prirátame vyššie spomenuté odlišné znaky správania sa v kyberpriestore, ale aj ďalšie faktory, možno už pomaly získavať obraz o tom, prečo sú ľudia schopní na internete napísať niečo, čo by v reálnom živote možno nikdy nevyslovili.

Dovolím si tvrdiť, že na skúmanie tejto problematiky je dôležité sa zaoberať základnou otázkou, a tou je **existencia zla**, teda v našom prípade skutočnosť, že bežný človek, ktorý žije normálnym, obvyklým a nekonfliktným spôsobom života a cez to všetko na internete potom dokáže písať niekedy až odporné príspevky, v horšom prípade ich niekedy čiastočne aj zrealizovať. Odpoveď som hľadal u psychológa Philipa Zimbarda, autora známeho Standfordského experimentu a knihy „Luciferov efekt“.

Zimbardo definuje zlo ako úmyselné správanie, ktorého cieľom je ublížiť, zneužiť, ponížiť, zbaviť ľudskosti či zničiť ostatných nevinných ľudí alebo pomocou úradnej moci či systémových prostriedkov nabádať ostatných k týmto činom či im ich umožniť. Zjednodušene povedané, zlo znamená vedieť o iných možnostiach správania, ale cez to všetko sa správať zle.

189 DOUGLAS, K. M.; SUTTON, R. M.; WOOD, M. J. *Dead and Alive: Beliefs in Contradictory Conspiracy Theories*. (online). [17. 1. 2016]. Dostupné na: <http://images.derstandard.at/2012/02/22/dead%20and%20alive.pdf>.

190 ZIMBARDO, P. *The Lucifer Effect. Understanding How Good People Turn Evil*. New York: The Random House Publishing Group, 2007, s. 307.

V podstate existujú dva koncepty. Prvý hovorí, že existuje neprekonateľná priepasť medzi dobrými a zlými ľuďmi, pričom táto koncepcia je upokojujúca z dvoch dôvodov. Za prvé, tento pohľad vychádza z binárnej logiky, ktorá zlo zjednodušuje. Väčšina z nás vníma zlo ako rys, s ktorým sa niektorí ľudia narodia a iným je celkom cudzí. Škodlivé semeno nakoniec prinesie otrávené ovocie a osud tých zlých sa naplní. Definujeme zlo tak, že ukážeme prstom na tyranov našej doby, ako napríklad Hitler, Stalin, Pol Pot, Hussajn a ďalší politickí vodcovia zodpovední za masové vraždy. Za ďalšie zlo, aj keď menej odpudivé považujeme obchodníkov s drogami, sexuálnych delikventov, obchodníkov s bielym mäsom, podvodníkov okrádajúcich seniorov, a tých, ktorí sa podieľajú na šikanovaní detí. Zástancovia tohto prísneho delenia na dobro a zlo však zbavili dobrých ľudí všetkej zodpovednosti. Nemožno im prisudzovať žiadnu úlohu pri vytváraní, udržiavaní, posilňovaní či schvaľovaní podmienok, ktoré prispievajú k delikventnému správaniu, kriminalite, vandalizmu, teroru, znásilňovaniu, mučeniu alebo násiliu, jednoducho takto to vo svete vyzerá a nedá sa to zmeniť, a už vôbec to nemôže zmeniť jednotlivec sám. Druhý koncept sa na zlo pozerá inkrementálne, ako na niečo, čoho sme schopní za určitých podmienok všetci. Ľudia majú vo väčšej či menšej miere zastúpené rôzne stránky osobnosti. Našu podstatu môžeme zmeniť a to buď dobrým alebo zlým smerom. Tento prístup naznačuje, že skúsenosťami, riadeným úsilím alebo vonkajším zásahom v podobe zvláštnej udalosti, je možné získať určité vlastnosti. Stručne povedané, dokážeme sa naučiť byť dobrí alebo zlí bez ohľadu na naše genetické vybavenie, typ osobnosti alebo rodinnú anamnézu.¹⁹¹

Paralelne s kontrastom medzi esenciálnou a inkrementálnou koncepciou dobra a zla existuje ďalšia dvojica pohľadov týkajúcich sa nášho správania. Jeho príčinu možno vysvetliť buď na dispozičnom, alebo situačnom základe. Pri nejakej neočakávanej reakcii človeka alebo nejakej anomálii, ktorú nemožno vysvetliť, tradičný prístup velí nájsť určité vrodené vlastnosti jedinca, ktoré ho k danej reakcii predurčujú, napríklad genetické vybavenie, rysy osobnosti, charakter, slobodnú vôľu a ďalšie sklony či dispozície. Keď však máme vysvetliť niečie násilné správanie, začneme hľadať sadistické rysy jeho osobnosti. V prípadoch hrdinského činu (tým by napríklad v rámci internetovej diskusie mohla byť odvaha napísať príspevok, ktorý je v rozpore s väčšinovým názorom v rámci tej konkrétnej diskusie) sa

191 ZIMBARDO, P. *The Lucifer Effect. Understanding How Good People Turn Evil*. New York: The Random House Publishing Group, 2007, s. 5–6.

pokúšame postaviť vysvetlenie na génoch predisponujúcich k altruizmu. Tradičný pohľad (ľudí, ktorí pochádzajú z krajín zdôrazňujúcich individualizmus) vidí príčiny patologického i hrdinského správania v človeku. Moderná psychiatria zdôrazňuje dispozíciu jedinca. Rovnaký pohľad sa uplatňuje aj v klinickej psychológii či psychológii osobnosti. Väčšina súčasných inštitúcií je založená na podobnom stanovisku, či už v oblasti práva, medicíny alebo náboženstva. Zdrojom previnenia, ochorenia či hriechu je podľa nich vinník, pacient, hriešnik. Pre pochopenie sa vždy kladú otázky začínajúce na „Kto“ (Kto to zapríčinil? Kto je vinný? a pod.). Sociálni psychológovia (ku ktorým sa zaraďuje aj sám Zimbardo) sa snažia pri hľadaní príčin neobvyklého správania skôr vyhnúť rýchlym úsudkom ohľadom dispozícií človeka. Ich otázky začínajú obvykle slovom „Ako“ (Aké okolnosti mohli podporiť určité spôsoby konania? O Akú situáciu z hľadiska aktérov išlo? a pod.). Sociálni psychológovia sa vlastne pýtajú: Do akej miery možno konanie jednotlivca pričítať faktorom v jeho okolí, situačným premenným a podmienkam jedinečným pre dané prostredie? V rámci našej individualistickej kultúry existuje len málo jednotlivcov, ktorí nie sú infikovaní tendenciou zvalovať všetku vinu na povahu človeka, hľadať vždy v prvom rade v oblasti motívov, rysov, génov a osobných patológií. Keď sa snažíme porozumieť správaniu ostatných ľudí, má väčšina z nás tendenciu preceňovať význam dispozícií človeka a podceňovať vplyv situácie na jeho správanie.¹⁹²

Moc vytvoriť obraz nepriateľa by sa dala svojim spôsobom považovať za samostatný kriminogénny faktor, avšak znovu je tu prepojenie so samotnou existenciou zla. Ide o psychologickú konštrukciu ukotvenú pomocou propagandy hlboko v myšliach, ktorá dokáže premeniť tých druhých na nepriateľov. Predstava je tou najsilnejšou motiváciou každého užívateľa. Je tým, čo dokáže napísať príspevky a vyjadriť podporu k ideológiám, a premeniť tak klávesnicu v zbraň zloženú zo strachu a nenávisť. Obraz obávaného nepriateľa, ktorý ohrozuje naše osobné blaho dokáže dodať „odvalu“ napísať príspevky o vraždách aj čerstvým mamičkám s novorodencami, ktorými sa hrdia na Facebooku. Všetko sa to odohráva na úrovni slov a obrazov. Môžeme pozmeniť staré príslovie: nielen kamene a palice, ale aj slová dokážu zabíjať. Celý prenos začína vytvorením stereotypnej predstavy o druhých, ich dehumanizovaným vnímaním. Na druhých sa začneme pozeráť ako na bezcenných alebo všemocných či diabolských, ako

192 ZIMBARDO, P. *The Lucifer Effect. Understanding How Good People Turn Evil*. New York: The Random House Publishing Group, 2007, s. 7–8.

na abstraktnú príšeru či zásadnú hrozbu pre nám drahé hodnoty a názory. Keď sa podarí vyvolať verejný strach a hrozba nepriateľov sa zdá neodvratná (napríklad islamizácia Európy), súdni ľudia sa začínú správať iracionálne, jedinci s nezávislými názormi sa prispôbia mase, z mierumilovných členov spoločnosti sa stanú bojovníci. Dramatické obrazy protivníka na obrázkoch, ktoré sa šíria sociálnymi sieťami, sa vrývajú do zákutia limbického systému, ktorý je primitívnou súčasťou mozgu. Tieto vnemy sú spojené silnými emóciami strachu a nenávisti.¹⁹³

Záverčný kriminogénny faktor nás dostáva do absolútnej podstaty ľudského uvažovania a je ním **ľudská iracionalita**. Tému ľudského myslenia sa venoval americký psychológ Daniel Kahneman, držiteľ Nobelovej ceny za ekonómiu, ktorý svoju celoživotnú prácu zosummarizoval v knihe „Myslenie, rýchle a pomalé“. Teória zastávajúca dualitu ľudskej kognície tvrdí, že ľudské myslenie možno rozdeliť do dvoch samostatných systémov, konkrétne Systém 1 a Systém 2, kde Systém 1 je mechanizmus, ktorý produkuje rýchle myslenie a Systém 2 je mechanizmus, ktorý naopak produkuje pomalé myslenie. Systém 1 je automatický, rýchly, emocionálny, asociatívny, nevedomovaný a takmer nás nezaťažuje, pretože nepotrebuje k svojmu fungovaniu sebakontrolu. Systém 1 sa nedá vypnúť, je intuitívny a jeho hlavnou zložkou je asociatívna pamäť, vďaka ktorej tejto systém neustále kontroluje všetko, čo sa okolo neho deje, a následne atribuuje a vytvára logické interpretácie týchto javov. Konanie Systému 1 je preto často heuristické a môže viesť k rôznym konfirmačným skresleniam. Systém 2 je pomalý, analytický, prideluje pozornosť vedomým duševným činnostiam vyžadujúcim zložité výpočty, je typický iba pre ľudí, je tiež lenivý a jeho zapojenie vyžaduje sebakontrolu, ktorá je obmedzená a môže sa unaviť alebo vyčerpať. Systém 2 tiež často racionalizuje a vysvetľuje často iracionálne rozhodnutia, ktoré vykonal Systém 1. Keby niekto natočil film o týchto systémoch, Systém 2 by bola vedľajšia postava, ktorá by však bola presvedčená, že je hlavnou postavou.¹⁹⁴

Systém 1 sa riadi niekoľkými dôležitými princípmi. Prvým je **kognitívna jednoduchosť**. Systém 2 skôr preberie informáciu zo Systému 1 ako pravdivú, pokiaľ to preňho bude kognitívne jednoduché. **Kognitívne vypätie** naopak aktivizuje Systém 2, čo vo výsledku znamená napríklad to, že keď sa človek mračí, skôr využíva Systém 1, ako keď sa smeje, či keď je nejaká

193 ZIMBARDO, P. *The Lucifer Effect. Understanding How Good People Turn Evil*. New York: The Random House Publishing Group, 2007, s. 10–11.

194 KAHNEMAN, D. *Myslení, rychle a pomalé*. Brno: Jan Melvil Publishing, 2012, s. 26–29.

informácia písaná malým a nečitateľným písmom, skôr nad informáciou budeme uvažovať pomocou Systému 2, a nie heuristicky. Systém 1 tiež okrem pozitívnych emócií vytvára viac intuície a kreativity, naopak bdelosť, analytické rozmyšľanie, smútok a podozrievavosť aktivujú Systém 2. Systém 1 používa tzv. **mentálnu brokovnicu**, nakoľko neustále monitoruje naše myšlienky a vytvára proces základného hodnotenia, tento systém je nútený často odpovedať na ďalšie otázky, ktoré sú zbytočné a vo výsledku rozhodovania proces skresľujú. Ďalší princíp, ktorým sa Systém 1 riadi, je WYSIATI (What you see is all there is), čo je tendencia ľudí ignorovať dôkazy, ktoré akurát nie sú vidieť. Pre Systém 1 je tiež typická **substitúcia otázok**, čo je tendencia ľudí nahrádzať zložité cieľové otázky jednoduchými heuristickými otázkami, vďaka čomu sme schopní odpovedať na zložité otázky bez toho, aby sme zapojili Systém 2. Systém 1 tiež podlieha **kognitívnemu skresleniu** a vo všeobecnosti usiluje o koherenciu. Preto podlieha napríklad **haló efektu** (keď s niekým súhlasíme, skôr sa nám bude javiť sympatickejšie vo všetkých rovinách) či **efektu poradia** (pri hodnotení osoby nezohľadňujeme celkové hodnotenie, ale prikladáme väčšiu dôležitosť prvej či poslednej informácii). Systém 1 teda koná heuristicky. Existujú tri základné heuristiky, heuristika dostupnosti, reprezentatívnosti a ukotvenia.¹⁹⁵

Heuristika dostupnosti je klam, kedy ľudia hodnotia frekvenciu určitého javu podľa toho, s akou jednoduchosťou sú schopní si vybaviť jednotlivé príklady javu. V praxi to znamená, že ľudia preceňujú nebezpečenstvo, ktoré hrozí v dôsledku nepravdepodobných udalostí (teroristický útok, sexuálne motivovaný útok od utečenca a pod.), pričom zároveň podceňujú nebezpečenstvá, ktoré spôsobujú choroby (cukrovka, alkoholizmus, kardiovaskulárne ochorenia a pod.), ktorých pravdepodobnosť je oveľa vyššia. Heuristikou dostupnosti navyše umocňujú médiá tým, že sa zaoberajú prevažne nepravdepodobnými, avšak zaujímavými skúsenosťami. K tomu napomáha aj ľudské nastavenie emócií, ktoré umožňuje lepšie si pamätať a vybavovať emočne nabitú udalosť, čo vysvetľuje aj skreslený obraz verejnosti o štruktúre a kvantite kriminality. S emóciami pracujú tiež afektívne heuristiky, ktoré preukazujú, že samotné emócie umocňujú efekt heuristik. Teda pokiaľ v nás niečo vzbudzuje neľúbosť (napríklad zvyšujúci sa počet moslimov), budeme tomu prisudzovať väčšie riziko. Tento pocit navyše zväčšuje tzv. kaskáda dostupnosti, kedy jedna strašná udalosť vedie

195 KAHNEMAN, D. *Myšlení, rychle a pomalé*. Brno: Jan Melvil Publishing, 2012, s. 68, 74–75, 108–110.

v médiách k ďalšej a pod. Médiá sa tak začnú predháňať, kto napíše väčšiu „senzáciu“, ktorá viac šokuje. Je to jeden z dôvodov, prečo vie byť terorizmus tak účinný. Vo všeobecnosti je to spôsobené tým, že nevieme zaobchádzať s príliš malými a príliš veľkými pravdepodobnosťami, a tak riziká spojené s týmito pravdepodobnosťami podceňujeme alebo preceňujeme.

Heuristika reprezentatívnosti opisuje jav, kedy ľudia odhadujú pravdepodobnosť príslušnosti javu či objektu k určitej kategórii na základe toho, do akej miery sa približuje predstave reprezentatívneho člena kategórie. Táto heuristika spôsobuje to, že niektorí ľudia vnímajú moslimov ako teroristov, pretože si vytvorili kategóriu teroristov, ku ktorej na základe rysu (konkrétne viery) prisudzujú aj ľudí, ktorých za teroristov nemožno považovať.

Heuristika ukotvenia opisuje tendenciu ľudí riadiť sa prvými informáciami, ktoré sa ukotvia, a rozhodovanie sa potom prispôsobuje tejto kotve. Túto heuristiku využívajú vo veľkom obchodné reťazce. Keď totiž uvedú vo výrobku zľavu (na tej sa ukotvíme), zdá sa nám zľavnená cena prijateľná, aj keď by sme ju normálne za prijateľnú nepovažovali. Podobný efekt majú aj akcie typu „max. 12 kusov na osobu“, pretože sa človek iracionálne ukotví na čísle 12 a kúpi viac výrobkov, ako keby o takejto podmienke nevedel.¹⁹⁶

Heuristikám sa navyše nedá odnaučiť. Jediná zbraň proti skresleniam je uvedomenie si situácie, v ktorých pravdepodobne dochádza k omylu. A v práve v týchto situáciách je treba zapínať Systém 2 a nespoliehať sa na Systém 1. Pretože rovnako ako sa dajú tieto poznatky využiť pre dobro spoločnosti, dajú sa aj zneužiť (napríklad na šírenie propagandy). Aj keď je náročné si uvedomiť, že v skutočnosti nie sme racionálne bytosti, že naše rozhodovanie je veľmi často ovplyvnené heuristikami, ktoré spôsobujú skreslenie, a že pokiaľ si to neuvedomíme, hrozí nám, že budeme podliehať týmto skresleniam aj v rozhodovaní, ktoré môže viesť k našej i celospoločenskej škode.¹⁹⁷

Záverom tejto časti možno zhrnúť, že na základe uvedených kriminogénnych faktorov, ktoré postupne od tých spoločenských postupujú až do samotnej podstaty človeka ako takého, sa nám otvárajú dvere k úvahám o biologických kriminogénnych faktoroch, ktoré takmer upadli do zabudnutia. Ide o pohľad na ľudské konanie, ktoré je často dôsledkom akéhosi evolučného naprogramovania, kedy sa určité spôsoby

196 KAHNEMAN, D. *Myslení, rýchle a pomalé*. Brno: Jan Melvil Publishing, 2012, s. 68, 74–75, 130–133, 137–157, 161–167.

197 KAHNEMAN, D. *Myslení, rýchle a pomalé*. Brno: Jan Melvil Publishing, 2012, s. 436–439.

správania stali dôsledkom evolúcie inštinktni. Takéto náznaky možno nájsť v mnohých aspektoch ľudského správania. Napríklad, prečo nám tak chutí sladké – lebo sladké (ale v mnohých prípadoch aj mastné) vždy obsahuje bohatý zdroj energie, a to v takom praveku nebola samozrejmosť, takže našim predkom sa postupne vytvoril inštinkt, kedy sa sladké jedlo stalo zdrojom na vytvorenie zásob energie na horšie časy. Alebo konšpiračné myslenie, to ako také nie je nič *a priori* zlé. Práve aj vďaka tomu sme ako druh nevymreli, pretože keď niektorý z našich predkov bez obáv vstúpil do jaskyne a tam bol medveď, tak zomrel. Takže vďaka podozrievavému správaniu a preverovaniu si informácií, či je miesto bezpečné sme si vytvorili obranný mechanizmus. Ďalším príkladom takého obranného mechanizmu je aj ovoniavanie neznámeho jedla, pokiaľ také jedlo smrdí, tak to je väčšinou dôsledkom vady, ktorá môže mať smrteľné následky. Alebo aj záujem ženy o finančný stav potenciálneho partnera je v konečnom dôsledku len biologický inštinkt, kedy samec má zabezpečiť potravu a bezpečnosť svojej rodine a v rámci našej spoločnosti slúžia práve peniaze na zabezpečenie tohto účelu. A práve na základe toho by bolo vhodné nadviazať kontakt aj s antropológiou, ktorá by bola pre kriminológiu významná práve pre sledovanie vývoja človeka a pozrieť sa na kriminalitu znovu aj z biologickej stránky.

5.2 Páchatelia trestných činov extrémizmu na internete

Teória v prípade extrémizmu uvádza niekoľko typológií páchatelov. Prvou je Herczegova typológia podľa motivácie páchatelov:

- a) **ideologicky motivovaný páchatel** – je extrémistom z dôvodu jeho identifikácie s nejakou ideológiou,
- b) **xenofóbny páchatel** – pácha extrémistické činy, pretože jednoducho nemá rád ľudí na základe ich odlišnosti podľa nejakej im imanentnej vlastnosti (napríklad rasa, národnosť),
- c) **ekonomicky a sociálne motivovaný páchatel** – pácha extrémistické činy, pretože k tomu dospel na základe svojich ekonomických alebo sociálnych problémov (napríklad prišiel o prácu a nahradil ho imigrant), prípadne vníma svet cez tieto aspekty (napríklad nesúhlasí s imigračnou politikou štátu),
- d) **kriminálny páchatel** – jeho skutočná motivácia spočíva v tom, že chce páchať agresiu, prípadne majetkové trestné činy a za extrémistickú motiváciu sa iba skrýva.¹⁹⁸

198 HERCZEG, J. *Trestné činy z nenávisťi*. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2007, s. 148–149.

Druhou je typológia z hľadiska osobnostných vlastností, v akej sociálnej pozícii páchatel extrémistického trestného činu vystupuje, Burda delí páchatelov na:

- a) **vodcovský páchatel** – keďže extrémizmus sa zvykne páchať najmä v určitých ideologicky zameraných skupinách, tieto skupiny musia mať svoje vedúce osobnosti, ktoré ostatných členov skupiny ovplyvňujú svojim názorom na to, aké a ako páchať extrémistické činy, resp. ovplyvňujú celý spôsob života členov skupiny. Takýto páchatel sa vyznačuje vysokým sebavedomím, presvedčením o svojej výnimočnosti a, pochopteľne, autoritatívnymi sklonmi,
- b) **ideologický širiteľ** – v ideologicky zameraných skupinách pôsobí ako rozširovatel, podporovateľ a utvrdzovateľ príslušnej ideológie, pritom nemusí byť vodcom v organizačnom zmysle, aj keď často vodcovský a ideologický páchatel splyva v jednu osobu. Ideologický širiteľ pritom býva buď fanaticky presvedčený o svojej ideológii, čo aj prakticky dáva najavo, alebo ideológiu berie ako súčasť mocenského nástroja, v tom prípade sa však tiež prejavuje ideologickým zápalom, aj keď predstieraným,
- c) **vedený páchatel** – v ideologicky zameraných skupinách sa nechá či už ideologicky alebo organizačne usmerňovať. Väčšinou ide o psychicky, často aj fyzicky slabšieho, prispôsobivého jedinca, ktorý si môže, aj nemusí osvojiť ideológiu, každopádne mu vyhovuje pôsobenie v skupine, súňáležitosť s ňou, prípadne možnosť schovať sa za väčší kolektív,
- d) **unikajúci páchatel** – je členom ideologicky zameranej skupiny, v ktorej však už byť nechce, lenže sa mu nedarí vymaniť z jej vplyvu, či už pre jeho menšiu psychickú odolnosť, alebo pre nebezpečenstvo, ktoré mu hrozí zo strany kumpánov pre „zradu“,
- e) **klamlivý páchatel** – je členom ideologicky zameranej skupiny z úplne iných dôvodov, ako je ideológia alebo snaha patriť do skupiny či ju ovládať (napríklad mládenec vstúpi ku skínom, pretože sa mu páči ich zástupkyňa veliteľa),
- f) **páchatel samotár** – nie je členom ideologicky zameranej skupiny, môže byť sympatizantom s veľmi voľnými vzťahmi k iným podobne zameraným osobám či skupinám alebo môže byť úplne osamotený. Takíto páchatelia sú extrémistami z presvedčenia.¹⁹⁹

199 BURDA, E. *Extrémistické trestné činy*. Habilitačná práca. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2013, s. 20–21.

Obe tieto typológie by sa dali analogicky použiť aj na kybernetické prostredie, avšak pri trochu širšom pohľade na nenávistné prejavy na sociálnych sieťach, najmä teda Facebooku možno rozlišovať tri základné typy:

- a) **ryba** – do tejto charakteristiky možno zaradiť vo všeobecnosti každého užívateľa sociálnej siete, dokonca celého internetu. Internet možno vnímať ako obrovský oceán, kde sa pohybujú rozmanité druhy rýb (užívateľov). Niektorí sú tam kvôli zábave, ďalší kvôli získavaniu informácií, iní zase za účelom online zoznamenia atď. Ryby reagujú na určité podnety, ktoré sa na internete vyskytnú, napríklad narazia na nejaký článok, status či video na tému, o ktorú sa zaujímajú. Naraziť naň môžu vedome, teda cieľovým vyhľadávaním, ale aj náhodou, ktorá môže byť napríklad v podobe objavenia sa na nástenke užívateľského profilu alebo označenia pod nejakým príspevkom či zaslaním odkazu na daný článok alebo status od iného užívateľa formou správy. Reakcia môže byť pozitívna, negatívna alebo neutrálna. Pozitívna reakcia nastáva vtedy, keď sa autor stotožní s obsahom daného príspevku či už úplne alebo čiastočne a ideálne je, keď ho aj sám zdieľa, a umožňuje tak jeho šírenie. Ide v podstate o prvý krok v rámci spomenutej techniky „noha vo dverách“. Negatívna reakcia je, keď autor nesúhlasí s daným obsahom, prípadne dokonca upozorňuje na škodlivosť obsahu takéhoto príspevku (napríklad vyvráti daný článok a označí ho za hoax). Neutrálna reakcia znamená ignorovanie príspevku, prípadne veľmi vlažnú reakciu na príspevok, ktorá nie je ani pozitívna, ani negatívna.
- b) **rybár** – do tejto charakteristiky možno vo všeobecnosti zaradiť každého, kto niečo uverejňuje v rámci internetu, najmä však sociálnych sietí. Drvivá väčšina užívateľov Facebooku, ak nie všetci, zdieľajú rôzne druhy príspevkov, či už vedome alebo podvedome, aby si ich iní užívatelia všimli, a aby na ne čo najviac reagovali, najmä pozitívne (napríklad dievča zverejní svoju fotografiu v plavkách a od mužov dostane veľké množstvo pozitívnych reakcií), a tým tak vlastne chytali ryby. Na účely témy tejto publikácie sú rybármi najmä administrátori rôznych facebookových stránok či skupín, ale aj administrátori rôznych diskusných fór, ktorí uverejňujú rôzne články, obrázky, statusy, videá atď., ktoré sú určitými návnadami na chytenie rýb. Čím viac pozitívnych reakcií od užívateľov, teda čím viac chytených rýb, tým je rybár úspešnejší, a tým viac stúpcov získava, čo mu samozrejme umožňuje ešte viac šíriť svoje názory, a získavať tak určitý vplyv v rámci internetu, druhá vec však je, nakoľko dokáže takýto vplyv pretaviť aj do reálneho sveta. Návnady si môže rybár zadovážovať od iných rybárov (napríklad

- zdieľaním už vytvorených hoaxov) alebo vyrábaním vlastných návnad (napríklad písanie vlastných statusov, prípadne vytváranie hoaxov).
- c) **troll** – ide o užívateľa praktizujúceho relatívne novodobý fenomén, tzv. trolling. V podstate ide o činnosť v online diskusiách, fórach či blogoch, v ktorých troll zámerne, provokatívne, urážливо alebo irelevantne reaguje na citlivé témy a ich hlavným cieľom je vyprovokovať ostatných užívateľov k emotívnej reakcii, ktorá nezriedka vedie k tzv. flame war.²⁰⁰ Laicky teda povedané, trolling znamená z niekoho si robiť žarty, pričom fantázii sa medze nekladú, napríklad dievča sa odfoti v spodnej bielizni v kúpeľni a troll si nevie vynachváliť jej kachličky a umývadlo v kúpeľni, pričom jej postavu zámerne ignoruje. Môže ísť však aj o spoločensky závažnejšie žarty, keď troll vypisuje nenávistné príspevky na nejakej stránke, skupine alebo na fóre len z toho titulu, aby rozpútal flame war (napríklad v skupine určenej pre príslušníkov maďarskej menšiny by vypisoval niečo ako „všetkých Maďarov vystahovať za Dunaj!!!“). Problém v boji s trollmi je ten, že keď je už „flame war“ v plnom prúde, tak iba dotyčný „troll“ napíše do diskusie niečo ako „You have been trolled“ (v skratke YHBT) a odíde z diskusie. Z hľadiska naplnenia znakov skutkovej podstaty potenciálnych trestných činov extrémizmu je problematická subjektívna stránka. Podľa môjho názoru pokiaľ troll píše nenávistné príspevky, existuje v jeho prípade minimálne vedomostná zložka, nakoľko páchateľ vie, že písaním takýchto príspevkov pácha protiprávny čin, v prípade vôľovej zložky je treba preukázať aspoň uzrozumenie s možnými následkami i za cenu, že spácha trestný čin, o ktorom ako o jednej z alternatív vie,²⁰¹ nakoľko celkový úmysel páchateľa je sa zabaviť, resp. nahnevať ostatných, a tým sa zabaviť. **V rámci trollingu teda možno naplniť nepriamy úmysel, ktorý je postačujúci na naplnenie subjektívnej stránky trestného činu.** V rámci trollingu v posledných rokoch vznikla nová odnož, ktorá sa označuje ako **proruský trolling**, keďže vznikla práve za účelom šírenia propagandy v prospech Ruska a poškodiť Západ. Univerzálne možno definovať takýto fenomén ako **šírenie informácií (pravdivých aj nepravdivých), ktoré jeden alebo viacero štátov ukazujú v pozitívnom svetle, zatiaľ čo iný štát alebo skupinu štátov ukazujú v negatívnom svetle.** Spôsob konania v tomto prípade predstavuje najmä založenie hneď niekoľkých falošných účtov (tzv. fake

200 Ohnivá diskusia, ktorá prekročila hranicu prínosnej výmeny názorov a stala sa hádkou.

201 MAŠLANYOVÁ, D. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť.* 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 83.

accounts), zapájanie sa do diskusií s viacerými účtami naraz a vyvolávať tak ilúziu, že mnoho užívateľov má podobný názor na danú tému. Šírenie hoaxov a nenávistných prejavov je samozrejmosť. Napriek tomu **existuje niekoľko rozdielov**, ktorými sa líši od tradičného trollingu, avšak jeden je veľmi zásadný a je ním **cieľ**. Kým cieľom tradičného trollingu je zábava, cieľom propagandistického je šíriť propagandu, a teda naplňajú aj vedomostnú aj vôľovú zložku v prípade potenciálnych nenávistných prejavov. **Prorusí trollovia sú teda v skutočnosti iba jedným z typov rybárov**. Ide len o definičný problém, ktorý pri trollingu existuje, nakoľko zatiaľ nebola prijatá oficiálne definícia, keďže ide o veľmi dynamický fenomén a samotní trollovia sa snažia prirodzene unikať definíciám, ktoré by ich obmedzovali.

Samozrejme sa v praxi rola ryby a rybára často prelína, v jeden okamih je užívateľ ryba a v zapätí rybár, ale práve v oblasti nenávistných prejavov považujem toto rozdelenie za dôležité, nakoľko práve rybári v podobe administrátorov stránok a fór sú akýmisi sprostredkovateľmi v prostredí internetu, nakoľko rozširujú informácie získané aj v rámci internetu, aj z reálneho priestoru, a ktoré používajú na rozširovanie medzi ostatných užívateľov a získavanie nových sympatizantov či prívržencov. Práve na rybárov je potrebné sa zameriavať, lebo oni sú to prepojenie medzi reálnym a virtuálnym priestorom.

5.3 Obete trestných činov extrémizmu na internete

Najčastejšími obeťami rasizmu na Slovensku sú etnické skupiny, najmä Rómovia, príslušníci národnostných menšín a cudzinci. Taktiež sa vyskytuje aj tzv. opačný rasizmus, kedy napríklad etnické skupiny alebo cudzinci napadnú Slováka „neróma“. O obetiach trestných činov s extrémistickým motívom sa nehovorí len z ľudského hľadiska či trestného práva v súvislosti s odškodnením, ale taktiež z hľadiska kriminologického. Miera viktímnosti je, bohužiaľ, u obetí extrémisticky motivovaných trestných činov vysoká a daná ich náležitosťou k rasovej či etnickej skupine. V drvivej väčšine prípadov ide o obeť, ktorá si viktimizáciu, tzn. proces, kde sa z potenciálnej obete stane skutočná, nezavinila, a jej príčinou sú charakteristiky a rysy obeti, ktoré ona sama nemôže ovplyvniť, ako je napríklad farba pleti. Podľa predmetu útoku môžeme kriminalitu z nenávisťi rozdeliť do štyroch skupín:

1. útoky proti Rómom,
2. útoky proti Židom,
3. útoky proti cudzincom s odlišnou farbou pleti,
4. útoky Rómov na majoritnú populáciu.

Viktimizácia u extrémisticky motivovaných útokov sa vyznačuje odlišnosťami od viktimizácie bežnej kriminality. Obet a páchatel nemajú žiadne konkrétne vzťahové väzby medzi sebou, väčšinou ide o navzájom neznáme osoby. Ide o deindividualizáciu obeti. Obete sa stanú predmetom útoku kvôli tomu, že sú iné ako páchatel, nie kvôli svojim individuálnym vlastnostiam, ale kvôli rysom evokujúcim u páchatela pocit nenormálnosti. Ďalším charakteristickým rysom viktimizácie extrémisticky motivovaných trestných činov, a podľa nás najnebezpečnejším je dopad viktimizačných účinkov nielen na primárnu obeť útoku, ale aj na skupinu, ku ktorej náleží a nakoniec na celú spoločnosť. Trestné činy páchané z ideovej nenávisti majú ešte jedno špecifikum. Tým je mnohopočetná, resp. opakovaná viktimizácia, alebo aj reviktimizácia. Reviktimizácia predstavuje skutočnosť, že sa jednotlivec stal obeťou trestného činu viackrát po sebe. Psychologické pozadie u reviktimizácie vysvetľuje tzv. model kariéry obete. Viktimogénnym faktorom je sociálny faktor – príslušnosť k niektorej rizikovej skupine. Model kariéry obete predpokladá, že obeť je po prvom útoku viac zraniteľná, stráca sebavedomie, nechová sa tak aktívne a sebavedomo ako pred touto negatívnou skúsenosťou.²⁰²

5.4 Extrémizmus v podmienkach Slovenskej republiky

Alternatívne tresty predstavujú alternatívu k trestu odňatia slobody. Ich ukladanie je výhodné tak pre páchatelov, ako aj pre štát. Na Slovensku dominuje pravicový extrémizmus, pre ktorý symbolika predstavuje dôležitú časť, ktorej odborníci ako profesor Mareš či docent Chmelík venovali samostatné publikácie. Preto som dospel k názoru, že trestná činnosť súvisiaca s extrémizmom sa bude do značnej miery týkať práve symboliky, ktorú som analyzoval v prvej kapitole. Na základe tejto domnienky som vykonal prieskum spáchanej trestnej činnosti v rokoch 2007 až 2015 týkajúcej sa vybraných trestných činov extrémizmu, aby som nielen overil moju domnienku, ale najmä poskytol poznatky o tom, ako prax pristupuje k trestaniu páchatelov v tejto oblasti, či sa drží ešte starých tradícií uplatňovania retributívnej justície alebo sa posunula vpred a začala aplikovať restoratívnu justíciu, ktorej súčasťou sú aj alternatívne tresty.

202 ŠÍMOVÁ, Z. Obete trestných činov rasovo a etnicky motivovaných. In *Obete kriminality. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie*. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2013, s. 289–291.

5.4.1 Sankčná politika voči páchatelom trestných činov extrémizmu

Alternatívne tresty boli chápané na počiatku ako tresty, ktoré mali nahradiť trest odňatia slobody, ktorý bol a je spájaný s rôznymi negatívnymi faktormi, akými sú:

- ▶ **Vytrhnutie odsúdeného z jeho prirodzeného sociálneho prostredia** – je pravda, že v niektorých prípadoch môže byť základné sociálne prostredie páchatela kriminogénne, a teda vytrhnutie páchatela z takéhoto prostredia by sa mohlo javiť ako prínosné pre neho samotného, a aj pre spoločnosť, v dôsledku uväznenia však dochádza k pretrhnutiu pozitívnych sociálnych väzieb, najmä rodinných a pracovných. Aj krátkodobé odňatie slobody má väčšinou za následok stratu zamestnania, rozpad rodiny, narušenie priateľských vzťahov a pod.
- ▶ **Pobyt odsúdeného vo výrazne kriminogénnom prostredí** – každodenné stretávanie sa so spoluväzňami prispieva k nadviazaniu kontaktov s kriminálnym prostredím, prípadne sa páchatel priučí ďalšej trestnej činnosti. Odsúdený po svojom prepustení z väzenia stráca potrebné sociálne zručnosti a návyky, čo môže viesť k tzv. syndrómu „otáčavých dverí“, podľa ktorého prepustený nie je schopný života v normálnej spoločnosti nezaťaženej kriminálnou minulosťou. Začne preto vyhľadávať taký typ prostredia, v ktorom sa vie pohybovať, a ktorý pozná, teda niektorú kriminálnu subkultúru. Tým sa zvyšuje aj riziko recidívy.
- ▶ **Zvýšený efekt stigmatizácie** – už samotné spáchanie trestného činu, resp. odsúdenie vedie k tomu, že páchatel získava nálepku kriminálnika. Prípadné uloženie nepodmienečného trestu odňatia slobody stigmatizačný efekt prehľbuje, a o to viac sťažuje návrat odsúdeného do spoločnosti.
- ▶ **Preplnenosť väzníc** – znižuje sa možnosť individuálneho a efektívneho pozitívneho výchovného pôsobenia na odsúdených. S týmto problémom úzko súvisí nárast technických a ekonomických nárokov na ich prevádzku.

Hlavným zmyslom alternatívnych spôsobov riešenia trestných vecí je primeraná reakcia na spáchaný trestný čin. Prostriedky alternatívneho sankcionovania sú z veľkej časti založené nielen na samotnom ponechaní páchatela trestného činu na slobode vo viere, že už tento fakt povedie k dosiahnutiu cieľa, ale je tu taktiež snaha posilniť preventívny účinok trestno-právnych sankcií zavedením niektorých prvkov sociálnej práce s páchatelom. Štát tým preberá väčšiu zodpovednosť pri jeho úsilí o resocializáciu. Alternatívne tresty možno definovať v širšom zmysle a v užšom zmysle. V širšom zmysle ide o všetky tresty nespojené s odňatím slobody. V užšom

zmysle možno alternatívne tresty vymedziť pomocou ich hlavného účelu, a tým je náhrada za nepodmienečný trest odňatia slobody. Ide teda o trest domáceho väzenia, trest povinnej práce, peňažný trest, podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody a podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom.²⁰³ S danou témou úzko súvisia aj tzv. odklony, ktoré možno definovať ako odchýlku od typického, pravidelného priebehu trestného konania, resp. alternatíva k štandardným postupom.

Štatistické údaje o počte uložených alternatívnych trestov sme získali zo Štatistických ročníek Generálnej prokuratúry za obdobie od roku 2007 po rok 2015, ročenky spred roku 2007 neobsahovali údaje o uložených alternatívnych trestoch. Vo svojom prieskume som sa zameral na trestné činy extrémizmu uvedené v dvanástej hlave osobitnej časti Trestného zákona, konkrétne § 421 až § 424a. Štatistické údaje neposkytujú poznatky o ostatných trestných činoch, ktoré boli spáchané výlučne z extrémistického motívu.

Označenie „Tresty NEPO“ znamená nepodmienečný trest odňatia slobody a označenie „Tresty PO“ zahŕňa podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody a podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom. Za trestný čin výroby extrémistických materiálov podľa § 422a a trestný čin podnecovania, hanobenia a vyhrážania osobám pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine alebo pôvodu rodu podľa § 424a nebol nikto súdený. Za trestný čin popierania a schvaľovania holokaustu a zločinov politických režimov v zmysle § 422d boli súdené, a aj odsúdené dve osoby, pričom bol jednej uložený trest povinnej práce a druhej podmienečný odklad výkonu trestu. Okrem uvedených trestov bol celkom značný počet uložených „iných trestov“, ďalej bolo tiež niekoľko prípadov, kedy bol uložený trest zákazu pohybu, zákaz činnosti a často bol tiež udelený trest prepadnutia veci, teda vychádzali sme z užšej definície alternatívnych trestov. Považujeme za dôležité zdôrazniť, že reálny počet páchatelov odsúdených (a aj súdených) za uvedené trestné činy extrémizmu môže byť nižší ako súčet všetkých údajov o počte odsúdených z dôvodu súbehu trestných činov. Cieľom tohto prieskumu je zistiť, aký je pomer a podiel uložených alternatívnych trestov, a hoci údaje sú čiastočne skreslené z vyššie uvedeného dôvodu súbehu

203 STRÉMY, T.; KURILOVSKÁ, L.; VRÁBLOVÁ, M. *Restoratívna justícia*. Praha: Leges, 2015, s. 220–221. Pozri aj ŠČERBA, F. *Alternatívni tresty a opatrení v nové právni úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 20–22, 30, 44.

trestných činov, a aj možnosti udelenia viac ako jedného trestu súčasne, zastávam názor, že nie do takej miery, aby znehodnotili výsledky a závery prieskumu.

Tabuľka č. 1 Prehľad uložených trestov za § 421 Trestného zákona

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Súdnené osoby	14	4	4	2	4	5	9	7	1
Odsúdené osoby	3	2	1	1	4	5	8	4	1
Tresty NEPO	1	0	0	0	0	1	0	0	0
Tresty PO	1	0	1	0	2	4	7	4	1
Tresty povinnej práce	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Peňažný trest	0	0	0	1	0	0	0	0	0

Zdroj: Štatistické ročenky o činnosti Generálnej prokuratúry SR za roky 2007–2015. (online). [7. 8. 2016]. Dostupné na: <https://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html>.

Tabuľka č. 2 Prehľad uložených trestov za § 422 Trestného zákona

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Súdnené osoby	32	54	56	44	46	28	48	38	19
Odsúdené osoby	20	42	45	34	39	22	45	30	15
Tresty NEPO	3	3	4	5	3	0	0	1	0
Tresty PO	14	31	31	0	19	10	12	19	12
Tresty povinnej práce	0	0	0	0	3	2	0	1	1
Peňažný trest	2	2	4	3	5	5	3	5	0

Zdroj: Štatistické ročenky o činnosti Generálnej prokuratúry SR za roky 2007–2015. (online). [7. 8. 2016]. Dostupné na: <https://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html>.

Tabuľka č. 3 Prehľad uložených trestov za § 422b Trestného zákona

	2011	2012	2013	2014	2015
Súdnené osoby	1	4	11	11	8
Odsúdené osoby	1	4	11	10	8
Tresty NEPO	0	0	0	1	0
Tresty PO	1	3	9	8	5
Tresty povinnej práce	0	0	0	0	0
Peňažný trest	0	0	0	1	0

Zdroj: Štatistické ročenky o činnosti Generálnej prokuratúry SR za roky 2007–2015. (online). [7. 8. 2016]. Dostupné na: <https://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html>.

Tabuľka č. 4 Prehľad uložených trestov za § 422c Trestného zákona

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Súdené osoby	2	5	2	5	4	9
Odsúdené osoby	2	5	2	5	4	9
Tresty NEPO	0	0	1	0	2	0
Tresty PO	1	2	0	3	1	7
Tresty povinnej práce	0	0	0	0	1	0
Peňažný trest	1	1	0	1	0	0

Zdroj: Štatistické ročenky o činnosti Generálnej prokuratúry SR za roky 2007–2015. (online). [7. 8. 2016]. Dostupné na: <https://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html>.

Tabuľka č. 5 Prehľad uložených trestov za § 423 Trestného zákona

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Súdené osoby	5	9	8	8	8	11	3	6	3
Odsúdené osoby	3	5	7	8	7	8	2	5	3
Tresty NEPO	1	0	0	0	0	0	0	1	0
Tresty PO	1	4	5	1	6	7	1	2	1
Tresty povinnej práce	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Peňažný trest	1	1	1	0	0	0	0	2	1

Zdroj: Štatistické ročenky o činnosti Generálnej prokuratúry SR za roky 2007–2015. (online). [7. 8. 2016]. Dostupné na: <https://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html>.

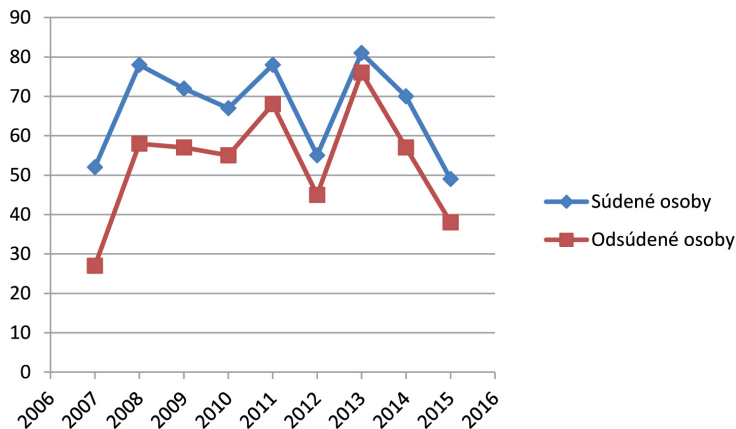
Tabuľka č. 6 Prehľad udelených trestov za § 424 Trestného zákona

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Súdené osoby	1	11	4	11	13	5	5	4	9
Odsúdené osoby	1	9	4	10	12	4	5	4	2
Tresty NEPO	0	3	2	0	2	0	2	0	0
Tresty PO	1	6	2	2	7	2	2	2	1
Tresty povinnej práce	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Peňažný trest	0	0	0	10	0	0	0	0	0

Zdroj: Štatistické ročenky o činnosti Generálnej prokuratúry SR za roky 2007–2015. (online). [7. 8. 2016]. Dostupné na: <https://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html>.

5.4.2 Stav extrémizmu v Slovenskej republike

Graf č. 1 Dynamika trestných činov extrémizmu za roky 2007 až 2015

Zdroj: Štatistické ročenky o činnosti Generálnej prokuratúry SR za roky 2007–2015. (online). [7. 8. 2016]. Dostupné na: <https://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html>.

Z vyššie uvedených údajov možno dospieť k nasledujúcim poznatkom:

1. Z celkového počtu 481 odsúdených za roky 2007 až 2015 boli skoro v dvoch tretinách prípadov (60,7 %, čo predstavuje 292 odsúdených) páchatelia odsúdení za porušenie § 422 Trestného zákona, ktorý sankcionuje prejavy sympatií k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd prostredníctvom extrémistickej symboliky. Prax teda potvrdzuje názor teórie, ktorá symbolike prikladá vysokú váhu a jej poznanie a pochopenie považuje za dôležité, a aj preto sme v práci venovali priestor aj extrémistickej symbolike. Za § 421 bolo odsúdených 6 % páchatelov, za § 422b bolo odsúdených 7 % páchatelov, za § 422c bolo odsúdených 5,6 % páchatelov, za § 422d boli odsúdení 2 páchatelia, čo predstavuje 0,42 % z celkového počtu (malý podiel odsúdených za § 422b, § 422c a § 422d je spôsobený aj tým, že tieto ustanovenia boli pridané do Trestného zákona až v roku 2009), za § 423 bolo odsúdených 9,9 % páchatelov a za § 424 bolo odsúdených 8,5 % páchatelov. Keďže rozširovanie a prechovávanie extrémistickej symboliky postihujú aj § 422b a § 422c, tak celkový podiel sankcionovania symboliky je 73,3 %.
2. Pri aplikovaní užšej definície alternatívnych trestov sme dospeli k poznatku, že v dvoch tretinách prípadov (66,3 %) bol uložený

niektorý z alternatívnych trestov. Pri aplikovaní širšej definície by bolo toto číslo ešte vyššie a podiel nepodmienečných trestov odňatia slobody by bol nižší. Najčastejšie bol uložený podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody a podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom, ktorých celkový podiel je 54,2%. Podiel peňažného trestu je 10,4% a trestu povinnej práce 1,66%. Trest domáceho väzenia nebol uložený v žiadnom prípade. Podiel uložených nepodmienečných trestov odňatia slobody predstavuje 7,5%.

3. Z hľadiska dynamiky možno spomenúť, že najvyšší počet spáchaných trestných činov bol v roku 2013 a najnižší v roku 2007. Zaujímavým javom je nárast počtu súdených, a aj odsúdených v období medzi rokmi 2007 a 2008, potom veľký prepád medzi rokmi 2011 a 2012, veľký nárast medzi rokmi 2012 a 2013 a veľký pokles v rokoch 2014 a 2015 v porovnaní s rokom 2013. Celkový trend kriminality je od roku 2014 zostupný, pričom tento, dá sa povedať až prepád je spojený podľa nášho názoru so zavedením tzv. priestupkov extrémizmu v zákone č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon o priestupkoch“), čo malo za následok, že protiprávne konania boli kvalifikované nie ako trestný čin, ale ako priestupok. Priestupky tak uľahčili prácu policajtom v prípade, že nevedia dostatočne preukázať, že daný skutok by mohol byť trestný čin, a tak ho kvalifikujú ako priestupok. **Teda celkový zostupný trend predstavuje podľa môjho názoru iba umelé zníženie kriminality**, čo však v histórii Slovenskej republiky nie je prvým prípadom.

Na základe uvedených poznatkov, ale aj štúdia judikatúry som dospel k nasledujúcim záverom:

1. Súdy v niektorých svojich rozhodnutiach týkajúcich sa symboliky nezverejňujú podrobnosti o tom, za akú konkrétnu extrémistickú symboliku uznali obžalovaného vinným a uložili trest. V rozhodnutiach buď namiesto uvedenia o aký symbol ide uvedú napríklad „XXXX“, alebo iba uvedú „rôzne extrémistické materiály“. Možno sa iba domnievať, že v danom prípade je symbolika dostatočne verejnosti známa, teda ide napríklad o svastiku alebo napríklad prejav „Heil Hitler“. Nemožno však vo všeobecnosti tvrdiť, že by súdy o symbolike vo svojich rozhodnutiach neinformovali, pokiaľ nejde o verejnosti všeobecne známe extrémistické symboly.
2. Extrémistická symbolika, za ktorú sú páchatelia odsúdení a potrestaní, je známa najmä preto, lebo je používaná a aj známa nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí. Problémom je však sankcionovanie symboliky

vojnového Slovenského štátu, pri skúmaní súdnych rozhodnutí sa mi nepodarilo nájsť žiadny taký prípad, kde by bol páchatel potrestaný iba za symboliku Slovenského štátu, takáto symbolika bola vždy len menej závažná súčasť nebezpečnejšej nacistickej alebo neonastickej množiny symbolov. Podľa viacerých odborníkov za to môžu súdnoznalecké posudky, na Slovensku nie je odbor súdneho znelectva pre extrémizmus. Ďalším dôvodom je aj zrušenie oddelení extrémizmu a diváckeho násillia, kde pôsobili ľudia, ktorí danú symboliku poznali.²⁰⁴ Nová Konceptcia boja proti extrémizmu na roky 2015 až 2019 ohľadom znalcov si stanovuje za cieľ ustanoviť Akadémiu Policajného zboru v Bratislave (ďalej „APZ“) za znalca *ad hoc* v súlade s § 15 zákona č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch, v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon o znalcoch“) v prípadoch, keď bude v trestnom konaní potrebné znalecké dokazovanie na posúdenie prejavov extrémizmu a činov extrémizmu na výsledok orientovaný výkon znaleckého dokazovania vzhľadom na špecifiká konkrétneho činu určením fyzickej osoby alebo skupiny osôb, ktoré budú mať postavenie konzultanta, resp. konzultantov APZ podľa § 16 zákona o znalcoch.²⁰⁵ Podľa môjho názoru má na súčasný stav taktiež vplyv kontroverznosť vnímania Slovenského štátu a jeho predstaviteľov, napríklad prezidenta Tisa. Naša nevysporiadanosť s vlastnou históriou, v kombinácii s ľahostajnosťou verejnosti má za následok absenciu verejného tlaku na príslušné inštitúcie a políciu, aby sa tejto problematike podrobnejšie venovali. Rovnako považujeme za potrebné zvyšovať povedomie o extrémistickej symbolike v spoločnosti. V súčasnosti sa vedomosť obmedzuje na najzávažnejšie nacistické a fašistické symboly, akými sú svastika, sig-rune, ríšska orlica, umrlčia lebka či triskelion. Málokto však už dokáže v súčasnosti rozpoznať napríklad Keltský kríž alebo iné symboly neonacistických hnutí či symboliku Skinheads, to isté platí aj o symbolike hesiel, verbálnej, grafickej, číselnej, emblémovej symbolike, symbolike písmen či symbolike rún a krížov.

3. Nakoľko trest domáceho väzenia nebol uložený v ani jednom prípade, existuje tu obzvlášť po zavedení elektronického monitoringu priestor

204 FILO, J. *Extrémisti sa za slová chytajú ťažko, chýbajú znalci*. (online). [5. 9. 2015]. Dostupné na: <http://www.sme.sk/c/7964121/extremisti-sa-za-slova-chytaju-tazko-chybaju-znalci.html?ref=avizocl>.

205 *Konceptcia boja proti extrémizmu na roky 2015 až 2019*. (online). [5. 9. 2015]. Dostupné na: https://lt.justice.gov.sk/Attachment/vlastnymat_rtf.pdf?instEID=-1&attEID=75028&docEID=410109&matEID=7955&langEID=1&tStamp=20150128151502837.

na jeho uplatnenie, ktorý by mal zabezpečiť kontrolu výkonu rozhodnutia a napomôcť získať komplexné informácie o dodržiavaní podmienok uloženého trestu. Vhodnosť uloženia takéhoto trestu by mala spočívať, okrem zákonnej požiadavky, aby išlo o prečín, najmä v posúdení prostredia, v ktorom páchatel žije, teda či jeho sociálne, rodinné a ekonomické väzby sú na takej úrovni, že by trest domáceho väzenia mal viac pozitívnejší vplyv ako iné alternatívne tresty, prípadne trest odňatia slobody, samozrejme taktiež treba v tejto súvislosti posúdiť povahu spáchaného činu, osobnosť páchatela a jeho pomery.

4. V oblasti trestných činov extrémizmu možno konštatovať, že ukladanie alternatívnych trestov je na dobrej úrovni. Zastávam názor, že v princípe, a pokiaľ nie sú v danom prípade závažnejšie okolnosti (napríklad by išlo o recidivistu, protiprávne konanie by bolo vo väčšom rozsahu či väčšej intenzite, alebo by sa preukázalo, že páchatel je členom extrémistickej skupiny, alebo by prevážili priťažujúce okolnosti, prípadne by išlo o závažnejší spôsob konania v zmysle § 138 Trestného zákona), uloženie alternatívneho trestu je pre odsúdeného lepšie ako trest odňatia slobody z dôvodu negatívnych faktorov spomenutých vyššie. Prieskum súdnych rozhodnutí ukázal, že mnoho páchatelov nemalo záznam v registri trestov, prípadne išlo o mladistvých a mnohí páchatelia svoj čin pred súdom priznali a oľutovali, predtým viedli riadny život, výpovede svedkov (napríklad učítelia, kolegovia, rodina, priatelia) vyzneli v prospech páchatelov (napríklad, že išlo o inak slušných ľudí, ktorí dovedy nemali problém so zákonom, alebo že dovedy takéto prejavy u nich neboli zaznamenané), prípadne v ich prípade zohrala úlohu niektorá z iných poľahčujúcich okolností, ktoré prevažovali, a preto súdy dospeli k názoru, že niektorý z alternatívnych trestov by bol pre páchatela prospešnejší ako trest odňatia slobody. V prípade uloženia trestu odňatia slobody sa navyše zvyšuje šanca, že odsúdený nadobudne presvedčenie, že je mučeník, resp. obeť systému. V takom prípade by mohlo u páchatela dôjsť k upevneniu vlastného presvedčenia, a teda trest odňatia slobody by zaručene nesplnil svoj účel, práve naopak, mal by kontraproduktívny efekt. Treba však pripustiť, že existuje pravdepodobnosť, že výpovede svedkov sú zavádzajúce (vedome, alebo nevedome), napríklad aj tým, že osobnosť páchatela, jeho myšlienky, názory alebo prejavy, keď s ním nie sú v kontakte, im nemusia byť známe. Taktiež existuje možnosť, že páchatel svoju ľútosť pred súdom len predstiera, a teda samotný trest naňho nebude mať výchovný efekt. Stále však podľa

môjho názoru je lepšie aj takémuto páchatelovi uložiť alternatívny trest ako trest odňatia slobody z vyššie spomenutých dôvodov.

5.5 Boj proti trestným činom extrémizmu na internete prostredníctvom preventívnych aktivít

Prevenčia kriminality je cieľavedomé, plánovité, koordinované a komplexné pôsobenie na príčiny a podmienky, ktoré vyvolávajú alebo umožňujú kriminalitu a inú protispoločenskú činnosť, s cieľom ich predchádzania, potlačania a zamedzovania. V tejto časti sa zameriam najmä na sociálnu prevenciu (všeobecná prevencia všetkých sociálno-patologických javov, ktorej podstatou je vytváranie podmienok, aby sa človek nestal páchatelom trestného činu, alebo aby v páchaní trestnej činnosti nepokračoval) a primárnu prevenciu (všeobecné preventívne pôsobenie na ľudí, situácie a objekty je adresované najširšiemu obyvateľstvu).²⁰⁶

V tejto podkapitole sa budem venovať prostriedkom boja proti trestným činom extrémizmu na internete, najmä nenávisťným prejavom. Bude pozostávať z dvoch častí. V prvej časti analyzujem aktuálnu Koncepciu boja proti extrémizmu, ktorá uvádza základné východiskové tézy, v zmysle ktorých sa politika boja proti extrémizmu realizuje prostredníctvom prevencie a represie. Ide o celkom rozsiahly dokument, čo sa týka počtu úloh, preto z neho vyberiem niektoré časti, ktoré ma zaujali. Ďalšiu časť venujem preventívnym aktivitám v rámci súkromnej sféry a občianskeho aktivizmu, ktoré už boli, prípadne budú uvedené do praxe v blízkej dobe. V poslednej časti analyzujem represívne opatrenia súvisiace s touto problematikou.

5.5.1 Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 až 2019

Spoločným cieľom tejto koncepcie je predchádzať a zamedziť radikalizácii vedúcej k extrémizmu formou skorej intervencie a systematickým vzdelávaním jednotlivých cieľových skupín. V oblasti represie je strategickým cieľom koncepcie zvýšenie kapacít a možností na efektívne odhaľovanie a stíhanie trestných činov extrémizmu a s nimi súvisiace organizačné opatrenia.²⁰⁷ So zreteľom na situáciu na Slovensku a na vývoj extrémistickej

206 DIANIŠKA, G.; STRÉMY, T.; VRÁBLOVÁ, M. a kol. *Kriminológia*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 148-152.

207 *Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 až 2019*. (online). [5. 9. 2015]. Dostupné na: https://lt.justice.gov.sk/Attachment/vlastnymat_rtf.pdf?instEID=-1&attEID=75028&docEID=410109&matEID=7955&langEID=1&tStamp=20150128151502837.

scény za obdobie posledných rokov boli stanovené štyri základné strategické ciele koncepcie:

1. Posilniť odolnosť komúnit a jednotlivcov voči nedemokratickým ideológiám a extrémizmu

Obsahovo sa tento cieľ zameriava na usmernenie toku informácií takým spôsobom, aby sa dostali k adresátom, ktorí získajú dôveru voči zodpovedným inštitúciám. Tento cieľ je sledovaný najmä zapojením viacerých subjektov do procesu zvyšovania odolnosti komúnit. V rámci tohto cieľa stojí za pozornosť najmä vypracovanie dokumentu, ktorý by obsahoval základné znaky radikalizácie, následná distribúcia dokumentu v elektronickej podobe pedagogickým a odborným zamestnancom na vysokých, stredných a základných školách, sociálnym pracovníkom úradov práce, sociálnych vecí a rodiny.²⁰⁸ V rámci Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR bola vypracovaná „Metodická príručka pre zamestnancov a zamestnankyne poradenských zariadení v rezorte školstva SR“. Príručka je určená na predchádzanie extrémizmu, antisemitizmu, xenofóbie a ostatným formám intolerancie v školskom prostredí. Táto publikácia sa zameriava na využitie poznatkov humanistickej psychológie v škole, vývinové charakteristiky a riziká a multikultúrnu spoločnosť, stereotypy, predsudky. Je voľne dostupná na internete.²⁰⁹ Taktiež Ministerstvo školstva v spolupráci so Štátnym pedagogickým ústavom navrhujú zvýšenie počtu hodín dejepisu na druhom stupni základných škôl na dve hodiny týždenne. Navýšenie hodín dejepisu by malo umožniť učiteľom, aby sa hlbšie venovali hlavným historickým témam, ktoré ovplyvňujú dnešnú spoločnosť. Ministerstvo školstva taktiež už na začiatku školského roka 2016/2017 odporúčalo gymnáziám, stredným odborným školám a konzervatóriám, aby so svojimi žiakmi navštívili koncentračné tábory, pamätné miesta holokaustu či zorganizovali diskusie o terore počas 2. svetovej vojny.²¹⁰ Samozrejme, vzdelanie v škole, najmä v oblasti dejepisu celkovo by sa malo viac zameriavať na dejiny 20. storočia. Tieto dejiny totiž stále majú vplyv na súčasnosť, a preto je

208 *Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 až 2019.* (online). [5. 9. 2015]. Dostupné na: https://lt.justice.gov.sk/Attachment/vlastnymat_rtf.pdf?instEID=-1&attEID=75028&docEID=410109&matEID=7955&langEID=1&tStamp=20150128151502837.

209 KOPÁNYIOVÁ, A.; KOPČANOVÁ, D.; SMIKOVÁ, E. *Metodická príručka pre zamestnancov a zamestnankyne poradenských zariadení v rezorte školstva SR.* (online). [2. 2. 2017]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/10843.pdf>.

210 TASR. *Na druhom stupni základných škôl má pribudnúť viac hodín dejepisu.* (online). [2. 2. 2017]. Dostupné na: <http://www.teraz.sk/slovensko/skolstvo-na-druhom-stupni-zs-dejepis/241574-clanok.html>.

ich význam podstatne dôležitejší ako napríklad dejiny praveku. Z hľadiska extrémizmu by malo byť vysvetlené nebezpečenstvo totalitarizmu, teda nesústreďiť sa zvlášť na komunizmus, zvlášť na fašizmus, ale sústreďiť sa práve na to, čo ich robí tak nebezpečnými, a čo tým pádom majú vlastne spoločné. Takáto výučba by zároveň mala interdisciplinárny charakter, keďže by využívala poznatky z dejepisu, ale aj z náuky o spoločnosti, možno by tak teda mohol byť vzniknúť samostatný predmet, alebo séria prednášok pre väčší počet študentov, ako je jedna trieda, pokojne by sa takto mohli spojiť triedy aj z viacerých škôl.

2. Zvyšovať povedomie o prejavoch a spoločenskej závažnosti extrémizmu a následkoch radikalizácie

Tento cieľ je zameraný na vzdelávanie v oblasti radikalizácie, extrémizmu a ich prejavov, upozorňovať na ich nebezpečenstvo prostredníctvom masmédií a vzdelávania vybraných cieľových skupín za účelom vytvorenia určitého systematického rámca je jedinou možnosťou, ako dosiahnuť želaný stav v oblasti vzdelanosti a povedomia spoločnosti o týchto javoch. V rámci tohto cieľa nás zaujala hlavne úloha realizácie celoplošnej verejnej kampane so širokou škálou osvetových, informačných a vzdelávacích aktivít zameraných na rôzne cieľové skupiny vysvetľujúca základné atribúty demokracie, význam jej princípov a hodnôt, ako i nebezpečenstvo totalitných ideológií.²¹¹ Myslím si, že v prvom rade by mala byť v rámci takejto kampane zdôraznená možnosť viesť slobodnú diskusiu a odôvodniť prípadné obmedzenia slobody prejavu. Extrémisti sa totiž veľmi radi schovávajú za slobodu prejavu, avšak je otázne, do akej miery by si predstavovali mieru slobody prejavu pre svojich názorových oponentov v prípade, keby sa dostali k moci. Tiež by sa táto úloha mala zamerať najmä na kľúčové spoločenské kriminogénne faktory. Je pravda, že netreba podceňovať význam individuálnych kriminogénnych faktorov, avšak v rámci takejto diskusie²¹² poukazovať na negatívne javy v rodine, škole a prostredí diskusného oponenta bude pôsobiť skôr ako použitie *argumentum ad hominem*, čo je v konečnom dôsledku kontraproduktívne. Takáto diskusia nevyhnutne bude viesť k rozsahu právomoci štátu určovať príkazy, zákazy a dovoľenia fyzickým a právnickým osobám, jednoducho povedané k veľkosti štátu.

211 *Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 až 2019*. (online). [5. 9. 2015]. Dostupné na: https://lt.justice.gov.sk/Attachment/vlastnymat_rtf.pdf?instEID=-1&attEID=75028&docEID=410109&matEID=7955&langEID=1&tStamp=20150128151502837.

212 V tomto kontexte vnímame pojem diskusia v najširšom slova zmysle, teda v rámci virtuálneho aj reálneho prostredia.

V tejto diskusii treba zdôrazniť najmä fakt, že autokratické a totalitné režimy vždy zasahujú v oveľa väčšej miere do súkromia a do života jednotlivcov a vládnu moc vtedy už vôbec nezaujíma názor jednotlivcov, lebo zdroj jej moci už nie sú občania. Taktiež úvahy o „osvietenom“ vládcovi, ktorý by vládol múdro a spravodlivo, sú reálne tak maximálne v rozprávkach. Nie je v reálnych možnostiach jednotlivca, aby dokázal účinne, efektívne a spravodlivo o všetkom rozhodovať sám, takže aj takýto vládca je odkázaný na spoluprácu s inými ľuďmi, kde už týmto samotným faktom je táto idea spochybnená, nakoľko spolupracovníci takéhoto vládcu by konali v jeho mene, ale nemuseli by konať vždy múdro a spravodlivo.

3. Efektívne monitorovať a odhaľovať trestné činy extrémizmu a stíhať ich páchatelov

Ide o úlohy smerujúce k naplneniu cieľa, sledujú najmä zabezpečenie efektívnej výmeny informácií, analyzovať a zvážiť potrebu aktualizácie niektorých ustanovení trestnoprávných kódexov, monitorovať mieru radikalizácie spoločnosti a extrémistickú činnosť prostredníctvom zainteresovaných subjektov a v rámci ich možností. Za zmienku v rámci tejto úlohy stojí analýza právno-aplikačnej praxe ustanovení Trestného zákona a Trestného poriadku týkajúcich sa boja proti extrémizmu.²¹³ Táto úloha bola riešená v rámci zákona č. 316/2016 Z. z. Zákon o uznávaní a výkone majetkového rozhodnutia vydaného v trestnom konaní v Európskej únii a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorým sa novelizoval Trestný zákon a Trestný poriadok a ide *de facto* o **represívnu zložku boja proti extrémizmu**. Túto novelu som z hmotnoprávneho hľadiska analyzoval v druhej kapitole tejto publikácie. V rámci Trestného poriadku táto novela zaradila trestné činy extrémizmu pod pôsobnosť Špecializovaného trestného súdu. Mám isté pochybnosti, či nepôjde o zbytočnú záťaž Špecializovaného trestného súdu, do ktorého právomoci doteraz patrili trestné činy v súvislosti s organizovanou kriminalitou, korupciou a najzávažnejšie trestné činy ekonomickej a majetkovej kriminality, teda najzávažnejšia, a možno aj najnáročnejšia trestná činnosť nielen z trestnoprávneho pohľadu, zatiaľ čo súdne rozhodnutia o trestných činoch extrémizmu dostupné na internete, ktoré som mal možnosť si prečítať, mali zriedka kedy viac ako tri strany a často išlo dokonca o Trestný rozkaz, kde nie je potrebné

213 *Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 až 2019*. (online). [5. 9. 2015]. Dostupné na: https://lt.justice.gov.sk/Attachment/vlastnymat_rtf.pdf?instEID=-1&attEID=75028&docEID=410109&matEID=7955&langEID=1&tStamp=20150128151502837.

uvádzať odôvodnenie, teda vo väčšina prípadov ide o tzv. žiletkové spisy. Domnievam sa, že táto zmena v Trestnom poriadku má svoje odôvodnenie, najmä ak by išlo o politikov, kde by určite išlo o náročnejší proces, avšak nesmieme zabúdať, že v zmysle Ústavy SR sú si pred zákonom všetci rovní a tento fakt by mal byť zohľadňovaný aj pri tvorbe právneho predpisu, nakoľko môže byť na osov v desiatich prípadoch, ale bude na škodu napríklad v sto ďalších. V tejto súvislosti nemožno nespomenúť aj opatrenie, ktoré podnikla Polícia SR, keď vytvorila v rámci Národnej kriminálnej agentúry novú jednotku zameranú na boj proti extrémizmu a terorizmu. Vznik spomínanej jednotky je podľa policajného prezidenta reakciou na spoločenskú požiadavku.²¹⁴

4. Vytvárať inštitucionálne a personálne kapacity pre štátne orgány plniace úlohy vo veciach ochrany ústavného zriadenia, vnútorného poriadku a bezpečnosti štátu

Obsahovo ide o vytvorenie účinných nástrojov po organizačnej stránke, vyčlenenie špecialistov, a s tým súvisiace vzdelávanie týchto osôb, následné nastavenie mechanizmov, ktorými sa budú zabezpečovať úlohy súvisiace s ochranou ústavného zriadenia, vnútorného poriadku a bezpečnosti štátu. V podstate ide o analýzu, zlepšenie a zabezpečenie efektívneho fungovania bezpečnostných zložiek.²¹⁵ V tejto súvislosti možno spomenúť, že v rámci účinnejšieho vyšetrovania trestných činov extrémizmu Ministerstvo spravodlivosti SR rozširuje sústavu znaleckých odborov a odvetví aj o osobitný znalecký odbor pre oblasť extrémizmu. Nový znalecký odbor „Spoločenské a humanitné vedy“ sa delí na dve odvetvia: „Politický extrémizmus“ a „Náboženský extrémizmus“. Súdni znalci zapísaní v uvedenom odbore sa budú zaoberať charakteristikou skupín a hnutí, ktoré možno zaradiť pod pojem politický extrémizmus a pod pojem náboženský extrémizmus. Charakteristika spočíva predovšetkým v popise ideológie, cieľov a vonkajších prejavov jednotlivých extrémistických subjektov, ako napríklad symboly, zástavy, odznaky, rovnošaty, heslá. Súdni znalci zapísaní v odbore extrémizmu budú spolupracovať predovšetkým s orgánmi činnými v trestnom konaní

214 TASR. Video: *Proti extrémizmu bude bojovať nová policajná jednotka*. (online). [1. 2. 2017]. Dostupné na: <http://www.teraz.sk/slovensko/proti-extremizmu-bude-broitjednotka/241285-clanok.html>.

215 *Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 až 2019*. (online). [5. 9. 2015]. Dostupné na: https://lt.justice.gov.sk/Attachment/vlastnymat_rtf.pdf?instEID=-1&attEID=75028&docEID=410109&matEID=7955&langEID=1&tStamp=20150128151502837.

a súdmi pri prešetrovaní trestných činov extrémizmu, ako aj orgánmi verejnej moci pri prešetrovaní priestupkov extrémizmu.²¹⁶

5.5.2 Preventívne aktivity proti trestným činom extrémizmu na internete v rámci súkromnej sféry a občianskeho aktivizmu

V tejto časti poskytnem poznatky o aktivitách týkajúcich sa boja proti trestným činom extrémizmu na internete v rámci súkromného sektora a občianskeho aktivizmu, ako aj demonštratívny výpočet charakterových vlastností, resp. cností potrebných na úspešný boj proti týmto fenoménom. Hlavným dôvodom, prečo uvádzam aj prevenciu v rámci súkromného sektora a občianskeho aktivizmu je, že **ľudia sa môžu konečne sami zapojiť a nečakať, kým to niekto druhý za nich urobí**, čo je na Slovensku celkom bežná prax. Jednoducho sa ľudia celkovo v oblasti veci verejných správajú ako malé vtáčatá, ktoré majú otvorené zobáky a čakajú, kým im dá niekto červíka alebo inú potravu. **Je pravda, že štát musí okrem represívnej činnosti vykonávať aj tú preventívnu, avšak sú oblasti kde to z povahy veci jednoducho nie je možné. Takýmto príkladom sú napríklad konšpiračné teórie.** Je pravda, že v Českej republike nedávno vzniklo Centrum proti terorizmu a hybridným hrozbám, ktorého jedným z cieľov je aj boj proti dezinformáciám, hoaxom a konšpiračným teóriám,²¹⁷ avšak tento útvar je už od začiatku terčom kritiky, ktorá spočíva v tom, že bude určovať, čo je hoax, a čo nie, teda bude určovať, čo je pravda. Je pravda, že tento útvar priamo uvádza, že nebude ľuďom vnucovať pravdu alebo vykonávať cenzúru, avšak fakticky bude označovať rôzne informácie za v podstate lživé, a teda *de facto* určovať, čo pravda je, a čo nie. Nehovoriac o možnom politickom zneužití, ktoré by mohlo mať fatálne následky. Práve preto je potrebné, aby sa angažoval v prevencii aj súkromný sektor a jednotlivci v podobe občianskeho aktivizmu.

Osobné vlastnosti potrebné na boj proti extrémizmu na internete

V prvom rade by však mal každý začať sám od seba, od osobných vlastností, ktoré podľa Čechmánka vo svojej nerozlučnosti poskytujú záruku

216 MINISTERSTVO SPRAVODLIVOSTI SR. *Nový znalecký odbor pre oblasť extrémizmu.* (online). [23. 1. 2017]. Dostupné na: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2171>.

217 CENTRUM PROTI TERORISMU A HYBRIDNÍM HROZBÁM. *Dezinformace a propaganda.* (online). [1. 2. 2017]. Dostupné na: <http://www.mvcr.cz/cthh/clanek/centrum-proti-terorismu-a-hybridnim-hrozbam.aspx>.

kritického uvažovania, či (v prípade ich nenaplnia) presného opaku. Ide skôr o demonštratívny výpočet, ktorý tvoria odvaha, pokora a tolerancia. Pre ikonu kritického uvažovania vybral historického Sokrata, osobnosť antickej klasickej filozofie, ktorá podľa Cicera zniesla filozofiu z nebies na zem a vo všetkých menovaných vlastnostiach vynikal. Bez takýchto vlastností môže byť legislatíva a ďalšie nástroje akokoľvek dokonalé, pokiaľ nimi ľudia nebudú disponovať, výsledný efekt môže byť až kontraproduktívny.

Odvaha

Hovoriť o odvaha ako o jednej zo základných (najcenenejších) osobných vlastností, ktorými veľký filozof disponoval, nie je len samoúčelné vzdávanie pocty, ale nevyhnutný predpoklad porozumeniu, ako Sokrates pristupoval k pravde a mysleniu. Odvaha však nie je len o riskovaní života, ale aj o schopnosti morálne a politicky zachovať si jasnú hlavu, keď ju ostatní strácajú. Je to odvaha prijať vlastnú malosť, mylnosť, je to odvaha k pokore. Odvaha presadzovať vlastný pohľad na svet je zaiste to, čo by mohlo v súvislosti s opisovanou vlastnosťou prísť na myseľ. Zoberme si ale odvahu podrobiť vlastný pohľad na svet kritike. Spochybnenie vlastného ega, toho najintímnejšieho „Ja“ je oveľa ťažšie. Sokrates sa aj napriek časťmu nepohodliu, politickej represii poctivého uvažovania, argumentácie a konzistentnosti svojich názorov nevzdal. Sokrates zachovával mienky o nebezpečných veciach, ktoré mu zákon vstúpil pri výchove. Robil tak za všetkých okolností, pevne sa jej pridržal a nevzdal sa jej ani v strastiach, slastiach, ani túžbe a strachu. Sokrates dobrovoľne riskoval život a obetoval sa pre obranu rodného polis. Analogicky možno povedať, že Sokrates bol natoľko odvážny, že sa vzdal vlastného ega, optiky na svet v prospech kritického prístupu, tolerancie a pokory.²¹⁸

Pokora

Sokrates dospel k zásadnej vedomosti. Bola to vedomosť o vlastnej nedokonalosti, to najhlbšie poznanie o svojich nedostatkoch, malosti, o tom, že nič nevie. Práve v sebazpoznaní a v pokore, ktorá sa nikde viac, ako práve v prístupe filozofa k vlastnému intelektu a hraniciam vedenia/poznania, neprejavila a nevytvorila jednu z najskvostnejších postáv histórie. Sokrates sa nebál priznať, že nepozná na niektorú otázku odpoveď. Možno paradoxne najvyšším poznaním v Sokratovskom svete je poznanie vlastnej (ne)

218 ČECHMÁNEK, K. *Totalitarizmus ako prejav konštruktivisticko-racionalistického myslenia*. Dizertačná práca. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2017, s. 86–87.

vedomosti, inými slovami znalosť hraníc vlastnej vedomosti a možnosti poznať. Tento stav vedenia je sumarizovaný slávnym výrokom: „*Viem, že nič neviem.*“ Sokrates vôbec netvrdil, že nemá akúkoľvek vedomosť, naopak. Avšak uvedomoval si aj fakt, že oblasť poznania je z pohľadu subjektu nekonečná a jeho, hoci vynikajúce vedomosti sú len zrnkom v piesku všetkých dostupných znalostí. Jeho život a konanie bolo teda opakom toho, čo možno nazvať epistemická arogancia. Ide o aroganciu vo vzťahu k tomu, čo si myslia, že vedia – majú vedomosť o niečom (napríklad politika). Ľudia zväčša nemajú vedomosť, ale majú názor na niečo, možno predikciu, inými slovami preceňujú svoje intelektuálne schopnosti a zamieňajú si pojmy vedieť – myslieť si.²¹⁹

Tolerancia

Toleranciu nie je možné celkom jednoznačne oddeliť od pokory, pretože obe osobné vlastnosti Gréci interpretovali prostredníctvom spoločného pojmu sofrosyné. Dôvod spočíva hlavne v skutočnosti, že pokora je zdôrazňovaná na úrovni vzťahu osoby k úrovni vlastných vedomostí a znalostí, teda prístup osoby k svojmu egu. Tolerancia je naopak smerovaná k druhým, a už nie je len reflexiou myslenia, ale samotným prejavom ľudského správania realizovaného či už verbálne alebo konaním. Netreba zabúdať na to, že obe vlastnosti veľmi úzko súvisia. Hoci tolerancia ako celospoločenský fenomén je téma, o ktorej je dôležité diskutovať, som presvedčený, že je nevyhnutné začať od jednotlivca, preto sa sústredím väčšmi na toleranciu ako individuálnu vlastnosť človeka, resp. parameter osobnostnej výbavy, ktorý má významný potenciál radikálneho vplyvu na myslenie a správanie jednotlivca. V prvom rade treba zodpovedať otázku, kde možno toleranciu najlepšie pozorovať. Viacerí sa zhodujú, že pri konfrontácii názorov komunikujúcich ľudí, v rámci dialógu. Sokrates je teda ideálnym príkladom na pozorovanie prejavov skúmanej cnosti, pretože jeho filozofická (didaktická?) metóda spočívala práve v rozhovore. Tolerantná láska k múdrosti je neustále vystavovaná nebezpečenstvu násilia vynucujúceho konformitu. Konštantné kritické skúmanie samého seba a neustála pochybnosť je imanentnou súčasťou aj filozofie, ktorú žil a praktizoval Sokrates. Sokrates si cenil toleranciu ako individualitu a možnosť človeka hľadať svoj spôsob života či životné šťastie. Sokrates teda na rozdiel od svojich politických oponentov neodsudzuje svetonázor či aktivity iných, ale sa ich snaží pochopiť.

219 ČECHMÁNEK, K. *Totalitarizmus ako prejav konštruktivisticko-racionalistického myslenia*. Dizertačná práca. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2017, s. 90–92.

Tolerancia nie je badateľná len v spôsobe, akým Sokrates vedie dialóg, ale aj v tom, ako ho necháva doznieť. Napríklad rozhovor s Eutyphrom, v ktorom Sokrates trpezlivo sprevádza Eutyphra pri snahe definovať zbožnosť, hoci ten sa dostáva do úzkych a z dôvodu neschopnosti argumentácie sám debatu ukončuje s odkazom na neodkladné záležitosti. Sokrates sa nesnaží Eutyphra násilne presvedčať, udržať ho v rozhovore či ho prenasledovať, ale nechá ho kedykoľvek voľne diskusiu zakončiť.²²⁰

Zmysel pre humor

Za ďalšiu vhodnú osobnú vlastnosť v boji proti hoaxom, konšpiráciám a extrémizmu celkovo považujem zmysel pre humor, konkrétne satiru. Satira je umelecký žáner, ktorý využíva komickosť, výsmech, karikatúru a iróniu ku kritike nedostatkov v negatívnych javoch, akými sú aj hoaxy a konšpiračné teórie. Na Facebooku sú v súčasnosti známe najmä tieto štyri stránky, ktoré sa venujú aj hoaxom a konšpiráciám. Ide o stránky „Prečo ľuďom hrabe“,²²¹ „Slobodný vysierač“,²²² „Zjem aj Vlek“²²³ a „Zomri“.²²⁴ Stránky zosmiešňujú nielen samotné teórie, ale aj ich šíriteľov. Ide najmä o hoaxy a konšpiračné teórie týkajúce sa geopolitiky a s nimi súvisiace javy (migračná kríza, vojna na Ukrajine, Rusko vs. Západ a pod.), ale tiež konšpiračné teórie, ktoré nespádajú pod tému tohto príspevku, ako napríklad očkovanie, Chemtrails, homeopatia a ďalšie najmä z oblasti medicíny a astrológie. Taktiež vymýšľajú vlastné, akože konšpiračné teórie. Stávajú sa preto terčom kritiky, a aj negatívnych komentárov a snahy o ich zrušenie. Vychádzajú z tézy, že síce existuje právo na slobodu prejavu, ale tiež možnosť označiť určitý prejav a aj jeho nositeľa za, slušne povedané, hlúpych. V porovnaní s napríklad printovým satirickým časopisom Charlie Hebdo, ktorý sa stal terčom teroristického útoku, majú tieto internetové stránky výhodu, že nemajú nejakú oficiálnu centrálnu budovu a v podstate ich administrátorom sa môže stať ktokoľvek, kedykoľvek a ich obnovenie po

220 ČECHMÁNEK, K. *Totalitarizmus ako prejav konštruktivisticko-racionalistického myslenia*. Dizertačná práca. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2017, s. 93–95.

221 Prečo ľuďom hrabe. (online). [18. 12. 2016]. Dostupné na: <https://www.facebook.com/PrecoLudomHrabe/>.

222 Slobodný vysierač. (online). [18. 12. 2016]. Dostupné na: <https://www.facebook.com/SlobodnyVysieračSK/?fref=ts>.

223 Zjem aj Vlek. (online). [18. 12. 2016]. Dostupné na: <https://www.facebook.com/zjemajvlek/?fref=ts>.

224 Zomri. (online). [18. 12. 2016]. Dostupné na: <https://www.facebook.com/zomriofficial/?fref=ts>.

případom zrušení (čo sa stránke „Zomri“ aj reálne stalo, nakoľko sa predtým volala „Jakub Martinec“ – *pozn. aut.*) je otázkou pár dní.

Tieto satirické stránky však neostávajú len pri samotnej satire. Majú neuveriteľnú mobilizačnú silu, najmä stránka „Zomri“, ktorá sa páči viac ako sedemdesiat tisíc ľuďom, avšak reálne sa zobrazujú sedemsto až deväťsto tisíc ľuďom, čo je pri počte dva a pol milióna Slovákov na Facebooku²²⁵ tretina, čo znamená, že ide o mienkotvornú stránku. Administrátori tejto stránky okrem toho, že ich hlavným cieľom je robenie si srandy z ľudskej hlúposti, tak pripúšťajú, že ich konanie môže mať nejaké vedľajšie účinky, ako napríklad, že prostredníctvom svojich obrázkov a statusov presvedčajú alebo pomáhajú pochopiť niečo, napríklad, že názory Mariána Kotlebu a jeho strany sú zlé a ohrozujúce demokraciu a ľudské práva. Sila stránok, akou je „Zomri“ spočíva aj v tom, že nejde o snahu pár jednotlivcov, ale o kolektívnu záležitosť.²²⁶ Niekedy ide až o akúsi formu brainstormingu, keď napríklad administrátori vyzývajú v príspevku užívateľov na tvorbu statusov na určitú tému a najlepšie potom uverejňujú na samotnej stránke. „Zomri“ tak predstavuje určitú ideu, ktorá sa stala väčšou, ako je táto samotná stránka, nakoľko pôsobí ako inšpirácia pre vznik ďalších takýchto stránok, ako napríklad „Legrácie Janka Francisciho“²²⁷ alebo „Stojatá Voda“.²²⁸ Humor a satira sú totiž typickou zbraňou (nielen) Slovákov proti „neprávosti“ a hlúposti už z čias histórie. Samotní šíritelia extrémistických názorov si často robia terč posmechu sami zo seba. Ako ukážkový príklad môže slúžiť výstup členov strany Kotleba-Ludová strana Naše Slovensko na najvyšší vrch pohoria Malej Fatry – Veľký Kriváň a následný status (tento status bol však už zmazaný – *pozn. aut.*).

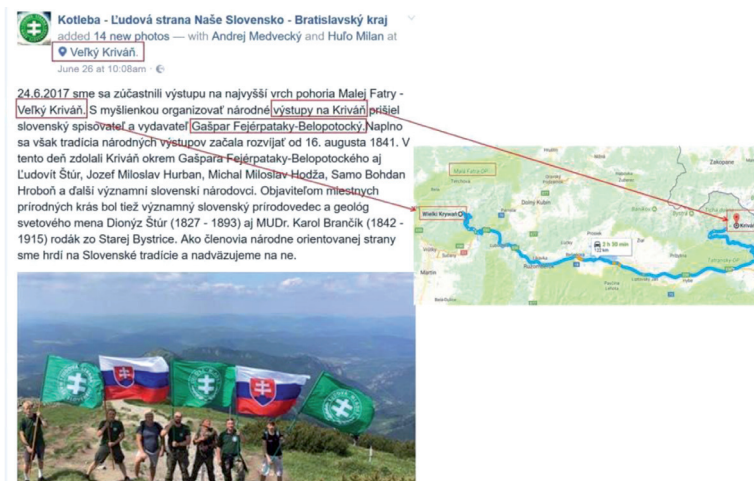
225 HODÁS, M. *Facebook oslávil 13 rokov. Vieme, koľko Slovákov ho používa.* (online). [4. 9. 2017]. Dostupné na: <https://www.zive.sk/clanok/122933/facebook-oslavil-13-rokov-vieme-kolko-slovakov-ho-pouziva>.

226 KYSEL, T. *Tvorcovia Zomri: LSNS je banda šašov. Primitívne vtipy vznikajú najlahšie.* (online). [4. 9. 2017]. Dostupné na: <https://www.aktuality.sk/clanok/505877/tvorcovia-zomri-lsns-je-banda-sasov-primitivne-vtipy-vznikaju-najlahsie>.

227 *Legrácie Janka Francisciho.* (online). [4. 9. 2017]. Dostupné na: <https://www.facebook.com/jesuisfrancisci/?fref=ts>.

228 *Stojatá Voda.* (online). [4. 9. 2017]. Dostupné na: <https://www.facebook.com/stojatavoda/?fref=ts>.

Obrázok č. 6 Status Kotleba-Ludová strana Naše Slovensko

zdroj: Facebook. (online) (prístupné 20. 9. 2017)
Dostupné na: <https://www.facebook.com>.

Členovia strany Mariána Kotlebu si pomýlili Kriváň, ktorý sa nachádza vo Vysokých Tatrách, s Veľkým Kriváňom, ktorý sa nachádza v Malej Fatre, a vystúpili teda na úplne iný vrch, ako mali, v úplne inom pohorí vzdialenom viac ako sto kilometrov. Humor tak slúži na demaskovanie nielen samotných extrémistických názorov a ich zosmiešnenie, ale aj na zosmiešnenie ich šíriteľov. *De facto* tak ukazujú, že súhlasenie s extrémistickými názormi a ich šírenie sú prejavy hlúposti a každý, kto ich šíri je hlupák. Myslím tým nie obyčajných, nespokojných ľudí, ale prívržencov a členov extrémistických skupín a hnutí. História dáva za pravdu, že extrémistické prejavy okrem toho, že sú nebezpečné, sú naozaj tiež hlúpe, a preto humor a satira ako prostriedky boja proti týmto názorom sú na mieste.

Chápavosť

Za ďalšiu dôležitú osobnú vlastnosť, potrebnú v boji proti extrémizmu, osobitne proti konšpiračným teóriám považujem chápavosť. Za absolútne kľúčovú vec považujem to, aby občania pochopili, ako sa robí politika, hlavne v demokratickom systéme, ale aj vo všeobecnosti. Že politici sú tiež len ľudia, teda je chybou si z nich vytvárať akési kulty osobností či polobožstvá. Tiež treba sa naučiť, že predvolebné sľuby sa nepodari splniť všetky, nakoľko súčasný politický systém je založený na robení kompromisov a vyjednávaní, preto možno aj veľké množstvo sľubov je taktický ťah, aby následne

pri rokovaníach bolo možné robiť ústupky, a presadiť tak racionálne jadro volebného programu. Práve poznať takéto taktické ťahy, finty a triky v politike umožní triezvejší pohľad na politiku ako takú, teda nielen čierno-biely obraz, že jeden politik je stelesnené dobro, druhý samotný Satan, a tiež že politici nemusia byť len obyčajné bábky finančných skupín, čo, samozrejme, v niektorých prípadoch vylúčiť nejde, ale neplatí to vždy. Teda, že politika je zložitá, ide o kombináciu mnohých vzťahov, mnohých záujmov, niekedy aj napríklad osobná nevraživosť medzi dvoma ľuďmi môže zmať plán, ktorý by bol výhodný pre celú spoločnosť. Samozrejme, na strane politikov tiež treba urobiť niečo, aby sa vnímanie verejnosti zlepšilo. V prvom rade prestať vnímať politiku ako miesto, kde si možno dobre „nahrabať“ a získať samé výhody, možno to znie príliš naivne, ale politika ešte v antickom Grécku bola vnímaná ako služba verejnosti, tak tento pohľad by mohol byť osvojený aj v súčasnosti. Čo sa týka previazanosti politikov a rôznych finančných skupín, ide zrejme o ťažko riešiteľný problém, pretože politik, ak chce byť úspešný, tak potrebuje veľa peňazí na kampaň a ďalšie aktivity, aby bol zvolený. No a keďže toľko peňazí má málokto, tak si peniaze musí požičať, zháňať ich a uzavrieť rôzne typy záväzkov spočívajúce v poskytnutí výhod sponzorom pri verejnom obstarávaní a pod. Riešenie je práve na strane politikov v tom, aby takéto dohody neuzatvárali, teda buď aby si zadovážovali peniaze od fyzických a právnických osôb, ktoré nebudú požadovať takéto pochybné druhy vyrovnania sa, a ak sa takto peniaze nebudú dať zohnať, tak jednoducho nekandidovať. Tu sa však dostávame k problému túžbe po moci, ktorá práve môže politikov donútiť urobiť skoro čokoľvek, len aby boli do nejakej funkcie zvolení či vymenovaní.

Za pozornosť stojí v tomto prípade osobitne aj **zvyšovanie mediálnej gramotnosti**, podstatou ktorej je porozumenie médiám. Za mediálne gramotného možno považovať toho, kto sa orientuje v textoch a hovorových prejavoch v týchto médiách, pričom v týchto médiách dokáže rozlíšiť podstatné informácie od nepodstatných, vie rozpoznať skryté významy, manipulačné techniky, nepresné a celkom neúplné informácie, má schopnosť odlíšiť pravdivý text alebo výpoveď od fabulácie alebo subjektívneho tvrdenia, ktoré nie je podložené faktami, zvládne jasnú formuláciu myšlienok a ich zaznamenávanie.

Z hľadiska mediálnej gramotnosti považuje Nutil za dôležité tieto štyri faktory:

1. **Médiá nie sú arbitrom pravdy** – objektivita médií je vždy relatívna, správy majú nevyhnutne určitý „sklon“ k historickým, sociálnym, ekonomickým a kultúrnym kontextom spoločnosti, v ktorej vznikajú. Taktiež

treba pochopiť, že médiá nie sú nestranné a v rôznej miere podliehajú snahám o ovplyvňovanie (zo strany politikov, vlastníkov, komerčných aktérov, korporácií atď.), celkom bežne sa dopúšťajú chýb, povrchnosti a ideologického filtrovania obsahu. To, ako vnímame svet je výsledok informácií, ktoré dostávame. Túto rolu plnia z veľkej časti médiá, niektorým veriť môžeme, iným nie. Nemali by sme však my – čitatelia rezignovať na presnosť a objektívnosť, mali by sme požadovať od médií čo najpresnejšiu spätnú väzbu, aj keď by bola neradostná a znepokojujúca. Bez poznania skutočného stavu vecí, bez poznania faktov a vzťahov medzi nimi nie je možné sa racionálne a kriticky rozhodovať.

2. Médiá majú svoje záujmy, a to hlavne:

- a) **ekonomické záujmy** – médiá sú často formou podnikania a ich vlastníci môžu mať aj iné ekonomické či politické záujmy. Ignorovať nemožno ani vedľajšie motívy vlastníkov, zvlášť, ak sú politicky angažovaní. Mediálne gramotný občan by sa mal zaoberať vlastníckou štruktúrou médií, ako aj motiváciou vlastníka, teda čo sleduje, čo chce so spoločnosťou spraviť. Ako priamy dôsledok ekonomického tlaku možno označiť premenu tradičného spravodajstva v niečo, čo správy pripomína len vzdialene. Hlavnú časť totiž tvorí niečo, čomu sa hovorí infotainment (spojene anglických slov information a entertainment). Ide o mix tém, ktoré majú za cieľ predovšetkým vyvolať emócie a baviť. Napríklad ide o poňatie správ, ktoré obsahujú dramatické vrcholy, ktoré striedajú reportáže emočne znepokojujúce, pričom celá relácia obvykle končí nevážne (vtipné videá, zvieratká, zaujímavosti a pod.). Náplň tvoria pseudoudalosti, ako že v lete je teplo, v zime padá sneh, klebety o celebritách, rozdávanie vysvedčení a pod. Infotainment sa venuje najmä lokálnym témam a geograficky blízkym divákovi. Obzvlášť cenené sú dojemné témy s „hlbokým ľudským príbehom“, s ktorým sa divák môže stotožniť, či výpovede „očitých svedkov“ a názory „ľudí z ulice“. Médiá sa týmito témami venujú, lebo to priťahuje pozornosť, lebo s tým súvisí primárne nastavenie ľudskej mysle. Na burcujuce, násilné, vysoko emotívne či vtieravé správy ľudia reagujú lepšie ako na suché reči analytikov. Pozornosť priťahujú tri hlavné témy, ktoré možno zhrnúť pod TriS – sex, strach, smrť. Vrcholom snahy o premenu spravodajského obsahu v materiál sú webové stránky, ktoré celkom vedome rezignujú na akýkoľvek korektný obsah a ich produkcia pozostáva z tvorby celkom zámerne vymyslených správ. Tie sú koncipované vyhrotene emotívnym, šokujúcim štýlom a rozširované sú skrz sociálne

siete. Cieľom je, ako inak, návštevnosť. Takéto praktiky sa označujú ako click-bait ryžovanie.

- b) **politické a iné záujmy** – v hre okrem zisku môžu byť aj iné záujmy. Majitelia komerčných médií môžu vyvíjať na svoje médiá tlak, aby produkovali spravodajstvo v podobe, ktorá im bude vyhovovať. Na druhej strane verejnoprávne médiá sa môžu stať cieľom najmä politického tlaku a iného ovplyvňovania. Do tejto kategórie patria aj akékoľvek iné vplyvy, či už ide o lobbying zo strany korporácií či iných vplyvných skupín, politikmi obľúbené uprednostňovanie spriaznených médií oproti kritickým médiám a v neposlednom rade ovplyvňovanie spravodajstva na základe politickej orientácie samotných novinárov či ich neobjektívnosť.
3. **Nové médiá menia hru** – hnacou silou internetu ako média je užívateľ. Práve na internete rozhoduje viac ako kdekoľvek inde správanie toho, kto sa rozhodol odkomunikovať nejakú správu, ako toho, kto sa túto správu rozhodol prijať. Vznik nových médií vytvára tlak na tradičné médiá už len tým, že ich oberá o čitateľov a o zdroje, čo potvrdzuje klesajúci trend predaja tlačenej novín. To vedie na jednej strane k úspornejšej personálnej politike vydavateľov a na druhej strane k hľadaniu viac či menej finančne udržateľných modelov, ako aj k pokusom o hľadanie foriem, ktoré oslovia a zajmú v prehltenom internetovom priestore. Logicky voľnou cestou je bulvarizácia, nakoľko bulvarizačné prvky lákajú čitateľov. Ide napríklad o nápadnú grafickú úpravu, výrazné emocionálne vyhradené titulky, veľké fotografie, odkláňanie obsahu smerom od informácií analýz a kontextu k emóciám, senzáciám, škandálom a katastrofám. Bulvarizácia premieňa aj štylizáciu samotných textov. Bulvarizované správy však nie sú tým najhorším, čo možno na internete stretnúť. Výrazne väčšie škody v hlavách čitateľov páchajú tzv. alternatívne či dezinformačné webové zdroje.
4. **Sociálne siete berú všetko** – je preukázané, že pre veľkú časť ľudí je práve Facebook ako najväčšia sociálna sieť hlavným, často jediným zdrojom informácií. Podľa výsledkov analýzy Pew Research Center až 62% dospelých Američanov získava informácie zo sociálnych sietí, z toho 18% často, 26% niekedy a zostatok niekedy. Pre dve tretiny užívateľov Facebooku je však prostredie tejto sociálnej siete jediným zdrojom informácií. Prieskum taktiež ukázal zvyšujúci sa podiel ľudí čerpajúcich informácie

zo sociálnych sietí.²²⁹ Dôvod, prečo je tento jav problémom je, že na prúd príspevkov vo facebookovom Newsfeede nemožno považovať za obraz skutočného sveta. Facebook totiž miesto toho ponúka najrelevantnejší a najzaujímavejší obsah pre každého konkrétneho užívateľa zvlášť. Facebook za pomoci pokročilých algoritmov vyberá a filtruje príspevky, ktoré sa užívateľovi zobrazia. Funguje to tak, že Facebook vie, ktoré príspevky užívateľa lajkujú, pod akými príspevkami užívateľia diskutujú, s ktorými priateľmi užívateľia komunikujú najčastejšie, rovnako ako vie, kde sa užívateľ práve nachádza. To, čo sa zobrazuje užívateľom nie je „svet tam vonku“, ale to, čo má užívateľ rád, a na čo reaguje. Vytvára tak určitý druh kognitívneho skreslenia (confirmation bias).²³⁰

V tejto súvislosti nemožno opomenúť ani **schopnosť overiť si informácie na internete**. V prvom rade je treba si byť vedomý toho, že nie všetko, s čím sa na internete možno stretnúť, je pravdou, čiže je treba vedieť, že mnohé z toho, s čím sa v elektronickom svete možno stretnúť, je jednoducho pochybné a nedôveryhodné. Jednoducho preto, že internet je slobodným neregulovaným priestorom a každý si v ňom môže písať, publikovať a tvrdiť takmer čokoľvek. A preto je predovšetkým k internetovým médiám dobré pristupovať so zdravou skepsou a odstupom. Toto vedomie je dobrým základom k onej zásadnej otázke, ako si overovať informácie na internete:

1. **Zistiť, z akého zdroja informácia pochádza, teda posúdiť relevantnosť** – ak web tvrdí, že Zem je plochá, svet ovládajú ilumináti a americký prezident je mimozemšťan, potom nie je potrebné brať taký zdroj vážne ani s ostatnými informáciami a jeho čítanie je pravdepodobne stratou času.
2. **Zistiť, či obsahuje správa dohľadateľné a dôveryhodné zdroje informácií, z ktorých čerpá** – pomerne často sa stáva, že zdroj správy nie je uvedený. Potom nie je potrebné na túto informáciu brať ohľad. Stane sa ale, že obzvlášť „alternatívne“ weby odkazujú jeden na druhý a vytvárajú spleť sietí „skoro“ dôveryhodnosti, skrz ktorú je možné preniknúť len so značnou dávkou trepezlivosti. To ale neplatí len pre alternatívne weby. So zle „zazdrojovanými“ správami sa možno stretnúť aj v zavedených médiách. Stretnúť sa možno aj s vymysleným pripísaním autorstva textu a navonok vedeckým zaštitovaním sa nejakou autoritou – obľúbení

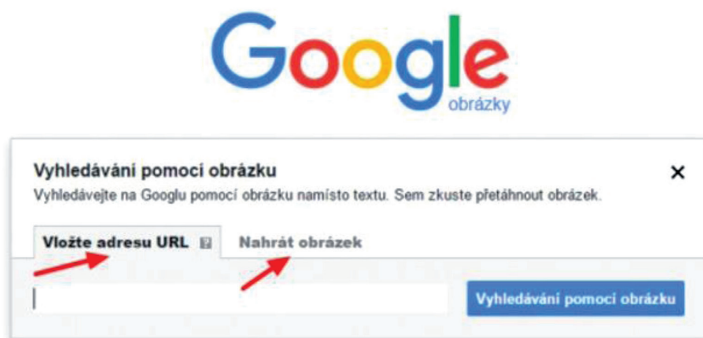
229 GOTTFRIED, J. *News Use Across Social Media Platforms* 2016. (online). [3. 9. 2017]. Dostupné na: <http://www.journalism.org/2016/05/26/news-use-across-social-media-platforms-2016>.

230 NUTIL, P. *Čtyři poznámky k mediální gramotnosti*. (online). [3. 9. 2017]. Dostupné na: <http://manipulatori.cz/ctyri-poznamky-k-medialni-gramotnosti>.

sú napríklad anonymní vedci. Bohužiaľ, inak ako dôsledným pátraním a overovaním sa tieto prípady odкрыť nedajú. A pretože valná časť falšných správ je opísaná zo zahraničných zdrojov, čeština a slovenčina zvyčajne nestačia.

3. **Zistiť, či nejde už o dávno vyvrátený hoax** – pozrite sa do existujúcich databáz webov, ako napríklad hoax.cz, mýty.sk alebo manipulátori.cz. Z anglických webových stránok možno použiť hoaxorfact.com, hoaxes.org, snopes, hoaxbuster.org a iné. Avšak ani demaskovanie hoaxu často nezabráni jeho ďalšiemu šíreniu.
4. **Overiť videá alebo obrázky, ktoré obsahuje správa** – nájsť originálne zdroj fotografie sa môžeme pokúsiť cez tzv. Reverzné vyhľadávanie, čo neznamenaá nič iné, ako že obrázok nahráte do špecializovaného vyhľadávača, ktorý vyhledá jeho zhodné či podobné použitie. Rovnako tak možno odhaliť využitie fotografie vo fiktívnom kontexte, čo je jedna z obľúbených techník tvorby hoaxov. K tomu poslúži napríklad Google Images. Do vyhľadávacieho poľa stačí vložiť adresu obrázku či ho nahrat.²³¹

Obrázok č. 7 Vyhľadávanie pomocou obrázku Google Images

zdroj: Google.sk. (online) (prístupné 20. 9. 2017)
Dostupné: <https://www.google.sk>

Rovnakú službu, ale jednoduchšiu zvládne aj internetový prehliadač Chrome, v ktorom stačí na fotografiu kliknúť pravým tlačidlom a z ponuky vybrať vyhľadanie obrázku.

231 DOČEKAL, D. #180: Jak najdu, odkud pochází nějaká fotografie? Jak zjistím, kdo je autorem? (online). [3. 9. 2017]. Dostupné na: <https://365tipu.cz/2015/06/29/tip180-jak-najdu-odkud-pochazi-nejaka-fotografie-jak-zjistim-kdo-je-autorem>.

Obrázok č. 8 Vyhľadávanie pomocou obrázku cez prehliadač Chrome

zdroj: Google.sk. (online) (prístupené 20. 9. 2017)

Dostupné: <https://www.google.sk>

V prípade videí ide o niečo náročnejší problém. V tomto prípade bude potrebné hľadať podľa slov, či pasujú k popisovanej „udalosti“. Bude k tomu treba v drvivej väčšine prípadov ovládať cudzí jazyk. Ako vodičko k overeniu môžete použiť nástroj CitizenEvidence, ktorý dokáže skontrolovať autenticitu videa, resp. vyhľadá históriu zverejnenia. Bohužiaľ, iba ale u videí publikovaných na YouTube. Z videa sa cez tento nástroj dajú tiež vytvoriť náhľady, a tie nechať vyhľadať ako fotografiu (pozri vyššie). V neposlednom rade môžu s identifikáciou pochybných lokácií napomôcť bežne dostupné mapové služby, prípadne Google Street View.

5. **Zistiť, či fotografia nebola upravená alebo iné podozrivé okolnosti** – ak existuje podozrenie, že fotografia bola upravená vo Photoshope, bolo s ňou manipulované, s odhalením môže pomôcť nástroj FotoForensics, ktorý úpravy dokáže odhaliť. Falošné správy bývajú veľmi často bombastické, vysoko emotívne a môžu obsahovať opis nebezpečenstva, varovanie, prípadne aj výzvy k ďalšiemu zdieľaniu. Môžu popisovať údaje utajené skutočnosti, o ktorých „oficiálne médiá a politici mlčia“, čo sa dá považovať za viac-menej jasnú príslušnosť k falošným správam.²³²

Pokiaľ sa cez to všetko jednotlivec neodhodlá k realnej aktivite, ešte vždy tu je možnosť aspoň morálnej podpory jednotlivcov, ktorí sa takto rozhodli aktivizovať. Práve sociálne siete sú vynikajúcim prostriedkom, ktorým sa dá okrem „zla“ vykonať aj niečo dobré. Užívatelia môžu vyjadriť podporu nielen použitím reakčných tlačidiel, ale aj priamo poslaním nejakej

²³² HNONLINE.SK. *Ako si overiť informácie na internete – praktický návod na odhalenie hoaxov, klamstiev a nezmyslov.* (online). [3. 9. 2017]. Dostupné na: <http://strategie.hnonline.sk/media/815931-ako-si-overit-informacie-na-internete-prakticky-navod-na-odhalenie-hoaxov-klamstiev-a-nezmyslov>.

pozitívnej správy, vyjadrením podpory a povzbudeniu konkrétnemu aktivistovi, ktoré si myslím, že každý jeden ocení. Ako príklad môže poslúžiť **Ján Levoslav Benčík**. Ide v podstate o obyčajného človeka, dôchodcu, ktorý v rámci svojho voľného času monitoruje aktivity rôznych jednotlivcov, ale aj skupín, či už alternatívnych médií, ale aj politických strán a hnutí. Zameriava sa najmä na príspevky, ktorými tieto osoby alebo skupiny šíria hoaxy a nenávistné prejavy, pričom takéto príspevky printscreenuje a následne zverejňuje na svojom osobnom blogu.²³³ Svojim spôsobom sa tak stará, aby sa ľudia dozvedeli, čo sú vlastne takéto osoby alebo skupiny zač, keďže v súčasnosti ide najmä o mienkotvorné osoby. K týmto osobám a skupinám, ktoré práve inklinujú k extrémizmu, sa v súčasnosti obracia čoraz viac ľudí z dôvodov spomenutých v časti tejto práce venujúcej sa etiológii, a preto považujeme odhaľovanie ich skutočnej tváre za veľmi užitočné, nakoľko ich sympatizantmi sa stávajú aj ľudia, ktorí by s nimi za iných okolností vôbec nesympatizovali. Okrem, samozrejme, pozitívnych reakcií dostáva však aj rozmanité druhy vyhrážok, avšak nezastrašilo ho to a bol ocenený ocenením „Biela vrana“, ktoré sa udeľuje ľuďom, ktorí preukázali občiansku odvahu a potlačili osobné záujmy v mene verejného prínosu, hodnôt a princípov.

Občiansky aktivizmus a súkromný sektor v boji proti extrémizmu na internete

Zaujímavým príkladom boja proti nenávisným prejavom na internete bola brazílska kampaň „Virtuálny rasizmus, skutočné dôsledky“, ktorú spustila v lete 2015 brazílska ľudsko-právna organizácia Criola. Nenávistné prejavy zo sociálnych sietí začali vyberať a dávať na billboard a umiestňovať neďaleko bydliska autora. Jedným z argumentom je, že ak sa o našom nevyberanom správaní dozvie naše okolie, môže sa to skončiť veľkou hanbou. Nasledovať by mohol sociálny trest – koniec priateľstva či sociálne vylúčenie.²³⁴

Facebook ako taký je osobitná kategória, a aj on sa v poslednej dobe snaží bojovať proti nenávisným prejavom. Základnou možnosťou je nahlásiť príspevok. Proces je veľmi jednoduchý, v pravom hornom rohu či už príspevku, alebo aj profilu ako takého je odkaz „Nahlásiť“ („Report“).

233 KYSEL, T. *Bloger ide po krku kotlebovcom: Sú nebezpeční, ale zastrašiť sa nedám*. (online). [17. 11. 2016]. Dostupné na: <https://www.aktuality.sk/clanok/335646/bloger-ide-po-krku-kotlebovcom-su-nebezpecni-ale-zastrasit-sa-nedam>.

234 BBC TRENDING. *Targeting racist trolls by putting their comments on billboards*. (online). [12. 1. 2016]. Dostupné na: <http://www.bbc.com/news/blogs-trending-34945756>.

V prípade stránok, skupín a udalostí treba kliknúť na ikonu „•••“ a následne vybrať možnosť „Nahlásiť stránku (skupinu, udalosť)“.²³⁵ Keď nemecká vláda upozornila Facebook, že nevenuje dostatok pozornosti utlmovaniu nenávistných prejavov voči imigrantom, spustili sa rôzne opatrenia. Firma po vzore mainstreamových médií zaviedla etickú diskusiu, ktorá blokuje nevhodné príspevky. Kým nemecké súdy sledujú, či je stratégia dostatočne účinná, firma prehlbuje svoju účasť na tom, aby požiadavky nemeckej vlády splnila. Na etickú cenzúru príspevkov si najala vydavateľstvo Bertelsmann, ktoré prevzalo všetky aktivity pod svoj patronát. Popri tom Facebook sprevádzkoval fond s kapitálom milión eur, ktorý bude financovať mimovládne organizácie, ktoré sa venujú rovnakému poslaniu.²³⁶

V decembri roku 2016 Facebook ohlásil definitívne riešenie, ktoré má zastaviť prúd kritiky za to, že firma nezakročila voči hoaxom, ktoré sú aj jednou z foriem nenávistných prejavov. Algoritmom budú pomáhať samotní používatelia, ale aj nadácie, združenia a samotní vydavatelia. Prvou novinkou je nový systém nahlasovania príspevkov. Tak, ako ľudia doteraz mohli nahlasovať spam, násilie či nevhodný obsah, upozorniť budú môcť aj na falošné správy. Sami tak spustia proces vyhodnocovania, ktorý bude predmetom overovania faktov. Algoritmy ustriednu internetové adresy, aby dostali pod drobnohľad tie, ktoré sa maskujú za dôveryhodné zdroje. Ak intenzívne zdieľaná správa pochádza z domény www.washingtonpost.com namiesto [washingtonpost.com](http://www.washingtonpost.com), existuje dôvodné podozrenie, že ide o pokus o klam. Pomáhať majú aj kontrolóri etického kódexu, ktorí budú môcť profesionálne označiť tie správy, ktoré považujú za falošné. V tejto chvíli má Facebook dohodu so 42 profesijnými organizáciami, medzi ktorými sú všetci poprední strážcovia informačného priestoru. Facebook sa podľa magazínu Business Insider týmto krokom nevzdáva svojho poslania, tvrdí však, že nie je ani cenzorom, ani strážcom pravdy. Bremeno ponecháva na tých, ktorí sa zaviazali podstúpiť plnenie úloh takým spôsobom, ktorý nie je v rozpore s morálnymi zásadami prevádzkovateľov. Chce mať nad týmto procesom kontrolu.²³⁷

235 FACEBOOK'S HELP CENTER. *How to Report Things*. (online). [12. 1. 2016]. Dostupné na: https://www.facebook.com/help/181495968648557?helpref=faq_content.

236 GIGEL, M. *Facebook sprísňuje etickú cenzúru, dá milión eur mimovládkam*. (online). [20. 1. 2016]. Dostupné na: <http://tech.sme.sk/c/20076205/facebook-sprisuje-eticku-cenzuru-da-milion-eur-mimovladkam.html>.

237 HEATH, A. *Facebook is going to use Snopes and other fact-checkers to combat and bury „fake news“*. (online). [20. 12. 2016]. Dostupné na: <http://www.businessinsider.com/facebook-will-fact-check-label-fake-news-in-news-feed-2016-12>.

V Nemecku sa istá Karolína nedokázala už pozeráť na kvantá šíriacich sa hoaxov a zostavila ich mapu. So svojím kamarátom zbiera hoaxy o utečencoch, ktoré potom umiestňuje na mapu. V súčasnosti sa mapa rozšírila už aj o Rakúsko. Správy zbiera na sociálnych sieťach a pomocou vyhľadávačov. Mapa je priebežne aktualizovaná na stránke www.hoaxmap.org.²³⁸

Obrázok č. 9 Mapa hoaxov z februára 2016

zdroj: Facebook. (online) (pristúpené 20. 2. 2017)
Dostupné na: <https://www.facebook.com>.

Hoaxy sa postupne môžu rozvinúť do konšpiračných teórií, a preto aj proti tomuto fenoménu treba bojovať. Unikátnym projektom je webová stránka www.konspiratori.sk. Veľká časť firiem na Slovensku bola prevzapaná, že sa ich reklama zobrazuje aj na internetových stránkach, ktoré šíria konšpiračné teórie. Spomenutý web je **digitálna agentúra, ktorá nechce ohroziť reputáciu svojich klientov**. Zastáva preto názor, že je potrebné upozorniť na weby, ktorých obsah by mohol ublížiť značkám zadávateľov reklamy. Tieto stránky sú totiž cez inzertné siete financované aj tými inzerentmi, ktorí nemusia súhlasiť napríklad s liečením rakoviny sódou bikarbónou alebo podporovať anexiu Krymu a svojimi peniazmi pomáhajú týmto web stránkam

238 MARTÍNEK, J. *Německo: mapou proti hoaxum o uprchlících*. (online). [20. 2. 2016]. Dostupné na: <http://svobodneforum.cz/nemecko-mapou-proti-hoaxum-o-uprchlicich>.

a ich autorom fungovať. Táto agentúra chce byť podľa možností objektívna, a preto o zaradení konkrétneho webu na zoznam nebude rozhodovať priamo ona, ale komisia odborníkov, ktorá bude **podľa vopred určených verejne dostupných pravidiel** hodnotiť nahlásené weby. Má to byť pomôcka pre všetkých, ktorí chcú vedieť, či z ich peňazí neprofituje niekto, koho činnosť nemusí byť v súlade s jeho firemnou kultúrou alebo spoločenskou zodpovednosťou. Je na každom inzerentovi, do akej miery sa týmto zoznamom bude riadiť. Štát teda zachováva slobodu slova, a tieto weby nezakazuje. Zároveň sa však spojili komerčné subjekty s ľuďmi z akademického prostredia a vytvorili dobrovoľný systém, kde si užívateľ môže slobodne vybrať, či svoju reklamu na týchto weboch uverejní, alebo nie.²³⁹ Ďalšou stránkou, ktorá sa špecializuje vyslovene na odhaľovanie hoaxov a konšpiračných teórií, je facebooková stránka „Dezinformácie, hoaxy a propaganda“.²⁴⁰

Suma sumárum, z vyššie uvedeného vyplýva, že proti konšpiračným teóriám, hoaxom a extrémizmu celkovo je vysoko efektívna **podpora kritického myslenia a vzdelávania sa**. Kritické myslenie môže byť samozrejme rozvíjané v škole, kde by človek mal dostať aspoň základy, avšak jeho ďalší rozvoj už záleží na samotnom človeku. Rozširovanie svojich vlastných vedomostí a schopností môže pomôcť aj proti Dunning-Krugerovmu efektu. Ako uviedol Dunning: „*Jediný spôsob, ako dokázať ľuďom ich nekompetentnosť je urobiť z nich kompetentných ľudí.*“ Teda čím viac človek pozná určitú problematiku, tým viac si je vedomý, aká je zložitá, nepreskúmaná, obsiahla a ako veľa vecí ešte nechápe a nepozná.²⁴¹ Hoaxy a konšpirácie sú svojím spôsobom manipulácie s ľudskou myslou, avšak aj proti manipulácii sa dá brániť. Keď niekto niečo povie, spýtajte sa samých seba, či to dáva zmysel. Často možno zistiť, že jednoducho nedáva. **Ak sme v priamom kontakte s manipulátorom, jedny zo „zázračných“ otázok, ktoré možno použiť, sú:**

1. „Čo ťa vedie k tomu, myslieť si, že...?“
2. „Na základe čoho tomu veríš?“
3. „Aký je toho dôkaz?“

239 KONŠPIRÁTORI.SK. *Prečo vznikla táto iniciatíva*. (online). [18. 4. 2016]. Dostupné na: <https://www.konspiratori.sk/dovod-vzniku.php>.

240 *Dezinformácie, hoaxy a propaganda*. (online). [18. 12. 2016]. Dostupné na: <https://www.facebook.com/Dezinform%C3%A1cie-Hoaxy-Propaganda-1144754945569773/about>.

241 DUNNING, D.; KRUGER, J. *Unskilled and Unaware of It: How Difficulties in Recognizing One's Own Incompetence Lead to Inflated Self-Assessments*. (online). [12. 1. 2016]. Dostupné na: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.64.2655&rep=rep1&type=pdf>.

Tieto nevinné otázky môžu mať veľký dopad, ak sú položené v správnej chvíli. Môžu totiž nastať tri rozdielne situácie:

1. človek odpovie, aký je dôkaz jeho tvrdenia a bude to dávať zmysel,
2. človek odpovie, aký je dôkaz jeho tvrdenia a nebude to dávať zmysel,
3. príde ďalšia manipulatívna reakcia.

Ten druhý prípad sa dá ospravedlniť tým, že nemusel on sám vedieť, prečo verí tomu, čomu verí a iba opakoval názor niekoho iného. Ak však príde manipulatívna reakcia, treba začať byť na pozore.²⁴² Rozvojom kritického myslenia tiež možno vedieť rozlíšiť, či správy, ktoré sú nám médiami prezentované, sú dôveryhodné a tak aj poskytnúť médiám spätnú väzbu, čím možno zvýšiť ich dôveryhodnosť, prípadne označiť za klamlivé a zavádzajúce.

Ďalšou osobitnou kategóriou sú **online diskusie** na rôznych fórach, ale aj sociálnych sieťach a spravodajských web stránkach. Z hľadiska delenia poznáme anonymné diskusie a diskusie s registráciou, ktoré sa delia na diskusie vedené cez Facebook, diskusie vyžadujúce tzv. korešpondenčnú registráciu a diskusie pod „skutočným menom“. Ďalšie typy diskusií sú diskusie, ktoré využívajú automaty a diskusie, v ktorých na nevhodné príspevky dozerajú samotní užívatelia alebo programy. V anonymných diskusiách stačí na zaslanie príspevku väčšinou iba napísanie ľubovoľnej prezývky, čo vedie k tomu, že jeden užívateľ môže v diskusii vystupovať pod viacerými prezývkami. Takýto trend samozrejme existuje aj v iných typoch diskusií, ale práve kvôli tomu, že v takomto type abscentuje niekedy zdĺhavá registrácia, ktorá dokáže odradiť. Takéto anonymné diskusie v drvivej väčšine prípadov nemajú žiadnu hodnotu pre ostatných, sú plné urážok, vulgarizmov a práve v takýchto diskusiách je výskyt rasistických, xenofóbnych a nenávisťných prejavov najväčší. Vzhľadom na to, že administrátori často nestíhajú kontrolovať také veľké množstvo príspevkov, k niektorým problémovým témam, ktoré sa týkajú napríklad Rómov, islamu a pod., nebývajú otvorení. Výhodou diskusií vedených cez Facebook je napríklad odradenie anonyma od založenia falošného účtu, nakoľko drvivá väčšina užívateľov uvádza svoje skutočné meno a priezvisko, a práve od toho si spravodajské servery sľubujú obmedzenie nenávisťných prejavov, keďže na rozdiel od anonymných príspevkov užívatelia nepoužívajú tie najhrubšie prejavy nenávisťi z dôvodu možného postihu nielen zo strany moderátorov, ale aj zo strany polície. Nevýhodou je, že ak sa aj takéto príspevky vyskytnú, nedajú sa

242 JENČÍK, R. 37 *zakázaných manipulačných techník, ako od ľudí dostať, čo chcete (a jedna na obranu)*. (online). [12. 12. 2016]. Dostupné na: <http://www.argument.sk/manipulacia>.

zmazať, keďže príspevok môže odstrániť iba autor. Moderátori diskusie však môžu takýto príspevok skryť pred ostatnými, čo je *de facto* rovnako účinné ako samotné zmazanie. Výhodou korešpondenčnej registrácie je, že vďaka relatívne zdĺhavejšej registrácii, kde užívatelia musia poskytnúť svoje meno, priezvisko, bydlisko sa znižuje šanca na výskyt nenávistných príspevkov. Ďalšou výhodou je aj zmena diskusie zo stromovej na lineárnu, vďaka čomu užívatelia nemajú možnosť reagovať na seba priamo, čím sa aspoň trochu obmedzili osobné útoky a neprehľadnosť konverzácií. Nevýhodou diskusie pod „skutočným menom“ je, že užívatelia si môžu vymyslieť hocikaké meno, pokiaľ neuvedú meno typu Jozef Stalin, ktoré už spadá do kategórie, kde je užívateľ upozornený, že takéto meno sa nepoužíva, a ak si ho nezmení, tak účet bude zmazaný. V diskusiách využívajúcich automaty, ktoré keď rozoznajú korene alebo časti určitých slov, tak nedovolia príspevok odoslať, existuje problém, že už len niektoré bežné slová obsahujú nevhodný výraz, ako napríklad opica, sextan. Z hľadiska nenávistných prejavov sú však prakticky nepoužiteľné.²⁴³ Zaujímavým príkladom boja proti nielen nenávistným prejavom je Huffington post. V roku 2011 mal dokopy pod svojimi článkami 54 miliónov komentárov. Prvým kľúčovým prvkom je poctivé moderovanie diskusie. Server udeľuje svojim užívateľom vyznamenanie za aktivitu. Pokiaľ užívateľ nahlásil administrátorovi 25 nevhodných príspevkov, stane sa moderátorom prvého stupňa, keď nahlási 100 nevhodných komentárov, stane sa moderátorom druhého stupňa a sám môže mazať nevhodné príspevky dovtedy, kým svoje privilégium zneužije. Počet administrátorov je však nízky vďaka inteligentnému programu Julia (Just a linguistic algorithm) vytvoreným firmou Adaptive Semantics. Julia rozumie niekoľkým jazykom a sama sa dokáže naučiť ďalšie. Prechádza všetky komentáre na Huffington post a rozpoznáva nevhodné príspevky, a pomáha tak moderátorom urýchliť ich prácu. Dokáže však aj upozorniť na zaujímavé príspevky alebo odkázať na inteligentné časti diskusií. Samotné fungovanie Julie je však tajomstvom firmy Adaptive Semantics a Huffington post.²⁴⁴ Keďže programy ako Julia nie sú rozšírené, tak v súčasných podmienkach sú zatiaľ najprínosnejšie opatrenia, ktoré vedú k de-anonymizácii diskusií, čo odradzuje diskutérov a trollův, ktorí by takéto diskusie mohli zahlcovať nenávistnými prejavmi. Moderované diskusie sú

243 DIATELOVÁ, I. *Urážlivé, vulgárny a rasistické projevy na internetových diskusných fórech*. Bakalárska diplomová práca. Brno: Masarykova univerzita v Brne, 2013, s. 13–18.

244 SONDERMAN, J. *How the Huffington Post handles 70+ million comments a year*. (online). [5. 5. 2015]. Dostupné na: <http://www.poynter.org/news/mediawire/190492/how-the-huffington-post-handles-70-million-comments-a-year>.

tiež čiastočným riešením, avšak treba zdôrazniť, že aj moderátori sú len ľudia, ktorí môžu pochybiť a ich rozhodnutie zmazať alebo nezmazať nevhodný komentár je do veľkej miery subjektívne a samotný akt zmazania môže začať „flame war“, kde nenávistné prejavy sú bežným javom.

Všeobecne účinná ochrana pred **internetovými trollmi** vychádza z hesla: „Do not feed the trolls“, čo voľne preložené znamená, aby sme nerobili to, čo troll chce. Ak totiž komunita bude trolla ignorovať, prestane ho jeho činnosť baviť, nakoľko jeho cieľom je rozpútať „flame“, ktorý vzniká na základe reakcií na predošlé komentáre.

V podstate pri každej registrácii na diskusné fórum, webovú stránku či sociálnu sieť užívateľ súhlasí s podmienkami používania (terms of use). Ich porušenie spravidla znamená udelenie sankcie. Z hľadiska druhov sankcií je to vo väčšine prípadov obmedzené, maximálne nejaká forma výstrahy a tzv. ban, čo je v podstate zákaz prístupu daného užívateľského účtu do danej sociálnej siete, web stránky či fóra, prípadne zmazanie užívateľského účtu. Sankcie, ktoré v tejto časti spomeniem, som videl aplikovať v súvislosti so známou MMORPG (Massively-Multiplayer Online Role-Playing Game, online hra na hrdinov pre veľké množstvo hráčov) hrou World of Warcraft, avšak myslím si, že môžu byť svojim spôsobom použiteľné nielen v tomto prípade.

Mute – ide o sankciu, ktorú možno udeliť hráčovi, a ktorá má ten následok, že hráč nemôže vôbec komunikovať s ostatnými hráčmi. Hráč sa tak fakticky nemôže zúčastňovať časti hromadných aktivít, ktoré tvoria jadro činnosti hry, ale ani len neformálne komunikovať s ostatnými hráčmi. Doba trvania sankcie je rôzna, spravidla však 24 hodín, avšak ide o dobu aktívneho hrania, teda táto doba plynie iba vtedy, pokiaľ je hráč aktívne prihlásený v hre. Analogicky by sa to dalo použiť aj napríklad na Facebooku, kde by užívateľ po vymedzený čas nemohol robiť absolútne nič, teda ani nahrávať fotky, obrázky, ani písať statusy či príspevky, ani komunikovať, ani používať reakčné tlačidlá, jednoducho nič. Samozrejme aj v tomto prípade by mala doba sankcie plynúť iba počas aktívneho prihlásenia do účtu, či už bude užívateľ prihlásený cez počítač, alebo mobilnú aplikáciu Facebooku, prípadne cez mobilnú aplikáciu „Messenger“, ktorá je v podstate iba chat cez súkromné a hromadné správy.

Huby – ide o špecifickú sankciu vytvorenú len v rámci jedinej komunity hráčov hrajúcich World of Warcraft v Českej a Slovenskej republike. Išlo o miestnu špecifickosť, sankcia bola totiž vytvorená miestnymi správcami hry (game masters). Podstatou sankcie bolo, že postava hráča po prihlásení bola premiestnená do špeciálnej lokality, kde musel hráč za trest nazbierať určitý počet húb, pričom mohol zobrať len jednu hubu za minútu.

Akýkoľvek pokus o útek z danej lokality bol trestaný permanentným banom. Samozrejme podobne ako v prípade sankcie „Mute“, aj tu je potrebné na vykonanie sankcie aktívne prihlásenie. Analogické použitie pre sociálne siete, napríklad Facebook by však muselo vyzeráť trochu inak. Nie je totiž možné transportovanie, ani zber húb. Namiesto zberania húb by ako alternatíva mohlo byť napísanie nejakej vety v určitom počte tak, ako kedysi dávali neposlušným deťom, teda napríklad 100x „Už nikdy viac nebudem hejtovať.“ No a namiesto špecifickej lokality by v momente prihlásenia sa na účet užívateľ bol presmerovaný na špeciálnu web stránku, kde by užívateľ musel presne toľkokrát napísať určitú vetu, aby ho to znovu presmerovalo na jeho užívateľský účet, pričom vetu by mohol napísať len raz za určitý čas, napríklad raz za minútu. Samozrejme, tiež by platilo, že pokus o nevykonanie trestu by mal byť postihnutý zmazaním účtu.

Dočasný ban – tento druh banu je už čiastočne rozšírený na niektorých weboch, najmä online zoznamovanie, akým je www.pokec.sk, kde užívateľovi možno zakázať vstup do určitej skupiny (miestnosti) na určitý čas, v súvislosti s porušením podmienok používania v danej skupine. V rámci napríklad Facebooku by teda správcovia skupín a stránok mohli mať právomoc udeliť dočasný ban užívateľovi na danú stránku, resp. ho po určitú dobu zo stránky vylúčiť.

Za predpokladu, že by tieto menej intenzívne sankcie nemali žiaduci efekt, tak by páchatelovi napríklad v zmysle zásady trikrát a dosť bol uložený permanentný ban, teda zmazanie účtu. Možno sa to nezdá, ale v súčasnosti je zmazanie účtu, zvlášť na sociálnej sieti ako Facebook pre mnohých veľmi závažnou sankciou, žiaľ niekedy až porovnateľnou s trestom odňatia slobody. Užívateľia často nielenže trávajú až neprimerane veľké množstvo na sociálnych sieťach, ale neraz do svojho účtu investujú veľa času a úsilia, uploadované fotografie do vytvorených albumov, vyplnené profily, získané kontakty na ďalších užívateľov, členstvo v rôznych skupinách, sledovanie obsahu rôznych stránok (niekedy ide až o stovky stránok), prípadne ak v rámci napríklad Facebooku hrajú nejaké hry a pod. Niekedy môže zmazanie takéhoto účtu vyvolať až hysterické záchvaty. Často však užívateľia do účtov investujú aj skutočné peniaze na získanie rôznych výhod a možností, ktoré ich môžu zvýhodniť pred ostatnými užívateľmi.

6 Výskumná sonda

6.1 Metodológia sondy

V snahe o hlbšie a dôslednejšie pochopenie problematiky extrémizmu na internete a dopracovať sa k návrhom možných konštruktívnych zmien v praxi som sa rozhodol vykonať vlastnú výskumnú sondu. V súčasnosti je ako prostriedok na šírenie extrémistických ideí využívaný najmä Facebook, nakoľko celkový počet užívateľských účtov presiahol jednu miliardu,²⁴⁵ čo znamená, že ide o obrovský priestor na šírenie názorov a získavanie sympatizantov. Ďalšími dôvodmi sú najmä to, že ide o neutrálny priestor, čo úzko súvisí s tým, že veľká časť pôvodných extrémistických stránok už nefunguje, plus stránky pod hlavičkou extrémistických skupín boli označované ako nedôveryhodné. Preto bude sonda zameraná práve na túto sociálnu sieť. Jednou z možností Facebooku je založenie tzv. stránky, prostredníctvom ktorej môžu rôzne spoločnosti, značky či organizácie zdieľať svoje príspevky a naviazať tak kontakt s ľuďmi.²⁴⁶

Hlavným cieľom tejto sondy je určiť prítomnosť a mieru extrémistických prejavov vo vybraných stránkach, pôjde najmä o príspevky užívateľov na plochu skupiny, či už textové alebo multimediálne a komentáre k jednotlivým príspevkom. **Čas trvania sondy** som stanovil na celý kalendárny rok 2015, nakoľko všetky príspevky a komentáre majú uvedený dátum odoslania, a teda je možné sledovať aj príspevky a komentáre z minulosti. Rok 2015 bol bohatý na udalosti, ktoré predstavovali rôzne typy impulzov na prípadné nenávisťné prejavy, či už ide o útok na redakciu Charlie Hebdo, referendum za rodinu, udalosti na Blízkom východe, problémy z nelegálnymi imigrantmi, vojna na Ukrajine, ale aj rôzne výročia, ako napríklad vznik Slovenského štátu, koniec 2. svetovej vojny, výročie SNP, teroristické útoky v Paríži atď.

Objektom sondy boli príspevky vo vybraných facebookových stránkach, konkrétne:

1. Utečencov na Slovensku nechceme
2. Léon Degrelle SK/CZ
3. Národno-socialistické hnutie Slovenska
4. STOP ZVÝHODŇOVANIU RÓMOV NA ÚKOR NÁS VŠETKÝCH...!!!

245 *Number of monthly active Facebook users worldwide as of 4th quarter 2015*. (online). [10. 2. 2016]. Dostupné na: <http://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide>.

246 *How do I create a Page?* (online). [10. 2. 2016]. Dostupné na: <https://www.facebook.com/help/104002523024878>.

5. Islam v Slovenskej republike nechceme

6. Slovansko-pohanský nacionalizmus

Nakoľko Facebook umožňuje užívateľovi zatajiť jeho vek, pohlavie a iné osobné údaje, tieto kritériá nie sú použiteľné v prieskume. Keďže ma zaujímal výskyt nenávistných prejavov ako takých, za subjekt je považovaný každý, kto prispeje nejakým príspevkom alebo komentárom. V prieskume som vytvoril nasledujúce kategórie:

1. **Potenciálne nenávistné prejavy:** ide o prejavy, ktoré naplňajú skutkovú podstatu niektorého z trestných činov extrémizmu, konkrétne trestného činu založenia, podpory a propagácie hnutí smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd v zmysle § 421 Trestného zákona, trestného činu prejavu sympatií k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd § 422 Trestného zákona, trestného činu rozširovania extrémistických materiálov v zmysle § 422b Trestného zákona, trestného činu popierania a schvaľovania holokaustu a zločinov politických režimov v zmysle § 422d Trestného zákona, trestného činu hanobenia národa, rasy a presvedčenia v zmysle § 423 Trestného zákona, trestného činu podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti v zmysle § 424 Trestného zákona a schvaľovania trestného činu v zmysle § 338 Trestného zákona. Neanalyzoval som však, či v prípade prečinov majú závažnosť vyššiu ako nepatrnú (alebo závažnosť vyššiu ako malú), teda vždy išlo o také prejavy, ktorými by sa orgány činné v trestnom konaní museli aspoň zaoberať.
2. **Nonkonformné príspevky:** ide o také príspevky, ktoré z hľadiska obsahu reagujú protichodne na väčšinové reakcie prispievateľov do príslušnej facebookovej stránky, prípadne reagujú na samotné nenávistné prejavy. Pred vykonaním samotného prieskumu som si stanovil nasledujúce hypotézy:

H1: Celková priemerná miera výskytu potenciálnych nenávistných prejavov vo vybraných facebookových stránkach nepresiahne 30 % z celkového počtu príspevkov.

Je pravda, že v súčasnosti internet obsahuje mnoho negatívnych a urážlivých komentárov. Treba však mať na pamäti, že nie všetky negatívne komentáre môžu naplniť skutkovú podstatu trestného činu. Taktiež si treba uvedomiť, že ľudia sú si vedomí toho, že aj prejav na internete môže mať právne následky (napríklad medializovaný status vtedajšej moderátorky RTVS Kristíny Kormúthovej). Myslím si, že skôr budú príspevky a komentáre obsahovať určité postoje a názory týkajúce sa politiky a spoločenskej

situácie, či už vnútornej alebo zahraničnej, čo samo o sebe nie je trestné do istej miery.

H2: Celková priemerná miera výskytu nonkonformných príspevkov nebude vyššia ako 30 % z celkového počtu príspevkov.

Je celkom zrejmé, že na stránkach bude prebiehať diskusia, a teda, že sa vyskytnú aj opačné názory ako tie, ktoré prezentujú administrátori stránky, prípadne väčšina diskutujúcich. Predpokladám však, že takéto nonkonformné príspevky nebudú až také časté, nakoľko ísť diskutovať na stránku, s ktorej dôvodom existencie nesúhlasím, je v podstate ako ísť do jamy levovej, čo väčšina ľudí nemá odvahu alebo dôvod spraviť.

H3: Miera výskytu extrémistických prejavov bude vyššia v čase významnej udalosti, ako napríklad útok na redakciu Charlie Hebdo, referendum o rodine alebo rôzne výročia.

Extrémistické prejavy potrebujú svoje podnety, ktorými sú najmä udalosti významného charakteru. Reakcie na takéto podnety neprichádzajú výlučne počas alebo v momente udalosti, ale vznikajú aj pred a po podnetoch. Preto budem zohľadňovať aj súvislosť prejavu s udalosťou, na ktorú reaguje.

Na realizáciu sondy som zvolil analýzu štatistických údajov priamym pozorovaním nezúčastneného, skrytého charakteru. Nakoľko cieľom sondy je určiť prítomnosť a mieru potenciálnych nenávisťných prejavov vo vybraných stránkach, pôjde najmä o príspevky užívateľov na plochu stránky či už textového alebo multimediálneho charakteru a komentáre k jednotlivým príspevkom. Určenie miery potenciálnych nenávisťných prejavov bude spočívať najmä v pomere medzi „nezávadnými“ príspevkami a komentármi, a komentármi a príspevkami, ktoré už budú obsahovať rôzne druhy neznášanlivosti. Na základe tohto pomeru bude následne možné vyhotoviť štatistické údaje o tom, v akom období sú extrémistické prejavy najčastejšie a naopak, resp. do akej miery je obsah skupiny ako takej nenávisťný.

6.2 Poznatky získané zo sondy

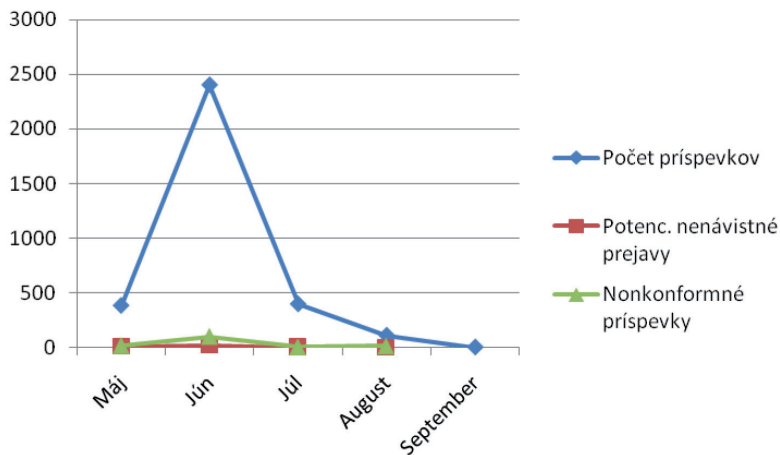
V tejto časti sa nachádzajú výsledky sondy. Na začiatok sú vždy uvedené tabuľky a grafy s údajmi, ktoré sa podarilo pri vykonaní prieskumu získať. Potom nasleduje komentár k získaným údajom a obsah príspevkov na stránke. Nakoľko mnoho príspevkov bolo obsahovo veľmi podobných, miestami až totožných, snažil som sa to spísať do myšlienok, ktoré príspevky obsahovali.

„Utečencov na Slovensku nechceme“

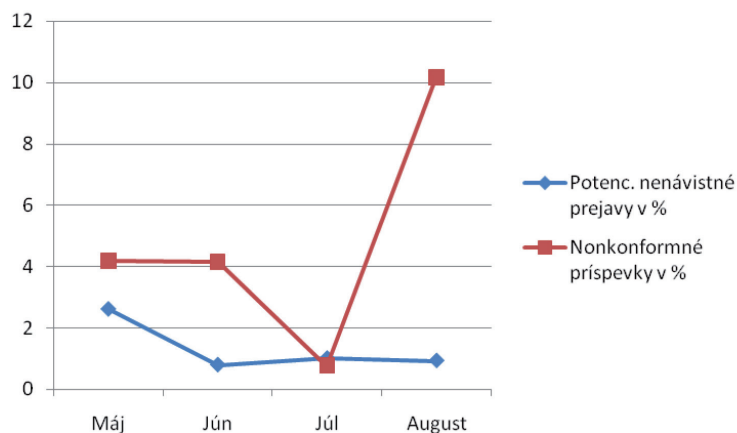
Tabuľka č. 7 Počet príspevkov za sledované obdobie na stránke „Utečencov na Slovensku nechceme“

Názov stránky	mesiac	počet príspevkov	potenc. nenáv. prejavy	nonkonfor. príspevky	potenc. nenáv. prejavy v %	nonkonf. prisp. v %
Utečencov na Slovensku nechceme	január	0	0	0	0	0
	február	0	0	0	0	0
	marec	0	0	0	0	0
	apríl	0	0	0	0	0
	máj	382	10	16	2,62	4,18
	jún	2402	19	100	0,79	4,16
	júl	396	4	3	1,01	0,76
	august	108	1	11	0,93	10,19
	september	1	0	0	0	0
	október	0	0	0	0	0
	november	0	0	0	0	0
	december	0	0	0	0	0
		3289	34	130	1,03	3,95

Graf č. 2 Grafické znázornenie aktivity na stránke „Utečencov na Slovensku nechceme“

Graf č. 3 Dynamika potenciálnych nenávistných prejavov a nonkonformných príspevkov na stránke „Utečencov na Slovensku nechceme“

Komentár

Táto stránka vznikla až v máji roku 2015, kedy sa prvýkrát objavila na verejnosti myšlienka povinného prerozdelenia utečencov medzi členské krajiny EU, ide teda o akúsi formu reakcie na spoločenské udalosti. Stránka existovala ešte v auguste, v septembri však bola zrušená. Najvyššiu aktivitu mala počas júna, počas ktorého sa udiali v spoločnosti dve dôležité udalosti, ktoré mali bezprostredný vplyv na aktivitu na stránke. Prvou bolo už spomínaný návrh na povinné prerozdelenie utečencov, ktorý sa síce objavil v máji, ale až v júni sa dostal do širšieho povedomia ľudí, ktorí naň reagovali. Druhou udalosťou, ktorá súvisela bezprostredne s tou prvou, bolo organizovanie „Pochodu proti islamizácii“, ktorý sa aj v júni uskutočnil, a ktorý bol aj vo vysokej miere propagovaný na tejto stránke. Nakoľko povinné prerozdelenie utečencov v júni nebolo schválené, aktivita skupiny, ako možno vidieť aj na grafe mala klesajúcu tendenciu.

Obsah príspevkov

Z celkového hľadiska, ako vidno v tabuľke a v grafoch možno usúdiť, že hoci miera potenciálne nenávistných príspevkov je minimálna, počet nonkonformných príspevkov tiež nie je vysoký. Zvyšná časť príspevkov, ktorá tvorí drvivú väčšinu, síce nie je relevantná pre trestné právo, avšak pre kriminológiu môže byť zaujímavá, nakoľko môže poskytnúť poznatky o negatívnych spoločenských javoch, ktorými sa kriminológia zaoberá.

K negatívnym spoločenským javom, ktoré sa vyskytli na tejto stránke, patrí aj xenofóbia a intolerancia.

V príspevkoch sa viac-menej opakovali nasledujúce názory a myšlienky týkajúce sa utečencov:

- ▶ o vlastných sa nikto nestará, ale o cudzích už áno,
- ▶ neochota prijať utečencov, radšej ich poslať tam, odkiaľ prišli,
- ▶ na utečencov peniaze sú, ale na platy lekárov a učiteľov nie,
- ▶ utečencov budú živiť občania z daní, nie politici zo svojich peňazí,
- ▶ utečencov by si mali vziať domov tí, ktorí im tak veľmi chcú pomôcť,
- ▶ utečenci nebudú pracovať, budú sa len príživovať,
- ▶ nikde nevidieť ženy a deti, všetko sú to iba mladí muži,
- ▶ nech sa o utečencov postará USA, je to dôsledok ich imperialistickej politiky,
- ▶ prečo utečenci neutekajú do susedných krajín,
- ▶ migranti budú znásilňovať naše ženy,
- ▶ pomôcť migrantom, ale v ich domovine,
- ▶ prirovnávanie k Rómom,
- ▶ vulgárne nadávky adresované politikom a iným osobnostiam, ktorí zastávajú názor, že utečencom treba pomôcť, a ktorí obhajovali povinné prerozdelenie utečencov.

Nonkonformné príspevky obsahovali tieto myšlienky a názory:

- ▶ nerieši sa tu rozkrádanie štátneho majetku politikov, ale riešia sa tu v podstate vymyslené problémy,
- ▶ urážanie a obviňovanie z fašizmu a rasizmu, napríklad za výrazy ako „neger“,
- ▶ ľútosť nad osudmi utečencov,
- ▶ aj utečenci sú ľudia,
- ▶ obrana islamu, je zneužívaný extrémistami,
- ▶ odhaľovanie nepravdivých a sfalšovaných informácií (ako príklad možno spomenúť fotografiu billboardu, na ktorej bola výzva na znásilňovanie európskych žien, v skutočnosti však išlo o čistý výmysel a podvrh, ďalší príklad bola fotografia obrovskej nákladnej lode plnej utečencov, ktorá však v skutočnosti bola niekoľko desaťročí stará).

Reakcie na nonkonformné príspevky obsahovali tieto názory a myšlienky:

- ▶ odmietanie nálepiek „extrémista“, záleží im na blahu Slovenska,
- ▶ snaha o presvedčenie „druhej strany“, ktorá v jednom prípade dokonca bola úspešná,
- ▶ často sa diskusia zvrhne na doťahovanie týkajúce sa gramatiky,
- ▶ osobné útoky obsahujúce vulgarizmy,
- ▶ otázky typu, ako sa budú správať, keď im utečenci znásilnia ženu alebo deti.

Potenciálne nenávistné prejavy obsahovali tieto názory a myšlienky:

- ▶ hlásenie sa k nacizmu, fašizmu, používanie nacistickej symboliky,
- ▶ postrieľať utečencov do radu,
- ▶ Hitler by vedel, čo robiť,
- ▶ hanobiace výrazy ako „čierny mor“, „teroristi“, „sk****ní negri“, „smradlavé čierne opice“, „hajzel čierny, vráť sa tam j****ť opice, keď sa nevieš správať“, „táto rasa a ich kultúra sem nepatrí“, „mŕtvy cigán, dobrý cigán, mŕtvy neger, dobrý neger“.

Osobitne možno spomenúť, že vo veľkej miere užívatelia tiež uvádzali rôzne konšpiračné teórie, ako napríklad za všetkým sú Židia, USA, NWO (New World Order). Tiež rôzne zoskupenia využívali tento priestor na svoju propagáciu ako Ľudová strana – Naše Slovensko, Slovenskí branci, Vzдор, niektoré z nich sú aj Koncepciou označované za extrémistické. Tiež sa na tejto stránke často spomínalo, aby sa len nerozprávalo, ale aj niečo reálne spravilo, z čoho následne vyplynulo vytvorenie udalosti „Pochod proti islamizácii“, ktorý bol vo vysokej miere propagovaný.²⁴⁷

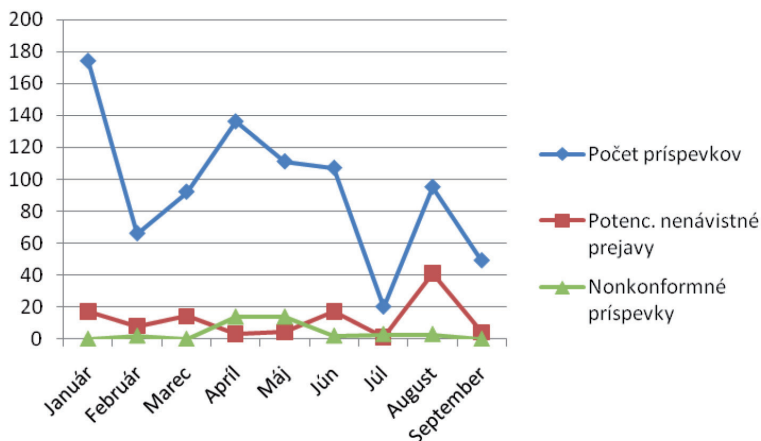
„Léon Degrelle SK/CZ“

Tabuľka č. 8 Počet príspevkov za sledované obdobie na stránke „Léon Degrelle SK/CZ“

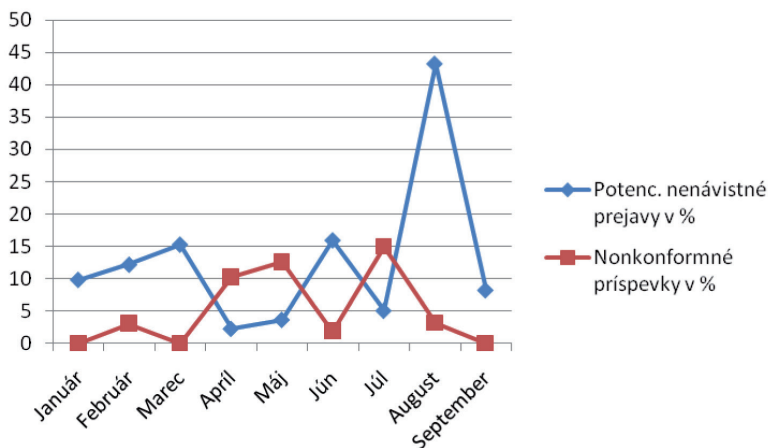
Názov stránky	mesiac	počet príspevkov	potenc. nenáv. prejavy	nonkonfor. príspevky	potenc. nenáv. prejavy v %	nonkonf. prisp. v %
Léon Degrelle SK/CZ	január	174	17	0	9,77	0
	február	66	8	2	12,12	3,03
	marec	92	14	0	15,22	0
	apríl	136	3	14	2,21	10,29
	máj	111	4	14	3,6	12,61
	jún	107	17	2	15,89	1,87
	júl	20	1	3	5	15
	august	95	61	3	43,16	3,16
	september	49	4	0	8,16	0
	október	0	0	0	0	0
	november	0	0	0	0	0
	december	0	0	0	0	0
		850	112	38	13,18	4,47

247 *Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 až 2019*, s. 22–23. (online). [10. 5. 2016]. Dostupné na: https://lt.justice.gov.sk/Attachment/vlastnymat_rtf.pdf?instEID=-1&attEID=75028&docEID=410109&matEID=7955&langEID=1&tStamp=20150128151502837.

Graf č. 4 Grafické znázornenie aktivity na stránke „Léon Degrelle SK/CZ“

Graf č. 5 Dynamika potenciálne nenávistných prejavov a nonkonformných príspevkov na stránke „Léon Degrelle SK/CZ“

Komentár

Léon Degrelle bol belgický fašistický politik a tiež dôstojník Waffen-SS a kolaborant s nacistickým Nemeckom. Stránka existovala ešte pred rokom 2015, avšak existovala iba do septembra 2015. Táto stránka bola vytvorená zoskupením Rodobrana, ktorú Konceptia tiež považuje za extrémistickú. Aktivita na tejto stránke bola veľmi dynamická počas januára, následne

útlm počas februára a zvýšená aktivita počas mesiacov apríl, máj, jún. Potom nasledoval opäť útlm, a potom znovu oživenie aktivity počas augusta. V septembri bola stránka zrušená.

Obsah príspevkov

Téma migračnej krízy na tejto stránke rezonovala minimálne. Vyššie spomenutá fotografia billboardu vyzývajúca na znásilňovanie žien bola rýchlo označená za „fake“. Ako už aj z názvu stránky vyplýva, obsah sa zameriava najmä na udalosti počas medzivojnového obdobia a 2. svetovej vojny. Miera potenciálnych nenávistných prejavov je viac ako 13%, a dokonca v mesiaci august bolo zaznamenaných najvyšší počet potenciálnych nenávistných prejavov. Väčšinu príspevkov tvorili príspevky od administrátora/administrátorov stránky, príspevkov od užívateľov bolo málo.

Potenciálne nenávislné prejavy obsahovali tieto názory a myšlienky:

- ▶ propagácia knihy „Nemecko a svetový mier“ a jej autora Svena Hedina, ktorý sympatizoval s nacizmom a vedel o nacistických zločinoch,
- ▶ spochybňovanie holokaustu, je to židovská rozprávka, prezentovanie dokumentov, podľa ktorých mali židia v Osvienčime luxusné podmienky (napríklad obrázok bazéna, pošty), židia umreli na choroby v dôsledku porážky Nemecka, falošné obvinenia z vyvražďovania mali pritažiť už tak porazeným Nemcom,
- ▶ úryvky z Hitlerových prejavov,
- ▶ vychvaľovanie Hitlera, obzvlášť veľkej „popularite“ sa tešila otázka administrátora, že kto by si želal, či by mal byť Hitler znovu zvolený (ak by žil), bol to jeden z najviac komentovaných príspevkov (odznelo 21-krát „áno“, mnohí užívatelia neskrývali nadšenie),
- ▶ obrázky, ktoré by mohli byť považované za extrémistickú symboliku.

Nonkonformné príspevky boli na tejto stránke minimálne, tiež išlo často o jedného užívateľa, ktorý napísal viacero nonkonformných komentárov. Obsah príspevkov bol viac-menej podobný s obsahom nonkonformných príspevkov na stránke „Utečencov na Slovensku nechceme“. Teda išlo najmä o urážanie a obviňovanie z fašizmu a rasizmu.

Obsah ostatných príspevkov obsahoval tieto myšlienky:

- ▶ prezentovanie úryvkov zo zápiskov Léona Degrella,
- ▶ snahy o zadováženie si kníh s tematikou 2. svetovej vojny,
- ▶ poukazovanie na Katyňský masaker (masová vražda poľských vojakov, civilistov počas 2. svetovej vojny spáchanej sovietskou tajnou službou NKVD a armádou),

- ▶ poukazovanie na zverstvá Červenej armády a označovanie nemeckých vojakov za „tých dobrých“,
- ▶ EÚ a NATO sú židmi riadené organizácie,
- ▶ propagácia Mariána Magáta, ktorý je predstaviteľom spolku „Akčná skupina Vzдор Kysuce“, pričom táto skupina podľa Koncepcie nevykazuje všetky znaky extrémizmu, ale je ovplyvňovaná pravicovými extrémistami, prípadne sa do nich zapájajú jednotliví členovia extrémistických zoskupení,²⁴⁸
- ▶ veľmi kritické reakcie na video vojnového veterána z SNP, obsahom príspevkov bolo spochybňovanie SNP, partizáni a bojovníci SNP boli iba vrahovia, opilci a zbojníci.

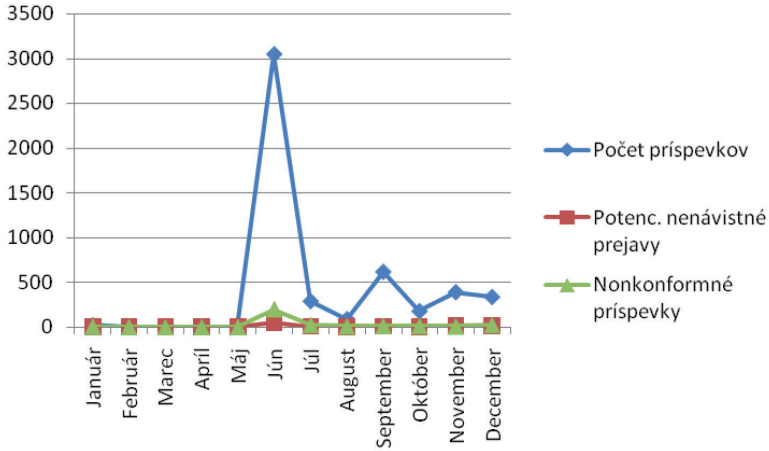
„Islam v Slovenskej republike nechceme“

Tabuľka č. 9 Počet príspevkov za sledované obdobie na stránke „Islam v Slovenskej republike nechceme“

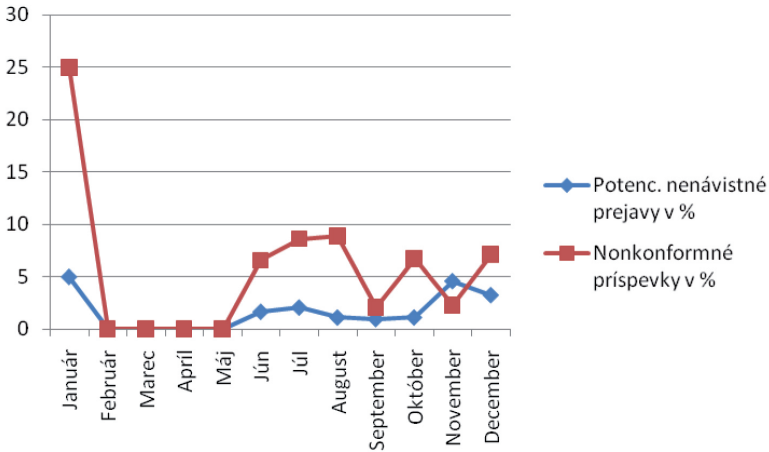
Názov stránky	mesiac	Počet príspevkov	Potenc. nenáv. prejavy	Nonkonfor. príspevky	Potenc. nenáv. prejavy v %	Nonkonf. prisp. v %
Islam v Slovenskej republike nechceme	január	20	1	5	5	25
	február	0	0	0	0	0
	marec	0	0	0	0	0
	apríl	0	0	0	0	0
	máj	0	0	0	0	0
	jún	3 049	51	201	1,67	6,59
	júl	290	6	25	2,07	8,62
	august	90	1	8	1,11	8,89
	september	617	6	13	0,97	2,11
	október	178	2	12	1,12	6,74
	november	391	18	9	4,6	2,3
	december	337	11	24	3,26	7,12
		4 952	95	292	1,92	5,9

²⁴⁸ Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 až 2019, s. 23. (online). [10. 5. 2016]. Dostupné na: https://lt.justice.gov.sk/Attachment/vlastnymat_rtf.pdf?instEID=-1&attEID=75028&docEID=410109&matEID=7955&langEID=1&tStamp=20150128151502837.

Graf č. 6 Grafické znázornenie aktivity na stránke „Islam v Slovenskej republike nechceme“

Graf č. 7 Dynamika potenciálne nenávistných prejavov a nonkonformných príspevkov na stránke „Islam v Slovenskej republike nechceme“

Komentár

Táto stránka uvádza o sebe, že sa stavia na ochranu demokratickej ústavy, sekulárneho štátu s demokratickým vládnym zriadením, ústavou zaručujúcou ľudské práva a rovnosť ľudí bez rozdielu pohlavia, vyznania a sexuálnej orientácie. Tiež uvádza, že je proti totalitným ideológiám a islamu ako

najagresívnejšie sa šíriacej ideológii súčasnosti vôbec. Aktivita na stránke rapídne stúpila v súvislosti s návrhom na povinné prerozdeľovanie utečencov, avšak počas letných prázdnin prišiel útlm. V septembri síce aktivita ešte znovu o niečo vzrástla, ale potom už aktivita postupne klesala. Stránka sa páčila skoro 12 000 užívateľom, čo nie je malé číslo. V mesiaci jún bol zaznamenaný tiež najvyšší počet potenciálnych nenávistných prejavov spomedzi všetkých vybraných stránok, čo opätovne možno zdôvodniť kvótami pre prijímanie utečencov a propagáciou „Pochodu proti islamizácii“.

Obsah príspevkov

Príspevky sú zamerané najmä proti islamu a moslimom, ktorých odmietajú na Slovensku, najmä v súvislosti s migračnou krízou. Príspevky sú viac-menej podobné ako na stránke „Utečencov na Slovensku nechceme“. Zaujímavé je tiež, že rovnako ako v už spomenutej stránke, aj tu prevažujú nonkonformné príspevky nad potenciálnymi nenávistnými prejavmi. Zaujímavé bolo však správanie administrátora, ktorý síce uverejňoval rôzne príspevky, ktoré sú namierené voči islamu a moslimom, avšak v momente, kedy bol konfrontovaný, tak často zjemňoval svoju rétoriku, či priznával, že si nevie overiť dôveryhodnosť zdrojov, ide najmä o články z tzv. alternatívnych médií, či dokonca tvrdil, že islamská komunita na Slovensku mu nevádi, ale islam tu nechce. Zaujímavosťou tiež bola reakcia na príchod asýrskych kresťanov na Slovensko. Samotný administrátor ich vítal, lebo podľa neho to sú skutoční utečenci. Na druhú stranu prevažovali negatívne názory (napríklad Arab ako Arab), ale objavili sa aj ďalšie pozitívne reakcie. Znovu, ako aj na stránke „Utečencov na Slovensku nechceme“ veľa nonkonformných príspevkov písal jeden užívateľ. Na tejto stránke sa tešili relatívne vysokej oblúbe tiež rôzne konšpiračné teórie tak ako v prípade stránky „Utečencov na Slovensku nechceme“.

Z celkového hľadiska príspevky obsahovali tieto myšlienky a názory:

- ▶ moslimom nejde o spoluprácu, ale o nadvládu, nechcú sa prispôbiť,
- ▶ kebyže my chceme žiť v ich krajine, tak sa musíme prispôbiť,
- ▶ Rómovia sú ešte dobrí v porovnaní s migrantmi,
- ▶ pravidelné informovanie o teroristických útokoch spáchaných v mene islamu,
- ▶ vyjadrenie súcitu obetiam teroristických útokov a kritika slovenských médií, že sa obetiam venujú veľmi málo, ale namiesto toho sa stále zaoberajú migračnou krízou,
- ▶ uvádzanie úryvkov z Koránu,

- ▶ vládnú nám hlupáci, ktorí idú proti vlastným národom, a tie sú nespokojné, ak to politici neprehodnotia, príde niekto ako kedysi Hitler,
- ▶ osobné útoky,
- ▶ vrátiť migrantov tam, odkiaľ prišli, nikto ich tu nechce,
- ▶ migranti týrajú a znásilňujú ženy,
- ▶ migranti budú parazitovať na spoločnosti, poberať iba dávky, žiaden prínos,
- ▶ užívatelia sa pýtajú, kde sú na obrázkoch a videách ženy a deti, sú tam iba mladí muži,
- ▶ zvalovanie problémov na USA, EÚ a NATO,
- ▶ diskusie o tom, či je lepšie USA alebo Rusko,
- ▶ teórie o tom, že Islamský štát vytvorili USA, Francúzsko a Nemecko,
- ▶ jedine Rusi nás môžu zachrániť,
- ▶ odsúdenie politiky Nemecka, ktoré začalo prijímať všetkých migrantov
- ▶ všetky náboženstvá sú škodlivé,
- ▶ propagácia „Pochodu proti islamizácii“,
- ▶ reakcie na „Pochod proti islamizácii“ boli, že politici sa boja hlasu občanov (najmä v súvislosti s avizovaným obmedzením práva na zhromaždenie), preč s politikmi, vulgárne a násilné odkazy pre politikov, podpora pre Mariána Kotlebu, je nesprávne nazývať všetkých zúčastnených neonacistami,
- ▶ niektoré príspevky obsahovali až závažné gramatické chyby.
Potenciálne nenávistné prejavy obsahovali tieto názory a myšlienky:
- ▶ zakázať islam a zaradiť ho k hnutiam smerujúcim k potlačeniu základných práv a slobôd, neexistuje radikálny a umiernený islam (moslim),
- ▶ prirovnávanie islamu k fašizmu,
- ▶ vulgárne nadávky na adresu islamu a moslimov (vyj***** opice, k***** čierni, potkany čierne),
- ▶ vyhrážky povražením (postrieľať, dať do plynu, upáliť, zrážať ich autom, keď sa nevedia správať),
- ▶ všetkých deportovať späť do Afriky bez milosti.
Nonkonformné príspevky obsahovali tieto myšlienky a názory:
- ▶ upozorňujú na to, že úryvky z Koránu sú povytŕhávané z kontextu a niekedy sú to úplné lži,
- ▶ výzva k tolerancii,
- ▶ spochybňovanie hodnovernosti článkov a videí, ktoré boli uverejňované na stránke, závery sú mylné a fakty zmanipulované a prekrútené, aby mohli byť použité proti moslimom a imigrantom,
- ▶ poukazovanie na chyby kresťanstva,

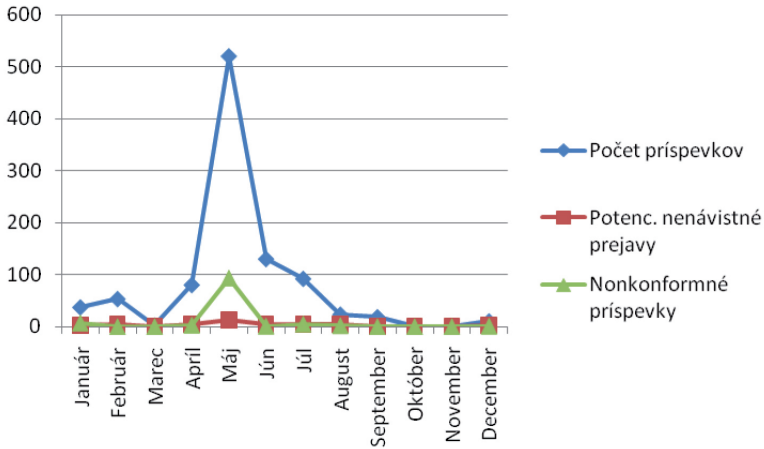
- ▶ podporovanie povinných kvót,
- ▶ migranti sú ľudia, ktorým treba pomôcť,
- ▶ poukazovanie na skutočnosť, že všetci sú proti migrantom, ale polovica z nich aj tak robí mimo Slovenska,
- ▶ útočné príspevky na margo diskusných oponentov,
- ▶ poukazovanie na to, že niektoré videá a články sú vytvorené na účel vzbudzovania nenávisť ľudí s falošnými profilmi (ide o jednu z foriem tzv. trollingu),
- ▶ viníkmi sú politici a systém, ktorého dôsledkom je, že najschopnejší Slováci sú v zahraničí,
- ▶ odsudzovanie „Pochodu proti islamizácii“,
- ▶ odsudzovanie článkov podporujúcich ruskú zahraničnú politiku.

„STOP ZVÝHODŇOVANIU RÓMOV NA ÚKOR NÁS VŠETKÝCH...!!!“

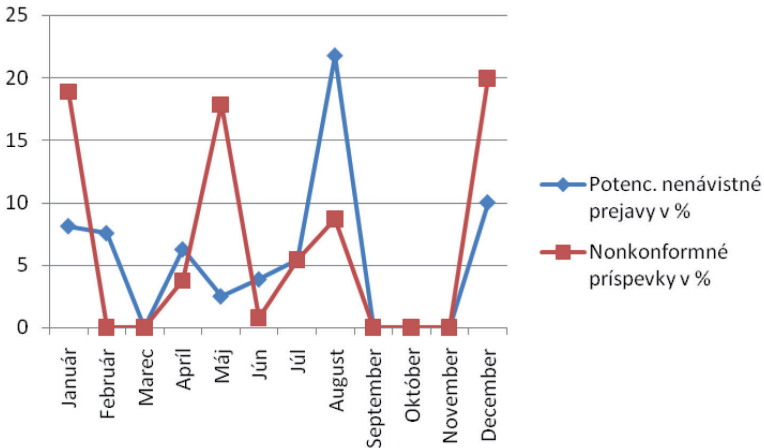
Tabuľka č. 10 Počet príspevkov za sledované obdobie na stránke „STOP ZVÝHODŇOVANIU RÓMOV NA ÚKOR NÁS VŠETKÝCH...!!!“

Názov stránky	mesiac	počet príspevkov	potenc. nenáv. prejavy	nonkonfor. príspevky	potenc. nenáv. prejavy v %	nonkonf. prisp. v %
STOP ZVÝHODŇOVANIU RÓMOV NA ÚKOR NÁS VŠETKÝCH...!!!	január	37	3	7	8,11	18,92
	február	53	4	0	7,55	0
	marec	2	0	0	0	0
	apríl	80	5	3	6,25	3,75
	máj	520	13	93	2,5	17,88
	jún	130	5	1	3,85	0,77
	júl	92	5	5	5,43	5,43
	august	23	5	2	21,74	8,7
	september	18	0	0	0	0
	október	0	0	0	0	0
	november	1	0	0	0	0
	december	10	2	1	10	20
		966	35	111	3,62	11,49

Graf č. 8 Grafické znázornenie aktivity na stránke „STOP ZVÝHODŇOVANIU RÓMOV NA ÚKOR NÁS VŠETKÝCH...!!!“

Graf č. 9 Dynamika potenciálne nenávistných prejavov a nonkonformných príspevkov na stránke „STOP ZVÝHODŇOVANIU RÓMOV NA ÚKOR NÁS VŠETKÝCH...!!!“

Komentár

Táto stránka sa páčila viac ako 9 000 užívateľom. Na tejto stránke sa vyskytol najvyšší počet nonkonformných príspevkov (za mesiac máj), a táto stránka si spomedzi všetkých stránok drží aj druhý rekord, v percentuálnej miere nonkonformných príspevkov, v mesiaci január. Vrchol aktivity

na tejto stránke opäť predstavoval mesiac máj, a to tiež v spojitosti práve s migračnou krízou, čo je paradoxom práve preto, že stránka nie je vyslovene protiimigračne zameraná, a aj preto, že na stránkach „Utečencov na Slovensku nechceme“ a „Islam v Slovenskej republike nechceme“ sú Rómovia vnímaní v porovnaní s utečencami a moslimami pozitívnejšie. Pri nonkonformných príspevkoch je zaujímavé však aj to, že práve drvivá väčšina príspevkov, ktoré boli napísané v mesiaci máj, sa vzťahuje k príspevkom z predošlých mesiacov, samozrejme tiež platí aj to, že autormi bolo iba zopár ľudí.

Obsah príspevkov

Obsah príspevkov na tejto stránke je viac-menej ľahko predvídateľný, teda pôjde o protirómske príspevky a názory. Podobnosť obsahu príspevkov s príspevkami na stránkach „Utečencov na Slovensku nechceme“ a „Islam v Slovenskej republike nechceme“ je vysoká, akurát tu sa konšpiračné teórie nenachádzajú. Veľkou zaujímavosťou je, že pokiaľ na stránke uverejnil príspevok Róm, ktorý má prácu, ubytovanie a slušne žije (väčšinou žiadal, aby neboli všetci Rómovia „hádzaní do jedného vreca“), tak ostatní užívatelia mu vyjadrovali podporu a povzbudzovali ho.

Z celkového hľadiska príspevky obsahovali tieto myšlienky a názory:

- ▶ poukazovanie na rómsku kriminalitu a neprispôsobilosť,
- ▶ dostávajú veci zadarmo, dávky a my ostatní musíme na nich makať za žobrácke platy a platiť dane,
- ▶ keď si Rómovia to, čo dostanú zničia, dostanú nové,
- ▶ doťahovanie ohľadom gramatiky,
- ▶ odmietanie imigrantov,
- ▶ propagácia Mariána Kotlebu,
- ▶ nestačí len zdieľať statusy na Facebooku, treba aj niečo reálne robiť,
- ▶ kritika systému, málo peňazí za veľa roboty.

Potenciálne nenávistné prejavy obsahovali tieto názory a myšlienky:

- ▶ vulgárne hanobiace výroky (paraziti, čvarga, k***y cigánske a pod.),
- ▶ podnecovanie na ich postrieľanie, deportáciu na opustený ostrov alebo do Antarktídy, zatvárať do táborov,
- ▶ chcelo by to druhého Hitlera, aby to tu vyčistil konečne.

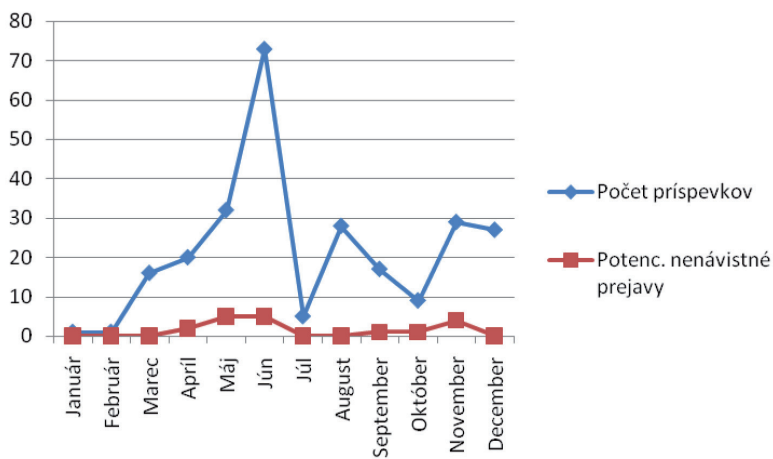
Nonkonformné príspevky obsahovali tieto myšlienky a názory:

- ▶ samotní Rómovia odsudzujú generalizáciu, avšak priznávajú, že nie všetci sú poctiví a slušní,
- ▶ odsudzovanie, že riešia Rómov, ale neriešia rozkrádanie štátu, prešľapy politikov a pod.

Tabuľka č. 11 Počet príspevkov za sledované obdobie na stránke „Národno-socialistické hnutie Slovenska“

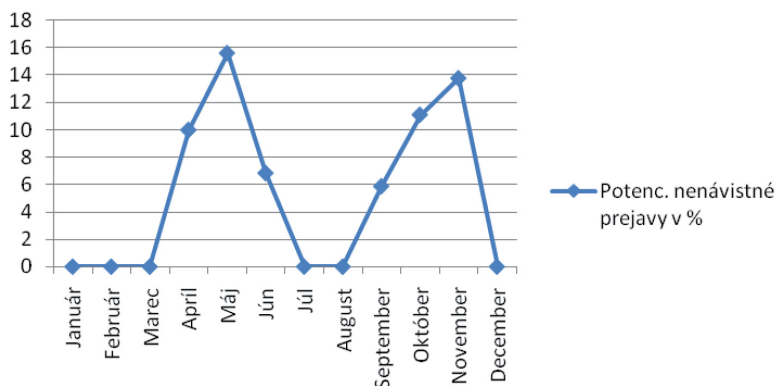
Názov stránky	mesiac	počet príspevkov	potenc. nenáv. prejavy	nonkonfor. príspevky	potenc. nenáv. prejavy v %	nonkonf. prisp. v %
Národno-socialistické hnutie Slovenska	január	1	0	0	0	0
	február	1	0	0	0	0
	marec	16	0	0	0	0
	apríl	20	2	0	10	0
	máj	32	5	0	15,63	0
	jún	73	5	0	6,85	0
	júl	5	0	0	0	0
	august	28	0	0	0	0
	september	17	1	0	5,88	0
	október	9	1	0	11,11	0
	november	29	4	0	13,79	0
	december	27	0	0	0	0
		258	18		6,98	

Graf č. 10 Grafické znázornenie aktivity na stránke „Národno-socialistické hnutie Slovenska“

Graf č. 11 Dynamika nenávisných prejavov a nonkonformných príspevkov na stránke „Národno-socialistické hnutie Slovenska“

Potenc. nenávisné prejavy v %

Komentár

Táto stránka sa páčila niečo vyše 600 užívateľom, takže ide o relatívne malú stránku, avšak sme toho názoru, že aj obsah takejto stránky treba skúmať. Napriek nízkemu počtu užívateľov, ktorým sa táto stránka páči, stránku možno zaradiť k tým aktívnejším, pričom najaktívnejšia bola stránka počas mesiaca jún, kedy intenzita diskusie v spoločnosti týkajúca sa prijímania utečencov bola najintenzívnejšia. Zaujímavosťou je, že na tejto stránke sa nenachádzal jediný nonkonformný príspevok. Tiež stojí za zmienku to, že väčšinou sa na stránke nachádzalo veľmi málo komentárov, vo väčšine prípadov išlo o aktivitu administrátora skupiny, ktorý zdieľal články, videá, statusy a pod.

Obsah príspevkov

Z celkového hľadiska príspevky obsahovali tieto myšlienky a názory:

- ▶ kritika systému, korupcie, rôznych káuz, ako napríklad Kauza Váhostav a pod.,
- ▶ odmietanie akýchkoľvek neeurópskych migrantov obzvlášť po teroristických útokoch v Paríži,
- ▶ odmietanie islamu a kritika mimovládnych organizácií, sú to obyčajní darmožráči,
- ▶ označovanie médií za zapredancov, presstitútky, naivky,
- ▶ podpora domácim poľnohospodárom, kritika tzv. fast foodov,

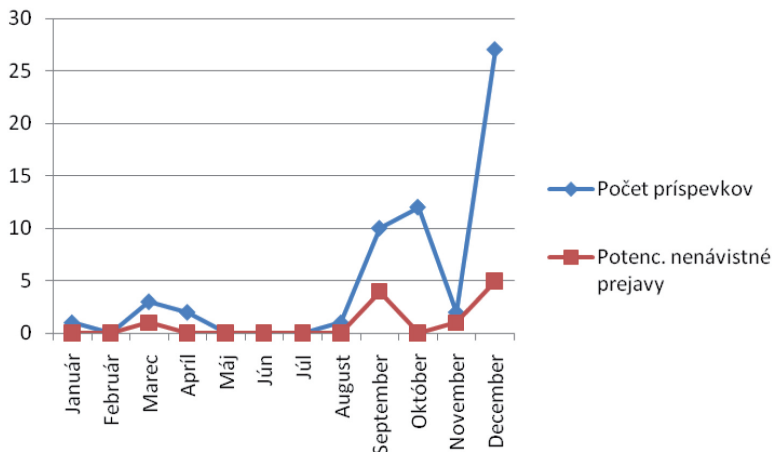
- ▶ označovanie politikov za vlastizradcov a požiadavky o ich zabitie.
Potenciálne nenávisťné prejavy obsahovali tieto názory a myšlienky:
- ▶ hanobiace výrazy (čierne prasce a pod.),
- ▶ požadovanie nastolenia národného socializmu,
- ▶ propagácia Adolfa Hitlera,
- ▶ podpora nútených prác pre Rómov a obmedzenie ich základných práv,
- ▶ popieranie holocaustu,
- ▶ na margo teroristických útokov v Tunisku, kde zahynulo 37 Európanov, požiadavka, aby bolo zastrelených náhodných 37 imigrantov.

„Slovansko-pohanský nacionalizmus“

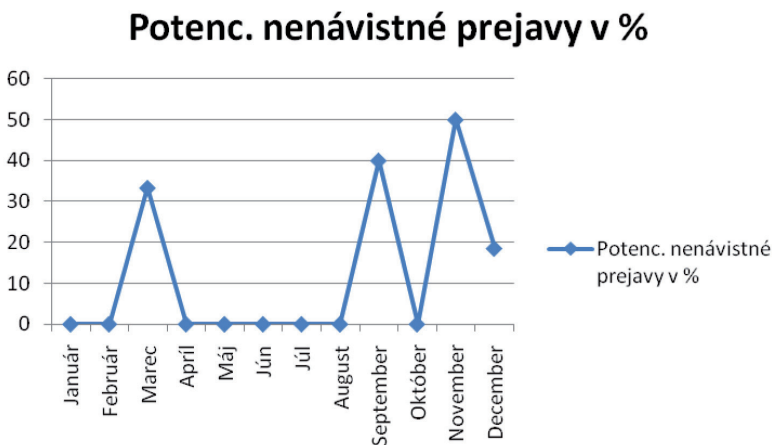
Tabuľka č. 12 Počet príspevkov za sledované obdobie na stránke „Slovansko-pohanský nacionalizmus“

Názov stránky	mesiac	počet príspevkov	potenc. nenáv. prejavy	nonkonfor. príspevky	potenc. nenáv. prejavy v %	nonkonf. prisp. v %
Slovansko-pohanský nacionalizmus	január	1	0	0	0	0
	február	0	0	0	0	0
	marec	3	1	0	33,33	0
	apríl	2	0	0	0	0
	máj	0	0	0	0	0
	jún	0	0	0	0	0
	júl	0	0	0	0	0
	august	1	0	0	0	0
	september	10	4	0	40	0
	október	12	0	0	0	0
	november	2	1	0	50	0
	december	27	5	0	18,52	0
		58	11		18,97	

Graf č. 12 Grafické znázornenie aktivity na stránke „Slovansko-pohanský nacionalizmus“

Graf č. 13 Dynamika potenciálne nenávistných prejavov a nonkonformných príspevkov na stránke „Slovansko-pohanský nacionalizmus“

Komentár

Táto stránka sa páčila zhruba 600 užívateľom a podľa počtu príspevkov možno súdiť, že aktivita bola veľmi nízka. Rovnako, ako aj v prípade stránky „Národno-socialistické hnutie Slovenska“, ani v tomto prípade nebol zaznamenaný žiadny nonkonformný príspevok. Taktiež komentárov

k príspevkom bolo minimum (iba dva), väčšina príspevkov bola od administrátora stránky.

Obsah príspevkov

Príspevky poukazovali na historické tradície a ideály slovenského národa, dokumenty, videá a články o starých Slovanoch. Hlásali návrat k starým pohanským božstvám, avšak nevyhýbali sa ani súčasnosti, ako sú kritika náboženstiev, najmä kresťanstva, upozorňovanie na ohrozenie existencie bielej rasy, ktorej predstaviteľmi sú práve Slovania. Najvyššia aktivita bola práve v decembri, kedy príspevky boli zamerané proti kresťanom a ich chápaniu Vianoc.

Potenciálne nenávistné prejavy obsahovali tieto názory a myšlienky:

- ▶ hanobiace a podnecujúce výrazy (cigánske deti budú potrava pre naše psy, vypáliť kostoly, mešity a vyhlásiť vojnu svetovému židovstvu, len nadrasa môže žiť, ostatných treba zabiť),
- ▶ rôzne symboly, z ktorých sa neskôr stali symboly nacizmu, takže by sa mohlo jednať o extrémistickú symboliku.

6.3 Vyhodnotenie sondy

Na základe získaných údajov možno dospieť k nasledujúcim záverom. Z hľadiska hypotéz sa H1 potvrdila, pretože na žiadnej z vybraných stránok celkový počet potenciálnych nenávistných prejavov neprekročil 30 %. H2 sa tiež potvrdila, nakoľko na ani jednej stránke nepresiahol priemer 10 %. H3 sa nepotvrdila, nakoľko udalosti vo svete mali malý vplyv na aktivitu na stránkach. Na druhú stranu však možno dôjsť k záveru, čo sa týka H3, že pokiaľ nastane alebo má nastať nejaká udalosť, ktorá by mohla závažne zasiahnuť aj Slovensko, aktivita na stránke by enormne vzrástla, čo možno dokázať v prípade povinných kvót v rámci prerozdelenia utečencov, ktoré malo za následok počas mesiaca jún rekordnú aktivitu na stránkach „Islam v Slovenskej republike nechceme“ a „Utečencov na Slovensku nechceme!“

Zaujímavým zistením bolo, že sa nepreukázal jednoznačne priamo-úmerný vzťah medzi celkovým počtom príspevkov a počtom potenciálne nenávistných prejavov v oblasti dynamiky, teda celkovo čím viac príspevkov, tým viac potenciálne nenávistných prejavov, ale aj nonkonformných príspevkov. Administrátori stránok boli akýmisi rybármi. Princíp spočíval v tom, že administrátor uverejnil nejaký príspevok na stránku a už mu stačilo len sledovať, ako užívatelia reagujú, teda metaforicky ich chytať do siete, prípadne ak vznikne nejaká ohnivejšia diskusia, tak ju minimálne

udržiavať v takom stave, potvrdilo sa tak naše delenie z teoretickej časti. Ďalším zaujímavým zistením bolo, že hoci nonkonformných príspevkov celkovo bolo viac ako potenciálnych nenávistných prejavov, počet užívateľov, ktorí takéto príspevky písali, bol podstatne nižší, často jeden užívateľ napísal aj päť až desať komentárov.

Prvým záverom, ku ktorému som dospel nielen po vyhodnotení sondy, ale aj po viac ako desaťročnom pohybovaní sa v prostredí internetových diskusií je, že sa neoplatí do takýchto diskusií zapájať. Tvrdenie, že čím viac prejavov nenávisť, tým viac treba, aby zaznievali reakcie, ktoré ich odmietajú, síce znie na prvýkrát pekne, ba priam až vznešene, avšak má niekoľko úskalí.

Prvé úskalie možno zhrnúť do výroku „Nikdy sa nehádaj s hlupákom, stiahne ťa na svoju úroveň a prevaluje skúsenosťami.“ Jedným zo základných aspektov kyberpriestoru je podľa Sulera aj disinhibícia, teda odloženie zábran. Na základe mojich vlastných skúseností môžem tvrdiť, že celková úroveň diskusných príspevkov je nízka, obsah drivej väčšiny príspevkov pozostáva či už z osobných útokov voči autorovi článku alebo iného príspevku, prípadne diskutér je „chodiaca databáza všetkých článkov na internete, ktoré vyšli“ a jednoducho musí informovať, odkiaľ autor článok odkopíroval, že diskutér už dávno nečíta určitý typ článkov, ale len náhodou sa ocitol v diskusii pod článkom, ktorý inak nečíta, tiež existuje typ diskutérov, ktorí pod článok do diskusie napíšu „Som prvý“, aj keď tomu tak nemusí vždy byť, ďalší je typ diskutéra, ktorý sa pohoršuje nad tým, že ostatní majú čas podobné články čítať či viesť diskusie, lebo on ten čas nemá, prípadne ide o typ, ktorého príspevok bez ohľadu na obsah článku alebo celej diskusie vedie k tomu, že volí určitú politickú stranu, pointa ďalšieho typu príspevku je, že autor článku alebo diskusného príspevku závidí, pretože nikdy nič nedokázal, prípadne ide o typ príspevku, ktorý je obsahovo absolútne od veci, resp. môže ísť aj o diskutéra, podľa ktorého je to presne naopak, aj keby sa malo jednať o tvrdenie, že Zem je guľatá, alebo ide o diskutéra, ktorý sa pýta, koľko peňazí a od koho dostal autor článku alebo diskusného príspevku zaplatené, prípadne diskutér iba poukazuje na gramatické chyby v článku alebo príspevku. Diskutovať s takýmito užívateľmi je extrémne náročné a málo skúsení užívatelia, ktorí takú chybu urobia, sa často ocitnú vo „flame war“. Vrcholom všetkého môže byť to, keď sa z diskutéra vykluje troll, ktorý napíše, že to nemyslel vážne, len chcel ostatných naštváť a ukončí diskusiu.

Druhé úskalie, ktoré bezprostredne súvisí s tým prvým, možno zhrnúť do výroku: „Na internete má argument odborníka rovnakú váhu ako

argument dieťaťa.“ Dôvodom je najmä to, že na internete je dostupných mnoho informácií, napríklad v oblasti medicíny ľudia už si sú schopní spraviť vlastnú diagnózu alebo zadovážiť iné lieky ako im predpíše lekár, v drvivej väčšine prípadov je im to však na škodu. Problémom sú aj zdroje, odkiaľ užívatelia čerpajú informácie, okrem seriózných portálov sa na internete nachádza množstvo minimálne pochybných zdrojov, čo samozrejme užívateľom nebráni aby bohorovne prezentovali svoje názory a konfrontovali ich s nejakým odborníkom na danú oblasť. Síce zastávam názor, že diskutovať na internete nemá význam, avšak predsa len jednu možnosť vidím. Ako inšpirácia mi poslúžil Aschov experiment konformity, kde psychológ Solomon Asch došiel k záveru, že stačí, aby jediný člen skupiny nesúhlasil s konsenzom všetkých ostatných členov a v dôsledku jeho nesúhlasu sa všetci členovia stávajú odolnejší voči tomu, aby podľahli skupinovému bludu.²⁴⁹ Teda v diskusii by užívateľ iba vyjadril svoj názor v jednom príspevku, dostatočne výstižne a vyčerpávajúco, ideálne aj podporený nejakými odbornejšími argumentmi, samozrejme príspevok by nemal byť veľmi dlhý, inak riskuje to, že si ho nikto neprečíta, ale do ďalšej diskusie, prípadne do „flame war“ sa už nenechá zatiahnuť. Vyriešila by sa tak otázka, či zasahovať do diskusie, alebo nie a oslabila by sa konformita názorov v diskusii, a je tu väčšia šanca na to kritické zamyslenie sa ako v prípade diskusie ako takej, kde je vysoká šanca, že skončí ako „flame war“. Z mojich skúseností viem, že pravdepodobnosť presvedčenia diskusného protivníka je približne jedna ku sto, čo je úplne zanedbateľné.

Druhým záverom je, že nie sme na tom až tak zle, ako je to prezentované v niektorých médiách, teda že sme obyčajní rasisti, xenofóbi, či dokonca fašisti. To ale neznamená, že nie je čo zlepšovať, je a je toho dosť. Z obsahového hľadiska možno uviesť, že väčšina príspevkov užívateľov bola, mierne povedané kritická voči súčasnému systému a politikom, čím myslíme hlavne korupciu, klientelizmus a správanie politikov, čo sú spoločenské kriminogénne faktory uvedené aj v teoretickej časti tejto práce. Problémom však už je migračná kríza, ktorá urobila z extrémizmu na internete vysoko aktuálnu otázku nielen v oblasti trestného práva, ale aj o nás ľuďoch ako takých, pretože migračná kríza tak skoro nepominie a spôsob, akým sa s ňou vysporiadame nás ovplyvní aj v budúcnosti.

Migračná kríza v podstate rozdeľuje ľudí na dva základné tábory, jedni utečencov chcú, druhí nechcú. V oboch táboroch sú však skupiny, ktoré

249 *Aschov experiment*. (online). [4. 9. 2016]. Dostupné na: http://www.psychologia.sk/portal/?pojmem=Aschov_experiment&veda=104.

ťažko povedať, do akej miery sú početné, avšak názorovo sú v rámci toho svojho tábora najviac vyhranené a práve tieto skupiny je obrazne povedané na internete najviac počuť. Dôvodom odmietania utečencov v jednej z vyhranených skupín nie je ani tak to, že by im nechceli za žiadnu cenu pomôcť, teda bohužiaľ sa nájdu aj také prípady, ale jadro spočíva v tom, že vidia s prichádzajúcimi migrantmi aj príchod ich vlastnej civilizácie a kultúry, ktorá nie je kompatibilná s našou, resp. západnou civilizáciou. Sú však toho názoru, že migranti sa z dlhodobého hľadiska nestotožnia s koncepciou a duchom Západnej civilizácie, a preto nevyhnutne dôjde k stretu civilizácií, Západnej a tej druhej civilizácie či iných civilizácií, napríklad arabskej, africkej, moslimskej alebo akokoľvek ju chcú pomenovať. Na takýto záver však, podľa môjho názoru, absentujú patričné dôkazy, nakoľko argumentovať prípadmi jednotlivcov a na základe takýchto výsledkov dospieť ku generálnemu záveru charakterizujúcemu väčšinu danej sociálnej skupiny, považujem za nedostačujúce vzhľadom k tomu, že v tomto prípade ide o mimoriadne závažnú záležitosť. Som presvedčený, že práve takýto druh generalizácií postupne eskaluje napätie, ktorý prerastie do konfliktu a bude viesť ku katastrofe. Za problém tiež možno označiť čerpanie zo zdrojov, ktorých dôveryhodnosť bola už nie raz spochybnená, a aj napriek tomu ich šírili ďalej, teda dochádza v tomto prípade k šíreniu tzv. hoaxov a konšpiračných teórií (najmä ide o teórie o židovskom sprisahaní, Nový svetový poriadok a pod.), ktoré v súčasnosti zažívajú práve vďaka internetu druhý zlatý vek. Len pre pripomenutie, konšpiračné teórie viedli k najväčším tragédiám v dejinách ľudstva, a preto by sme nebezpečenstvo ich šírenia nemali podceňovať.

Na druhej strane druhá skupina hlásajúca pomaly bezpodmienečné prijatie každého utečenca tiež nie je bez chyby, pričom hlavne ide o niektoré médiá a verejne známe osoby. Prvou chybou je, že hoci správne poukazujú na rôzne hoaxy a nedôveryhodné zdroje informácií, môže tu dochádzať k zatajovaniu informácií, ako napríklad neinformovanie o sexuálnych útokoch utečencov, moslimov a pod. práve preto, že by to mohlo budiť dojem xenofóbie, netolerancie a pod., čo prepuklo naplno po tzv. silvestrovských sexuálnych útokoch v Kolíne nad Rýnom, čiže prehnaná politická korektnosť. Takýmto správaním nahrávajú na smeč práve tým zdrojom, ktoré sami kritizujú pre neúplné, skresľujúce a zavádzajúce informovanie, a pokiaľ v rámci svojej vlastnej skupiny nie sú za takéto konanie aspoň morálne odsúdení, druhá strana znovu môže použiť svoj obľúbený „argument“ o tom, že médiá sú obyčajní zapredanci, ktorí nám taja pravdu. Za ďalšiu chybu považujem obhajovanie povinného prerozdelenia utečencov. Ide

v podstate o to, že niektorý členský štát, resp. štáty EÚ samovoľne otvorili svoje hranice pre utečencov, ktorých chceli prijať všetkých, ale potom zistili, že to nezvládajú, tak začali požadovať, aby aj ostatné členské štáty v rámci solidarity prevzali časť utečencov, ktorý mali do takéhoto štátu namierené. Za najväčšiu chybu však považujem to, že na jednej strane rozprávajú o otvorenosti, tolerancii a slobode, avšak na druhej strane, pokiaľ niekto s nimi čo i len čiastočne nesúhlasí, tak mu veľmi rýchlo dajú nálepku xenofóba, rasistu, netolerantného človeka a pod., čo vôbec neprispieva ku kultivovanosti diskusie.

Zimbaro práve v súvislosti s touto druhou skupinou uvádza novodobý jav, ktorý je často typický u jej členov, a to **infrahumanizačné skreslenie** (infrahumanization bias). Tento jav znamená to, že ľudia majú tendenciu prisudzovať jedinečné ľudské emócie a vlastnosti členom vlastnej skupiny a upierať ich existenciu ľuďom mimo skupinu. Je to forma emočného predsudku (iróniou je práve to, že takíto ľudia obviňujú druhých z predsudkov). Podstata ľudstva sídli predovšetkým v nás samotných, a to viac ako v komkoľvek inom, nevynímajúc dokonca ani členov našej skupiny. Ľuďom z cudzích skupín prisudzujeme infrahumanitu a považujeme ich týmto za menej humánnych, my sami sme motivovaní vidieť seba ako ľudskejších, ako sú ostatní. Ostatným vo vzťahu s našim vlastným egocentrickým štandardom upierame jedinečné ľudské rysy a dokonca ľudskú povahu. Toto sebahumanizačné skreslenie dopĺňa skreslenie týkajúce sa infrahumanizácie ostatných.²⁵⁰ Iní autori, ako napríklad Ben Tappin a Ryan McKay vo svojej štúdií tento jav pomenúvajú ako **ilúzia morálnej nadradenosti**. Pre medziľudské vzťahy predstavuje uvedená ilúzia problém: ak máme všetci dojem, že sme morálne majáky, zvyšuje sa riziko konfliktu, lebo si myslíme, že máme pravdu, zatiaľčo ostatní sa isto mýlia. Do výskumu autori zapojili necelé tri stovky účastníkov. Posudzovali spolu tridsať vlastností človeka z oblasti morálky (čestnosť, spoľahlivosť, spravodlivosť, neúprimnosť a iné), spoločenského správania (spoločenskosť, vrelosť, chladnosť, drzosť a iné) a schopností (lenivosť, kreativnosť, zapálenosť a iné). Na určitej škále ľudia hodnotili, či daný znak majú, či ho má priemerný človek, a či by sme mali chcieť, aby ho ľudia mali. Autori zistili, že najviac ľudia preceňovali svoju osobu v oblasti morálky. Oproti iným ľuďom si mysleli, že sú extrémne pozitívni, dôveryhodní či spravodliví a oveľa menej manipulatívni a podvodní. Väčšina z nás žije v predstave, že sme morálne majáky. Ak sa aj nejakých

250 ZIMBARDO, P. *The Lucifer Effect. Understanding How Good People Turn Evil*. New York: The Random House Publishing Group, 2007, s. 312.

priestupkov dopustíme, rýchlo na ne zabudneme alebo situáciu zakamufľujeme tak, aby sme ju prežili bez ujmy. Preto sa môžeme rozčuľovať nad čiernymi pasažiermi, ktorí cestujú napríklad v rámci mestskej hromadnej dopravy zadarmo, ale keď sa rovnakého prehrešku dopustíme my, nájdeme preň ospravedlnenie. Otázkou je, prečo ilúziou o vlastnej morálnej nadradenosti trpíme. Jedna z možností je, že jav je spojený s duševným zdravím. Ak máme pocit, že sme morálne majáky, cítime sa lepšie, ako keby sme sa zožierali predstavou, že za nič nestojíme.²⁵¹ Výskum psychologičky Niny Strohmingerovej a Shauna Nicholsa ukazuje, že morálka tvorí jadro našej identity. Ak je to naozaj tak, potom je pochopiteľné, prečo zo širokého spektra ľudských vlastností trpíme ilúziami predovšetkým v oblasti morálky. V jednom z experimentov si ľudia mali predstaviť Jima, postavu z budúcnosti, ktorý pri autonehode utrpel úraz mozgu. Zranenie viedlo k tomu, že Jim stratil všetky spomienky, bol apatický, prišiel o schopnosť rozlišovať dobro od zla alebo mal iné komplikácie. Autori sa ľudí pýtali, v ktorom z uvedených prípadov prekonal Jim najväčšiu zmenu osobnosti. Ukázalo sa, že ľudia si najviac mysleli, že to „nie je ten starý Jim“, ak prekonal zmenu v oblasti morálky. V ďalšom experimente si ľudia mali predstaviť priateľa, ktorého nevideli 15 rokov. Za ten čas sa zmenila jeho pamäť, morálka, túžby či iné znaky. Tak ako v minulom experimente, aj tu platilo, že zmenu morálky ľudia spojili s najväčšou zmenou osobnosti priateľa.²⁵² Druhá možnosť, prečo k ilúzii morálnej nadradenosti dochádza, je, že ľudia síce nepreceňujú vlastné morálne cnosti a ich odhad môže byť správny, ale trik spočíva v tom, že podceňujú morálne vlastnosti druhých ľudí. Autori uvádzajú, že takéto správanie môže byť vysoko racionálne: ak by sme umelo nafukovali morálku iných ľudí, mohli by sme sa škaredo pomýliť. Lebo dôverovať niekomu, kto nie je čestný a podvádza nás môže zásadným spôsobom ohroziť. Ak sme naopak opatrní a k druhým ľuďom pristupujeme s istou mierou skepsy, riziko, že nám ublížia, sa znižuje, prípadne odpadá. „Ak vidíme veci takto, efekt iluzórnej morálnej nadradenosti môže pretrvať, sčasti preto, lebo predpoklad, že cudzí ľudia nie sú morálne majáky, má adaptívnu hodnotu,“ píše autori v štúdií. V evolučnej biológii a psychológii

251 McKAY, R. T.; TAPPIN, B. M. *The Illusion of Moral Superiority*. (online). [3. 2. 2017]. Dostupné na: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1948550616673878>.

252 STROHMINGER, N.; NICHOLS, S. *The essential moral self*. (online). [3. 2. 2017]. Dostupné na: <http://static.squarespace.com/static/520cf78be4b0a5dd07f51048/t/52f57354e4b008f86b8a52b6/1391817556763/Strohminger.Nichols.2014.pdf>.

sú adaptívne znaky také, ktoré nám pomáhajú prežiť a rozmnožiť sa. Vedci však dodávajú, že definitívnu funkciu ilúzie stále nepoznáme.²⁵³

Táto druhá skupina si práve v posledných rokoch obľúbila svojich oponentov označovať za fašistov (teda tých nehumánnych, netolerantných, zlých podľa nich), zatiaľ čo oni sa považujú za nositeľov pokroku v oblasti ľudských práv, humanizmu a modernity. Problém vidíme v dvoch rovinách. Prvá rovina predstavuje ich vlastnú definíciu fašizmu. To, že fašizmus nevnímajú iba v intenciách Talianska a Nemecka z mezivojnového obdobia a obdobia 2. svetovej vojny by nebol problém, avšak oni ho ani jednoznačne nemajú definovaný. Samotný fašizmus nie je záväzne definovaný, existuje len veľké množstvo akademických definícií. Jednou z definícií, na ktoré sa odvolávajú, je známa tzv. 14-bodová charakteristika večného fašizmu (ur-fašizmu), s ktorou prišiel Umberto Eco. Jedným zo znakov podľa Eca je tradicionalizmus a ďalším je odmietanie modernizmu.²⁵⁴ Práve rôzni ľudsko-právni aktivisti sa chytili práve týchto dvoch znakov, vytrhli ich z kontextu (to, že tam je ďalších 12 znakov, im bolo zrejme jedno) a používajú ich ako jediné definičné znaky, ktoré stačí naplniť na definíciu fašizmu. Keď totiž napríklad niekto začne obhajovať tradičné kresťanské hodnoty a nesúhlasí s homosexuálnymi manželstvami, tak aj na základe práve Ecovej definície môže byť označený za fašistu. Následne sa tento trend rozšíril po celej západnej Európe a USA. Problém je aj v samotnej definícii, ktorá to fakticky umožňuje, neuvádza totiž, či na naplnenie tejto definície treba naplniť všetkých 14 znakov alebo len určitý počet. Práve takéto nálepkovanie a označovanie za fašistov vnímame ako veľmi negatívny jav, pretože sa tak relativizuje fašizmus ako taký a jeho šíritelia predstavujú skutočné nebezpečenstvo pre demokratický systém. Nehovoriac o tom, že nakoľko neexistuje legálna definícia fašizmu v širšom slova zmysle, označenie za fašistu tak dáva človeka do jednej skupiny s Hitlerom, Mussolinim a inými postavami zodpovednými za najväčšie hrôzy v dejinách ľudstva, čo z objektívneho hľadiska podľa môjho názoru je jedna z najhorších urážok, ak nie priam najhoršia. Sporov medzi ľuďmi, kedy jeden označil druhého za fašistu alebo niečo podobné nie je málo. Na Slovensku je jeden veľmi známy, ktorý sa dostal až pred ESLP, a to prípad pána Ľubomíra Feldeka, ktorý označil vtedajšieho ministra kultúry Dušana Slobodníka za esesáka. Všetky takéto spory majú občianskoprávny charakter. Problém je práve

253 MCKAY, R. T.; TAPPIN, B. M. *The Illusion of Moral Superiority*. (online). [3. 2. 2017]. Dostupné na: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1948550616673878>.

254 ECO, U. *Ur-Facism*. (online). [20. 12. 2016]. Dostupné na: <http://www.nybooks.com/articles/1995/06/22/ur-facism>.

v tom, že ľudia nerozumejú argumentácii, ktoré ESLP vo svojej konštantnej judikatúre používa, a síce, že označenie niekoho za fašistu, zvlášť verejne činnú osobu je hodnotový súd, ktorý na rozdiel od faktickej skutočnosti podlieha len veľmi malému dôkaznému bremenu. Dôsledkom toho sa obsah samotného pojmu fašizmus vyprázdňuje, nakoľko ľudia začnú v rámci spoločenskej diskusie svojich oponentov označovať za fašistov. A keďže väčšina ľudí si definuje fašizmus v tom tradičnom chápaní, teda iba z obdobia prvej polovice 20. storočia, vzniká tak postupné napätie v spoločnosti, ktoré následne môže eskalovať až do veľmi tragických násilných udalostí. **Podľa môjho názoru možno teda poukázať na vplyv občianskeho práva, zvlášť práva na ochranu osobnosti na kriminalitu, kedy sa súdne rozhodnutia v občianskoprávných sporoch môžu stať kriminogénnymi faktormi, čo znamená, že sa tak vytvára vzťah medzi občianskym právom a kriminológiou.**

Zastávam názor, že ani jeden tábor nemá stopercentnú pravdu, ale ani sa úplne nemýli. Každopádne, ideálne by bolo, aby si ľudia na migrantov urobil názor nie na základe informácií, ale na základe vlastnej osobnej skúsenosti. Je však jasné, že väčšina obyvateľstva takúto možnosť mať nebude. Preto je na mieste disponovať istou mierou skepticizmu či kritického myslenia voči informáciám bez ohľadu na to, z ktorej strany sa k nim dostanú. Vyššie uvedené informácie prezentujú približné správanie oboch vyhranených skupín. Obidve skupiny by veľmi rady použili práve prostriedky trestného práva. A to práve v tejto oblasti považujem za výzvu pre trestné právo ako také, zachovať si svoju pôvodnú úlohu a nenechať sa zatiahnuť do tejto hoci úplne legitímnej diskusie. Napríklad niektorí ľudia, dokonca s právnickým vzdelaním z ľudsko-právneho sektora nechápu, že existencia rasového motívu sa preukazuje až potom, ako bol skutok kvalifikovaný ako trestný čin, a nie naopak, teda v podstate by išlo o pozitívnu diskrimináciu, kedy by už len pre príslušnosť k nejakému etniku, rase, národnosti, náboženstvu a pod. bolo určité konanie automaticky kvalifikovanou skutkovou podstatou trestného činu. Z tejto skupiny sa tiež objavil návrh na zvýšenie hornej hranice trestnej sadzby pri kvalifikovaných skutkových podstatách na štyri roky, čo by v praxi znamenalo nemožnosť uloženia podmieneného odkladu výkonu trestu a podmieneného odkladu výkonu trestu s probačným dohľadom. Uloženie trestu odňatia slobody prvopáchatelovi trestného činu spáchaného napríklad na internete považujem za neprimerané a kontraproduktívne. Na druhej strane OČTK a sudy by mali efektívnejšie postihovať súčasnú trestnú činnosť. Len ťažko sa verí rečiam o boji proti extrémizmu, keď trestné konanie je ukončené z toho

titulu že „cigán“ nie je to isté ako „cigán“. Takisto problémy pri znaleckých posudkoch, keď napríklad nejde o fašistický pozdrav, lebo pravica nebola zdvihnutá na úroveň očí, znižuje dôveru v štátne orgány. Preto teda úplne stačí, keď trestné právo splní výzvy, ktoré má teraz, a to efektívne chrániť spoločenské vzťahy, pôsobiť ako prostriedok *ultima ratio* a dostatočne presne upraviť definície relevantných znakov trestných činov. Pod efektívnym chránením spoločenských vzťahov v tejto oblasti možno rozumieť ochranu objektov jednotlivých trestných činov extrémizmu spôsobom, ktorý splní podmienky účinnej generálnej aj individuálnej prevencie. Trestné právo sa má použiť ako prostriedok poslednej inštancie, tzv. *ultima ratio*. V rozpore s týmto princípom by bolo napríklad trestné konanie voči osobe, ktorá má síce na tele vytetovaný jednoznačne extrémistický symbol, ale je dokázateľné, že to v súčasnosti považuje za „chybu z mladosti“, hoci by takýto symbol bol viditeľný aj na verejnosti. Práve aj pre takýto typ prípadov boli zavedené priestupky extrémizmu. V oblasti úpravy definície relevantných znakov trestných činov extrémizmu existuje priestor na zlepšenie.

Záver

V prvej kapitole som poukázal na znaky pravicového aj ľavicového extrémizmu, ktoré sú stále aktuálne. Navyše som pridal aj moju úvahu, kde som poukázal na podobnosť komunizmu aj nacizmu, čo možno najlepšie vystihnúť použitou metaforou a síce, že ide o dvoch súrodencov, ktorí sa síce neznášajú, avšak spoločná krv a DNA sa jednoducho nedá zaprieť. V rámci tejto problematiky som poukázal na dva prístupy k definovaniu fašizmu, na ideový a komplexný prístup, avšak som toho názoru, že toto delenie je taktiež aktuálne pre komunizmus. Následne som analyzoval nález Ústavného súdu ČSFR, ktorý sa priklonil k ideovému chápaniu komunizmu a uviedol som, prečo je tento názor mylný. Taktiež som venoval značný priestor islamu ako takému, ktorý je v súčasnosti terčom kritiky z dôvodu islamského terorizmu, pričom sa nie raz objavujú názory, že ide o extrémistickú ideológiu, avšak som preukázal, že islam zďaleka nemožno tak jednoznačne vnímať, keďže ide o veľmi rozmanité náboženstvo, najmä vďaka značnej výkladovej ohybnosti Koránu. Ďalej som venoval priestor doteraz viac-menej nevyšímanému satanizmu, o ktorom stále kolujú rôzne mýty a nepravdivé informácie. Aj v tomto prípade som preukázal, že nejde o jednoliaty celok, a teda ani o jednotné hnutie, napríklad už len z toho titulu, že existuje teistický a ateistický satanizmus, čo už drvivá väčšina ľudí nevie. Taktiež som venoval priestor v súčasnosti vysoko aktuálnemu fenoménu, a to organizácii Islamský štát, ktorá sa riadi fundamentalistickou verziou islamu. Ide o doposiaľ najorganizovanejšiu a najprepracovanejšiu organizovanú extrémistickú skupinu, ktorá sa jednoznačne zapíše do dejín, a aj do učebníc, a preto som okrem charakteristiky života v hlavnom meste Islamského štátu pridal aj stručné zhrnutie faktorov, ktoré vznik Islamského štátu umožnili. Následne som prikočili k aktuálnemu právnenému vymedzeniu extrémizmu a jeho páchania cez internet v Trestnom zákone. Síce som uviedol moju vlastnú definíciu extrémizmu, avšak som toho názoru, že legálna definícia extrémizmu nie je možná z toho dôvodu, že trestné právo môže sankcionovať až konkrétny prejav extrémizmu. Tiež som vymedzil pojem nenávistný prejav jednak na základe rôznych definícií, ale opäť som prišiel aj s mojou vlastnou definíciou s dôrazom na to, že nenávistný prejav je užší pojem ako trestný čin extrémizmu. V záverečnej časti som sa venoval spôsobom páchania trestných činov extrémizmu prostredníctvom internetu, a taktiež základným možnostiam šírenia nenávistných prejavov v rámci najpoužívateľnejšej siete Facebook. Uviedol som aj zopár príkladov, kedy technológie prostredníctvom internetu dokážu ovládať rôzne časti

prístrojov na diaľku, a teda že prostredníctvom internetu je v súčasnosti možné už skoro spáchať akýkoľvek trestný čin. Preto je v podstate aj názov tejto monografie značne široký a v prevažnej väčšine prípadov sa venuje nenávisným prejavom, nakoľko ostatné trestné činy sú veľmi rozmanitého druhu, a nebol by dostatočný priestor na ich charakterizáciu, keďže fakticky ide o kybernetickú kriminalitu spáchanú z extrémistického motívu. Téma tejto monografie je tak fakticky zúžená na nenávislné prejavy s tým, že miestami sú spomenuté aj niektoré poznatky z kybernetickej kriminality, ktoré považujem za dôležité spomenúť, nakoľko sú užitočné a aktuálne pre danú oblasť alebo ide o relatívne čerstvé novinky. Teda v prvej časti uvádzam aj delenie počítačovej kriminality a typológiu spôsobov spáchania nenávisných prejavov.

V prvej časti druhej kapitoly som analyzoval právo EÚ súvisiace s témou tejto monografie. Je nutné venovať pozornosť aj tomuto európskemu aspektu, nakoľko novelizácie Trestného zákona v oblasti extrémizmu a kybernetickej kriminality boli najmä dôsledkom transpozície noriem európskeho práva. Zásadnou oblasťou v tejto kapitole je analýza aktuálnej právnej úpravy skutkových podstát trestných činov extrémizmu v dvanásťtej hlave s dôrazom na poslednú novelu Trestného zákona. Táto novela síce konečne vyriešila problém s nepremľateľnosťou niektorých týchto trestných činov, avšak na druhej strane prišla s niekoľkými zmenami, ktoré podľa môjho názoru hraničia až s protiústavnosťou, nakoľko znaky niektorých skutkových podstát trestných činov, ako napríklad „iná skupina“ či „politické presvedčenie“ sú podľa môjho názoru porušením zásady určitosti právnej normy, ktoré je zvlášť dôležitá v trestnom práve z dôvodu vágnosti týchto pojmov a možnosti neprímerane extenzívneho výkladu, a teda by išlo o absolútne neprímeraný zásah do slobody prejavu, ktorá je chránená ústavou. Taktiež zmena definície extrémistického materiálu je síce formálne v poriadku, avšak v praxi podľa môjho názoru bude vďaka tomu porušovaná prezumpcia nevinoty, ktorá je tiež garantovaná ústavou. Zásadným je nález Ústavného súdu ČR, ktorý v rámci definície Facebooku uviedol, že *a priori* nemožno spáchaním trestného činu prostredníctvom Facebooku naplniť znak „verejne“, nakoľko nejde o čisto verejnú sociálnu sieť. Tento nález taktiež uviedol fakticky, že akákoľvek forma online komunikácie, ktorá je vykonávaná výlučne medzi dvomi osobami bez toho, aby sa tretie osoby mohli do nej samovoľne zapojiť, je súkromnej povahy.

Tretia kapitola monografie obsahuje analýzu nenávisných prejavov z časového hľadiska, teda či tieto trestné činy majú charakter trvácich trestných činov. Nasledujúca časť nadväzuje na spomenutý nález Ústavného súdu ČR

a analyzuje možnosti, kedy komunikácia v rámci Facebooku nenapĺňa znak „verejne“, aj keď je vykonávaná medzi viac ako dvomi osobami a prostredníctvom internetu. V ďalšej časti som analyzoval materiálnu stránku nenávisťných prejavov, konkrétne reálny potenciál vnímania nenávisťného prejavu, ktorý by mal byť zohľadňovaný v rámci materiálnej stránky prečinu, vďaka ktorému možno približne odstupňovať jednotlivé prostriedky šírenia nenávisťných prejavov na Facebooku z hľadiska ich závažnosti. Následne som prešiel na jadro teoretickej časti tejto monografie, ktorým je úvaha o trestnej zodpovednosti za používanie tzv. reakčných tlačidiel, z ktorých je najznámejším „Like“. Zistil som, že použitím takýchto tlačidiel možno podľa platnej právnej úpravy spáchať až dva zločiny, s čím som však nesúhlasil a svoj nesúhlas aj odôvodnil. Celkovo ide o ukázkový prípad, kedy právna úprava nereflektuje skutočnosť, nakoľko v súčasnosti už je potrebné rozlišovať aj v rámci páchania trestnej činnosti prostredníctvom internetu a masmédií. Ideálnym riešením by preto bolo predefinovať znak „verejne“ a odlišiť spáchanie prostredníctvom masmédií a prostredníctvom internetu.

Prínosom štvrtej kapitoly tejto práce analyzujúcej vybrané aspekty dokazovania je jednak poznatok, že možno použiť „Záznam o činnosti“ užívateľovho účtu, na základe ktorého je možné zmapovať jeho aktivitu na účte, ale ktorý aj poskytne poznatky o osobnosti páchatela, čo je rozhodne využiteľné v rámci trestného konania. Z hľadiska prostriedkov dokazovania sú zaujímavé najmä špeciálne prostriedky dokazovania, akými sú rôzne formy data-miningu.

Piata kapitola predstavovala kriminologický pohľad na danú problematiku. V úvode kapitoly som načrtnol možný vzťah kriminológie a politológie, nakoľko spolupráca týchto dvoch vedných disciplín je minimálne v tejto oblasti nevyhnutná. Následne som prešiel ku kriminogénnym faktorom. Spoločenské kriminogénne faktory predstavujú širší pohľad na túto problematiku a poukazujú tak na viaceré neduhy, ktoré trápia spoločnosť, pričom ide o faktory, ktoré sú významné vo viacerých druhoch kriminality. Individuálne faktory prinášajú zo sebou viaceré poznatky od zahraničných autorov, ktoré majú tiež významný vplyv na túto problematiku a najmä výrazne ovplyvňujú naše správanie ako také. Osobitne som sa venoval fenoménu, ktorý práve vďaka internetu prežíva druhý zlatý vek, a tým sú konšpiračné teórie. Práve tento fenomén je akýmsi nositeľom predsudkov najmä voči židom, ale aj iným skupinám, a je tak živnou pôdou pre vznik extrémizmu, koniec koncov v publikácii spomenuté rozhodnutie ESLP Pavel Ivanov proti Rusku je toho priamym dôkazom. V závere tejto časti sa venujem samotnému fungovaniu ľudského mozgu, ktoré dokázalo

v podstate iracionalitu ľudského konania. Otvárajú sa tak dvere úvahám o biologických faktoroch, ktoré takmer upadli do zabudnutia a o potrebe nadviazať spoluprácu medzi kriminológiou a antropológiou. V ďalšej časti je prínosom najmä charakteristika trolla ako špecifického typu páchatela na internete, kedy páchatel koná primárne za účelom zábavy. Prínosom nasledujúcej časti tejto kapitoly je zistenie, že skoro až dve tretiny prípadov trestných činov extrémizmu sa týkajú extrémistickej symboliky, čo by malo slúžiť na upriamenie pozornosti práve na symboliku, ale tak aby to ostalo v rámci zákonnosti a ústavnosti. Taktiež som zistil, že skoro dvom tretinám páchatelov boli uložené podmienené tresty, takže voči páchatelom sa postupuje relatívne mierne, čo môže byť aj tým, že ide najmä o prvopáchatelov. V oblasti prevencie sú prínosom z hľadiska aktivity štátu tie aktivity, ktoré sú realizované najmä na základe Koncepcie boja proti extrémizmu na roky 2015 až 2019, najmä zvýšenie počtu hodín dejepisu na školách a celkové zameranie sa na preventívne aktivity v oblasti školstva, teda mladistvých osôb, ale taktiež vznik špeciálneho znaleckého odboru zameraného na extrémizmus. V rámci represie je treba uviesť presun trestných činov extrémizmu do oblasti pôsobnosti Špecializovaného trestného súdu, ako aj vytvorenie samostatnej jednotky boja proti extrémizmu a terorizmu v rámci Národnej kriminálnej agentúry. V ďalšej časti, ktorá analyzuje preventívne aktivity súkromného sektora a občianskeho aktivizmu, kladiem dôraz najmä na to, aby každý začal sám od seba a nečakal, kým sa štát o všetko postará, lebo to sa nemusí reálne podariť, a navyše v niektorých aspektoch to ani nie je vhodné, ako napríklad v oblasti konšpiračných teórií. Uviedol som niekoľko osobných vlastností, ktorými by mal človek disponovať pre úspešný boj proti extrémizmu a ostatným sprievodným fenoménom, a to konkrétne by mal disponovať odvahou, pokorou, toleranciou, zmyslom pre satiru a chápaním. Ďalej som uviedol niekoľko príkladov, kedy práve spolupráca v rámci súkromného sektora viedla ku konkrétnym prostriedkom na boj proti negatívnym javom, ktoré sprevádzajú extrémizmus na internete. Najmä príklad dôchodcu a blogera Jána Benčíka je dôkazom toho, kedy obyčajný jednotlivec môže vykonať mnoho, a stať sa tak postrachom extrémistov. Keď už nič iné, pre začiatok aj vyjadrenie morálnej podpory takýmto osobám môže pomôcť tomu, aby sa aj iné osoby začali občiansky angažovať, lebo demokracia bez fungujúcej občianskej spoločnosti a aktivity jej členov je v smrteľnom ohrození. V závere tejto časti a aj kapitoly som ponúkol návrhy na alternatívne sankcionovanie v rámci internetu, čo by muselo byť implementované samotným Facebookom alebo inými sociálnymi sieťami, avšak nejde o nič extra ťažké, nakoľko ide o návrhy, ktoré

už reálne existovali a existujú v rámci hry World of Warcraft. Je až ironické, ako hranie počítačovej hry, ktoré väčšina ľudí považuje za stratu času a vidia v tom jadro pre vznik mnohých problémov pre človeka, môže slúžiť ako podnet pre postup voči extrémizmu ako celospoločenskému problému.

Na základe výskumnej sondy v praktickej časti nemožno potvrdiť tézu, že Slovensko by bolo plné fašistov a rasistov, ako sa to snažia niektoré osobnosti vykresliť. Migračná kríza má však tendenciu radikalizovať spoločnosť, a preto treba ostať stále v pozore. Diskusia, ktorá na túto tému prebieha, je absolútne legitímna a je potrebné, aby takáto diskusia prebiehala, lebo je to dôkaz, že demokracia v našej spoločnosti ešte nezlyhala. Na druhú stranu celková úroveň internetových diskusií je z môjho pohľadu katastrofálna. Osobne neodporúčam sa do takýchto diskusií zapájať, nakoľko to prinesie viac škody ako osohu, napriek tomu si myslím, že existuje zlatá stredná cesta, pri ktorej človek neskĺzne do diskusie, ale zároveň sa aj vyjadrí k danej téme. Z pohľadu trestného práva treba mať na zreteli, že ide o prostriedok *ultima ratio*. Mnohí diskutujúci by veľmi radi použili voči svojim oponentom prostriedky trestného práva. Trestné právo sa však musí držať mimo diskusie, okrem prípadov, kedy bol zjavne porušený Trestný zákon, čo považujeme za hlavnú výzvu pre trestné právo. Takýmito prípadmi sú práve nenávistné prejavy. Za ďalšie výzvy pre trestné právo možno považovať v tejto oblasti legislatívne chyby v skutkových podstatách trestných činov extrémizmu a s nimi súvisiacimi legálnymi definíciami pojmov. Okrem samotného boja proti nenávisťným prejavom sa tiež treba pozrieť aj na najvýraznejších diskusných oponentov, z ktorých mnohí trpia tzv. infrahumanistickým skreslením, v skratke si myslia, že všetci, čo nemajú taký názor ako oni, sú fašisti, rasisti a pod. a tieto nálepky vo veľkom rozdávaajú. Práve takéto správanie v podobe pýchy, arogantnosti a totálnej absencie pokory a sebakritiky je brzdou pre účinný boj proti extrémizmu na internete.

Summary

During last couple of years significant extremist's form of speech moved from the real space to the virtual space, the internet. Extremist's speeches on the internet, particularly on social networks, can create a real base, which can be transferred to the real life and lead to threat of health and life. This monography verifies if actual legislation is sufficient and effective in the fight against extremism on the base of the thorough analysis of criminal's and criminology's aspects of extremism. The subjects of interest are extremist criminal offences, approach of methods of committing, view of the offenders and victims of extremist criminality. Identification of causes and conditions of this sort of criminal offences contributes to searching of effective means of fight against extremism, especially of the hate speech on the internet. Monography also contains de lege ferenda suggestions which could be useful in fight against extremism. In Monography there are two special parts, which are quite unique at least in Slovakia. First is subhead which deals with the issue of criminal liability of using reaction buttons on Facebook such as for example "Like" button. There is no special literature which would deal with Facebook reaction buttons. Second special subhead is chapter, which includes my own research. In the research this monography brings empiric facts which concerns with the topic of this monography because nowadays de facto they are missing. The goal of the research is to find out, what is the real occurrence of this kind of criminal activities on Facebook.

Literatúra

Literatúra

Monografie:

- AL-SBENATY, A. *Korán. Preklad do slovenského jazyka s vysvetlivkami a výkladom. 2. zväzok*. Bratislava: ALJA, 2008. 1040 s. ISBN 978-80-969967-0-4.
- BALÁŽ, P.; VRÁBLOVÁ, M. *Introduction to Slovak Substantive Criminal Law*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 120 s. ISBN 978-80-7380-352-0.
- BURDA, E.; ČENTĚŠ, J.; KOLESÁR, J.; ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel. 1. vyd.* Praha: C.H.Beck, 2011. 1130 s. ISBN 978-80-7400-324-3.
- BURDA, E.; ČENTĚŠ, J.; KOLESÁR, J.; ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť: komentár. II. diel.* Praha: C.H.Beck, 2011. 1568 s. ISBN 80-7179-624-7.
- ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný zákon. Veľký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2013. 880 s. ISBN 978-80-8155-020-1.
- ČERNÝ, P. *Právni ochrana před extremismem. 1. vyd.* Praha: C.H.Beck, 2008. 270 s. ISBN 978-80-7400-053-9.
- DIANIŠKA, G. a kol. *Kriminológia. 2. vyd.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 351 s. ISBN 978-80-7380-344-5.
- DIANIŠKA, G.; STRĚMY, T.; VRÁBLOVÁ, M. a kol. *Kriminológia. 3. vyd.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. 405 s. ISBN 978-80-7380-620-0.
- GRIVNA, T.; POLČÁK, R. (eds). *Kyberkriminalita a právo*. Praha: Auditorium, 2008. 220 s. ISBN 978-80903786-7-4.
- HAYEK, F. A. *Cesta do nevoľníctva*. Nadácia F. A. Hayeka. 2012. 237 s. ISBN 978-80-96983-33-9.
- CHMELÍK, J. a kol. *Extremizmus*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 425 s. ISBN 978-80-7380-376-6.
- Korán. Preklad do slovenského jazyka. 2. vyd.* Levant Consulting, 2013. 474 s. ISBN 978-80-969967-3-5.
- KYŠKA, R. *Všetci sme nahí na Facebooku*. Český Těšín: Těšínske papírny, 2010. 148 s. ISBN 978-80-8935-924-0.
- IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné. Osobitná časť. 2. vyd.* Bratislava: Iura Edition, 2010. 550 s. ISBN 978-80-8078-308-2.
- IVOR, J.; KLIMEK, L.; ZÁHORA, J. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky. 1. vyd.* Žilina: Eurokódex, 2013. 888 s. ISBN 978-80-8155-017-1.

- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákonník II. § 140–421. Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2010, 3285 s. ISBN 978-80-87212-24-0.
- KÁČER, M. *Na okraji krajnej núdze. O prepisovaní zákonov počas ich aplikácie*. Praha: Leges, 2015, 144 s. ISBN 978-80-7502-132-8.
- KAHNEMAN, D. *Myšlení, rychle a pomalé*. Brno: Jan Melvil Publishing, 2012. 544 s. ISBN 978-80-87270-42-4.
- KALVODOVÁ, V.; HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Dokazování v trestním řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015. 503 s. ISBN 978-80-210-8072-0.
- KATUNINEC, M. *Fašizmus, národný socializmus a komunizmus. K ideovým zdrojom, praxi a možným rizikám návratu totalitarizmu*. Bratislava: Veda, 2010. 449 s. ISBN 978-80-22411-25-7.
- MAREŠ, M. *Symboly používané extremisty na území ČR v současnosti*. Praha: Ministerstvo vnitra, 2006. 80 s.
- MAŠLANYOVÁ, D. a kol. *Trestné právo hmotné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 496 s. ISBN 978-80-7380-338-4.
- MAŠLANYOVÁ, D. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. 623 s. ISBN 978-80-7380-618-7.
- NONDEK, L.; ŘENČOVÁ, L. *Internet a jeho komerční využití*. Praha: Grada Publishing, 2000, 120 s. ISBN 80-7169-933-0.
- OVEY, C.; WHITE, R. C. A. *The European Convention of Human Rights*. 4th edition. New York: Oxford University Press, 2006. 591 s. ISBN 978-0-19-928810-6.
- PAXTON, R. O. *Anatomie fašismu*. Praha: Lidové noviny, 2007. 382 s. ISBN 80-710-681-12.
- PIPES, D. *Spiknutí: názory a teórie*. Praha: Themis, 2003. 309 s. ISBN 80-7312-022-4.
- PIPES, R. *Komunizmus*. Slovart. 2007. 168 s. ISBN 978-80-80852-69-6.
- SMEJKAL, V. *Kybernetická kriminalita*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 636 s. ISBN 978-80-7380-501-2.
- STRÉMY, T.; KURILOVSKÁ, L.; VRÁBLOVÁ, M. *Restoratívna justícia*. Praha: Leges, 2015, 344 s. ISBN 978-80-7502-075-8.
- ŠČERBA, F. *Alternatívni tresty a opatrení v nové právni úpravě*. Praha: Leges, 2011. 416 s. ISBN 978-80-87212-68-4.
- ŠIMOVČEK, I. et al. *Kriminalistika*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 405 s. ISBN 978-80-7380-343-8.
- ŠMAHEL, D. *Psychologie a internet, děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Triton, 158 s. ISBN 80-7254-360-1.

- TOMEK, V.; SLAČÁLEK, O. *Anarchismus – svoboda proti moci*. Praha: Vyšehrad. 2006. 672 s. ISBN 807-02-178-1-2.
- VEGRICHTOVÁ, B. *Extremismus a společnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 319 s. ISBN 978-80-7380-427-5.
- VESELÝ, J. *Satanismus*. Praha: Vodnář. 2003. 292 s. ISBN 80-86226-42-5.
- VÝBORNÝ, Š. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. 164 s. ISBN 978-80-7357-766-7.
- ZIMBARDO, P. *The Lucifer Effect. Understanding How Good People Turn Evil*. New York: The Random House Publishing Group, 2007. 553 s. ISBN 978-1-4000-6411-3.

Články a príspevky zo zborníkov:

- AVUKATU, J.; LUPAČ, P. *Analýza on-line síť české krajní pravice*. [online] [pristúpené 5. 5. 2015]. Dostupné na: <http://www.rexter.cz/analiza-on-line-site-ceske-krajni-pravice/2014/05/08>.
- GREŠKOVÁ, L. V zajatí extrémizmu. *Rozmer*, 2009, č. 4, s. 31–35. ISSN 1335-2660.
- HERCZEG, J. Tolerance intolerantních – svoboda projevu versus rasismus. *Justičná revue*, 63, 2011, č. 8–9, s. 1031–1047. ISSN 1335-6461.
- JURÁŠEK, D. Súčasná právna úprava popieracích trestných činov v Slovenskej republike a niektoré výhrady voči nej. *Právny obzor*, 94, 2011, č. 2, s. 170–182. ISSN 0032-6984.
- JURKOVIČ, M. Individuálno-psychologické charakteristiky konšpiračného teoretika. *Slovenský národopis*, 63, 2015, č. 3, s. 224–232. ISSN 1335-1303.
- KOVÁČ, P. Kyberpriestor a dokazovanie. In *Zborník z konferencie 21. slovenské dni práva*. Bratislava: Slovenská advokátska komora, 2015, s. 85–92.
- LAVRINČÍK, M. Metódy odhaľovania trestných činov extrémizmu na internete. In MARKO, M.; RAPČAN, J. *Extrémizmus – hrozba pre demokratickú spoločnosť. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2013, s. 159–166. ISBN 978-80-8054-552-9.
- MAŠLANYOVÁ, D. Postih extrémizmu podľa slovenského Trestného zákona. In *Aktuálne otázky trestného zákonodarstva. Pocta prof. JUDr. Milanovi Čičovi, DrSc. et. mult. Dr. H. c. k 80. narodeninám. Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 19. januára 2012*. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2012. ISBN 978-80-89447-63-3, s. 143–156.

- MAŠLANYOVÁ, D.; ZACHAR, A. Rekodifikácia a extrémizmus. In *Rekodifikácia trestného práva – doterajšie poznatky a skúsenosti. Zborník príspevkov z celoštátneho seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 21. apríla 2008*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008, s.50–63. ISBN 978-80-89363-03-2.
- PETRÍK, M. Sloboda prejavu a fašistické, rasistické a iné extrémistické prejavy. *Justičná revue*, 56, 2004, č. 4, s. 418–434. ISSN 1335-6461.
- SMIEŠKO, I. Aplikácia alternatívnych trestov v prípadoch vybraných trestných činov extrémizmu. s. 349–366. In STRÉMY, T. (ed.). *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Praha: Leges, 2015, 376 s. ISBN 978-80-7502-104-5.
- SMIEŠKO, I. Criminal Liability of Facebook Reaction Buttons in Environment of the Slovak Republic as a Form of Hate Speech. *Societas et Iurisprudentia*, 4, 2016, č. 4, s. 213–234. [online] [prístupné 7. 9. 2016]. Dostupné na: <http://sei.iuridica.truni.sk/archive/2016/04/SOCIETAS-ET-IURISPRUDENTIA-2016-04.pdf>.
- SMIEŠKO, I. Islam ako hnutie smerujúce k potlačeniu základných práv a slobôd? *Trestněprávní revue*, 14, 2015, č. 7–8, s. 175–182. ISSN 1213-5313.
- SMIEŠKO, I. Nenávistné prejavy na Facebooku. *Bulletin slovenskej advokácie*, 22, 2016, č. 5. s. 18–25.
- STRÉMY, T.; VRÁBLOVÁ, M. Extrémistické prejavy kriminality mládeže. In *Psychológ medzi právnikmi. Pocta profesorovi Gustávovi Dianiškovi k 75. narodeninám*. Trnava: Typy Universitatis Tyrnaviensis. 2015, s. 398–408. ISBN 978-80-8082-831-8.
- SURMÁNEK, E. Extrémistický materiál a obrátené dôkazné bremeno. [online] [prístupné 12. 1. 2017]. Dostupné na: <http://www.ulpianus.sk/blog/extremisticky-material-a-obratene-dokazne-bremeno>.
- ŠAMKO, P. Princíp ultima ratio; významné interpretačné pravidlo alebo prehnaný súdny aktivizmus bez opory v zákone? *Justičná revue*, 65, 2013, č. 2, p. 174–183. ISSN 1335-6461.
- ŠÍMOVÁ, Z. Obete trestných činov rasovo a etnicky motivovaných. In *Obete kriminality. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie*. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2013. s. 286–294.
- ZACHAR, A. Možné problémy aplikácie právnej úpravy extrémizmu pri riešení trestných činov s prvkami extrémizmu. *Justičná revue*, 59, 2007, č. 5, s. 696–706. ISSN 1335-6461.
- ZACHAR, A. Satanizmus a jeho vplyv na páchanie trestnej činnosti. *Justičná revue*, 58, 2006, č. 8–9, s. 1241–1254. ISSN 1335- 6461.

- ZÁHORA, J. Aktuálne trendy v postihu počítačovej kriminality v Slovenskej republike. *Justičná revue*, 68, 2016, č. 3, s. 323–340. ISSN 1335-6461.
- ZÁHORA, J. Európska únia a boj proti extrémizmu. *Právny obzor*, 93, 2010, č. 5, s. 448–456. ISSN 0032-6984.

Judikatúra:

- App. 788/60, Austria v. Italy. Judgement of 11 January 1961.
- Bland v. Roberts. No. 12–1671. [online] [prístupné 7. 9. 2016]. Dostupné na: <http://www.ca4.uscourts.gov/Opinions/Published/121671.P.pdf>.
- Delfi AS v. Estonia. [online] [prístupné 28. 10. 2015]. Dostupné na: [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-126635#{%22itemid%22:\[%22001-126635%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-126635#{%22itemid%22:[%22001-126635%22]}).
- Féret v. Belgium. [online] [prístupné 28. 10. 2015]. Dostupné na: <http://merlin.obs.coe.int/iris/2009/8/article1.en.html>.
- K.U. v. Finland. [online] [prístupné 28. 10. 2015]. Dostupné na: [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89964#{%22itemid%22:\[%22001-89964%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89964#{%22itemid%22:[%22001-89964%22]}).
- Nález Ústavného súdu Českej a Slovenskej Federatívnej republiky zo dňa 4. 9. 1992, sp. zn. PL ÚS 5/92.
- Nález Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 30. 10. 2014, sp. zn. III. ÚS 3844/13.
- Pavel Ivanov v. Russia. [online] [prístupné 28. 10. 2015]. Dostupné na: [http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-79619#{%22itemid%22:\[%22001-79619%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-79619#{%22itemid%22:[%22001-79619%22]}).
- Stanovisko NS ČR zo dňa 13. 12. 2006, sp. zn. Tpjn 302/2005.
- The Prosecutor v. Ferdinand Nahimana, Jean-Bosco Barayagwiza and Hassan Ngeze. Case No. ICTR-99-52-T. § 114. [online] [prístupné 7. 3. 2016]. Dostupné na: https://www1.umn.edu/humanrts/instree/ICTR/BARAYAGWIZA_ICTR-99-52/TRIAL_CHAMBER_Summary.html.
- Times Newspapers Ltd v. The United Kingdom. [online] [prístupné 27. 10. 2015]. Dostupné na: [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91706#{%22itemid%22:\[%22001-91706%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91706#{%22itemid%22:[%22001-91706%22]}).
- Timishev v. Russia. [online] [prístupné 28. 10. 2015]. Dostupné na: [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-71627#{%22itemid%22:\[%22001-71627%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-71627#{%22itemid%22:[%22001-71627%22]}).
- Pravoyo Delo and Shtekel v. Ukrajine. [online] [prístupné 27. 10. 2015]. Dostupné na: [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104685#{%22itemid%22:\[%22001-104685%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104685#{%22itemid%22:[%22001-104685%22]}).
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 9. 2. 2011, sp. zn. PL. ÚS 42/2011-19.
- Wemhoff v. Germany, Judgement of 27 June 1968, Series A, No. 7 (1979-80) 1 EHRR 55, para 8 of the judgement. [online] [prístupné 27. 4. 2016]. Dostupné na: <http://hudoc.echr.coe.int>.

NR Rč 7 Tdo 634/2011.

NR Rč 8 Tdo 1161/2006.

R 6327/1939.

R 41/1980.

1T/66/2014.

1T/94/2014.

2T/20/2012.

3T/30/2014.

3T/65/2011.

3To/132/2012.

4 Tdo 49/2012.

46/T/18/2010.

5T/10/2013.

5 Tdo 31/2010.

5 Tdo 82/2014.

5To/132/2012.

7 Tdo 634/2011.

Právne predpisy:

Európsky dohovor o ľudských právach.

Odporúčanie č. R (97) 20 o prejavoch nenávisť. [online] [pristúpené 7. 3. 2016]. Dostupné na: <http://www.rvr.sk/sk/spravvy/index.php?aktualitaId=45>.

Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 137/2008 Z. z. o podpísaní Dohovoru o počítačovej kriminalite.

Rámcové rozhodnutie 2008/913/SVV z 28. 11. 2008 o boji proti niektorým formám a prejavom rasizmu a xenofóbie prostredníctvom trestného práva [online] [pristúpené 27. 9. 2016]. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=celex:32008F0913>.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/40/EÚ z 12. 8. 2013 o útokoch na informačné systémy, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2005/222/SVV. [online] [pristúpené 27. 9. 2016]. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/ALL/?uri=CELEX:32013L0040>.

Zákon č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon, v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 301/2005 Z. z., Trestný poriadok, v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách, v znení neskorších predpisov.

Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Z. z.

Elektronické dokumenty a iné príspevky:

- AMES, D. R.; DUNNING, D.; SHELDON, O. *Emotionally Unskilled, and Uninterested in Learning More: Reactions to Feedback About Deficits in Emotional Intelligence*. [online] [pristúpené 12. 12. 2016]. Dostupné na: http://www.columbia.edu/~da358/publications/Emotionally_unskilled.pdf.
- AVUKATU, J.; LUPAČ, P. *Analýza on-line sítě české krajní pravice*. [online] [pristúpené 5. 5. 2015]. Dostupné na: <http://www.rexter.cz/analýza-on-line-site-ceske-krajni-pravice/2014/05/08>.
- BANNER, M.; DUNNING, D.; JOHNSON K.; KRUGER, J. *Why the unskilled are unaware: Further explorations of (absent) self-insight among incompetent*. [online] [pristúpené 12. 1. 2016]. Dostupné na: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S074959780700060X>.
- BBC TRENDING. *Targeting racist trolls by putting their comments on billboards*. [online] [pristúpené 12. 1. 2016]. Dostupné na: <http://www.bbc.com/news/blogs-trending-34945756>.
- BEDNÁŘ, V. *Vyzkoušeli sme propagaci soukromého příspěvku. Nic moc*. [online] [pristúpené 2. 11. 2015]. Dostupné na: <http://www.tyinternety.cz/socialni-site/vyzkoušeli-jsme-propagaci-soukromeho-prispevku-nic-moc>.
- BIHARIOVÁ, I. *Cyberhate – nenávisť na internete*. [online] [pristúpené 5. 5. 2015]. Dostupné na: <http://www.beznenavisti.sk/wp-content/themes/beznenavisti/podklady-a-materialy/Cyberhate-Nenavist-na-internete.pdf>.
- BOYD, S. *93% of us think we are above average*. [online] [pristúpené 12. 12. 2016]. Dostupné na: <https://gigaom.com/2014/08/19/93-of-us-think-we-are-above-average>.
- BURDA, E.; ČENTĚŠ, J.; KOLESÁR, J.; ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2011*. [online] [pristúpené 1. 12. 2015]. Dostupné na: <http://www.epi.sk/beck-komentar/komentar-300-2005-p-297-zalozenie-zosnovanie-a-podporovanie-teroristickej-skupiny.htm>.
- BURDA, E.; ČENTĚŠ, J.; KOLESÁR, J.; ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2011*. [online] [pristúpené 2. 11. 2015]. Dostupné na: <http://www.epi.sk/beck-komentar/komentar-300-2005-p-338-schvalovanie-trestneho-cinu.htm>.
- BURDA, E.; ČENTĚŠ, J.; KOLESÁR, J.; ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2011*. [online]

- [pristúpené 1. 12. 2015]. Dostupné na: <http://www.epi.sk/beck-komentar/komentar-300-2005-p-25-nutna-obrana.htm>.
- BURDA, E.; ČENTĚŠ, J.; KOLESÁR, J.; ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2011. [online] [pristúpené 7. 11. 2015]. Dostupné na: <http://www.epi.sk/beck-komentar/komentar-300-2005-p-122-trestny-cin-a-sposoby-jeho-spachania.htm>.
- CENTRUM PROTI TERORISMU A HYBRIDNÍM HROZBÁM. *Dezinformace a propaganda*. [online] [pristúpené 1. 2. 2017]. Dostupné na: <http://www.mvcr.cz/cthh/clanek/centrum-proti-terorismu-a-hybridnim-hroz-bam.aspx>.
- CHIVERS, T. *Internet rules and laws: the top 10, from Godwin to Poe*. [online] [pristúpené 5. 5. 2015]. Dostupné na: <http://www.telegraph.co.uk/technology/news/6408927/Internet-rules-and-laws-the-top-10-from-Godwin-to-Poe.html>.
- CROSS, P. *Not can, but will college teaching be improved?* [online] [pristúpené 12. 12. 2016]. Dostupné na: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/he.36919771703/abstract>.
- DEBATA DENNÍKA N. *Sulík vs. Havran*. [online] [pristúpené 17. 2. 2017]. Dostupné na: <https://www.tyzden.sk/spolocnost/36804/diskusia-dennika-n-richard-sulik-michal-havran>.
- Dezinformácie, hoaxy a propaganda*. [online] [pristúpené 18. 12. 2016]. Dostupné na: <https://www.facebook.com/Dezinform%C3%A1cie-Hoaxy-Propaganda-1144754945569773/about>.
- DOČEKAL, D. #180: *Jak najdu odkud pochází nejaká fotografie? Jak zjistím, kdo je autorem?* [online] [pristúpené 3. 9. 2017]. Dostupné na: <https://365tipu.cz/2015/06/29/tip180-jak-najdu-odkud-pochazi-nejaka-fotografie-jak-zjistim-kdo-je-autorem>.
- DOUGLAS, K. M.; JOLLEY, D. *The social consequence of conspiracism: Exposure to conspiracy theories decreases intentions to engage in politics and to reduce one's carbon footprint*. [online] [pristúpené 17. 1. 2016]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/259585427_The_social_consequences_of_conspiracism_Exposure_to_conspiracy_theories_decreases_intentions_to_engage_in_politics_and_to_reduce_one's_carbon_footprint.
- DOUGLAS, K. M.; SUTTON, R. M. *The hidden impact of conspiracy theories*. [online] [pristúpené 17. 1. 2016]. Dostupné na: <https://pdfs.semanticscholar.org/2d6f/1b817018dc9c01be6b863072808c29d67180.pdf>.
- DOUGLAS, K. M.; SUTTON, R. M.; WOOD, M. J. *Dead and Alive: Beliefs in Contradictory Conspiracy Theories*. [online] [pristúpené 17. 1. 2016].

- Dostupné na: <http://images.derstandard.at/2012/02/22/dead%20and%20alive.pdf>.
- DUNNING, D.; KRUGER, J. *Unskilled and Unaware of It: How Difficulties in Recognizing One's Own Incompetence Lead to Inflated Self-Assessments*. [online] [pristúpené 12. 1. 2016]. Dostupné na: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.64.2655&rep=rep1&type=pdf>.
- ECO, U. *Ur-Facism*. [online] [pristúpené 4. 9. 2016]. Dostupné na: <http://www.nybooks.com/articles/1995/06/22/ur-fascism>.
- Facebook. [online] [pristúpené 7. 9. 2016]. Dostupné na: <https://www.facebook.com>.
- Facebook's help center. How News Feed Works. [online] [pristúpené 28. 4. 2016]. Dostupné na: <https://www.facebook.com/help/327131014036297>.
- Facebook's help center. How to Report Things. [online] [pristúpené 12. 1. 2016]. Dostupné na: https://www.facebook.com/help/181495968648557?helpref=faq_content.
- Facebook's help center.Ticker. [online] [Pristúpené 28. 4. 2016]. Dostupné na: <https://www.facebook.com/help/255898821192992>.
- FILLO, J. *Extrémisti sa za slová chytajú ťažko, chýbajú znalci*. [online] [pristúpené 5. 9. 2015]. Dostupné na: <http://www.sme.sk/c/7964121/extremisti-sa-za-slova-chytaju-tazko-chybaju-znalci.html?ref=avizoel>.
- GHOSE, T. *Why We're All Above Average*. [online] [pristúpené 12. 12. 2016]. Dostupné na: <http://www.livescience.com/26914-why-we-are-all-above-average.html>.
- GIGEL, M. *Facebook sprisňuje etickú cenzúru, dá milión eur mimovládkam*. [online] [pristúpené 20. 1. 2016]. Dostupné na: <http://tech.sme.sk/c/20076205/facebook-sprisnuje-eticku-cenzuru-da-milion-eur-mimovladkam.html>.
- GIGEL, M. *Nissan nezabezpečil autá, hackeri sa k nim pripoja cez internet*. [online] [pristúpené 25. 2. 2016]. Dostupné na: <http://tech.sme.sk/c/20103301/nissan-nezabezpecil-auta-hackeri-sa-k-nim-pripoja-cez-internet.html#ixzz41AmJfW3d>.
- GIGEL, M. *Robotický prst spojí s internetom každé tlačidlo – od vypínača po splachovač*. [online] [pristúpené 6. 11. 2015]. Dostupné na: <http://tech.sme.sk/c/20063236/roboticky-prst-spoj-s-internetom-kazde-tlacidlo-od-vypinaca-po-splachovac.html>.
- GOTTFRIED, J. *News Use Across Social Media Platforms 2016*. [online] [pristúpené 3. 9. 2017]. Dostupné na: <http://www.journalism.org/2016/05/26/news-use-across-social-media-platforms-2016>.GREENE, D.; HOUSE, P.; ROSS, L. *The „False Consensus Effect“: An Egocentric*

- Bias in Social Perception and Attribution Processes*. [online] [pristúpené 12. 1. 2016]. Dostupné na: http://web.mit.edu/curhan/www/docs/Articles/biases/13_J_Experimental_Social_Psychology_279_%28Ross%29.pdf.
- GREŠKOVÁ, L. Náboženský extrémizmus. In *Informačno-vzdelávací bulletin Sociálna prevencia*. [online] [pristúpené 5. 5. 2015]. Dostupné na: <http://www.nocka.sk/uploads/aa/27/aa2737ad1b421b90ef30fbf6249290e3/bulletin-socialna-prevencia-12013-pre-tlac.pdf>.
- HEATH, A. *Facebook is going to use Snopes and other fact-checkers to combat and bury „fake news“*. [online] [pristúpené 20. 12. 2016]. Dostupné na: <http://www.businessinsider.com/facebook-will-fact-check-label-fake-news-in-news-feed-2016-12>.
- HNONLINE.SK. *Ako si overiť informácie na internete – praktický návod na odhalenie hoaxov, klamstiev a nezmyslov*. [online] [pristúpené 3. 9. 2017]. Dostupné na: <http://strategie.hnonline.sk/media/815931-ako-si-overit-informacie-na-internete-prakticky-navod-na-odhalenie-hoaxov-klamstiev-a-nezmyslov>.
- HUSSAIN, G.; SALTMAN, E. M. *Jihad Trending: A comprehensive analysis of online extremism and how to counter it*. [online] [pristúpené 5. 5. 2015]. Dostupné na: <http://www.quilliamfoundation.org/wp/wp-content/uploads/publications/free/jihad-trending-quilliam-report.pdf>.
- Ideológia. Slovenské slovníky*. [online] [pristúpené 22. 12. 2016]. Dostupné na: <http://slovník.juls.savba.sk/?w=ideol%C3%B3gia&s=exact&c=B4d4&d=kssj4&d=psp&d=sss&d=sss2&d=scs&d=sss&d=peciar&d=ma&d=hssjV&d=ber nolak&d=obce&d=priezviska&d=un&d=locutio&d=pskcs&d=psken&d=nounb&ie=utf-8&oe=utf-8#>.
- INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI. *Kriminologické a právni aspekty extremismu*. [online] [pristúpené 5. 5. 2015]. Dostupné na: <http://www.ok.cz/iksp/docs/233.pdf>.
- JENČÍK, R. *37 zakázaných manipulačných technik, ako od ľudí dostať čo chcete (a jedna na obranu)*. [online] [pristúpené 12. 12. 2016]. Dostupné na: <http://www.argument.sk/manipulacia>.
- Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 až 2019*. [online] [pristúpené 5. 5. 2015]. Dostupné na: https://lt.justice.gov.sk/Attachment/vlastny-mat_rtf.pdf?instEID=-1&attEID=75028&docEID=410109&matEID=7955&langEID=1&tStamp=20150128151502837.
- Konšpiratori.sk. *Prečo vznikla táto iniciatíva*. [online] [pristúpené 18. 4. 2016]. Dostupné na: <https://www.konspiratori.sk/dovod-vzniku.php>.
- KOPÁNYIOVÁ, A.; KOPČANOVÁ, D.; SMIKOVÁ, E. *Metodická príručka pre zamestnancov a zamestnankyne poradenských zariadení v rezorte*

- školy SR. [online] [pristúpené 2. 2. 2017]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/10843.pdf>.
- KUČEROVÁ, H. Data mining. In *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)*. Praha: Národní knihovna ČR, 2003 [online] [pristúpené 3. 1. 2016]. Dostupné na: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000088&local_base=KTD.
- KYSEL, T. *Blogger ide po krku kotlebovcom: Sú nebezpeční, ale zastrašit sa nedám*. [online] [pristúpené 17. 11. 2016]. Dostupné na: <https://www.aktuality.sk/clanok/335646/blogger-ide-po-krku-kotlebovcom-su-nebezpecni-ale-zastrasit-sa-nedam>.
- LARSON, N. *In a landmark ruling, a Swiss court has fined a man for „liking“ defamatory comments on Facebook*. [online] [pristúpené 7. 9. 2017]. Dostupné na: <http://www.businessinsider.com/afp-man-guilty-of-libel-over-facebook-likes-swiss-court-2017-5>.
- LEBEDA, D.; GABAĽOVÁ, D. *Symbolika extrémistických hnutí*. [online] [pristúpené 5. 5. 2015]. Dostupné na: http://www.google.sk/url?sa=t&rc=t=j&q=&esrc=s&source=web&cd=10&ved=0CHEQFjAJ&url=http%3A%2F%2Fwww.asi-milovani.cz%2Ffile_download%2F16%2FExtremisticka-symbolika.pdf&ei=4QB_U-iPHofB7AbbxIGADA&usq=AFQjCNGQWf9mARhZdY51D8QJE0BXzymdhA.
- LIBIGER, M.; KAMENSKÝ, S. *Za šírení rasistických písni na Facebooku dal soud pěti mužům podmínky*. [online] [pristúpené 29. 10. 2015]. Dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/soud-za-sireni-rasistickyh-pisni-pres-facebook-fit-/krimi.aspx?c=A120423_104443_zlin-zpravy_stk.
- LETTER TO BAGHDADI. [online] [pristúpené 11. 1. 2016]. Dostupné na: <http://www.lettertobaghdadi.com>.
- LEPPER, R.; LORD, CH. G.; ROSS, L. *Biased Assimilation and Attitude Polarization: The Effects of Prior Theories on Subsequently Considered Evidence*. [online] [pristúpené 12. 1. 2016]. Dostupné na: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.372.1743&rep=rep1&type=pdf>.
- MARCH, A. F. *Is Vice's Documentary on ISIS Illegal?* [online] [pristúpené 13. 1. 2016]. Dostupné na: <http://www.theatlantic.com/international/archive/2014/10/is-vice-documentary-on-isis-illegal/380991>.
- MAROTTI, R. A.; RICHARDSON, E. D. *Confidence in, and self-rating of, driving ability among older drivers*. [online] [pristúpené 12. 1. 2016]. Dostupné na: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0001457597001000>.

- MARTÍNEK, J. *Německo: mapou proti hoaxům o uprchlících*. [online] [pristúpené 20. 2. 2016]. Dostupné na: <http://svobodneforum.cz/nemecko-mapou-proti-hoaxum-o-uprchlich>.
- MAZANCOVÁ, M. L. *Sociální síť pro začátečníky – Facebook a Twitter, je mezi nimi vůbec rozdíl?* [online] [pristúpené 5. 5. 2015]. Dostupné na: <http://www.internetprovsechny.cz/socialni-site-pro-zacatecniky-facebook-a-twitter-je-mez-nimi-vubec-rozdil>.
- McKAY, R. T.; TAPPIN, B. M. *The Illusion of Moral Superiority*. [online] [pristúpené 3. 2. 2017]. Dostupné na: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1948550616673878>.
- McKILLOP, R. *How to be polite when you're online*. [online] [pristúpené 7. 11. 2015]. Dostupné na: <http://www.simplehelp.net/2006/08/14/how-to-be-polite-while-youre-online-practicing-good-netiquette>.
- MINISTERSTVO SPRAVODLIVOSTI SR. *Nový znalecký odbor pre oblasť extrémizmu*. [online] [pristúpené 23. 1. 2017]. Dostupné na: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2171>.
- MORRIS, E. *The Anosognosic's Dilemma: Something's Wrong but You'll Never Know What It Is. (Part 1)*. [online] [pristúpené 12. 1. 2016]. Dostupné na: http://opinionator.blogs.nytimes.com/2010/06/20/the-anosognosics-dilemma-1/?_r=0.
- Nenávisť. Slovenské slovníky*. [online] [pristúpené 22. 12. 2016]. Dostupné na: <http://slovník.juls.savba.sk/?w=nen%C3%A1vis%C5%A5&s=exact&c=p9a7&d=kssj4&d=psp&d=sss&d=sss2&d=scs&d=sss&d=peciar&d=ma&d=hssjV&d=berňolak&d=obce&d=priezviska&d=un&d=locutio&d=psks&d=psken&d=nounb&ie=utf-8&oe=utf-8#>.
- NEWS FEED. *Ticker*. [online] [pristúpené 7. 9. 2016]. Dostupné na: http://i.dailymail.co.uk/i/pix/2011/09/22/article-2039726-0E04A81100000578-611_468x315.jpg.
- NICKERSON, R. S. *Confirmation Bias: A Ubiquitous Phenomenon in Many Guises*. [online] [pristúpené 12. 1. 2016]. Dostupné na: <http://landmanpsychology.com/ConfirmationBias.pdf>.
- NUTIL, P. *Čtyři poznámky k mediální gramotnosti*. [online] [pristúpené 3. 9. 2017]. Dostupné na: <http://manipulatori.cz/ctyri-poznamky-k-medialni-gramotnosti>.
- Oxford Dictionaries Language matters. Humiliate*. [online] [accession 28. 4. 2016]. Dostupné na: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/humiliate>.

- Oxford Dictionaries Language matters. Like.* [online] [pristúpené 28. 4. 2016]. Dostupné na: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/like>.
- Oxford Dictionaries Language matters. Love.* [online] [pristúpené 28. 4. 2016]. Dostupné na: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/love>.
- Politika. Slovenské slovníky.* [online] [pristúpené 4. 12. 2016]. Dostupné na: <http://slovniky.juls.savba.sk/?w=politika&s=exact&c=sb44&d=kssj4&d=psp&d=sss&d=sss2&d=scs&d=sss&d=peciar&d=ma&d=hssjV&d=ber nolak&d=obce&d=priezviska&d=un&d=locutio&d=pskcs&d=psken&d=noundb&ie=utf-8&oe=utf-8#>.
- Prečo ľuďom hrabe.* [online] [pristúpené 18. 12. 2016]. Dostupné na: <https://www.facebook.com/PrecoLudomHrabe>.
- Prejav. Slovenské slovníky.* [online] [pristúpené 7. 3. 2016]. Dostupné na: <http://slovník.juls.savba.sk/?w=prejav&s=exact&c=2445&d=kssj4&d=psp&d=sss&d=sss2&d=scs&d=sss&d=peciar&d=ma&d=hssjV&d=ber nolak&d=obce&d=priezviska&d=un&d=locutio&d=pskcs&d=psken&d=noundb&ie=utf-8&oe=utf-8#>.
- Presvedčenie. Slovenské slovníky.* [online] [pristúpené 4. 12. 2016]. Dostupné na: <http://slovniky.juls.savba.sk/?w=presved%C4%8Denie&s=exact&c=t447&d=kssj4&d=psp&d=sss&d=sss2&d=scs&d=sss&d=peciar&d=ma&d=hssjV&d=ber nolak&d=obce&d=priezviska&d=un&d=locutio&d=pskcs&d=psken&d=noundb&ie=utf-8&oe=utf-8#>.
- Slobodný vysierač.* [online] [pristúpené 18. 12. 2016]. Dostupné na: <https://www.facebook.com/SlobodnyVysieracSK/?fref=ts>.
- Slováci nie sú spokojní s demokraciou. Štvrtina vidí riešenie v diktatúre, ukázal prieskum.* [online] [pristúpené 3. 12. 2016]. Dostupné na: <https://hnonline.sk/slovensko/877178-slovaci-nie-su-spokojni-s-demokraciou-stvrtina-vidi-riesenie-v-diktature-ukazal-prieskum>.
- SOCIAL NETWORK DEFINITION. [online] [pristúpené 2. 2. 2016]. Dostupné na: <http://dictionary.reference.com/browse/social+network>.
- SMITH, M. *The Rise of ISIS.* [online] [pristúpené 13. 1. 2016]. Dostupné na: <http://www.pbs.org/wgbh/frontline/film/rise-of-isis>.
- SONDERMAN, J. *How the Huffington Post handles 70+ million comments a year.* [online] [pristúpené 5. 5. 2015]. Dostupné na: <http://www.poynter.org/news/mediawire/190492/how-the-huffington-post-handles-70-million-comments-a-year>.
- STROHMINGER, N.; NICHOLS, S. *The essential moral self.* [online] [pristúpené 3. 2. 2017]. Dostupné na: <http://static.squarespace>.

- com/static/520cf78be4b0a5dd07f51048/t/52f57354e4b008f86b8a52b6/1391817556763/Strohminger.Nichols.2014.pdf.
- SULER, J. *The Basic Psychological Features of Cyberspace: Elements of a Cyberpsychology Model*. [online] [pristúpené 17. 10. 2015]. Dostupné na: <http://www-usr.rider.edu/~suler/psy cyber/basicfeat.html>.
- SVENSON, O. *Are we all risky and more skillful than our fellow drivers?* [online] [pristúpené 12. 1. 2016]. Dostupné na: <http://heatherlench.com/wp-content/uploads/2008/07/svenson.pdf>.
- ŠPAČEK, J.; VALEŠ, F. a kol. *Monitoring internetového extremismu. Praha: Český helsinský výbor, 2008*. [online] [pristúpené 5. 5. 2015]. Dostupné na: http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.kapezet.cz%2Fadmin%2Fdata%2FarticleFiles%2F78%2Fsoubor_7880120.doc&ei=m5avVNzLDsWxUfvAgogM&usg=AFQjCNEYYPwXPLrS4yvNdNb3OEpglDYc65qg&sig2=6SeCE3X_X_ZgA12HPYvNeA&bvm=bv.83339334,d.bGQ.
- Štatistické ročenky o činnosti Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky za roky 2007 až 2015*. [online] [pristúpené 7. 8. 2016]. Dostupné na: <https://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html>.
- TASR. *Na druhom stupni základných škôl má pribudnúť viac hodín dejepisu*. [online] [pristúpené 2. 2. 2017]. Dostupné na: <http://www.teraz.sk/slovensko/skolstvo-na-druhom-stupni-zs-dejepis/241574-clanok.html>.
- TASR. *VIDEO: Proti extrémizmu bude bojovať nová policajná jednotka*. [online] [pristúpené 1. 2. 2017]. Dostupné na: <http://www.teraz.sk/slovensko/proti-extremizmu-bude-brojit-jednotka/241285-clanok.html>.
- TRIFKOVIČ, S. *Ako porozumieť islamu*. [online] [pristúpené 11. 1. 2016]. Dostupné na: <http://www.impulzrevue.sk/article.php?111>.
- Universal Islamic Declaration of Human Rights*. [online] [pristúpené 11. 1. 2016]. Dostupné na: <http://www.alhewar.com/ISLAMDECL.html>.
- VICE NEWS. *The Islamic State (Full Length)*. [online] [pristúpené 13. 1. 2016]. Dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=AUjHb4C7b94>.
- WHITTLESTONE, J. *Do you think you're better than average?* [online] [pristúpené 12. 1. 2016]. Dostupné na: <https://80000hours.org/2012/11/do-you-think-you-re-better-than-average>.
- YUHAS, A. *US general rebrands Isis ,Daesh' after requests from regional partners. The Guardian*. [online] [pristúpené 12. 1. 2016]. Dostupné na: <http://www.theguardian.com/world/2014/dec/19/us-general-rebrands-isis>.
- Zjem aj Vlek. [online] [pristúpené 18. 12. 2016]. Dostupné na: <https://www.facebook.com/zjemajvlek/?fref=ts>.

Zomri. [online] [pristúpené 18. 12. 2016]. Dostupné na: <https://www.facebook.com/zomriofficial/?fref=ts>.

Záverečné práce:

BURDA, E. *Extrémistické trestné činy*. Habilitačná práca. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2013, 314 s.

ČECHMÁNEK, K. *Totalitarizmus ako prejav konštruktivisticko-rationalistického myslenia*. Dizertačná práca. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2017, 120 s.

DIATELOVÁ I. *Urážlivé, vulgárny a rasistické projevy na internetových diskusných fórech*. Bakalárska diplomová práca. Brno: Masarykova univerzita v Brne, 2013, 60 s.

O autorovi

JUDr. Ivan Smieško, PhD. (1991) je absolventom Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. Doktorandské štúdium v odbore trestné právo absolvoval v rokoch 2014 až 2017 na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave, Katedre trestného práva a kriminológie. Predmetom jeho záujmu je dlhodobo problematika extrémizmu. Počas doktorandského štúdia viedol semináre z trestného práva hmotného a kriminológie, aktívne sa zúčastňoval na domácich a zahraničných vedeckých podujatiach, je autorom viacerých odborných článkov. Rovnako tak sa podieľal ako člen riešiteľského kolektívu na riešení výskumných projektov – na projekte APVV-0179-12 s názvom „Restoratívna justícia a alternatívne tresty v podmienkach Slovenskej republiky“ a projekte VEGA MŠ SR pod č. 1/0585/17 s názvom „Trestnoprávne a kriminologické možnosti eliminácie extrémizmu“.

Vecný register

A

alternatívne tresty 160–162, 165,
166, 168, 168

E

Európsky dohovor o ochrane
základných práv a slobôd 11, 94,
105, 106, 108

Európsky súd pre ľudské práva 11,
15, 30, 82, 83, 94, 105, 220, 221,
225

extrémizmus 9, 11, 13, 14, 16,
18–21, 24, 28, 29, 33, 34, 46–49, 54,
58, 59, 62–64, 66, 76, 79, 88, 109,
116, 125–131, 133, 135, 136, 138,
155, 156, 158–162, 165–174, 177,
179, 186, 189, 194, 195, 200, 203,
216, 221–227

F

Facebook 15, 16, 51–53, 74, 82, 85,
86, 88–99, 102, 104–106, 122, 137,
138, 151, 157, 177–179, 182, 183,
186–190, 192–195, 209, 223–226,
228

fašizmus 19, 20, 23, 24, 26, 28–31,
33, 73, 147, 171, 199, 200, 202, 206,
220, 221, 223

H

hoax 9, 51, 103, 137, 157–159, 174,
177, 184–186, 188, 189, 217

I

internet 13, 14, 16–19, 48–52, 54, 59,
72, 73, 82–86, 88, 90, 102, 103, 108,
109, 111, 115, 117, 120–128, 130,
135–138, 142–145, 149, 155, 157,
159, 169, 170, 172, 174, 182, 183,
185, 186, 194, 195, 215–217, 221,
223–228

islam 9, 10, 14, 33, 36–38, 40–43, 45,
133, 145, 190, 195, 199, 203–206,
209, 211, 214, 223

K

komunizmus 19, 24, 25, 27–33, 145,
147, 171, 223

Koncepcia 11, 13, 167, 169,
200–203, 226

konšpiračné teórie 84, 145–149, 174,
177, 179, 188, 189, 200, 205, 209,
217, 225, 226

kriminológia 15, 43, 50, 128–130,
135, 136, 145, 155, 169, 198, 221,
225, 226

N

nacizmus 13, 19, 20, 22–24, 28–30,
74, 107, 145, 200, 202, 214, 223

nenávisťný prejav 9, 10, 14, 15, 47,
48, 52, 53, 82–84, 88, 89–94, 101,
102, 106, 107, 121, 122, 157, 159,
169, 186, 187, 190–192, 194–196,
198, 200–202, 204–206, 208, 209,
211–215, 223–225, 227

P

„Páči sa mi to“ tlačidlo 9, 94–100,
102, 103, 107

počítačová kriminalita 15, 49, 54,
56, 57, 109, 111–117, 224
prevencia 16, 128, 169, 174, 222, 226

R

reakčné tlačidlo 9, 15, 93–108, 123,
185, 192, 225

S

satanizmus 14, 34–36, 223
sonda 16, 194, 196, 214, 215, 227
symbolika 20, 21, 23, 73–76, 89, 123,
160, 165–167, 200, 202, 214, 226

T

trestné právo 11, 13, 29, 42, 46, 48,
54, 55, 57–59, 64, 65, 70, 79, 80,
85, 88, 89, 94, 101–106, 108, 116,
129, 130, 145, 158, 159, 198, 216,
221–224, 227

trestný

- čin 9, 14–16, 18, 37, 38, 42, 46,
48, 49, 54–68, 71–83, 85, 88, 89,
91, 94, 98–103, 105–109, 111,
113, 114, 116, 117, 120, 121, 123,
125–130, 135, 155, 156, 158–163,
165, 166, 168, 169, 172–174, 195,
221–224, 226, 227
- zákon 9, 11, 13, 15, 31, 42, 46,
48, 55–57, 59, 63–69, 71–73,
75–82, 87–90, 99, 100–103, 105,
108, 111, 112, 135, 162–165, 168,
172, 195, 224, 227

tresty 9, 16, 25, 38, 39, 45, 48,
64–66, 75, 80–82, 85, 94, 106, 108,
112, 113, 116, 129, 130, 140, 141,
160–169, 186, 192, 193, 221, 226

U

Ústava 11, 41, 71, 77, 173, 204
Ústavný súd 15, 31–33, 42, 43, 68,
86, 90, 92, 99, 104, 115, 116, 223,
224

V

„verejne“ (znak) 59, 85, 86, 90, 91,
99, 108, 224, 225

Distribuci a prodej zajišťuje:

» PRAHA

Literární kavárna
Prodej zahraniční literatury a antikvariát
nám. Curieových 7, 116 40 Praha 1
tel.: 734 766 533
praha.lk@alescenek.cz

budova Právnické fakulty UK
nám. Curieových 7, 116 40 Praha 1
tel.: 222 310 636
praha.fpr@alescenek.cz

budova Policejní akademie ČR
Lhotecká 559/7, 143 01 Praha 4
tel./fax: 241 721 585
tel. 730 844 395
praha.pa@alescenek.cz

» BRNO

IBC Brno, sekce B, obchodní galerie
Příkop 6, 602 00 Brno
tel.: 545 175 080
brno.ibc@alescenek.cz

» VELKOBOCHOD

Centrální expedice
Řípská 23, 130 00 Praha 3
tel.: 739 277 277
222 311 629
distribuce@alescenek.cz

» PLZEŇ

Literární kavárna
Jungmannova 1, 301 00 Plzeň
tel.: 603 435 777
plzen.lk@alescenek.cz

budova Finančního úřadu
nám. Českých bratří 8, 301 00 Plzeň
tel./fax: 377 446 742
plzen.fu@alescenek.cz

» BRATISLAVA

budova Paneurópskej vysokej školy
Tomášikova 150/20, 821 02 Bratislava
tel.: +421 944 618 341
sprinton.pevs@gmail.com

Literárna kaviareň Café Advokát
budova Slovenskej advokátskej komory
Kolárska 4, 813 42 Bratislava
tel.: +421 944 216 830
sprinton.ba@gmail.com

» TRNAVA

budova Právnickej fakulty
Trnavskej univerzity
Kollárova 10, 917 01 Trnava
tel.: +421 944 167 678
sprinton.tt@gmail.com

www.alescenek.cz

Studenti a pravidelní odběratelé mohou uplatnit 10–20% slevu!

Internet a trestné činy extrémizmu

© JUDr. Ivan Smieško, PhD., 2017

Recenze: doc. JUDr. Eduard Burda, PhD.

doc. JUDr. Jaroslav Klátik, PhD.

© Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.,

Kardinála Berana 1157/32, 301 00 Plzeň, www.alescenek.cz, 2017

ISBN 978-80-7380-691-0